

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜM YÖNLERİYLE ADALAR DENİZİ SORUNU

Onur BOZOĞLU
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

GEBZE
2006

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜM YÖNLERİYLE ADALAR DENİZİ SORUNU

Onur BOZOĞLU
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

DANIŞMANI
Prof.Dr. Abdülkadir AKÇİN

GEBZE
2006

**GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 19/06/2006 tarih ve 2006/20 Sayılı Yönetim Kurulu Kararı ile oluşturulan jüri tarafından 07/07/2006 tarihinde tez savunması yapılan Onur BOZOĞLU'nun tez çalışması, Strateji Bilimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN

ÜYE

: Doç. Dr. Lütfighak ALPKAN

ÜYE

: Yrd.Doç. Dr. Abdulkayyum KESİCİ

ONAY

G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../.....
tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

TEZİN BAŞLIĞI : Tüm Yönleriyle Adalar Denizi Sorunu

YAZAR ADI : Onur BOZOĞLU

Akdeniz'in bir parçası olan Adalar Denizi, Avrupa ve Asya kıtaları arasında, irili ufaklı yüzlerce adası ile Türkiye ve Yunanistan arasında birçok sorunu barındıran bir coğrafi konumda bulunmaktadır.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların temelinde Adalar Denizi'nin siyasi sınırlarının belirlenmesi bulunmaktadır. Adalar Denizi'nde bu sınırların belirlenmesinde en önemli etken ada, adacık ve kayalıklardır. Zira Yunanistan; Anadolu'nun içlerine kadar sokulmuş tüm ada, adacık ve kayalıkların sahip oldukları karasuları ve hava sahasından istifade ederek, iki ülke arasındaki deniz sınırlarını Türkiye'nin ana kıta karasuyu sınırından geçirmek istemektedir.

Yunanistan kurulmuş olduğu günden itibaren sınırlarını sürekli geliştirme amacını gütmüş ve bunu da büyük oranda başarmıştır. Kuruluşundan bu yana sınırlarını beş kez Türkiye aleyhine genişletmiştir.

1950'li yıllardan itibaren, Kıbrıs konusunun da büyük etkisiyle iki ülke arasında farklı sorunların ortaya çıktığı bir coğrafya haline gelen Adalar Denizi ve adalar, Türkiye ile Yunanistan'ın dış politikalarında 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren özel bir önem ve önceliğe sahip olmuştur.

Bu çalışmada tarihsel süreç içerisinde Adalar Denizi ve adaların tarihi, coğrafyası, Yunanistan'ın Megali İdea (Büyük Amaç) olarak adlandırılan genişleme ve yayılma politikası, Adalar Denizi'ndeki sorunlar ve tarafların sorunlar üzerindeki tezleri incelenerek; bu sorunlara yönelik kısa, orta ve uzun vadedeki iyimser ve kötümser senaryolar ve çözüm önerileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

TITLE OF THE THESIS : Aegean Sea Problems: With All Respects

AUTHOR : Onur BOZOĞLU

As a part of Mediterranean, between Europe and Asia continents, the Aegean Sea with hundreds of small and large islands is situated in such a geographic position that shelters lots of problems between Turkey and Greece.

Determination of political boundaries of the Aegean Sea stands on the basis of the problems between Turkey and Greece. The most important factors on determination of the political boundaries in the Aegean are the islands, islets and rocks. Greece, by taking advantage of territorial waters and airspace of all islands, islets and rocks which snuggle into Anatolian, wants the sea boundaries between two countries to pass next to Turkey's mainland territorial waters.

Greece has always aimed to enlarge its boundaries since the day it was founded and achieved it in general. It has enlarged its boundaries five times against Turkey since its foundation.

Aegean Sea and the islands, which has been a geography of different problems between the two countries that emerged with the great effect of Cyprus issue since 1950's, had a special importance and priority in the foreign policies of Turkey and Greece as from the last quarter of twentieth century.

In this thesis, in the historical process, history and geography of the Aegean Sea and the islands, Greece's enlargement and deployment policy which is named as Megali Idea, the problems in the Aegean and the two country's theses on the problems have been examined and it has been tried to reveal short, middle and long-term optimistic and pessimistic scenarios and resolution suggestions.

TEŞEKKÜR

Tez konumu belirlememde ve çalışmalarım esnasında, her türlü yönlendirme ve desteğini benden esirgemeyen, tecrübeleriyle bana yol gösteren saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN'e; çalışmalarım esnasında bana her türlü desteği veren ve zaman ayırabilmemi sağlayan değerli büyüklerime, Yüksek Lisans eğitimim süresince derslerinden istifade etme fırsatı bulduğum ve sayelerinde yeni bakış açıları edindiğim çok değerli G.Y.T.E. Strateji Anabilim Dalı öğretim üyelerine, kaynaklarından yararlanma fırsatını bana veren ve bu esnada her türlü yardımı ve desteği sağlayan Donanma Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi ve Dışişleri Bakanlığı Kütüphanesi çalışanlarına, başta ailem olmak üzere bu tezin ortaya çıkmasında emeği geçen herkese en içten saygı ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xviii
1. GİRİŞ	1
2. EGE KELİMESİNİN ANLAMI VE EGE DENİZİ'NİN ADLANDIRILMASI	8
2.1. Ege Kelimesinin Anlamı	8
2.2. Adalar Denizi	9
2.3. Birinci Coğrafya Kurultayı	13
3. ADALAR DENİZİ TARİHİ	15
3.1. Genel	15
3.2. Türkler Öncesinde Adalar Denizi	18
3.3. Türkler Döneminde Adalar Denizi	20
3.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Öncesinde Adalar Denizi	20
3.3.2. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Adalar Denizi	24
3.3.2.1. Fatih Sultan Mehmet Zamanına Kadar Olan Dönem (1299-1451)	24
3.3.2.2. Fatih Sultan Mehmet Dönemi (1451-1481)	26
3.3.2.2.1. Adaların Stratejik Durumları	30
3.3.2.2.2. Rodos seferi	32
3.3.2.3. II. Bayezid Dönemi (1481-1512)	32
3.3.2.4. Yavuz Sultan Selim Dönemi (1512-1520)	34
3.3.2.5. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi (1520-1566)	34
3.3.2.5.1. Girit Adası'nın Fethi	38
3.4. Yunanistan Devleti'nin Kurulması	41
3.4.1. Yunan Bağımsızlık Hareketi	41

3.4.2. Mora İsyanı	44
3.4.3. İngiltere, Rusya ve Fransa'nın Petersburg (4 Nisan 1826) Protokolü	46
3.4.4. Bağımsız Yunan Devleti'nin Kuruluşu (24 Nisan 1830)	49
3.5. Balkan Savaşları Döneminde Adalar	50
3.6. Trablusgarp Savaşı ve İtalya'nın Menteşe Adaları'nı İşgali	53
3.7. Birinci Dünya Savaşı ve Adalar	55
3.8. İkinci Dünya Savaşı ve Adalar	56
4. ADALAR DENİZİ COĞRAFYASI	60
4.1. Coğrafi Konumu	61
4.2. Adalar Denizi Sınırları	65
4.3. Adalar Denizi Ada Grupları	69
4.3.1. Trakya ve Boğazönü Adaları	76
4.3.2. Saruhan Adaları	78
4.3.3. Menteşe Adaları	81
4.3.4. Kuzey Sporad Adaları	86
4.3.5. Kiklat Adaları	88
4.3.6. Güney Ege Adaları	92
4.4. Adalar Denizi Batimetrik Haritası	93
5. MEGALİ İDEA (BÜYÜK AMAÇ)	97
5.1. Megali İdea Fikrinin Ortaya Atılması ve Gelişimi	98
5.2. Filiki Eteryia	106
5.3. Etniki Eteryia	111
5.4. Mavri Mira	114
6. ULUSLAR ARASI HUKUKTA BAZI TANIMLAMALAR	116
6.1. Ada	116
6.2. İç Sular	118
6.3. Karasuları	118
6.4. Kıta Sahanelığı	119
6.5. Hava Sahası	120
7. ADALAR DENİZİ İLE İLGİLİ SORUNLAR	121
7.1. Adalar Denizi ile İlgili Sorunlar ve Tarihsel Süreç	121
7.2. Türkiye'nin Yunanistan ve Adalar Denizi Politikası	124

7.3.	Yunanistan'ın Türkiye ve Adalar Denizi Politikası	130
7.4.	Avrupa Birliği (AB)'nin Türkiye, Yunanistan ve Adalar Denizi Politikası	140
8.	KARASULARI SORUNU	142
8.1.	Sorunun Ortaya Çıkışı	142
8.2.	1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Konvansiyonu	150
8.3.	1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	151
8.4.	Karasuları Sorunu Konusundaki Türk Tezi	153
8.5.	Karasuları Sorunu Konusundaki Yunan Tezi	156
9.	KITA SAHANLIĞI SORUNU	158
9.1.	Sorunun Ortaya Çıkışı	158
9.2.	1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Konvansiyonu	172
9.3.	1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	173
9.4.	Kıta Sahanlığı Sorunu Konusundaki Türk Tezi	174
9.5.	Kıta Sahanlığı Sorunu Konusundaki Yunan Tezi	177
10.	HAVA SAHASI SORUNU	180
10.1.	Sorunun Ortaya Çıkışı	180
10.2.	Hava Sahası Sorunu Konusundaki Türk Tezi	183
10.3.	Hava Sahası Sorunu Konusundaki Yunan Tezi	184
11.	UÇUŞ BİLGİ BÖLGESİ (FIR) SORUNU	185
11.1.	Sorunun Ortaya Çıkışı	187
11.2.	Uçuş Bilgi Bölgesi Sorunu Konusundaki Türk Tezi	188
11.3.	Uçuş Bilgi Bölgesi Sorunu Konusundaki Yunan Tezi	189
12.	EGEMENLİĞİ ANDLAŞMALARLA YUNANİSTAN'A DEVREDİLMEMİŞ ADA, ADACIK VE KAYALIKLAR (EGEAYDAAK) SORUNU	190
12.1.	Sorunun Ortaya Çıkışı	190
12.2.	Kardak Kayalıkları Sorunu	191
12.3.	EGEAYDAAK Sorunu Konusundaki Türk Tezi	195
12.4.	EGEAYDAAK Sorunu Konusundaki Yunan Tezi	196
13.	GAYRI ASKERİ STATÜDEKİ ADALAR DENİZİ ADALARININ SİLAHLANDIRILMASI SORUNU	197
13.1.	Sorunun Ortaya Çıkışı	197

13.2. Gayrı Askeri Statüdeki Adalar Denizi Adalarının Silahlandırılması Sorunu Konusundaki Türk Tezi	200
13.3. Gayrı Askeri Statüdeki Adalar Denizi Adalarının Silahlandırılması Sorunu Konusundaki Yunan Tezi	202
14. ARAMA VE KURTARMA SORUMLULUK SAHASI SORUNU	204
14.1. Sorunun Ortaya Çıkışı	204
14.2. Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası Sorunu Konusundaki Türk Tezi	207
14.3. Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası Sorunu Konusundaki Yunan Tezi	209
15. KONUYA YÖNELİK SENARYOLAR VE DEĞERLENDİRME	211
15.1. İyimser Senaryolar	211
15.1.1. Kısa Vadede İyimser Senaryolar (2006-2015)	211
15.1.2. Orta Vadede İyimser Senaryolar (2015-2030)	215
15.1.3. Uzun Vadede İyimser Senaryolar (2030-2050)	219
15.2. Kötümser Senaryolar	222
15.2.1. Kısa Vadede Kötümser Senaryolar (2006-2015)	222
15.2.2. Orta Vadede Kötümser Senaryolar (2015-2030)	226
15.2.3. Uzun Vadede Kötümser Senaryolar (2030-2050)	228
15.3. Senaryoların Değerlendirilmesi	229
16. SONUÇ VE TEKLİFLER	231
16.1. Sonuç	231
16.2. Teklifler	235

KAYNAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

EKLER

- EK 1 Adalar Denizi'ndeki Türk-Yunan Sorunları.
- EK 2 1958 Tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Konvansiyonu (Karasularının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümler).
- EK 3 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konvansiyonu (Karasularının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümler).
- EK 4 16 Eylül 2005 Tarihi İtibariyle 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin Durumunu Gösterir Çizelge.

- EK 5 476 Sayılı Karasuları Kanunu (Resmi Gazete 25 Mayıs 1964, Sayı: 11711).
- EK 6 2674 Sayılı Karasuları Kanunu (Resmi Gazete 29 Mayıs 1982, Sayı: 17708).
- EK 7 29 Mayıs 1982 Gün ve 17708 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanan 8/4742 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.
- EK 8 Yunanistan Karasularının Genişliğinin Tespiti ile İlgili 13.10.1936 Tarihli Kanun.
- EK 9 Yunanistan Karasularının Genişliğinin Tespiti ile İlgili 18.09.1931 Tarihli Kanun.
- EK 10 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İhsan Sabri ÇAĞLAYANGİL’in, Yunanistan’ın Karasularını 12 Mile Çıkarması ile İlgili Olarak, 15 Nisan 1976 Tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Henry KISSINGER’a Gönderdiği Mesaj.
- EK 11 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi.
- EK 12 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (Kısım VI – Kıta Sahanlığı).
- EK 13 Kıta Sahanlığının Toprak Altı ve Deniz Yatağının Doğal Kaynakları Hakkında 2667 No’lu ve 28 Eylül 1945 Tarihli ABD Başkanlık Duyurusu (Truman Bildirisi).
- EK 14 31 Mayıs 1975 Tarihli Brüksel Ortak Açıklaması.
- EK 15 11 Kasım 1976 Tarihli Bern Bildirisi (Deklarasyonu).
- EK 16 Uluslararası Adalet Divanı’nın Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Adalar Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu ile İlgili 19 Aralık 1978 Tarihli Kararı.
- EK 17 7 Aralık 1944 Tarihli Uluslar Arası Sivil Havacılık (Chicago) Sözleşmesi (International Civil Aviation Convention).
- EK 18 7 Aralık 1944 Tarihli Uluslar Arası Sivil Havacılık (Chicago) Sözleşmesi Gerçeklik Belgesi.
- EK 19 18 Ekim 1912 Tarihli Uşi Barış Antlaşması.
- EK 20 30 Mayıs 1913 Tarihli Londra ve 14 Kasım 1913 Tarihli Atina Antlaşmalarının Girit ve Ege Adaları ile İlgili Maddeleri.
- EK 21 13 Şubat 1914 Tarihinde Yunan Kraliyet Hükümetine Tebliğ Edilen Altı Büyük Devlet Kararı.
- EK 22 24 Temmuz 1923 Tarihli Lozan Barış Antlaşması’nın Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarına İlişkin Kısımları.

- EK 23 Türkiye ile İtalya Arasında Meis Bölgesi ile İlgili 4 Ocak 1932 Tarihli Antlaşma Metni.
- EK 24 Türk Dışişleri Bakanı'nın Ankara'daki İtalyan Büyükelçisine 4 Ocak 1932 Tarihli Mektubu.
- EK 25 Ankara'daki İtalyan Büyükelçisinin Türk Dışişleri Bakanlığına 4 Ocak 1932 Tarihli Mektubu.
- EK 26 10 Şubat 1947 Tarihli Paris Barış Antlaşması'nın Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarına İlişkin Kısımları.
- EK 27 29 Ocak 1996 Tarihli Türk Notası.
- EK 28 16 Şubat 1996 Tarihli Yunan Notası.
- EK 29 Kardak Kayalıklarını Gösterir Muhtelif Haritalar.
- EK 30 Silahsızlandırılmış Statüdeki Adalar Denizi Adaları.
- EK 31 24 Temmuz 1923 Tarihli Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin Adaların Silahsızlandırılmasına İlişkin Kısımları.
- EK 32 20 Temmuz 1936 Tarihli Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin Boğazlar Bölgesinin Yeniden Silahlandırılmasına İlişkin Ek Protokolü.
- EK 33 T.C. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü ARAS'ın 31 Temmuz 1936'da T.B.M.M.'de Montreux Boğazlar Sözleşmesi Ek Protokolü ile İlgili Olarak Yaptığı Konuşma.
- EK 34 10 Şubat 1947 Tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 11, 14, 49 ve EK V'inin 3. Maddelerinde Geçen Silahsızlandırma ve Silahlandırılmış Terimlerinin Açıklanması.
- EK 35 Milletler Cemiyeti Misakı.
- EK 36 16 Ekim 1980 Tarihli Rogers Antlaşması.
- EK 37 31 Ocak 1988 Tarihli Davos Basın Bildirisi.
- EK 38 27 Mayıs 1988'de Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanları (Karolos PAPOULIAS ve Mesut YILMAZ) Tarafından İmzalanan Mutabakat Belgesi'nin Metni.
- EK 39 08 Temmuz 1997 Tarihli Madrid Mutabakatı Sonunda ABD Dışişleri Bakanı Madeline ALBRIGHT'ın Açıklaması.
- EK 40 08 Temmuz 1997 Tarihli Madrid Mutabakatı Sonunda, Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL ve Yunanistan Başbakanı Kostas SİMİTİS'in Ortak Açıklaması.

EK 41 30 Ekim 1930'da Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Hükümetleri Arasında İmza Edilen Dostluk, Bitaraflık, Uzlaşma ve Hakem Muahedesi.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AET	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AP	:	Avrupa Parlamentosu
AT	:	Avrupa Topluluğu
ATS	:	Air Traffic Services (Hava Trafik Hizmetleri)
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMDHS	:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
CINCSOUTH	:	Commander In Chief Allied Forces Southern Europe (Güney Avrupa Müttefik Kuvvetleri Başkomutanı)
COMAIRSOUTH	:	Commander Allied Air Forces Southern Europe (Güney Avrupa Müttefik Hava Kuvvetleri Komutanı)
COMNAVSOUTH	:	Commander Allied Naval Forces Southern Europe (Güney Avrupa Müttefik Deniz Kuvvetleri Komutanı)
COMSEVENATAF	:	Commander Seventh Allied Tactical Air Force Southeastern Europe (Güneydoğu Avrupa Yedinci Müttefik Taktik Hava Kuvveti Komutanı)
COMSIXATAF	:	Commander Sixth Allied Tactical Air Force Southeastern Europe (Güneydoğu Avrupa Altıncı Müttefik Taktik Hava Kuvveti Komutanı)
FIR	:	Flight Information Region (Uçuş Bilgi Bölgesi)
ICAO	:	International Civil Aviation Organization (Uluslar arası Sivil Havacılık Örgütü)
IFR	:	Instrument Flight Rules (Aletle Uçuş Kuralları)
IHO	:	International Hydrographic Organization (Uluslar arası Hidrografi Örgütü)
ILC	:	International Law Commission (Milletlerarası Hukuk Komisyonu)
GAÖ	:	Güven Arttırıcı Önlemler
MEB	:	Münhasır Ekonomik Bölge
M.Ö.	:	Milattan Önce

M.S.	:	Milattan Sonra
MTA	:	Maden Tetkik Arama
NADGE	:	Nato Air Defence Ground Environment (Nato Hava Savunma Yer Tesisleri)
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı)
NM	:	Nautical Mile (Deniz Mili)
NOTAM	:	Notice To Airmen (Havacılara Duyuru)
SACEUR	:	Supreme Allied Commander Europe (Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı)
SAM	:	Satıhtan Havaya GÜdümlü Mermi (Surface to Air Missile)
SAR	:	Search And Rescue (Arama ve Kurtarma)
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TASMO	:	Tactical Air Support of Maritime Operation (Deniz Harekatı Taktik Hava Desteği)
TMA	:	Terminal Control Area (Terminal Kontrol Sahası)
TPAO	:	Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	:	Uluslar arası Adalet Divanı
UN	:	Unites Nations (Birleşmiş Milletler)
UNCLS	:	United Nations Convention on the Law of the Sea (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi)
VFR	:	Visual Flight Rules (Görerek Uçuş Kuralları)

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
1.1. Ege Denizi Uydu Fotoğrafı.	2
3.1. Balkan Devletleri Eylül 1912 Sınırları.	51
4.1. 1953 Tarihli SP 23 Dokümanında Yer Alan Adalar Denizi'nin Coğrafi Sınırları.	65
4.2. 1953 SP 23'ün 1986 Yılı Taslağında Yer Alan Sınırlar.	67
4.3 Adaların Adalar Denizi'nden En Uzak Burunlarından Geçen ve Dalaman Çayı Ağzı ile Birleşen Sınır.	68
4.4. Adalar Denizi Ada Grupları.	72
4.5. Adalar Denizi Ada Grupları.	74
4.6. Trakya ve Boğazönü Adaları'nı Gösterir Harita.	77
4.7. Saruhan Adaları'nı Gösterir Harita.	79
4.8. Mentеше Adaları'nı Gösterir Harita.	83
4.9. Kuzey Sporad Adaları'nı Gösterir Harita.	87
4.10. Kiklat Adaları'nı Gösterir Harita.	89
4.11. Güney Ege Adaları'nı Gösterir Harita.	92
4.12. Adalar Denizi Batimetrik Haritası.	94
4.13. Adalar Denizi Batimetrik Haritası.	95
4.14. Adalar Denizi Panoramik Batimetrik Haritası.	96
5.1. Çift Başlı Bizans Kartalı.	100
5.2. Megali İdea Haritası.	102
5.3. Yunanca İsimleriyle Türkiye Haritası.	106
5.4. Filiki Eteryası.	108
6.1. Deniz Alanları.	116

8.1. 6 Deniz Miline Göre Karasuları.	147
8.2. 12 Deniz Miline Göre Karasuları.	148
8.3. Türkiye Tarafından Belirlenmiş Eğitim ve Atış Sahaları.	149
9.1. 1 Kasım 1973 Tarihinde TPAO'ya Verilen Petrol Arama Ruhsatnamelerini Gösteren Harita.	163
9.2. 18 Temmuz 1974 Tarihinde Resmi Gazete'de Yayımlanan, TPAO'ya Verilen Petrol Arama Ruhsatnamelerini Gösteren Harita.	164
9.3. 18 Temmuz 1974 Tarihinde Resmi Gazete'de Yayımlanan, TPAO'ya Verilen Petrol Arama Ruhsatnamelerini Gösteren Harita.	165
9.4. MTA SİSMİK-I Gemisi.	169
9.5. Yunanistan'ın Kıta Sahaneliği İddiası.	179
10.1. Hava Sahası Sınırları.	180
11.1. İstanbul ve Ankara FIR Haritası.	186
11.2. İstanbul ve Atina FIR'larını Gösteren Harita.	187
11.3. NOTAM 714.	188
12.1. Kardak Kayalıkları.	192
12.2. Figen Akat Onarım Esnasında Tersanede.	194
13.1. Adaların Silahsızlandırılmış Statüleri.	200
14.1. Türk Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası.	205

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Cizelge</u>	<u>Sayfa</u>
4.1. Bazı Adaların Türkiye ve Yunanistan'a Olan Mesafeleri.	63
4.2. Ada Gruplarının Türkçe ve Yunanca Adları.	76
4.3. Trakya ve Boğazönü Adaları.	77
4.4. Saruhan Adaları.	79
4.5. Menteşe Adaları.	84
4.6. Kuzey Sporad Adaları.	87
4.7. Kiklat Adaları.	89
4.8. Güney Ege Adaları.	93
8.1. Normal Esas Hatlara Göre Adalar Denizi Karasuları.	152
12.1. Kardak Kayalıklarına İlişkin Veriler.	193

1. GİRİŞ

Akdeniz'in bir parçası olan Ege Denizi, Avrupa ve Asya kıtaları arasında, irili ufaklı yüzlerce adası ile Türkiye ve Yunanistan arasında birçok sorunu barındıran bir coğrafi konumda bulunmaktadır.

Coğrafi konumu, boyutları, sınırları ve yüzeyine serpilmiş büyük bir kısmı kayalık olan çok sayıda irili ufaklı adanın varlığı, bu denize Akdeniz havzasının yanı sıra dünyada da benzeri bulunmayan farklı bir özellik kazandırmıştır. Ayrıca, muhtelif büyüklükteki koylar, körfezler, boğazlar ve yarımadalar, Ege'nin temel karakterini belirleyerek onu bir doğal güzellikler denizi haline getirmiştir (Başeren, 2003, s.1).

Ege Denizi, Türkler tarafından ilk karşılaşmalarından itibaren üzerindeki adaların çokluğundan dolayı "Adalar Denizi" olarak adlandırılmıştır. Ege kelimesi ise mitolojideki bir Yunan kralının adından gelmektedir. Şu anda bizim tarafımızdan da Ege Denizi olarak adlandırılması ve bir bölgemize "Ege Bölgesi" adını vermiş olmamız dikkat çekicidir.

İlk anda Türk ve Yunan milletlerini çağrıştıran ve aralarındaki çekişmeyi hatırlatan Ege'nin tüm dünya tarafından bilinen en önemli özelliği "medeniyet denizi" olmasıdır. Jeokültürel açıdan Ege'nin konumunda başka bir alanın dünyada mevcut olmadığı ve bu özelliği sebebiyle kültürlerin paylaşımındaki anlaşmazlıkların Ege'yi etkilediği söylenebilir. Stefanos Yerasimos bu alanın ortak bir alan olduğunu, paylaşmaktan ziyade etkili kullanmanın esas olduğunu söylerken, iki devlet arasındaki gerilimli ilişkilerin yapay olduğunu belirtmektedir (Yerasimos, 1990, s.41).

Ege Denizi, Anadolu ve Balkanların strateji ve deniz ticaret yolları üzerinde önemli bir yere sahiptir. Tarih boyunca Ege'de daima jeopolitik bir denge görülmektedir. Anadolu kıyısına yakın adalar Anadolu ülkesine, Balkan yarımadası kıyısındaki adalar ise Balkan ülkelerine ait olmuştur.

Şekil 1.1. Ege Denizi Uydu Fotoğrafi.

Eski çağlarda gerek Roma İmparatorluğu, gerekse İran İmparatorluğu devirlerinde de bu denge daima korunmuştur.

Bu denge Yunanistan devleti kurulduğunda da bozulmamış olup Mora Yarımadasına yakın adalar Yunanistan'a, geriye kalan adalar ise Osmanlı İmparatorluğuna bırakılmıştır (Avuncan, 1976, s.24).

Eski çağlar bir yana, bugünkü Ege kavgasının kökenleri Yunan ulusal devletinin doğuş yıllarına kadar uzanır. Eski çağlarda “dünyanın merkezi” sayılan Akdeniz'in (Halikarnas Balıkçısı, 1971, s.10)¹ bir parçası olan Ege, 1820'lere kadar bir Osmanlı gölü durumundaydı. Bu denizin bütün kıyıları ve adaları Osmanlı egemenliği altındaydı, tartışmasız. Yunan kurtuluş savaşıyla ki Ege'deki Osmanlı egemenliği ilk kez ciddi tartışma konusu oldu (Şimşir, 1976, s.13).

Soğuk savaş döneminin aktif deniz alanı olan Ege Denizi, kıyısında iki aynı ittifak (NATO) üyesi devlet olmasına rağmen soğuk savaş döneminin stratejisi ile uyuşmayan tarzda gerilimlere sahne olmuştur. Aynı ittifak dahilinde olunmasına rağmen ittifak için gerekli olan stratejilerin yanında karşılıklı kıyılara has geliştirilen milli stratejiler Ege içindeki potansiyel gerilimleri geliştirmiştir (Vaner, 1990, s.172).

Ege, Türk boğazları vasıtasıyla Akdeniz ve Karadeniz'in birleşmesini sağlayan uluslar arası bir boğaz hükmünde olan bir denizdir. Bu konumu ile üç kıtanın deniz, hava ve kara tabii ulaşım yollarının birleşme noktasıdır; üç kıtayı birbirine bağlar. Bu özellikleri Ege'yi paylaşım denizi yapması gerekirken, Ege sorunlar denizi haline gelmiştir. Böyle bir ortamın şekillenmesinde Karadeniz'deki hantallığa ve statik duruma göre Ege'de dinamik ve tarihi bir anlaşmazlığın neticesi olarak kaynakların paylaşımındaki adaletsizlik etkili olmuştur denilebilir. Her iki tarafında yer alan ülkelerin jeostratejik konumları, mevcut ulaştırma sistem ve kapasiteleri, taraf buldukları oyunculara büyük destek sağlayacak bir nitelik arz etmektedir. Ancak Türkiye'nin avantajı sadece Avrupalı olmaması, jeokültürel açılımın derinlik göstermesidir. Devletin gücü açısından da kavramsal çerçevede kıyaslanamayacak şekilde bir Türkiye üstünlüğü bulunmaktadır (Gürün, 1995, s.261).

¹ “Akdeniz, etnik ve başka bakımlardan dünyanın altıncı kıtası sayılabilir... Akdeniz'deki kıyılar Avrupa, Asya ve Afrika değildir, Akdeniz'dir... Akdeniz, suları gibi, akıcı ve masmavi bir insanoğlu tarihidir. Bundan dolayı “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir!” sözleri askerce bir emirden çok öte, derin bir anlam taşır. Çünkü Anadolu Asya değildir, Akdeniz'dir.”

Coğrafi yapısı itibari ile doğu ve batı yönlerinden kara parçaları ile sınırlandırılmış olmasına rağmen, kuzey ve güneyden Karadeniz ve Akdeniz’le irtibatlı olan Ege Denizi, Karadeniz devletleri için ulaştırma yollarının çıkış noktası olması ve diğer denizlere çıkmasında kullanacağı yollardan biri olması nedeniyle sadece kıyıdaş devletlere hizmet etmemektedir. Balkan ülkeleri (Bulgaristan ve Romanya), Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Kafkasya ülkeleri ticaretlerinin çoğunu Karadeniz-Akdeniz deniz ulaştırması ile yapmaktadır. Ege Denizi, Balkan yarımadası ile Anadolu yarımadasının savunma veya taarruz etkileşimini sağlarken kuzey-güney, doğu-batı yönünde yapılan deniz ulaştırmasını kontrol altında bulundurmaktadır (Koç, 2000, s.93).

Türkiye soğuk savaş döneminde ve zamanımıza kadar devam eden sonrasında, deniz alanlarının kullanımı konusunda Ege ağırlıklı stratejiler geliştirmiş ve uygulamaya çalışmıştır. Ancak bu durum Kıbrıs gerginliğinden sonra mecburen ortaya çıkan ve gerilimlerin artmasıyla devam eden ilişkilerin sonucu olmuştur. Çok yönlü bir tehdit karşısında olmasına rağmen askeri açıdan artan zorlamalarla Ege ağırlıklı yapılanmalara gitmiştir (Stearns, 1992, s.145).

Türkiye geçmişte Ege üzerindeki denetimini kaybederken hayat alanının daraldığını farkedememiştir. Bloklar arası yürütülen ilişkilerin bir uzantısı olarak düşünülen Ege ilişkileri bu kapsamda ihmal edilmiştir. Bu ihmallerin sonucunda oluşan tablo karşısında gösterilen reaksiyon da normal olarak çatışma eşiğine gelen gerginlikler şeklinde kendini göstermiştir (Schmitt, 1996, s.42-72).

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların temelinde Ege Denizi’nin siyasi sınırlarının belirlenmesi bulunmaktadır. Ege’de bu sınırların belirlenmesinde en önemli etken ada, adacık ve kayalıklardır. Zira Yunanistan; Anadolu’nun içlerine kadar sokulmuş tüm ada, adacık ve kayalıkların sahip oldukları karasuları ve hava sahasından istifade ederek, iki ülke arasındaki deniz sınırlarını Türkiye’nin ana kıta karasuyu sınırından geçirmek istemektedir.

Yunanistan, bölgede kendi lehine olan fiziki ve siyasi coğrafyadan faydalanarak Ege Denizi’ni bir Yunan gölü haline getirmeye, Türkiye’nin uluslar

arası sulara çıkışını sadece Yunan karasularından geçerek yapabilmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Yunanistan açısından Ege Denizi'nde sadece tek bir sorun bulunmaktadır, bu da kıta sahanlığı konusudur. Bunun dışındaki hiçbir konu ile ilgili olarak müzakerelerde bulunmayacağını açıklamaktadır. Yunanistan devletinin dış politikasını belirleyen ve uluslar arası alanda bu politikayı sürdüren Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın internet sayfasında da bu görülmektedir (www.mfa.gr).

“Ege’de Yunanistan ile Türkiye arasında çözülmesi gereken tek yasal sorun Ege kıta sahanlığının sınırlandırılmasıdır. Bu konuda Yunanistan, iki tarafın sorunun Uluslar arası Adalet Divanı (UAD)(Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük Cilt 6, 1994, s.2387)²’na havale edilmesi konusunda uzlaşması konusunda anlaşmak üzere Türkiye’yi defalarca görüşme masasına davet etmiştir. Türkiye, Yunanistan’ın davetini tekrar tekrar geri çevirmiştir.

Bunun ötesinde, Türkiye tarafından bazen “Ege Sorunları” adı verilen tüm diğer konular, Yunan egemenliğine karşı Türkiye tarafından uluslar arası hukuk ve anlaşmalara aykırı olarak ileri sürülen yاپay iddialardan oluşmaktadır.”

Açıklamadan da görüleceği üzere Yunanistan’ın milli politikası Ege Denizi’ndeki tek sorunun kıta sahanlığının sınırlandırılması olduğudur. Türkiye’yi ise bu sorunun çözümünün Uluslar arası Adalet Divanı (UAD)’na birlikte başvuruda bulunularak, Divan’dan çıkacak karara taraflarca uyulması gerektiğine ikna etmeye çalışmaktadır. Her ne kadar daha önce tek taraflı olarak Uluslar arası Adalet Divanı’na yaptığı başvuru reddedilmiş olsa da, iki ülke tarafından birlikte yapılacak bir başvurunun çözüm yolunu açacağı fikrini savunmaktadır.

² Birleşmiş Milletler (BM)’in başlıca adalet organı olup, Milletler Cemiyeti’nin 1922’de kurmuş olduğu Uluslar arası Daimi Adalet Divanı’nın yerini almıştır. Merkezi Lahey’dedir. BM’nin bütün üyeleri Divan statüsüne otomatik olarak taraf sayılırlar. (Divan statüsü BM Antlaşması’nın ayrılmaz bir parçasıdır.) Uluslar arası Adalet Divanı, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi tarafından seçilen 15 yargıçtan oluşur:

- Yargıçlar dünyanın sayılı hukuk adamları arasından, yeryüzünde mevcut başlıca hukuk sistemlerini ve medeniyet biçimlerini temsil edecek şekilde seçilir; Divan’da aynı devletin birden çok üyesi bulunamaz.
- Yargıçların görev süresi 9 yıldır. Her üç yılda yargıçların üçte biri yenilenir.
- Divan tam kadroyla toplanır; ancak tarafların isteği üzerine daha sınırlı bir kadroyla da çalışabilir.
- Divan, anlaşmazlıkların çözümünde uluslar arası teamüle, anlaşmazlığa taraf olan devletlerce kabul edilmiş uluslar arası sözleşmelere, genel hukuk ilkelerine, mahkeme içtihatlarına ve çeşitli ülkelerin seçkin hukukçularının öğretilerine dayanır. Taraflar Divan’ın kararlarına uymak zorundadırlar.

Bu açıklamaya karşılık Türkiye'nin sorun alanları olarak kabul ettiği konular üzerinde aynı sayfada açıklamalar yapması, belki de Yunanistan'ın haksız olduğunu bile bile kendisini haklı gösterme çabası olarak algılanabilir.

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın internet sayfasındaki bu açıklamalara karşılık Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın internet sayfasında Yunanistan ile ilgili bölümde, bu sorunlar sadece İngilizce olarak belirtilmektedir. Yunanistan ile ilişkilerin Türkçe olarak anlatıldığı bölümde tek sorun olarak Batı Trakya Türk Azınlığı öne çıkarılmaktadır (www.mfa.gov.tr).

Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş olduğu günden bu yana sürekli olarak bölgede barışçı politikalar izlemiş, kesinlikle diğer ülkelerin toprakları üzerinde bir genişleme ya da yayılma amacı gütmemiştir.

Yunanistan kurulmuş olduğu günden itibaren sınırlarını sürekli geliştirme amacını gütmüş ve bunu da büyük oranda başarmıştır. Kurulduğu günden bu yana sınırlarını beş kez Türkiye aleyhine genişletmiştir (Cin, 2000, s.9). Birinci Dünya Savaşı'nda da bu politikanın bir ayağı olarak kendisince "Küçük Asya" olarak adlandırılan Anadolu topraklarının bir kısmı ile Trakya topraklarını ve *rüya başkent* İstanbul (Konstantinopolis)'u da kendi topraklarına katmak amacıyla, Osmanlı Devleti'nin hiçbir düşmanca tutumu olmamasına rağmen, savaşa İtilaf Devletleri'nin yanında katılma gereği duymuştur. Ancak Mustafa Kemal önderliğindeki Türk ulusu bu genişleme isteğine dur demiş ve düşmanı topraklarımızdan atmıştır.

Birinci Dünya Savaşı esnasında Yunanistan adalardaki üsleri kullanmış ve İtilaf Devletleri'ne de kullandırmıştır. O zamandan itibaren adaların önemi ve Türkiye için oluşturduğu potansiyel tehdit açık bir şekilde ortadadır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında iki ülke arasında oluşan dostluk havası, bölgedeki ve dünyadaki barışçı politikasını devam ettirerek İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan ve savaşa katılmayan Türkiye'nin tüm yokluklara rağmen Yunanistan'a yardım elini uzatması ile devam etmiştir.

Yunanistan 1930'lu yıllardan sonra Türkiye'ye karşı sınırlarını genişletebileceği en uygun yer olarak Ege Denizi'ni seçmiştir (Cin, 2000, s.9).

Yunanistan genişleme politikasının bir sonucu olarak, büyük devletlerin yardımıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında Trablusgarp Savaşı'ndan beri İtalya'nın hakimiyeti altında bulunan Oniki Adalar'ı da topraklarına katmıştır.

Bu nedenle Adalar Denizi ve adalar 1950'li yıllardan itibaren ve Kıbrıs konusunun da büyük etkisiyle iki ülke arasında farklı sorunların ortaya çıktığı bir coğrafya haline gelmiştir.

Türkiye ile Yunanistan'ın dış politikalarında 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren özel bir önem ve önceliğe sahip olan Ege Denizi, Türk-Yunan ilişkileri içerisinde farklı bir konuma sahiptir (Kurumahmut ve Başeren, 2004, s.49).

Yunanistan'ın sürekli olarak uluslar arası antlaşmaların getirdiği kuralları çiğnemesi ve farklı tezlerle kendisini haklı olarak göstermeye çalışarak Türkiye'ye karşı düşmanca tavırlar takınması bu sorunları kalıcı hale getirmiştir.

Bu çalışmada tarihsel süreç içerisinde Adalar Denizi ve adaların tarihi, coğrafyası, Yunanistan'ın Megali İdea (Büyük Amaç) olarak adlandırılan genişleme ve yayılma politikası, Adalar Denizi'ndeki sorunlar ve tarafların sorunlar üzerindeki tezleri incelenerek; bu sorunlara yönelik kısa, orta ve uzun vadedeki iyimser ve kötümser çözüm senaryoları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2. EGE KELİMESİNİN ANLAMI VE EGE DENİZİ'NİN ADLANDIRILMASI

2.1. Ege Kelimesinin Anlamı

Ege kelimesi mitolojide bir Yunan kralının adıdır (Erhat, 1974, s.16). Yunan mitolojisinde Attikya (Atina) Kralı Ege hakkındaki efsane şu şekildedir (Grimal, 2000, s.25).

“Aigeus, Aegeus ya da Egee olarak bilinen kral, Atina Kralı Pandion’un oğlu, Theseus’un babasıdır. Aigeus, Troizen kralının kızı Aithra’dan gayri meşru bir erkek çocuk sahibi olur. Aigeus, Aithra’dan, doğacak olan çocuğa babasının ismini bildirmemesi için söz alır. Aithra, doğan çocuğa Theseus adını verir ve babasının ismini söylemez. Theseus, büyüyünce Atina’ya gelir ve babasının kim olduğunu halktan öğrenir. Kral olan babasına yani Aigeus’a kendini tanıtır. Theseus, babasının tahtını ele geçirmek isteyenleri öldürerek, babasının tahtta kalmasını sağlar.

Atina’da düzenlenen Panathenaia bayramında, Giritli atlet Androgeus öldürülür. Bu olay üzerine Girit Kralı, bunun diyeti olarak her yıl kurban edilmek üzere, yedi kız ve yedi erkeğin gönderilmesini ister. Bu şart çok ağırdır. Aigeus, oğlu Theseus’dan Girit Kralı’nı öldürmesini ister ve bir gemi ile Girit’e gönderir. Eğer kralı öldürmeyi başarırsa, dönüşünde gemiye beyaz yelken çekmesini ve böylece uzaktan müjdeyi vermesini ister. Eğer öldürmemişse siyah yelken açmasını tembih eder. Theseus, Girit adasına gider. Giritliler ile giriştiği savaşta, Giritlileri yener ve Girit Kralı’nı öldürür. Zaferi kazandıktan sonra, Atina’ya geri döner. Dönüşte, babası deniz kıyısında onu beklemektedir. Theseus, babasının tembihini zafer sarhoşluğundan unuttur ve gemiye zafer işareti beyaz yelken yerine siyah yelken çeker. Siyah yelkeni gören Aigeus, oğlunun mağlup olduğunu zannederek, üzüntüsünden kendini denize atar ve intihar eder.”

Aigeus’un intihar ettiği deniz, Atina Körfezi’dir. Bu yüzden, bu körfez ve yakın çevresine mitolojiye dayandırılarak Aigeus Pontos denmeye başlanır. Daha sonra Yunan tarih ve coğrafya kitaplarında Atina Körfezi ve yakın çevresinin adı “Ege Denizi” olarak geçer. Ancak bu adlandırma efsanelere dayanan bir değerlendirmedir. Bilge Umar’ın “Türkiye’de Tarihsel Adlar” adlı eserinde Ege Denizi’nin adlandırma gerekçesinin mitoloji ile bu şekilde açıklanmasının tamamen uydurma olduğu belirtilmektedir (Akarı, s.23).

2.2. Adalar Denizi

Buna karşılık Anadolu yakasında Türkler, bu denize, içindeki adaların çokluğu nedeniyle ya da jeolojik yapıyı aksettiren ve bu havza için vaktiyle kullanılmış olan Cezayir-i Bahri Sefid tabirinden mülhem “Adalar Denizi” demiştir (Başeren, 2003, s.1).

Akdeniz Osmanlı literatüründe Bahri Sefid şeklinde ifade edilmiştir.³ Bölgede İmparatorluğun idari yapısı içinde vilayet oluşturulunca da bunun başına Cezayir kelimesi eklenmiştir (Başeren, 2003, s.1).

Osmanlı Devleti’nin XVI. Yüzyılın ortalarına, yani Kanuni’nin ölümüne kadar, Avrupa kıtasındaki eyaletleri *Budin, Temeşvar, Özi (Silistre) ve Rumeli*; Asya kıtasındaki eyaletleri ise; *Anadolu, Karaman (Konya), Eyalet-i Rum (merkezi Sivas), Erzurum, Zülkadriye (Maraş), Van, Diyarbakır, Bağdat, Yemen, Şam ve Halep* idi. Afrika kıtasında *Mısır, Habeş, Trablusgarp, Cezayir* eyaletleri olup, ayrıca Ege adalarının da içinde yer aldığı, *Kaptan Paşa* ya da sonra daha sık kullanılan ismiyle *Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti* vardı.

Osmanlı İmparatorluğu’nun azametli devrinde Kaptan Paşa ya da Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaleti, Doğu Akdeniz’de İskenderun Körfezi’nden Cezayir-i Garp’a kadar hemen hemen bütün Akdeniz sahillerini kapsıyordu (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.614).

Türkler tarafından geçmişte Akdeniz’den ayrı bir deniz olarak algılanmayan Akdeniz’in adalarla dolu bir kolu olarak Cezayir-i Bahri Sefid şeklinde anılan Ege Denizi’nin adlandırılması ile ilgili farklı örnekler bulunmaktadır:

Roma Devlet yönetimi coğrafya terimi bağlamında, İtalya yarımadasının doğusunda bulunan Adriyatik Denizi’ne “Mare Superum – Yukarı Deniz”, İtalya yarımadasının batısında bulunan Tyrrhenian Denizi’ne “Mare Inferum – Aşağı

³ Sefid: Ak, beyaz Bahri Sefid: Akdeniz
“Türk kültür tarihinde doğu=gök, batı=ak, güney=kızıl, kuzey=kara renkler ile değerlendirilmiştir.”
Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.187.

Deniz”, Anadolu ve Mora yarımadaları arasında bulunan Ege Denizi’ne “Mare Insulae – Adalar Denizi” ya da “Mare Archipelago Aegeum – Ege Adalar Denizi” adını vermiştir. Akdeniz’in uzantıları olan bu denizler “Mare Internum – İç Deniz”in bölümleridir. Latince “Mediterraneus” sözcüğü; “Ülkenin İç Bölümü” demektir. Akdeniz “Mediterranean”, Roma Ülkesinin, Roma Devleti’nin “İç Bölümü”dür (Erksan, 1999, s.13-14).

1071 Malazgirt Zaferinden sonra Türk kuvvetleri başlarındaki kumandanları ile batı istikametinde bütün Anadolu’yu kat ederek Adalar Denizi’ne ve Marmara sahillerine ulaşmışlardı (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.182).

1079-1080 yıllarında Türk fetihleri Marmara ve Karadeniz sahillerine kadar uzanmış, bir taraftan da Adalar Denizi kıyılarına ulaşmıştı (Ostrogorsky, 1981, s.323-324).

Piri Reis, 1519 yılında yazmış olduğu “Kitab-ı Bahriye” adlı eserinde, “Şunu bilmek gerektir ki, ‘adalar arası’ denen yere ‘Erso Peloga’ derler. Biz buradaki adaları münasip olduğu şekilde anlattık.” demekte ve bu adalar arasındaki tüm adaları ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.

1570 yılında, Flandre’da, Fransız Ortelius tarafından yayınlanan ilk Coğrafya Atlasının Anadolu ve Balkanlar kısmını gösteren paftasında “Archipelago” yazılıdır. Bu Latince kökenli kelimenin Türkçe karşılığı, üzerinde pek çok ada bulunan deniz, adalar grubu, takımadalar anlamındadır.

Katip Çelebi, 1656 yılında yazmış olduğu “Tuhfetü’l-Kibar Fi Esfari’l-Bihar-Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan” adlı eserinde; “Boğazdan dışarı Rumeli kıyıları Ece Ovası, Kavala, Ayanoroz, Lonkoz, Kesendire, Selanik Körfezi, Koloz ve İstin Körfezleri, Eğriboz, Atina ve Mora’dan Anadolu ve Menekşe Burnu ki Anadolu’dan Tekir Burnu nice ise Rumeli’nde bu da öyle köşeler ve geçit yeridir. Karadan denize girip Girit Adası’nın doğu ve batı uçları bu iki burunlar ucuna uzanıp öteki Akdeniz adalarının çoğu bu ortada bulunmaktadır. Bundan dolayı bu ortalığa “Adalar Arası” derler.” diye yazmaktadır (Özey, 1999, s.215).

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 1, Sayfa 81'deki Adalar Denizi teriminin karşılığında şunlar yazılıdır: “Türk Coğrafyacılarının 11 nci yüzyılda Ege Denizi'ne verdikleri ad.” (Özey, 1999, s.216).

İtalya'nın Trablusgarp ve Bingazi'yi işgalinden sonra, Hariciye Nazırı Osman Nizami Bey dış temsilciliklere çektiği telgrafta; İtalya'nın Adalar Denizi'ne tevsi-i muhasamat ile sevahil-i Osmaniye'ye hücum ettiği takdirde Hükümet-i Seniyye tarafından Memaliki Osmaniye'de bulunan İtalyanlılara karşı ittihaza medeniyet hasıl olacak ve tedabi-i zecriye ve saireyi tebliğ etmeleri talimatını verdi (Kurtcephe, 1990, s.208).

Anadolu'ya ilk yerleşen Türkler, bu denize, içinde çok sayıda ada olduğu için “Adalar Denizi” adını verirler. Bölgede hüküm süren Aydın Oğulları Beyliği ve Osmanlı kaynaklarında, hep “Adalar Denizi” olarak geçer. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde (1913) Ali Tevfik tarafından kaleme alınmış “Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası” adlı eserde bu denizin adı “Adalar Denizi” olarak geçer.

Atatürk'ün Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden sonra verdiği hedef, “Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!” şeklindedir. Atatürk Nutuk'ta bu emrin sonucu olarak şunları ifade etmektedir: “Telsizle doğrudan doğruya bana gönderilen telyazısında da İzmir'deki İtilaf devletleri konsoloslarına benimle görüşmelerde bulunmak yetkisinin verildiği bildiriliyor, hangi gün ve nerede buluşabileceğim soruluyordu. Buna verdiğim karşılıktaki, 9 Eylül 1922'de Kemalpaşa'da görüşebileceğimizi bildirdim. Gerçekten dediğim günde ben de Kemalpaşa'da bulundum. Ama, görüşmeyi isteyenler orada değildi. Çünkü ordularımız İzmir rıhtımında ilk verdiğim hedefe, Akdeniz'e ulaşmış bulunuyorlardı.” (Atatürk, 1980, s.444) Bu ifadeleri ile Atatürk'ün Adalar Denizi ifadesini dahi kullanmadığı görülmektedir.

Bizlerin Adalar Denizi dediği Akdeniz'in bir bölümü olan batıdaki deniz, bin yıllık tarih boyunca Akdeniz veya onun bir bölümünü ifade etmek üzere Adalar Denizi şeklinde adlandırılırken, Batı Anadolu sahillerine yakın Yunan adalarının adı Doğu Akdeniz adaları şeklinde idi. Dumlupınar da Atatürk “hedefiniz Akdeniz'dir” derken Mersin'i, Antalya'yı değil, İzmir istikametini göstermektedir. Atatürk'ün bu

şekilde Akdeniz kelimesini binlerce yıllık kültür mirasının temsilcisi olarak bilerek söylediği açıkça görülmektedir. Zaman zaman Bizans ve daha önceki dönemlerde kullanılmış olan adların bin yıl sonra tekrar hortlatılması (Ege Denizi ve Ege Bölgesi şeklinde) lüzumsuz ve şuursuz bir gayret olsa gerektir. Yakın tarihe kadar, bugün coğrafya derslerinde Ege Bölgesi şeklinde zikredilen bölge adı, Batı Anadolu Bölgesi şeklinde gösterilir ve Ege Denizi diye söylenmeye başlanmadan önce Adalar Denizi şeklinde öğrenmiştik (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.187-188).

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 12 nci maddesinde bölge için; Şark-i Bahr-i Sefid Adaları olarak Island of Eastern Mediterranean ifadesi geçmektedir. Ancak Lozan Barış Antlaşması'nın ayrılmaz parçası olan altı devlet kararı incelendiğinde Ege ifadesine rastlanmaktadır (Başeren ve Kurumahmut, 2000, s.149).

Deniz Harp Akademisi Komutanlığı'nda eğitim yardımcısı olarak kullanılmış ve 1924 tarihli HMS SHEARWATER'ın 1872 ve 1880 yıllarındaki sörveylerinin güncellenmesi ile hazırlanmış olan eğitim haritasında bu bölge MEDITERRANEAN ARCHIPELAGO olarak adlandırılmaktadır.⁴

Deniz Harp Akademisi 1930 Yılı Giriş Sınavı'nın Coğrafya sualleri bölümünde, sayfa 41 ve 42'de yer alan "Türkiye deniz hudutlarından hangisi en ziyade tecavüze elverişlidir ve esvabı nedir?" sorusuna hazırlanan cevap: "Marmara Denizi bir iç deniz ve tamamı ile Türk denizi olduğuna göre Türkiye deniz hududu olarak Karadeniz, Akdeniz ve Adalar Denizi hudutları vardır" şeklinde devam etmekte ve Adalar Denizi ile Akdeniz arasındaki sınırlar tarif edilmektedir.

İstanbul Deniz Matbaası tarafından 1930 yılında basılan "Türk ve Yunan Deniz Harbi Hatıratı ve 1909-1913 Yunan Bahri Tarihi" adlı eserde de Ege Denizi ibaresine rastlanmamakta ve Adalar Denizi ifadesi kullanılmaktadır (Ramis ve Teofanidis, 1930, s.4).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ilk defa Latin alfabesi ile 1931'de Tefeyyüz Kitaphanesi tarafından yayınlanan ve Mektep Haritaları Mürettibi Muallim

⁴ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı harita arşivinde muhafaza edilmektedir.

Abdülkadir, Kuleli Askeri Lisesi Coğrafya Muallimi Kaymakam Mehmet Rüştü ve Kandilli Lisesi muallimlerinden Hattat Süreyya tarafından hazırlanmış olan Mükemmel Umumi Atlas'ta bu denizin adı Adalar Denizi olarak yazılmıştır (Başeren, 2003, s.1-2).

27 Ekim 1930 akşamı Türkiye Cumhuriyeti'nin o zamanki başbakanı İsmet İnönü'nün, Yunanistan'ın o zamanki başbakanı Eleftherios Venizelos şerefine Ankara'da verdiği yemekte; Yunan başbakanı konuşmasında şöyle demektedir: "Artık iki memleketi hiçbir şey ayırmıyor. Birçok amiller bizi birleştiriyor: komşuluk, memleketlerimizi ayırmaktan ziyade daimi bir temas vasıtası olan Adalar Denizi; asırlarca yan yana yaşayarak birbirlerini anlayan ve takdir etmeyi öğrenen milletlerimizin uzun alışkanlığı hep diğerini itmam ediyorlar. Nihayet mühim vakıa, her ikisinin de saltanattan sarfı nazar ederek Cumhuriyeti kabul etmiş olmalarıdır." (Bilge, 2000, s.163)

Yukarıda verilen birçok örnekte de görüldüğü üzere Ege Denizi adı, Yunanların ürettiği, tamamen mitolojiye dayalı, gerçekliği olmayan bir addır. Adalar Denizi adı ise, tamamen gerçeklere dayalı, bölgenin coğrafik yapısı ile ilgili bir addır.

2.3. Birinci Coğrafya Kurultayı

Adalar Denizi şeklindeki kullanım Birinci Coğrafya Kurultayı'nda değiştirilmiştir. Birinci Coğrafya Kurultayı 6-21 Haziran 1941 tarihleri arasında Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde düzenlenmiştir (Akarı, s.53-54). Kongrede incelenen konular;

- Müfredat programları,
- Coğrafya terimleri ve coğrafi isimlerin yazılması,
- Coğrafya ders kitapları,

- Türkiye coğrafyasının ana hatları ve yerlerinin adlandırılması şeklinde olmuş ve bahse konu alanlarda inceleme yapmak maksadıyla üç komisyon kurulmuştur.

Birinci Coğrafya Kurultayı ile birçok alanda terim birliğine gidilmiş ve bu konuda elde edilen sonuçlar çerçevesinde ders kitapları ve diğer eğitim yardımcılarında gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Birinci Coğrafya Kurultayı ile Türkiye coğrafyası ilk defa adlandırma ve anlamlandırma kapsamında yedi coğrafi bölgeye (Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Cenedoğu Anadolu) ayrılmış ve gerekli düzeltmelerin ders kitaplarına ithal edilmesi için tedbirler ilan edilmiştir. Bu düzenleme ile ilk kez Anadolu'nun, Batı (Garbi) Anadolu diye adlandırılan kısmı, Ege olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Birçok alanda terim birliğini sağlayarak karışıklığı önleyen ve Türkçe kelimelerin kullanımını sağlayan Birinci Coğrafya Kurultayı ile aynı zamanda Türkçe olarak ifadesini bulan Adalar Denizi tabirinin kullanımından vazgeçilmiştir.

Terim birliğinin sağlanması ve Türkçe kelimelerin kullanımı gibi faydalı çalışmaların yapıldığı Birinci Coğrafya Kurultayı'nda, o zamana kadar kullanılmakta olan Batı Anadolu Bölgesi adı yerine Ege Bölgesi adının, Adalar Denizi adının yerine ise Ege Denizi adının kullanılmaya başlanması tamamen büyük bir yanıştır.

3. ADALAR DENİZİ TARİHİ

3.1. Genel

M.Ö. 3000 yıllarında Anadolu'dan Yunanistan'a birtakım göçlerin olduğu filolojik delillerle ispat edilebilmekte, bugün bile bazı adaların isimlerinin Anadolu'daki adlarla benzerlik taşıması bu iddiayı doğrulayan en önemli sebeplerden biri olarak gösterilebilmektedir. Bu nedenledir ki gerçek tarihçiler bölgenin sosyo-kültürel yapısını incelerken Batı Anadolu'da tüm kalıntıları muhafaza eden Milet medeniyetini temel kabul etmektedirler. Ege Denizi her ne kadar Batı Anadolu'dan kaynaklanan bir medeniyet külliyesine sahipse de adaların coğrafyaları, onların buldukları deniz ulaştırmasına olan mesafeleri ve bu duruma bağlı olarak deniz insanları ile olan ilişkileri Ege adaları arasında farklılıklar meydana getirmiştir. Bu hakimiyet hiçbir zaman kalıcı olmamıştır. Selçuklu Türkleri olsun Osmanlı Devleti olsun bu adalar için yapılan mücadelede Bizans, Venedik, Ceneviz hatta şövalyeliklere ait kuvvetlerle çarpışmışlardır. Ancak Ege'de kesintisiz ve en uzun süre hakimiyet kuran ulusun Türkler olduğu tarihi bir gerçektir (Hergüner, 1986, s.18).

Farklı bir coğrafik yapı içerisindeki Ege Denizi tarih boyunca doğu ve batı arasında özel bir önemi haiz olmuştur. Antik imparatorluklar devrinde stratejik açıdan ön plana çıkan, denizciliğin gelişimine tanık olan daha doğrusu denizcilik geleneklerinin oluşumunda küçümsenmeyecek bir rol oynayan, bunda sık adaları vasıtasıyla çok iyi bilinen bir iç deniz hüviyetine sahip olmasının da etkisi bulunan Ege Denizi'nin, denizci gelenekten gelmeyen bir kavimle karşılaşması yeni bir siyasi gelişmenin de başlangıcını oluşturacaktır (Küçük, 2001, s.2).

Genel manzara Anadolu ve Mora yarımadalarının o zamanki dünyanın en önemli bölgesini kurduğu kolaylıkla görülebiliyordu. Bundan ötürü tarih boyunca kuzey, güney, doğu ve batısındaki milletler sürekli biçimde boğazları elde etmek ve Anadolu ile Balkan yarımadalarını çevreleyen denizlere sahip çıkmak istemişlerdi.

Anadolu ve Balkan yarımadaları arasında pek çok adalarla dolu olan ve eskiden Adalar Denizi denen bu deniz bölgenin ekonomik ve stratejik değerini tamamlamaktaydı. Korsanlar ve korsanları destekleyen devletler bu adaları hem korsanlara yatak hem de korsanların getirdikleri ganimetleri satacak Pazar olarak kullanmaktaydılar. Kıbrıs ve Rodos adaları da dahil olduğu halde adaların başta pamuk, zeytinyağı, üzüm gibi kendilerine özel bol ziraat merkezleri de vardı.

Anadolu ve Balkan yarımadalarıyla Adalar Denizi'nin kurduğu bu verimli bölge, doğa yapısıyla, tek bir devletin elinde bulunmasını gerektiriyordu: Bölgeye tek bir devlet sahip olursa o devlet mutlu yaşamının en büyük adayı oluyordu. Bölgede çeşitli devletler bir arada yaşıyorlarsa, birbirleriyle anlaşamadıkları taktirde kolaylıkla felakete sürükleniyorlardı (Büyüktuğrul, 1982, s.18).

Ege Denizi ve adalar üzerindeki hakimiyet sırasıyla; Pers, Makedonya, Roma (Bizans) ve Osmanlı İmparatorluğu'nda olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, adaları Yunanistan ve Bizans'tan değil; buralarda etkin olan Venedikliler, Cenevizliler ve Saint Jean Şövalyeleri'nden almış ve adalarda Osmanlı hakimiyeti kesintisiz 300 yıldan fazla sürmüştür (Aklar, 2003, s.23).

Truvalı Helen'in kaçırılışından beri Ege Denizi politik ve askeri çatışmaların beşiği olmuştur. Nordik kavimlerin güneye yaptıkları akınlar sırasında Mora ve Girit'e kadar inerek yaptıkları katliam, Pers deniz ve kara kuvvetlerinin ilk Yunan kentlerine girmeleri, Venediklilerin Ege'de boy göstermesi, Bizans İmparatorluğu'nun kuruluşu, yıkılışı ve Bizanslıların bıraktığı boşluğu doldurmak üzere Saint Jean Şövalyelerinin Rodos ve Oniki Adalar'a yerleşmeleri, bilahare Osmanlı İmparatorluğu'nun Ege'yi bir Türk gölü haline getirişi ve nihayet Yunan devletinin kurulması bu denizdeki önemli olaylardır. Ege Denizi'ndeki irili ufaklı adalar da bu olaylar ile mütemediyen el değiştirmiştir (Sidal, 1982, s.3).

Bugün Türklerin Yunanistan'daki halka verdiği "Yunan" adı, Batı Anadolu'da İzmir'den güneye doğru olan bölgede yaşayan halka verilen "İyon"lardan bozmadır. Efsanevi bir liderin soyundan geldiklerini kabul eden İyonlar, M.Ö. 12 nci yüzyılda Yunanistan'dan gelmişlerse de, bu halkın büyük unsurları eski Anadolu halkıdır. (Kar, Leleg vb.). Bunlar bu kıyılardaki halkı kendilerine bağlamışlardır. Persler M.Ö.

6 ncı yüzyılda Anadolu'ya egemen olunca kollektif bir ad olarak bu adı kullanmışlar, "Yunan" buradan çıkmıştır.

Bugün bizim Yunanlı dediğimiz Yunanistan halkı, M.Ö. 7 nci yüzyılda Akdeniz'in büyük bir bölümüne yayılıp koloni şehirleri kurmuş ve M.S. 146 yılında Romalılar'ın Korent'i işgal ve tahrip etmesiyle yok olmuşlardır. Bunlardan İtalya'ya yerleşenler, Latin halkın dilinde "Graikus" olarak anılmış, bu da Latince'den bütün Batı Dilleri'ne girmiştir (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi-Tarihi-Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.25).

Bugünkü melezleşmiş Yunanlar ile eski Grek Medeniyetinin insanları arasında hiçbir kan bağı yoktur ve aynı etnik kökenden geldiklerini söylemek yanlıştır (Başar, 1991, s.27-30, 38). Yunanlı tarihçi Papparigopulos, Yunanların yeryüzünden silinmelerini ve Yeni Yunanlığın doğuşunu şu şekilde ifade etmektedir: "Safkan Yunanlar, M.S. 146'da, Romalıların Korent'i işgal ve tahrip etmeleriyle yeryüzünden silinmişlerdir."

Yunanlar, milli bir birlik olmaktan ziyade kültür birliği şeklinde "Hellen Birliği" olarak anılmaktadır (Aklar, 2003, s.23).

"Hellen" adı, M.Ö. V. yüzyılda, dış tehlikelere karşı Atina ve Ispartalıların kullandıkları kollektif addır. Hellen Birliği'nden kaynaklanır. Bu ad ırki değil kültürel anlamda kullanılmıştır.

Aynı şekilde, M.Ö. 338'de Makedonya Kralı Filip, Makedonya ve tüm Yunan şehirlerini birleştirmek istemiş, Isparta ve diğer Yunanistan şehirleri ile "Helen Birliği"ni meydana getirmiştir. Böylece, müttefiklere "Helenler" adı verilmiştir.

"Yunan" adı ise, "İyon" adı ile ilgilidir. "İyon" adı bir mit kahramanından kaynaklanır. Bunun varlığı söylentilere dayanır. İyon, Teselya'dan kovulup Peloponez'e yerleşen "Ksuthos" adlı birinin oğludur ve Peloponez'de bir şehir kralı olan Aigialos'un kızı ile evlenip kral olmuştur. Bu kralın halkı da kendilerine İyonlular adını vermiştir. Bu halk, Yunanistan'daki Dor istilası karşısında Anadolu

kıyılarına göç etmek zorunda kalmış, Batı Anadolu’da kurulan oniki kadar büyük site kendilerine “İyonlular” demeye başlamıştır (Belen, 1995, s.83).

3.2. Türkler Öncesinde Adalar Denizi

40 asır önce merkezi Girit olmak üzere Doğu Akdeniz’de Ege medeniyeti ortaya çıkmıştır. 30 asır devam eden bu medeniyet Kıbrıs ve Sicilya’ya kadar yayılmıştır. Manisa ve Çandarlı arasındaki dağlar ortasında kurulmuş olan A ege’e şehri harabesi ve Çandarlı’nın batısındaki A ege’e Burnu, adlarını bu medeniyete bıraktıkları için, Ege medeniyetinin Anadolu’dan geldiği kabul edilir (Tezel, 1973, s.1).

Anadolu’nun Menteşe bölgesinde oturan Karyalılar’ın M.Ö. 3000 yıllarında bütün Ege adalarına hakim oldukları görülmektedir (Ertürk, 2000, s.32).

M.Ö. 2000 yılına kadar, bugün bizim Yunan olarak adlandırdığımız milletin ne Ege Bölgesinde ve ne de Ege Adaları üzerinde etkinliğinden bahsetmek mümkün değildir. Aksine, Anadolu insanının hakimiyetini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Bu arada, aynı yıllarda (M.Ö. 2000-1200) Yunanistan Yarımadası’nda ve Adalar’da Kavimler göçü ile Aka’ların ve Dor’ların hakimiyeti görülür (Mansel, 1988, Bölüm:2-4).

Milattan 12 asır önce Suriye’de gelişen Fenike Medeniyeti ve deniz kuvveti Akdeniz’e hakim olmaya başlamıştır (Tezel, 1973, s.1).

M.Ö. 5 inci yüzyılda, doğuda İran Yaylası’ndan Anadolu’da Kızılırmak’a kadar uzanan bölgede büyük Pers Krallığı ortaya çıkmaktadır. Bu tarihten itibaren batıda Anadolu kıyılarında ve kıta Yunanistan’da ve dolayısıyla Ege Adaları’nda Pers hakimiyeti görülmeye başlar. (M.Ö. 490)

M.Ö. 399’dan 359’a kadar süren kargaşalık döneminden sonra Filip II zamanında (M.Ö. 359-336) zamanında Makedonya büyük bir imparatorluk haline gelmiştir. Makedonya Kralı İskender, M.Ö. 334 yılında doğu seferine başlamış ve

önce Batı Anadolu kıyıları ile Perslerin deniz üslerini ele geçirmiştir. M.Ö. 333 yılının baharında Gordion'dan (Yassıhöyük) hareketle Perslerin üzerine yürümüş ve İskenderun kuzeyinde İssos Muharebelerinde Pers Ordusunu yok etmiştir (Belen, 1995, s.77-78).

M.Ö. 3 üncü yüzyıl ortalarında, tarih sahnesinde Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti görülmeye başlar. İkinci ve Üçüncü Makedonya Harpleri'ni (M.Ö. 197 ve 179) müteakip Makedonya ve Yunanistan Roma nüfuzu altına girmektedir. İmparatorluk batıda Atlas Okyanusu'na, doğuda Mezopotamya'ya kadar genişlemiş ve Ege Bölgesi'ne hakim olmuştur.

Gerek Roma İmparatorluğu ve gerekse parçalanmasını müteakip Doğu Roma İmparatorluğu esnasında Ege ve Ege Adaları, elde ettikleri imtiyazlarla Cenovalılar'ın hakimiyeti altındadır (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi-Tarihi-Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.34,38).

Ege Adaları Bizans hakimiyeti altında iken, Venedik ve Ceneviz gibi dönemlerinin güçlü denizci devletlerinin arasında mücadele sebebi olmuştur. Çünkü bu devletler Haçlı seferleri ile birlikte Ortadoğu'ya açılan "*Levante*" denilen Doğu Akdeniz'de çok büyük önem taşıyan ticarete egemen olmak istiyorlardı.

Dolayısıyla bu durumun, Ege Adalarının o dönemde ayrı bir öneme sahip olup neredeyse uluslar arası bir sorun oluşturmaya başladıklarına işaret ettiği söylenebilir. IV. Haçlı Seferi'nde Bizans İmparatorluğu'nun parçalanması ile tüm Yunanistan'ı ve Ege Adalarını kendi payına katarak büyük üstünlük sağlayan Venedik çok geçmeden büyük rakibi Ceneviz ile karşı karşıya gelmiş ve Sakız, Midilli gibi önemli adaların Cenevizli ailelerin eline geçmesine engel olamamıştı (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.363).

XIV. yüzyıl başlarına gelindiğinde Kudüs'ten ayrılmak zorunda kalmış olan St. Jean Şövalyeleri'nin Rodos ve Oniki Ada'yı işgal etmeleri adalara egemen olmak isteyen yabancı güçlerin sayısını üçe çıkarırken, bir müddet sonra Aydın ve Saruhanoğullarının devreye girmeleri ile Adalar sorunu yeni boyutlar kazanmıştı. Bir başka deyişle Ege Denizi'nde Bizans İmparatorluğu ile İtalyan Devletleri arasında

kurulmuş olan siyasi denge, Türklerin ortaya çıkmasıyla birlikte bozuldu (Turan, 1986, s.35-39).

3.3. Türkler Döneminde Adalar Denizi

3.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Öncesinde Adalar Denizi

11 inci yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Doğu, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'ye doğru gelişen düzensiz Türkmen akınları, Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra düzenli bir fetih hareketine dönüşmüştür. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'ne kadar olan dönemde Türkler, zaman zaman Orta Anadolu'ya kadar akınlar yapmış olmakla birlikte, onların fetih hareketleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile sınırlı kalmıştı (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.288).

Selçuklular 11 inci yüzyıla kadar Doğu Anadolu'nun da doğusunda ve Suriye'de yerleşmişler ve Anadolu'nun doğu tarafına akınlar düzenlemekle yetinmişlerdi. Malazgirt Muharebesi ve zaferiyle 1071 yılında bu akınları yerleşmeye dönüştürmüşlerdi. Bu zaferi kazanan Alparslan'ın 1072 yılında ölümünden sonra, Kutalmış oğlu Süleyman 1074 yılında Orta Anadolu'ya gelmiş ve Konya şehrini kendine başkent yapmıştı. Yakın Bizans eyaletlerinin gönül rızasıyla ona katılması sayesinde kuzeye doğru ilerleyerek topraklarını bu yönde genişletmiş ve başkentini, yeni işgal ettiği İznik'e 1080 yılında nakletmişti (Büyüktuğrul, 1982, s.20-21).

26 Ağustos 1071'de Bizans'a karşı kazandıkları Malazgirt zaferi sayesinde Türkler Anadolu'yu kendilerine yurt edinme davalarını gerçekleştirmek yolunda büyük bir başarı elde etmişler, kısa sürede batıda Ege ve Marmara kıyılarına ulaşarak Anadolu'da merkezi İznik olmak üzere yeni bir Türk devleti kurmuşlardı (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.630).

Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra ortaya çıkan gelişmeler Türklerle kısa sürede Marmara kıyılarına kadar ilerleme imkanı vermiştir (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.289). 1079-1080 yıllarında Türk fetihleri Marmara ve

Karadeniz sahillerine kadar uzanmış, bir taraftan da Adalar Denizi kıyılarına ulaşmıştı (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.504).

Birinci Haçlı seferinden 25 yıl önce, Alparslan komutasındaki Selçukluların 1071 Malazgirt zaferi ile Anadolu'daki Bizans kara savunması çökmüş, Türk akıncıları Ege ve Marmara istikametinde yayılmışlardır. Önce bir kara meselesi olarak görülen Türk tehdidi, Türkler ilerleyerek Ege ve Marmara kıyılarına yaklaştıklarında, artık bir deniz olayı olarak ortaya çıkmıştır. Anadolu sahillerine ilk ayak bastıkları günden beri, Türklerde denizcilik yeniden doğmuş ve gelişerek bir meslek halini almıştır (Tezel, 1973, s.4).

Süleyman'ın ölümünden sonra yerine geçen Ebulkasım İstanbul'u, hiç değilse Marmara sahillerini ve adaları ele geçirmek istiyordu. Bu amaçla Gemlik'te bir tersane kurarak donanma inşa ettirmeye başlamış, fakat yeni inşa edilmekte olan bu donanma 1088 yılında Bizanslılar tarafından tezgahlar ile birlikte ateşe verilmiştir.

Marmara sahillerinde başarılı olamayan Selçuklu Türkleri bu sefer Adalar Denizi'nde taarruza geçmişlerdir. Kılıçarslan'ın kayınpederi Çaka Bey⁵, İzmir'i Bizanslılardan fethederek Türk bayrağını dikmiş ve beyliğini kurmuştur. Tarihte ilk defa İzmir şehri merkez olmak üzere tesis edilmiş olan Türk Beyliği, Çaka Bey'in kurmuş olduğu Türkmen beyliğidir (1081-1097) (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.289). Bizans'ı denizde çökertip Adalar Denizi'nde hakimiyetini kurmak üzere Bizans İmparatoru Alexi Komnen'in in Balkan Yarımadasında Peçeneklere harp ettiği esnada, İzmir ve Efes'te birer tersane kurmuş ve 17 tanesi kürekle çektiri, 33 tanesi de yelkenli olmak üzere 50 parçadan ibaret ilk Türk Donanmasını meydana getirmiştir.

Bizans İmparatorluğu'na karşı başarılı olabilmenin yollarını çok iyi bildiği anlaşılın Çaka Bey, İzmir merkezli bir deniz beyliği kurulabilmesinin ve siyasi

⁵ Bazı kaynaklarda Tekeş Bey, bazılarında Çaha Bey olarak da geçmektedir. Ancak genel olarak kullanım Çaka Bey şeklindedir.

Çaka Bey'in Bizans'a karşı akınlarda bulunan bir savaşçı olarak Anadolu'da yapılan mücadelelere katılmış, bir vuruşma esnasında tecrübesizliği nedeniyle Bizanslı kumandan Aleksandros Kabalika tarafından tutsak alınarak İmparator Nikephorus Botaniates (1078-1081)'e sunulmuştur. Asalet unvanı ile taltif edilen Çaka Bey, kendisine itibar etmediği anlaşılın İmparator Aleksios zamanında İzmir civarına giderek, müstakil bir Türk beyi olarak siyasi ve askeri faaliyetlerine devam etmiştir.

varlığının devamının ancak Ege’de Bizans’a karşı yapacağı mücadelelerde güçlü bir donanma sayesinde mümkün olabileceğini, coğrafyanın özelliklerinden hareketle görmüştü. Donanmasının çekirdeğini oluşturacak ve Ege Denizi’nin iklim şartlarına uygun çok sayıda harp gemisinin yapımı için yerli ustalardan da yararlanmıştı (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.290).

Çaka Bey’in ana politikası, Batı Anadolu bölgesinde güçlü ve müstakil bir Türk beyliği kurmaktı. O, bunun sonucunda kuvvetli bir donanma kurarak Adalar Denizi’ndeki önemli adaları ele geçirmeyi, İzmir’den Çanakkale’ye kadar olan bölgeyi zapt ederek Gelibolu yarımadasına çıkmayı ve Trakya’daki tüm Bizans topraklarını hakimiyeti altına almayı planlıyordu (Kurat, 1936, s.21).

Midilli Adası’na hücum ettiğinde, Bizanslıların Midilli Valisi gece karanlığından istifade ederek İstanbul’a kaçmış olduğundan Midilli Kalesi kapılarını Türklere açmıştır. Çaka Bey, Sisam Adası’na giderek orayı da zapt etmiş; Nise Kastomonit komutasında Adalar Denizi’ne çıkmış olan Bizans Donanmasını mağlup ederek gemilerinden birçoğunu ele geçirdikten sonra İzmir’e avdet etmiştir (Tezel, 1973, s.6).

Ancak Çaka Bey bu adaları uzun süre elinde tutamamış, Bizans İmparatorluğu kısa süre sonra adaları geri almayı başarmıştır.

Damadı Kılıçarslan’dan ayrı olarak İzmir’de müstakilen hareket etmekte olan Çaka Bey, Bizans İmparatorunun Kılıçarslan ile ittifakı sonucu Çanakkale Boğazı’nda stratejik önemi olan Abydos Kalesi’ni kuşatması esnasında ele geçirilmiş ve damadı tarafından bir ziyafet esnasında öldürülmüştür. Diğer bir görüşe göre ise; Çaka Bey kuşatma sırasında durumu görüşmek üzere damadının yanına kendisi gitmiş ve burada damadının adına verdiği ziyafet sonunda öldürülmüştür.

Çaka Bey’in ölümü, Anadolu’daki ilk Türk denizciliğine olduğu kadar, Batı Anadolu’daki Selçuklu hakimiyetine vurulan bir darbe olmuştur. Adalar Denizi’ndeki Türk hakimiyeti bundan 200 yıl sonra Aydın oğlu Umur Bey tarafından gerçekleştirilmiş ve Çaka Bey hem Aydın Oğullarına, hem de Osmanlılara önder olmuştur (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.290 ve Tezel, 1973, s.7-8).

Çaka Bey'den sonra gelişmeler kaydeden Türk denizciliği, Menteşe Beyliği zamanında artık Anadolu sahillerine yerleşmiş bulunuyordu. Kiklad Adalarına yapılan akınlar bunu göstermektedir. Bu yüzden Katalan Donanması 1303-1304 kısmı Sakız'da geçirdi. Çünkü Türkler adalara baskınlara devam ediyordu. 1306 yılında, Türkler 30 gemilik bir filo ile Sakız'a hücum ettiler. Hatta bir ara Rodos'u da ele geçirdiler. Böylece Anadolu sahillerinin emniyeti daima gündemde tutuluyordu (İlgürel, 1989, s.115).

1300-1329 arası dönemde Cenevizliler ve Rodos Şövalyeleri, Ege'de Türklerin en büyük rakipleri olmuşlardır.

1340'lı yıllara gelindiğinde Türk beylikleri Ege adalarının bütün nüfuzunu ellerine geçirmişler ve yaptıkları seferlerle Trakya, Makedonya, Yunan ve Mora topraklarını haraca bağlamışlardır (Türkler Ansiklopedisi 7. Cilt, 2002, s.396).

Denizciliğe ve adaların egemenliğine önem veren diğer bir Türk hükümdarı da Aydınoğlu Gazi Umur Bey'dir. Aydınoğulları Çaka Bey'in siyasi görüşleri ve askeri dehasını örnek almışlardır. Bu yüzden Umur Bey saltanatı boyunca denizden hiç uzak durmamış, Anadolu sahillerinin güvenliği için müttefik donanmasına imkan vermemek üzere Sakız, Bozcaada ve Semadirek adalarıyla Gelibolu'ya seferler düzenlemiştir (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.364).

Umur Bey'in adalar ve denizaşırı ülkeler üzerine düzenlediği seferler, bir fetih faaliyetinden çok, bir akın özelliği taşıyordu. Çünkü, bu seferler sonucunda hemen hemen hiç toprak kazancı olmamıştır. Buna rağmen her sefer, Beyliğin hazinesine büyük gelirler sağlamıştır. Gerçekten Umur Bey, bu seferler sırasında büyük ganimetler ele geçirdiği gibi, bazı adaları ve kaleleri de vergiye bağlamıştır (Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, 2002, s.726).

Kıyı şeritlerine yerleşen Türkleri süratle denizciliğe iten bir husus da, Latin korsanlarının faaliyetleri idi. Karesi, Saruhan, Aydın ve Menteşe beylikleri denizle irtibatlarının olmasından dolayı, kendileri için tehlike teşkil eden korsanlara karşı mukabil tedbirler alıyorlar ve adalardaki Latin prensler için de büyük tehlikeler oluşturuyorlardı (İlgürel, 1989, s.115).

3.3.2. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Adalar Denizi

Osmanlılardan önce bölgeye tam olarak sahip olan son imparatorluk Bizans İmparatorluğu'du. Bu imparatorluğun parçalanması Osmanlı Devleti'nin bölgeye yerleşmesini kolaylaştırmış ve bu kolaylıktan da Osmanlı İmparatorluğu doğmuştu (Büyüktuğrul, 1982, s.20).

3.3.2.1. Fatih Sultan Mehmet Zamanına Kadar Olan Dönem (1299-1451)

Türkler Anadolu'ya resmen 1071 yılında girmişlerdir. Selçuklular zamanına baktığımızda; Türkler'in hemen 10 yıl sonra 1081 (veya 1082)'de Marmara kıyılarına ulaştıklarını görürüz. İlk denizcilik hareketleri, hükümdar Ebulkasım Bey'in Gemlik'te bir donanma yaparak, 1086 yılında Alkan Bey'in komutasında Marmara Denizi'ne hakim olmak şeklinde, daha sonra Çaka Bey'in komutasında 1089 (veya 1090) yılında Sakız, Midilli, Sisam ve Rodos Adaları'nın ele geçirilmesi şeklinde karşımıza çıkar. Bundan sonra da Ege'de Türkler'in faaliyetleri daha ziyade Osmanlı İmparatorluğu zamanında etkinliğini artırır (Belen, 1995, s.96).

Osmanlı İmparatorluğu, Söğüt ve yöresinde ilk kurulduğu yıllarda tamamen bir kara devletidir. Osmanlılar Bizans aleyhine topraklarını genişletirken, 1321'de Mudanya'yı alarak ilk defa Marmara'da kıyıya ulaşmışlar ve Karamürsel'de ilk tersanelerini kurmuşlardır. Bu tersanede yaptıkları hafif teknelerle Bizans'ın Marmara'daki deniz ulaştırmasını engelleyerek, İzmit ve yöresinin fethini kolaylaştırmışlardır. Bu arada Marmara ve Ege'de kıyısı bulunan Karasi Beyliği'nin Osmanlılara katılması ile (1345), Osmanlılar Ege kıyılarına da çıkmışlardır. Böylece Osmanlı Devleti Venedik ve Ceneviz gibi denizci devletler ve Hıristiyanlığın başı Papa'nın yönetimindeki Rodos Şövalyeleri ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

Osmanlı Beyliği'nin teşekkülünden sonra denizciliğe pek önem verilmemekle beraber, beyliğin yıldan yıla genişlemesi ile birlikte gemicilik faaliyetleri de başlamıştır (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.364). Başlangıçta sahip olduğu toprakları itibarıyla bir kara devleti olan Osmanlı Devleti, denizlere ulaşmasıyla süratle donanma oluşturma ihtiyacını hissetmiştir. Yıldırım Bayezit (1389-1402) Gelibolu'da ikinci tersaneyi kurdurmuş (1390) ve oldukça büyük bir donanma

meydana getirmiştir (Belen, 1995, s.99). Gelibolu Tersanesinin inşasına başlandığı yıl, artık Anadolu'nun batısı, kıyılar ve limanlar da Osmanlı hakimiyetine girmiş bulunuyordu. İlk Osmanlı Donanması, daha çok Karesi Beyliği Donanmasına dayalı olarak kurulmuştur. Kısa zamanda Karamürsel, Edincik ve İzmit gibi Marmara sahillerinde tersaneler kurularak, Osmanlı denizciliğinin temelleri atılmıştır. Bu dönemde Karamürsel Bey'in icadı olan ve onun adıyla anılan kadırğa tipi küçük gemi, yüzyıllarca Osmanlı denizciliğinde kullanılmıştır (Bostan, 1997, s.186).

Saruca Bey komutasında Ege'ye açılan Osmanlı Donanması, Venediklilere karşı başarılı deniz savaşları yaparak, Mora, Eğriboz ve Sakız kıyılarını vurmuştur. Saruca Bey kumandasında Sakız ve Eğriboz adalarına yapılan hareket Osmanlı Beyliği'nin ilk önemli deniz seferidir (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.364).

Yıldırım Bayezit, Gelibolu'da konuşlandığı 60 parçalık donanmasının başına Saruca Bey'i getirerek hem Boğazın uzaktan savunmasını sağlamış hem de donanmayı Orta Ege'ye de göndererek taarruzi deniz stratejisi uygulamış ve bu suretle güney-kuzey istikametindeki deniz nakliyatını, doğu-batı üzerindeki kara nakliyatını kontrol ederek torunu Fatih Sultan Mehmet'e İstanbul kapılarını açmıştır (Hergüner, 1986, s.18).

Fakat Yıldırım Bayezit'in Timur'a yenilmesi sonucu (1402-1413) donanma bakımsız kalmış ve elden çıkmıştır. 1413'te Osmanlı tahtına oturan Çelebi Mehmet (1413-1421) 42 parçadan oluşan yeni bir donanma kurmuştur. Çalı Bey komutasındaki donanma Ege'de başarılı hareketler yapmış, bunun üzerine Venedikliler, Osmanlılar'la anlaşmak zorunda kalmışlardır.

II nci Murat döneminde (1421-1451) Baltaoğlu Süleyman Paşa Midilli Adası'nın Kolonya Kasabası'nı zapt etmiştir ki, bu Osmanlılar'ın Ege Adaları'ndaki ilk işgal hareketi olmuştur. O güne kadar Ege'de yapılan hareket sadece akınlardan, vurgunlardan ibarettir. Fakat bu işgal kısa sürmüş ve bir fethetme dönüşmemiştir. Adaların fethine, Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) zamanında başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde, denizlerden uzak kalelerin kolaylıkla alındığı, fakat denizlerle ilgili kalelerin alınabilmesi için çok uzun mücadeleler

yapıldığı ya da hiç alınmadığı görülmüştür. Başarıya ulaşamayan hareketler de Mora ve Arnavutluk gibi denizlerle yakından ilgili bölgelerde olmuştur.

Herhangi bir biçimde Osmanlıların denizlerden yararlanamadıklarını gören Hıristiyan Devletler, denizlerin kara cephelerini kolayca besleme karakterinden yararlanmışlar ve Osmanlılara karşı mücadele eden devletleri beslemişlerdir. Gerek Anadolu'daki Türk beyliklerinin gerekse Balkan Devletlerinin Osmanlı Devleti aleyhine kolayca tahrik edilmeleri ve savaş açmalarında deniz egemenliğinin düşmanda olmasının büyük etkileri olmuştur (Büyüktuğrul, 1982, s.161).

Bu gerçek kuruluş döneminden imparatorluk dönemine geçerken Osmanlı Tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.

Deniz sorunlarının başlıca ortaya çıktığı yer Ege Denizi'ydi. Bu denizdeki stratejik sorunlar şunlardı(Büyüktuğrul, 1982, s.162):

- Düşman deniz kuvvetlerinin boğaza saldırmasını önlemek için Boğazönü adalarını işgal etmek,
- Anadolu kıyılarına düşman deniz kuvvetlerinin akın yapmalarını önlemek için bu kıyılar dolayındaki Ege adalarını işgal etmek,
- Mora yarımadasının işgalini tamamlamak için bu yarımada dolayındaki Ege Denizi adalarını işgal etmek,
- Ege Denizi'nin stratejik değerde olan kıyı ve limanlarını işgal etmek.

3.3.2.2. Fatih Sultan Mehmet Dönemi (1451-1481)

Sultan Mehmet Osmanlı tahtına oturduğunda ülkenin iki kanadını daha sıkı birleştirmek gereği çoktan meydana çıkmıştı. Kuvvetli bir donanmaya sahip olmadıkça Osmanlı hükümdarının ve ordularının bir yakadan diğerine geçmesi bile sorun olabiliyordu. Kendisi de 1451'de tahta geçer geçmez deniz gücünün eksikliğini bir kere daha hissetti (Kunt, 2002, s.78-79).

Diğer önemli bir sorun ise Osmanlı deniz gücünün eksikliği yüzünden ülke sahillerinin korunamaması ve denizlerdeki üstünlüğün çeşitli yabancı ellere bırakılması dolayısıyla ticaret gelirlerinde ve genişleme siyasetinde beklenen gelişmelerin sağlanamaması idi.

Fatih Sultan Mehmet, saltanatı sırasında en çok bu deniz gücü sorunu ile ilgilendi denebilir. Zaten padişahın topyekun savaş anlayışı kara gücünün deniz gücü ile desteklenmesini gerektiriyordu. İstanbul'un alınışı için hazırlanan donanma bu anlayışın ilk belirtisi sayılabilir (Kunt, 2002, s.89-90).

Donanmanın önemini kavrayanların başında gelen Fatih Sultan Mehmet, güçlü bir donanma meydana getirmek için tüm imkanlarını seferber etmiş, hiçbir masraftan kaçınmamıştır (Sancar, 2006, s.110).

Osmanlı Devleti'nde Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar denizde yapılan çatışmalar, karadaki kaleleri yakıp yıkmak ve ele geçirmek amacından ibaretti ve henüz deniz seferlerine başlanmamıştı. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un alınmasından sonra Rumeli ve Anadolu kıyılarında ve Akdeniz adalarında olan kaleleri ele geçirmek için gemi ve donanma oluşturma işlerine başladı. Osmanlı donanmasının akın faaliyetinden çıkıp yavaş yavaş deniz aşırı faaliyetler için hazırlanması Fatih Sultan Mehmet zamanında başladı. Fakat yine de Türk donanması istenilen seviyeye gelemedi, savaş gemileri, sayı ve nitelik bakımından denizci devletler seviyesine ulaşamadı (Gencer, 1991, s.501-502).

İstanbul'un fethini takip eden senelerde Doğu Akdeniz politikasını uygulamaya koyan Fatih Sultan Mehmet, Çanakkale Boğazı'na ve Türk sahillerine en yakın adalardan işe başlayarak adım adım Ege içlerine doğru ilerlemeye başladı (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.589). Genç sultan donanmasını Ege Denizi'ndeki en önemli adalar olan Sakız ve Rodos'a yolladı. Bu adaların meşhur kalelerini almak, yeni yeni gelişen Osmanlı donanması için mümkün olmadı. Sakız ve Rodos'un alınması çok daha fazla hazırlığı ve tecrübeyi gerektiriyordu. Bu başarısızlık üzerine Ege Denizi'nin Osmanlı eline geçirilmesi daha yavaş ilerleyen bir plan içinde ele alındı. 1456'da Ege'nin en kuzeyinde, Osmanlı kıyılarına ve Çanakkale Boğazı'na en yakın Gökçeada, Limni ve Semadirek adaları ile Meriç nehrinin Ege'ye döküldüğü

noktadaki Enez alındı. Bunları 1462’de Midilli’nin alınması izledi (Kunt, 2002, s.90).

Fatih Sultan Mehmet’i Ege’de harekata ve fetihlere zorlayan sebep, İstanbul’un fethini bir türlü hazmedemeyen Hıristiyanların; özellikle Papalık, Venedik ve Cenevizlilerin Ege adaları ve Ege deniz yolu ile yapabilecekleri saldırılara karşı, imparatorluğun korunmasıdır (Çopur, 1999, s.33).

İstanbul alınıp Bizans Devleti sona erdirildikten sonra Trabzon’da olduğu gibi Yunanistan’ın güneyinde, Mora yarımadasında da Bizans kalıntısı bir Rum devleti bulunmaktaydı. Saltanatının ilk yıllarında Fatih Sultan Mehmet Mora’yı da hedefleri arasına aldı. Trabzon’la birlikte Mora’nın fethiyle hem bütün Rumlar Osmanlı hakimiyetine alınacak, hem güney Ege sahilleri karşılıklı Osmanlı toprağı olacaktır. 1458 ve 1460’taki iki seferle Mora’nın tamamı Osmanlı eline girdi, fakat Osmanlılar Mora sahillerinde önemli liman ve kalelere hakim olan Venedik’le karşı karşıya geldi.

Bu ana kadar iki devlet de çatışmaktan kaçınmıştı. Osmanlılar başka yönlerde meşgul oldukça Venedik’in Ege’de ve Osmanlı ülkesinde alışlagelmiş ticaretini yürütmesini engellememişlerdi. Fakat Osmanlı deniz gücünün artması, Osmanlılar’ın Ege adalarında ve Mora’daki fetihleri üzerine Venedik, sıranın kendisine gelmekte olduğuna kanaat getirmişti (Kunt, 2002, s.90).

1463’te Venedik, Osmanlılar’ın Rumeli’deki hasımları Macar Kralı Matyaş Korvinus ve meşhur Arnavut Prensi İskender Bey ile anlaşarak, hatta ittifaka Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan’ı da katmaya çalışarak Osmanlılar’la savaşa girişti (Kunt, 2002, s.91). Venedik Cumhuriyeti’nin 28 Temmuz 1463’te Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmesinin nedeni, Osmanlıların her gün biraz daha büyüüp genişlemesi ve Ege’deki adaları zapt etmesi idi (Sancar, 2006, s.113). Hem Mora’da, hem de Midilli adasında hücumla geçen Venedik, Osmanlı ordusunun ve donanmasının yetişmesiyle Midilli’den çekildi. İkinci hamlede Venedik kuvvetleri Osmanlı elindeki Kuzey Ege adalarına ve Atina’ya saldırdı. Venedik bu hücumlarla ele geçirilen yerlerde tutunmayı başaramadan geri çekildi, ama Osmanlı kentlerini yıkmayı, Osmanlı halkını huzursuz bırakmayı başardı.

Fatih Sultan Mehmet, Venedik'in vurkaç saldırılarını önlemek için Ege'de Venedik'in en önemli toprağı ve üssü olan Eğriboz Adası'na sefer açtı. 1470'te Yunanistan'ın doğu sahiline degecek kadar yakın bu ada, gene ordu ve donanmanın müşterek seferi ile ele geçirildi. Eğriboz'un kaybı Venedik'te büyük bir korkuya yol açtı, Venedik'in yeniden Uzun Hasan'la ittifak aramasına sebep oldu. Üç yıl sonra Osmanlı-Akkoyunlu savaşında Venedik gemileri Uzun Hasan'a ateşli silahlardan ibaret savaş malzemesi ulaştırmaya çalıştıysa da başaramadılar. Buna karşı aynı yıl, Napoli Krallığı ve diğer Avrupa devletlerinin de katılmasıyla oluşan güçlü donanma Antalya ve İzmir dahil, Akdeniz ve Ege'deki Osmanlı limanlarını bastı.

Onaltı yıl süren Osmanlı-Venedik savaşının son safhalarında, Osmanlılar'ın 1477'de Korent Körfezi'ndeki Venedik limanı İnebahtı'yı alma girişimleri başarısız oldu, fakat ertesi yıl Hırvatistan'ı aşan Osmanlı kuvvetleri Venedik toprağına akın yaptılar. Bu safhada Venedik savunmada kalmış, Osmanlılar savaş alanını Ege'den Adriyatik Denizi sahillerine aktarmışlardı. 1478'de Arnavutluk'ta elinde tuttuğı iki önemli kaleyi de kaybeden Venedik'in barış istemesiyle 1479'da iki devlet arasındaki savaş sona erdirilmiş oldu.

Bu çatışmanın sonucunda Osmanlılar Ege'de en önemli güç haline gelmişlerdi. Venedik'le barış yapıldıktan sonra denizlerdeki hakimiyetin güçlendirilmesine hız verildi. 1479'da hem Yunanistan'ın batı sahilindeki Yunan adaları alındı, hem Rodos'a bir keşif seferi gönderildi. Rodos'un 1480'de gerçekleştirilen şiddetli kuşatması sonuç vermedi, fakat aynı yıl Yunan adalarındaki başarılı hareket İtalya'ya sıçratıldı. 1481'de padişahın ölümü üzerine Rodos ve İtalya seferleri terkedilmiş oldu. Buna rağmen Fatih Sultan Mehmet'in Anadolu ve Yunanistan sahillerini tartışmasız Osmanlı kontrolüne almak hedefi gerçekleştirildi.

Fatih Sultan Mehmet tarihin gelişimini iyice etüt etmiş ve Ege Denizi'ni bu açıdan öngörmüştü. Tarih şunları gösteriyordu: Anadolu ve Rumeli yarımadalarıyla Ege Denizi'ne birden egemen olan devletler, imparatorluklarını mutlu biçimde en uzun süre sürdürmüşlerdi. Ege Denizi'nin yalnız tek kıyısına sahip olan devletler ise tarihten çabuk silinmişlerdi. Romalılar ve Bizans İmparatorluğu gibi... Fatih Sultan Mehmet de kurmak istediğı Osmanlı İmparatorluğu'nun mutlu olmasını sağlamak

için Anadolu ve Rumeli Yarımadalarıyla Ege Adaları'na birden sahip çıkmak istemişti (Büyüktuğrul, 1982, s.163).

Osmanlı denizciliği, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Venedik ve Ceneviz gibi zamanın güçlü denizci devletleriyle mücadele edebilecek bir konuma gelmişti (İnalçık, 1964, s.58).

Osmanlılardan önce Aydınoğulları, Bozcaada'dan başlamak üzere bazı Batı Anadolu adalarını işgal etmişlerse de bu fetihler uzun ömürlü olmamış, Fatih'in İstanbul'u zaptını müteakip Mora Yarımadası ve Orta Ege adalarına yapılan deniz/kara seferleri ile bölgede Türk hakimiyeti başlamıştır (Hergüner, 1986, s.18).

Fatih Sultan Mehmet zamanı (1451-1481), Osmanlı denizciliğinin atılım yılları ve devletin ciddi deniz politikalarının üretildiği dönem olmuştur (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.589). Onun zamanı, Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz ve Karadeniz politikalarının oluşturulduğu ve büyük ölçüde başarılı olduğu, son yıllarında ise Osmanlı denizciliğinin Batı Akdeniz'e açılma teşebbüslerinin başladığı dönemdir (Bostan, 1997, s.187-188).

3.3.2.2.1. Adaların Stratejik Durumları

Adalar, Ege Denizi stratejisinde teker teker değil de gruplar halinde etki göstermektedirler. Çanakkale Boğazı önu adaları grubu Gökçeada, Bozcaada, Taşoz, Semadirek ve Limni adalarından kuruludur. Bu adalar, özellikle Limni olmak üzere Çanakkale Boğazı'na karşı yapılacak bir saldırı hareketına çok mükemmel bir üs olabilecektir. Aynı adalar, tam tersi, Çanakkale Boğazı'nı savunacak donanmalara da iyi bir savunma ileri karakolu vazifesini görmüştür. Bunlardan Taşoz, Semadirek adaları da Meriç vadisine yol açan Enez büyük limanını da kontrol altında tutmaya yaramaktadırlar (Büyüktuğrul, 1982, s.163-164).

Fatih döneminin gemilerinin teknik nitelikleri çok sınırlı olduğu için bu adaların stratejik önemleri, bugüne oranla, daha da fazlaydı. Çünkü gemiler çok sık üslere gereksinme duyuyorlardı.

Sakız, Sisam, Oniki Ada ve Rodos Adası Anadolu kıyıları üzerinde etkiye sahip adalardı. Bu etki hem stratejik hem de politikti. Hem Anadolu'ya karşı yapılan akın hareketlerinde değerli birer üs oluyorlar, hem de akınlarda toplanan yağma eşyasına depo ve pazar görevi yapıyorlar ve esir pazarlarını oluşturuyorlardı.

Midilli Adası, Boğazönü adalarıyla Kiklad Adaları arasında orta bir mevkiye sahipti. Etkisi özellikle İzmir'den çıkan ya da İzmir'e gelen deniz ticaret yolu üzerindeydi. Midilli Adası ayrıca zirai bir değer taşımakta olup, çok miktarda ziraat maddeleri de ihraç ediyordu.

Eğriboz Adası, Yunanistan kıyılarıyla iç içe büyük bir ada olup, Doğu'nun İstanbul'dan sonra gelen en önemli bir ticaret merkeziydi. Ege Denizi içindeki adaların en büyüğü olması, Yunan kıyılarına çok yakın bulunması Teselya üzerine hareketlerde iyi bir üs olabilecekti.

Ege Denizi'nin öteki adaları, daha çok Attika kıyılarında stratejik noktaları kuruyorlardı. Girit Adası ve bu adaya dolay adalar da güneyden doğru Ege denizyolları üzerinde etkiliydiler.

Ege Denizi'nin topluca bütün adaları Osmanlı Devleti'ni besleyen rotalar üzerinde etki sahibiydiler. Osmanlı Devleti bu adalara el atmadan kuracağı imparatorluğu besleyemezdi. Ya bu adaları almalı ya da bu adaların denizyolları üzerindeki etkilerini yok edecek çok kuvvetli bir donanma yapmalıydı.

Adaların sahiplerine gelince; Midilli Adası'nı Venediklilere Bizans İmparatoru V. Yuannis vermişti. Sonra Cenevizliler gelip bu adayı almıştı. Cenevizli Gattiloso, bir Ceneviz beyi olarak adayı yönettikten başka, zamanla Taşoz, Limni, İmroz ve Semadirek adalarına el atarak bir prenslik kurmuştu. Bu prenslik Cenevizli ve Katalan korsanlarına yataklık etmekteydi.

3.3.2.2. Rodos Seferi

Rodos Şövalyelerinin diğer adalar gibi vergiyi kabul etmemeleri üzerine birincisi 1455'te ikincisi 1467'de olmak üzere adaya iki sefer yapılmış ise de bir netice vermemiştir (Uzunçarşılı, s.138-139).

Adalar Denizi hakimiyetinin kesinleşmesi için Anadolu sahiline oldukça yakın ancak sahipleri her fırsatta Osmanlı aleyhtarını bir ittifaka dahil olan bu adanın da ele geçirilmesi gerekiyordu (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.304).

Fatih Sultan Mehmet, Rodos ve Menteşe Adalarının fethine Mesih Paşa'yı görevlendirmişti. Mesih Paşa, 28 Temmuz 1480'de 160 parça gemi ve 70.000 asker ile Rodos önlerine gelmiş ve adayı kuşatmıştı.

Ancak Osmanlı Donanması, bu kuşatmada kaleyi tam manası ile kontrol altına alamamış, adaya Avrupa'dan gelen yardım ve takviyeyi önleyememiştir. Buna rağmen ada, harp tarihinde ilk kez kullanılan yüksek infilaklı tahrip bombalarının yarattığı psikolojik ortamın da etkisiyle 28 Temmuz 1480'de teslim olmuştur (Apatay, 1995, s.285).

Fakat Mesih Paşa'nın şehrin işgalinde yağmaya müsaade etmeyerek hazinelerin padişaha ait olduğunu ilan etmesi, askerlerin heyecanını kırdığından içeri girenlere arkadan yardım gitmemiş ve şövalyeler tekrar eski yerlerini almışlardır. Böylece üçüncü Rodos seferi de başarısızlığa uğramıştır (Uzunçarşılı, s.140).

3.3.2.3. II. Bayezid Dönemi (1481-1512)

Fatih Sultan Mehmet'in ölümünü müteakip iki oğlu Bayezid ve Cem arasında kısa süren bir iktidar kavgası olmuştur.

Fatih'in ölümünde Amasya Valisi olan Şehzade Bayezid ile Karaman Valisi olan Şehzade Cem tahta çıkmak istemiş, elini çabuk tutan ve Yenişehir'de karşılaştığı Sultan Cem'e bağlı kuvvetleri mağlup eden Sultan Bayezid padişah olmuştur (Kunt, 2002, s.95-101).

Şehzade Cem'in saltanatı gerçi çok şiddetli bir iç savaşa yol açmadan bastırıldı, fakat 1495'te ölümüne adar Osmanlı dış siyasetini belirleyen bir unsur olarak kaldı. Avrupa'da zaman zaman Şehzade Cem'i Rumeli'de iç kargaşa çıkarmak üzere salıverip Osmanlı topraklarına ortak bir sefer düzenlemek planları tartışıldı. Bu planlar uygulanamadı ama Sultan Bayezid de Fatih Sultan Mehmet'in son yıllarında Ege ve Akdeniz'de izlediği yayılma siyasetini terk etmek zorunda kaldı ve dikkatini başka alanlara çevirdi.

Fatih Sultan Mehmet çağından beri sürekli gelişmekte olan Osmanlı denizciliği ve donanması Sultan Bayezid döneminde de ilerlemesini sürdürmüştü.

Sultan Bayezid döneminde Osmanlı tersanelerinde batı Akdeniz'in Avrupa gemilerine benzer büyük yelkenli gemiler, kalyonlar yapılmaya başlanmıştı.

II. Bayezid döneminde Osmanlı donanması, sayıca Akdeniz'in en üstün gücüne sahip olan Venedik donanmasını geçmişti. Bu dönemde Venedik ve müttefikleriyle yürütülen donanma savaşları, Osmanlı gemi inşa teknolojisinde birtakım değişiklikleri beraberinde getirdi. Venedik gemilerini yakından inceleyen Osmanlı denizcileri, bu devletin gemileri tarzında çektiri, kalyon ve göke denilen savaş gemileri inşa etmeye başladı (Bostan, 1997, s.187-188).

Osmanlı donanmasının bu dönemde böylece güçlenmesi sayesinde Sultan Bayezid Mora yarımadasında ve Yunanistan'ın batı sahillerinde tutunabilen Venedikliler üzerine sefere girişti. 1499 yılında bir yandan Hırvatistan'ı aşan akıncı kuvvetleri doğrudan Venedik toprağına akına giderken kuvvetli bir donanma da Mora'nın batı kıyılarına doğru yola çıktı. Sultan Bayezid kendisi de karadan Mora üzerine yürüdü. Böylece kapıkulunun, dirlikli savaşçıların ve donanmanın katılması ile gerçekleştirilen sefer üç yıl sürecek bir savaşın başlangıcı oldu. 1502'de Osmanlı-Venedik barışı imzalandığında Osmanlılar Korent Körfezi'ndeki İnebahtı'yı, Mora'nın sağlam kaleleri Modon, Koron ve Navarin'i, Arnavutluk kıyısında Draç'ı ele geçirmişlerdi; Yunan adalarından Kefalonya ise Venedik elinde kalmıştı.

3.3.2.4. Yavuz Sultan Selim Dönemi (1512-1520)

Sultan Selim tahtı babası Sultan Bayezid'den 1512 yılında zorla devralmıştır. Sultan Selim, saltanatı döneminde Suriye ve Mısır seferlerini gerçekleştirmiştir (Kunt, 2002, s.113-117).

Meşhur Portekizli kaptan Vasco da Gama'nın Afrika'nın güney sahilini dolanıp Hindistan'a ulaşmasıyla deniz ticaret yolları değiştirmiştir. Bu dönemde deniz ticaret yollarındaki değişikliklerden dolayı Sultan Selim donanmaya özel bir ilgi göstermiş, Suriye ve Mısır seferi sırasında büyük bir Osmanlı donanması da kıyıları izleyerek İskenderiye'ye kadar inmiş, orduya destek olmuştur.

Osmanlı denizciliğinin gelişip güçlenmesindeki en büyük amillerden birisi, Yavuz Sultan Selim (1512-1520)'in denizciliğe verdiği büyük önem ve gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerdir. Onun saltanatına kadar, Fatih'in Haliç'te yaptırdığı tersanede büyük bir değişiklik yapılmamıştı. Karadaki başarıları kadar denizlerde de güçlü olmayı isteyen Yavuz, Haliç'teki mevcut tersaneyi Galata'dan Kağıthane'ye kadar genişleterek, içerisinde 300 göz bulunan tersane binasını yaptırdı. Bu büyük tersanenin inşası ile Osmanlı Donanmasının merkezi Gelibolu'dan Haliç'e nakledildi. Böylece, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar donanmanın merkezi olan Tersane-i Amire kurulmuş oldu.

Bu güçlü donanma, o dönemde ele geçirilen Mısır ve Suriye sahilleri ile denizleri kontrol altında tutmada büyük görevler yerine getirmiştir (Bostan, 1992, s.3-4).

3.3.2.5. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi (1520-1566)

1520'de tahta çıkan Sultan Süleyman gençliğinde Rumeli beylerbeyliğine bağlı Kefe'de sancakbeyliği yapmış, babasının saltanatı sırasında Ege Denizi'ne yakın Manisa valiliğinde bulunmuştu. Sultan Süleyman'ın ilk seferleri Balkan ve Ege cephelerine yönelmiştir (Kunt, 2002, s.120).

Kanuni Sultan Süleyman zamanındaki Akdeniz faaliyetleri, Osmanlı Devleti'nin Orta Akdeniz'de hakimiyetini perçinlemesi ve Batı Akdeniz'de kendisini hissettirmeye başladığı dönem olarak değerlendirilebilir (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.590).

Sultan Süleyman 1522'de ordularının başında Rodos'a yürümüştür. Yıllardır Balkanlar'da Osmanlı genişlemesini engelleyen Belgrad üzerine 1521 yılında yaptığı sefer ve Rodos seferinde ordu ve donanma birlikte uğraşmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu için büyük önem taşıyan İstanbul-İskenderiye denizyolu üzerinde bulunan Rodos Adası'na egemen Sen Jan Şövalyeleri'nin Osmanlı ticaret gemilerine saldırması ve büyük zararlara neden olması dolayısıyla, 400 ufak nakliye ve 300 harp gemisi ile 5 Haziran 1522'de İstanbul'dan Rodos Seferi'ne çıkmıştır. Gemilerde 25.000 kişilik kara kuvveti de bulunmaktaydı. Kanuni ise 75.000 kişilik ordusuyla Temmuz 1522'de karadan Marmaris'e gelmiştir.

St. Jean Şövalyeleri'nin zaten kuvvetli olan donanmaları, Papa'nın gönderdiği 3 kadirge ve Fransız Donanması'ndan gelen 17 kalyon ile takviye edilmişti. Buna rağmen bu donanma adanın Kadirge Limanı'na sığınmış ve liman ağzını taş dolu gemileri batırarak kapatmıştır. Öncelikle gemilerdeki kuvvetlerin, karaya çıkmasıyla başlayan savaşa bir ay sonra (25-27 Temmuz 1522'de) Marmaris'teki asıl kuvvetler katılmıştır. Çok şiddetli geçen mücadeleler sonucunda, 21 Aralık 1522'de Şövalyeler yenilerek Rodos Adası'nı Türklere teslim etmiş, önce Kıbrıs'a ardından da Malta'ya gitmişlerdir. Böylece, Rodos Adası ile birlikte Menteşe Adaları'nın tamamı da Türklerin eline geçmiştir (Güncel Konular, 1987, s.68-69).

Rodos'un alınmasıyla Ege adalarının ve kıyılarının, özellikle Anadolu-Mısır deniz yolunun güvenliği sağlanmıştır.

Kanuni'nin 1532 yılındaki Macaristan seferi Osmanlı-Avusturya barışı ile sonuçlandığı sıralarda Akdeniz'de İspanya-Habsburg⁶ donanması ile Osmanlı çatışması gittikçe alevlenmekteydi.

Osmanlı deniz akıncılarının en meşhurları Oruç ve Hızır kardeşler, Sultan Selim döneminden beri Kuzey Afrika kıyılarında, özellikle Cezayir'de Karlos'un kaptanlarına karşı savaşıyorlardı. Bu çatışmanın ilk safhalarında, Oruç Reis öldükten sonra Barbaros lakabı ile meşhur Hızır Reis Akdeniz'deki Osmanlı deniz akıncılarının en güçlüsü olarak Cezayir'de üstünlüğünü kabul ettirmiş, Hayrettin adını alarak bu kıyıların hakimi olmuştu.

Buna karşı meşhur Cenovalı kaptan Andrea Doria'nın yönetimindeki İspanyol-Habsburg donanması da 1532'de doğrudan doğruya Osmanlı ülkesine, Mora kıyılarına saldırıp Koron ve İnebahtı gibi önemli kaleleri almayı başarmıştı. İspanyollar'ın Akdeniz çatışmasını Osmanlı sularına aktarmak girişimi karşısında Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'da bu ana kadar daha çok kendi başlarına savaşmış olan deniz akıncıları ile daha yakın bir işbirliği kurmak istedi.

Denizcilikte, komutanlıkta ve yöneticilikteki değerini Cezayir'deki başarıları ile ispat etmiş olan Hızır Reis, İstanbul'a davet edildi. Beylerbeylik rütbesiyle Cezayir valiliği onaylanan Hayrettin Paşa'ya Osmanlı donanmasının yönetimi de verildi. Hayrettin Paşa'nın 1533'te Kaptan-ı Derya olması, Osmanlı deniz gücünün en parlak çağına ulaşmasını sağladı. Hayrettin Paşa'nın komutasında birleşen Osmanlı hassa reisleri, Ege kıyılarında deniz seferine memur sancakbeyleri ve deniz akıncıları İtalya'da, Kuzey Afrika'da hatta İspanya'da Habsburg kıyılarını vurdukları gibi, 1538'de İyon Denizi'nde, Yunanistan'ın batı sahiline saldıran, Habsburglar ve müttefiklerinden oluşan büyük bir donanmayı da Preveze'de yenerek Osmanlı kıyılarının güvenliğini sağladılar.

⁶ Avusturya'nın Habsburg sülalesinden V. Karlos; Avusturya, Almanya, İtalya, Sicilya, Felemenk ve İspanya'da çeşitli atalarından kalan geniş toprakların birleşmesinden oluşan güçlü bir devletin başına geçmişti. Bu ülkenin İspanyol kanadında yetişen denizci ve komutanlar ise Hint yolunu ararken buldukları Amerika kıtasının zenginliklerini İspanya'ya, V. Karlos'un hazinesine taşıyorlardı. İspanyol denizcileri ve askerleri Atlas Okyanusu ve Büyük Okyanus'taki fetihlerinin yanı sıra Akdeniz'de de en büyük güç olmak niyetiyle Kuzey Afrika kıyılarını da ele geçirmeye başlamışlardı. Bu kıyılarda İspanyol genişlemesine karşı direnişte en etkili olanlar Anadolu ve Ege'den kalkıp gelen Osmanlı deniz akıncıları idi.

Osmanlı Devleti, Macaristan'da ve Akdeniz'de Habsburglar'la çatışmasında Fransa ile daha yakın bir işbirliği içinde bulunmuş, 1536'da Fransa ile bir ticaret anlaşması yapılmış, yüzyıllardır batı Asya-Avrupa ticaretini yürüten İtalyanlar'ın, özellikle Venedik'in ayrıcalığı sona erdirilmişti. Fransız tüccarlarına geniş kolaylıklar sağlayarak Osmanlı ülkesi ile Avrupa arasındaki ticareti canlandırmaya çalışan bu "kapitülasyon" anlaşması Venedik'e karşı olmadığı, hatta Osmanlı Devleti Venedik'in de Osmanlı-Fransız işbirliğine katılmasını istediği halde, Fransız tüccarına tanınan kolaylıklardan sonra Akdeniz'de kendi rolünün gittikçe zayıflayacağını kestiren Venedik Osmanlı Devleti'ne cephe almaya başlamıştır.

Arada beliren soğukluk, nihayet 1537'de savaşa dönüşmüştür. Sultan Süleyman, ordusu ile Arnavutluk ve Yunanistan kıyılarındaki kıyılarına kalelerine yürürken Barbaros Hayrettin Paşa Güney Ege'de Venedik elindeki kaleleri aldı ve Girit'e akın yaptı.

Orta Avrupa'da otuz yıla yakın süren Habsburg-Osmanlı çatışması Macaristan'da Osmanlı egemenliğinin yerleşmesi ile sonuçlandı. Akdeniz'de ise 1538'deki Preveze zaferinden sonra savaş sahnesi batıya doğru kaydı.

1543'te Sultan Süleyman Ferdinand'a karşı sefere çıkarken Barbaros Hayrettin Paşa donanmanın başında Fransızlar'ın İspanya ile savaşına yardıma gidiyordu. İspanya, Sardinya ve İtalya'da Habsburg kıyılarını vuran Barbaros Hayrettin Paşa 1546'da öldüğünde Osmanlı deniz gücü Akdeniz'in her köşesinde üstünlüğünü kabul ettirmişti.

Osmanlılar'ın hassa reisler, kıyı sancakları ve deniz akıncılarından oluşan deniz gücü Barbaros'un tartışılmaz komutası altında birleşmişti. Fakat onun ölümünden sonra yetişme şekilleri, siyasal gelenekleri, yaşama biçimleri birbirinden oldukça değişik Osmanlı komutanları ve deniz akıncıları arasındaki geçimsizlik su yüzüne çıktı. Kaptan-ı Deryalık Osmanlı paşalarında kaldı; Turgut Reis gibi meşhur deniz akıncıları ise kıyı sancaklarında beylikle yetinmeye mecbur oldu. 1551'de Trablus-u Garb'ın İspanyollar'dan alınmasında önemli rol oynayan Turgut Reis, ancak 1554'te Trablus-u Garb Beylerbeyi olarak paşa unvanını alabildi.

Bu arada Kaptan-ı Deryalık makamı yeni bir beylerbeylik olarak düzenlenmişti. Afrika kıyısındaki Cezayir, “Cezayir-i Garb” beylerbeyliği olarak sürerken Anadolu ve Yunanistan’da kıyı sancakları ile Ege adalarındaki sancaklar birleştirilerek “Cezayir-i Bahri Sefid” yani Akdeniz Adaları Beylerbeyliği adıyla Gelibolu’da üstlenen Kaptan-ı Derya’nın yönetimine bırakıldı.

Cezayir-i Bahri Sefid, Cezayir-i Garb, Trablus-u Garb beylerbeyliklerinden oluşan Osmanlı deniz gücü 1560’ta İspanya önderliğindeki müttefik donanmasını Tunus kıyısındaki Cerbe Adası’nda yendi, fakat 1522’de Rodos’tan gelen şövalyelerin üslenmiş olduğu Malta’yı alarak Batı Akdeniz’in kilidini açmaya çalışan Osmanlı donanması 1565’teki bu girişiminde başarısız oldu.

Barbaros Hayrettin Paşa’nın Kaptan-ı Derya olduğu dönemde, Kiklat Adaları ve Ege’nin güney sınırı üzerinde bulunan Kerpe ve Kaşot Adaları da alınmıştır. Sakız Adası ile batısındaki Psara Adası’nın alınması da Kanuni döneminin son yıllarına rastlamaktadır. Böylece Kanuni öldüğü zaman Girit hariç bütün Ege Adaları Osmanlı İmparatorluğu’nun eline geçmiştir.

3.3.2.5.1. Girit Adası'nın Fethi

Girit, Ege’yi güneyden kapatan ve de Akdeniz’i kuzeyden kontrol eden durumuyla mühim bir stratejik konuma sahiptir. O sırada Girit, Venediklilerin elinde olmasına rağmen Malta korsanlarına yataklık yapıyordu. İskenderiye ve Hac yolunun tam güvence altına alınması için, bu adaya da sahip olunması gerekiyordu (Güncel Konular, 1987, s.70).

Sultan İbrahim’in dört yıl içinde tahttan indirilmesine ve öldürülmesine varan yeni kargaşa döneminin başlıca olayı Girit’i almak üzere Venedik’e karşı savaş açılmasıydı (Kunt, 2005, s.31).

1644’te Sultan İbrahim, ağabeyinin orduda sağladığı disipline dayanarak Girit’i almaya karar verdi. Sultan İbrahim’in gözünden düşerek görevden alınan ve Mısır’a yerleşmek üzere Temmuz 1644’te 2-3 gemi ve yüklü bir hazine ile İstanbul’dan yola çıkan Kızlar Ağası Sümbül Ağa’nın konvoyuna Kerpe (Karpatos) Adası yakınlarında

Malta korsanlarının hücum etmesi olayı, Girit Seferi'nin daha erken yapılmasına neden olmuştur (Belen, 1995, s.101).

Olay üzerine Osmanlı Hükümeti Venedik'i, korsanlığa göz yummak ve iki devlet arasındaki barışı bozmakla suçladı. Venedikliler olayla hiç ilgileri olmadığını ileri sürdüler. Nihayet, Osmanlı Hükümeti Girit Seferi'nin bir an evvel açılmasına karar verdi, fakat etrafa seferin Malta'ya yapılacağı haberini yaydı (Güncel Konular, 1987, s.70).

Bir yılda hazırlanan donanma, Yunanistan'da ve Anadolu'da Ege kıyılarına yığılan askeri ve malzemeyi yüklenerek Haziran'da Hanya yakınlarında Girit'e çıktı. 26 Haziran 1645'te Hanya Kalesi'nin kuşatılmasına başlandı. 20 Ağustos 1645'te Hanya teslim oldu. İki ay içinde Hanya Kalesi Osmanlı eline geçti, ama Girit'in geri kalan kısmı ve en önemli şehri Kandiye hala Venedik yönetimindeydi. Önceki yüzyıllardaki kudretini ve zenginliğini kaybetmiş olan Venedik'in kısa sürede dize geleceği umulurken savaş beklenmedik bir şekilde gelişti ve ancak 1669'da sonuçlanabildi. Osmanlı Devleti'ni zaman zaman zor duruma düşürerek tam 24 yıl süren Girit Savaşı, Osmanlı deniz gücünün Avrupa denizciliğine göre ne kadar geri kalmış olduğunu ortaya çıkardı.

Venedik, Doğu Akdeniz ticaretini Fransız, İngiliz ve Hollanda tüccarına kaptıralı zayıflamaya yüz tutmuştu, fakat denizcilik Venedik'in başlıca uğraşı olduğundan, okyanuslarda uygulamaya konulan yenilikleri izleyebilmişti. Venedik donanması, Batı Avrupa denizciliğine göre bir-iki adım geriden de olsa, gelişmelere ayak uydurmuştu. Osmanlı ordusu Girit'e çıkınca Venedik, savaşı denize çekmeye çalıştı. Karada Osmanlı gücüne karşı durmak zor olsa bile denizde Venedik donanması hala etkisini sürdürüyordu. Bu nedenle Girit'e ayak basan Osmanlı ordusu Kandiye kuşatmasına hazırlanırken Venedik donanması da Yunanistan ve Anadolu kıyılarını, Ege adalarını vurmaya girişti. Bu başarılı deniz akınlarının yanı sıra Ege'de deniz yollarını da ele geçirdi Venedikliler; hem Suriye ve Mısır'dan İstanbul'a yelken açan ticaret gemilerine, hem Ege limanlarından Girit'teki orduya erzak, savaş malzemesi ve asker taşıyan savaş gemilerine saldırmaya başladılar. Osmanlı kara savaş gücünün denizde Venedik donanması tarafından dengelenmesi ile savaş yıllarca uzayacak bir açmaza girmiş oldu.

Savaş uzadıkça maliyeti de süratle arttı. Osmanlı Devleti Ege'de Venedik üstünlüğünü kırmaya çabalarken, hemen her yıl yenilen ve dağılan donanmasını yenilemek zorunda kalıyordu. Onaltıncı yüzyıldan beri denizcilik ihmal edilmiş olduğundan hem gemi yapımında, hem gemicilikte beceriksizlik apaçık ortaya çıkmıştı. Her yıl o kadar masrafla yaptırılan gemiler, zorlukla toplanan gemiciler ve kürekçiler peşpeşe Venedik filolarına av oluyordu. Büyük boyda, çok toplu Venedik kalyonlarına karşı hafif kalan çekdiriler yerine Osmanlılar da alelacele kalyon yapımına giriştiler.

Venedik filoları Girit'e takviye götüren gemilere engel olup Kandiye savunmasını sürdürdüğü gibi, İstanbul'a erzak götüren gemilerin yolunu kesip payitahtta kıtlık çıkmasına da sebep oldu, hatta bir-iki defa Çanakkale Boğazı'nın önünde toplanıp ablukaya bile girişti (Kunt, 2005, s.31-32).

6 Eylül 1669'da imzalanan Paliocastro (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.740) ismi verilen Kandiye Kalesi'nin Teslimi Antlaşması'nın imzalanmasıyla 24 yıl devam eden savaş sona ermiş ve Girit tamamen Osmanlıların eline geçmişti. Böylece Ege bir Türk gölü haline gelmiş oldu.

Girit hariç Ege Adaları'nın Osmanlılar tarafından fethi, biri Fatih Sultan Mehmet döneminde (1456, 1470, 1479 yıllarında), diğeri Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1522, 1538 yıllarında) olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

Selçuklular ve Aydınoğulları Beyliği döneminde yapılan akınlar bir yana bırakılacak olursa, söz konusu Ege Adaları Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve yüzyıla yakın bir süre içerisinde kesin olarak Türk Egemenliği altına alınmışlardır. Bundan sonra Ege Denizi ve Ege Adaları üzerinde hakimiyet, adaların bugünkü statüsü oluşuncaya kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde olmuştur.

3.4. Yunanistan Devleti'nin Kurulması

3.4.1. Yunan Bağımsızlık Hareketi

Osmanlı toplumu birbirinden farklı siyasal görüşü, kültürü ve ideolojiyi bünyesinde bir arada barındırmaktaydı. Şüphesiz hakim unsur Türk-İslam ideolojisine sahip olmakla beraber, özellikle Osmanlı Dışişlerinde etkinliği bulunan Fenerli Rumların Ortodoks Bizans ideali, Yahudi, Ermeni ve Slav azınlık gruplarının dini ayrıcalıkları ve Türklerden daha yüksek eğitim seviyeleri nedeniyle, bu unsurlar milliyetleriyle, mülkiyetleriyle, din ve kültürleriyle ekonomik yaşamlarının bütün olumlu yönlerine rağmen tamamen ve ayrı birer toplum olma vasfını devam ettirebilmişler ve asırlar boyu asimile edilememişlerdir. Aslında, maksatlı ve planlı bir asimilasyon hareketi de yürütülmemiştir (Belen, 1995, s.122-123).

Avrupalı aydınlar, yeniçağın başlamasıyla, eski Yunan kültürü ile ilgilenmeye başlamışlardı. Bu ilgi Avrupa'da bir Yunan sempatisini ortaya çıkardı. İngiliz yazarlarından Lord Byron ve Fransız yazarlarından da Voltaire ve Andree Chenier, durup dinlenmeden, bol bol Yunanların lehine ve Osmanlıların aleyhine eserler çıkarıyorlardı. Satılan kitap tirajı çoğaldıkça para kazanmak hırsı, onları tahrik ediyordu. Böylece Yunan aydınlar arasında da Osmanlı aleyhtarı fikirler doğmuş ve halka yayılmaya başlamıştı.

Bu durumdan ilk yararlanan devlet, Rusya ve Avusturya olmuştur. Osmanlı Devleti'ni zayıflatmaya çalışan bu iki devlet, Yunan halkından doğmuş olan bu fikirlerden yararlanarak, Osmanlı topraklarındaki propagandalarını daha büyük kolaylıklar içinde yapmaya başladılar (Büyüktuğrul, 1970, s.313-314).

1683 tarihinden sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflayarak gerileme dönemine girmesi, 1789 Fransız İhtilali ile milliyetçilik fikirlerinin daha da kuvvetlenmesi, sıcak denizlere inme emeli güçlenen Rusya'nın Fener Patrikhanesi'nden kaynaklanan Bizans-Yunan İmparatorluğu'nu diriltme idealini kışkırtması ve desteklemesi, Rum toplumundan başlayarak bütün Balkan Yarımadası

ve Adalardaki azınlıkların bağımsızlıklarını elde etme gayretlerine hareket noktası teşkil etmiştir.

Gerçekten bölgedeki Türk varlığı; Yunanların Megali İdea'sı için nasıl yok edilmesi gereken bir hedef ise, Rusların sıcak denizlere açılmasına da set çeken bir engel teşkil ediyordu. Bu nedenle Ruslar, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hıristiyanları kışkırtarak devleti parçalamak için Sırpı, Karadağlıları ve özellikle Rumları kullanmış ve onları himayeye özen göstermiştir. I. Petro'nun Prut Harbi (1711)'nden yenik çıkmasına rağmen ölümünden sonra saltanat çariçe ve çarlar da bıraktığı vasiyete sadık kalarak aynı politikayı sürdürmüşlerdir (Belen, 1995, s.123).

Rönenans'tan beri gerek Slavların gerekse Rumların aydın grupları arasında ulusalcı bir kıpırdanış olmakla beraber, 18. yüzyılda bu halklar zenginleşen tüccarlarının, kiliselerinin faaliyeti ve Avrupa devletlerinin etkisiyle ulusalcılık akımlarını benimseyip örgütlenmeye başladılar Siyasal değişimlerde tarih vermek pek mümkün olmamakla beraber, İkinci Viyana bozgununu izleyen yıllarda Balkan Yarımadası'nda ulusalcı hareketlerin gelişmesi için uygun bir ortam doğduğunu söylemek mümkündür (Ortaylı, 2006, s.59).

1739 Belgrad Antlaşması'ndan sonra geçen otuz yıla yakın süre içinde Ruslar, Osmanlı Devleti'ne açıkça savaş açmaktan çekinmekle beraber, sinsî bir Osmanlı düşmanlığı siyaseti gütmekten de geri kalmamışlardır.

Yıllardan beri Osmanlı Devleti, Rusya ve Almanya arasında gerçekten bir denge unsuru olan Lehistan'da Kral'ın ölmesi ve yerine yenisinin atanması meselesi sırasında bu sinsî siyasi rekabet açığa çıkmıştır. Bu üç devletten, yeni Lehistan Kralı'nın atanması konusunda en atik davranan Rusya olmuştur.

O günlerde Rusya'da iktidarda olan Çariçe II. Katerina aslen Rus olmayıp, Rusça'yı bile ancak ileri yaşlarda öğrenebilmiş Alman kökenli bir prensesti. Kocası Çar III. Petro'yu öldürterek iktidara gelmişti ve Çar Büyük Petro'nun yolunu izleyerek Rusya'yı büyük devletler arasına sokmaya kararlıydı.

Lehistan Kralı ölür ölmez, Lehistan'ın Rusya'ya çok yakın olmasının avantajını kullanarak bu ülkenin içişlerine müdahale etmiş ve Kont Stenislav'ı Lehistan Kralı ilan etmişti.

Osmanlı Devleti, bu oldubittiye şiddetle karşı çıkmış ve Rusya'yı protesto etmiştir. Çariçe II. Katerina da, Osmanlı Devleti ile hemen savaşa girmek istemediğinden geri adım atmış ve kralın geçici olduğunu bildirmiştir. Osmanlı Devleti de bir savaş için hazır olmadığından, girişimlerini daha ileri götürmemiştir.

Bu durumdan memnun olmayan Leh asilzadeleri, kendilerini himaye eden Osmanlı Devleti'ni kışkırtmaları sonucu, Ruslar tarafından göç etmeye zorlanmışlardır. Bu zorunlu göçler sırasında, Rusların takibinde olan bir kısım Lehistanlıların, iki ülke sınırını aşarak, Osmanlı topraklarına sığınması ve arkalarından onları kovalamakta olan Rusların da sınırı geçip, bir Osmanlı kenti olan Balta Kasabası'nda, hem Lehleri ve hem de kasabanın Osmanlı tebaası olan halkını kılıçtan geçirmesi üzerine, Osmanlı Devleti 8 Ekim 1768'de Rusya'ya savaş açmıştır (Apatay, 1995, s.289-290).

1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi yenilgisi üzerine yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya, Atina'da konsolosluklar açarak Ortodoks halkın haklarını koruma yetkisini elde etmesi ve 1783'te Kırım'ı işgali altına alması sonucunda da Bizans İmparatorluğu'nun kendi egemenliğinde kurulması ümidine kapılmıştır. Hatta 1787'de Avusturya ile Rusya arasında imzalanan ve adına "Grek Projesi" denilen bir antlaşmaya göre, Türkiye bu iki devlet arasında paylaşılıyor, ayrıca İstanbul başkent olmak üzere Bulgaristan, Dobruca, Trakya, Mora, Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ'ı içerisine alan Rusya'nın himayesinde Bizans İmparatorluğu kurulmak isteniyordu. Bu imparatorluğun başına da II. Katerina'nın torununun getirilmesi planlanmıştı. Bizans İmparatorluğu hayali ile yetiştirilen II. Katerina'nın torununa, Bizans adetleri ve Rumca öğretiliyordu. İşte bu hayalle Rusya ve müttefiki Avusturya Grek Projesi'ni gerçekleştirmek için Türkiye'ye harp ilan etmişlerdir. Ancak, harp devam ederken; 1789'da Fransa'da ihtilalin olması üzerine, kendi iç karışıklıklarından korkan Rusya ve Avusturya'nın harbi bırakması üzerine Grek Projesi gerçekleştirilememiştir (Kocabaş, 1988, s.42).

Devrim Savaşları sırasında uzun bir süre (1797-1800 ve 1807-1814) Adriyatik'teki Yedi Ada'yı (İyon Adaları) elinde tutan Fransa, buradan Rum Ortodoks dünyasına ulusal devrimci düşüncelerin girdiği bir pencere açmıştı (Gürel, 1993, s.26).

3.4.2. Mora İsyanı

Yunanistan'da bağımsızlık fikrinin ilk tohumları Alman asıllı Rus Çarıçesi II. Katerina tarafından atılmış ve I. ve II. Mora İsyanları ile uygulama alanına sokulmaya çalışılmıştır. Ancak Rum toplumu, fikren bu isyana hazır olmadığından ve milliyetçilikten henüz nasibini almamış olduğundan, her iki isyan hareketi de ardında kitleleri sürükleyememiş ve çabucak bastırılmıştır.

Aradan geçen süre içinde, Fransız İhtilali ile beraber dünyaya yayılan bağımsızlık ve hürriyet fikirlerinin işlenmesi, bu defaki ayaklanmayı milliyetçilik temeline de oturtuyor, organize oluyor ve ardına kitleleri de takıyordu. Ayaklanmanın fikri temeli de 1814 yılında Rusya'nın Odessa kentinde kurulan "Filiki Eteryia" tarafından oluşturulmuştur.

Mora İsyanı'nda da, aynen Sırp İsyanı gibi yine yabancı devletlerin tahriki vardı. Yine Osmanlı yönetiminin son dönemlerde yaptığı haksızlık ve adaletsizlikler başta olmak üzere birçok hataları vardı ve yine Yunan burjuvazisinin oluşmuş olması büyük etkendi (Apatay, 1995, s.350).

Sırp'larda olduğu gibi, bir burjuva sınıfı vardı, fakat Rum burjuvazisi çok daha uluslar arası idi. Başta Odessa, Marsilya, Trieste, Londra gibi yerler olmak üzere, dünyanın birçok büyük merkezlerinde Rum tüccar kolonileri oluşmuştu.

Rumların pek çok armatörleri, bunların 1816'da 600 kadar ticaret gemileri vardı. Özellikle Napolyon savaşları sırasında, tarafların karşılıklı abluka ilan ettikleri sıralarda, gemiler kaçak ticaretle çok para kazanmışlardı. O sıralar Kuzey Afrika'da korsanlık henüz devam ettiği için gemiler silahlıydı da (Akşin, Türkiye Tarihi 3. Cilt, 2005, s.104).

Ayaklanma Mora'da 21 Şubat 1821 günü patlak verdi. Hızlı bir sonuç almak için, Filiki Eteryacı Cemiyeti, ayaklanmaya hem dinsel hem de milliyetçi bir şekil verdi. Milliyetçi şekil vermekle yabancı devletlerden büyük yardım görüleceği umulmuştu. Dinsel şekil ise Yunanların daha çabuk bir araya getirilmesini sağlayacaktı. Bu arada İstanbul Patrikliği, eski Bizans İmparatorluğu'nun tekrar kurulacağını propaganda etmiş ve İstanbul kiliselerinde bu yolda vaazlar verilmeye başlanmıştı (Büyüktuğrul, 1970, s.315).

1821 Şubat'ında Mora'da ihtilal patlak verdiğinde, bu hareketin Yunanlar tarafından başlatıldığı ve yönetildiği görülüyordu. Uzun bir süredir, Odessa'dan İtalya'ya kadar bütün Akdeniz dünyasına yayılan zengin Rum tüccar gruplarının maddeten, Avrupa'nın her yerindeki Yunan siyasi ve kültürel merkezlerinin manen besledikleri Yunan ulusalcılığı örgütlenmişti. Mora ihtilali Patras'taki metropolit Pol Germanos'un ve rahiplerin önderliğinde başlamıştı. Balkanlarda kilise ulusalcı hareketler tarihindeki tipik rolünü oynuyordu (Ortaylı, 2006, s.49).

Ortodoks Kilisesinin hiyerarşisinden ileri gelen örgütlendirme yeteneğiyle, Rum armatörlerin altı yüzü aşkın ticaret gemisindeki beş bini aşkın top, ayaklanmanın küçümsenmeyecek bir güce sahip olduğunu gösteriyordu. Ancak gerek toprak sahiplerinin, gerekse tüccarların büyük kısmının Yunan İhtilali'ni başlatan değil, başladıktan sonra katılan zümre olduğu bilinmektedir. Çoğun gemilerdeki tayfalar, gemi sahiplerini ihtilale katılmaya zorlamıştı. İhtilale katılan köylüler, ön planda Müslüman beylerin ve Rum kocabaşların elindeki toprakları paylaşmayı umuyorlardı. Ortodoks Kilisesinin başındakiler ise Fransız Devrimi'nin düşüncesini taşıyan ve benzer sloganları kullanan ihtilalcilere karşı en azından kuşkuyla bakıyorlardı, ancak Mora'nın fakir manastırları, köylerdeki fakir ve cahil rahipler, birkaç piskoposun yönetimine ihtilale katılmakta ve hatta öncülük etmekte tereddüt etmediler (Stavrianos, 1958, s.279-281).

Sultan II. Mahmut ise ayaklanmaya Patriğin de karışmış olduğundan habersizdi. Yunan halkının ayaklandığını haber alınca, ilkönce, ne kadar Rum varsa hepsini kılıçtan geçirmelerini emretti. Daha sonra bu emrini "Kabahatlılar ceza görsün" şeklinde değiştirdi. Bu emir üzerine İstanbul ve vilayetlerde Filiki Eteryacı Cemiyetine girmekle suçlanan bütün papazlar toplattırıldı ve dini elbiseleriyle idam

edildiler. Bu hareket, ayaklanmanın Rumeli ve Anadolu'daki halk arasında genişlemesini önledi, fakat Mora ayaklanması üzerinde etkili olmadı. Tam tersine, ayaklanma Ege Adaları ile Yunan topraklarına sıçradı (Büyüktuğrul, 1970, s.316).

Ayaklanma kısa sürede Atina bölgesiyle Makedonya'ya, Eğriboz, Sisam ve Girit Adaları'na da sıçradı. İsyancılar bazı başarılar elde ettiler ve 1822 yılı başında kendi aralarında bir Yunan Hükümeti kurdular.

Osmanlı İmparatorluğu, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'yı isyanı bastırmakla görevlendirdi.(Ocak 1824) Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa 10.000 piyade, 1000 kadar süvari ve yeterli topçu kuvvetiyle 60 gemiye binerek İskenderiye'den yola çıktı. Rodos Adası'nda Osmanlı filosuyla birleştikten sonra Kandiye Limanı'na geldi. Kış buraya geçirdi; ilkbaharda Mora'ya girdi. Mora'yı baştan başa fethettikten sonra Başkomutan Reşit Paşa'nın kuşattığı Misolongi Kalesi önünde Osmanlı Ordusu'yla birleşti. Fransız gönüllüleri tarafından savunulan Atina'yı aldı.

3.4.3. İngiltere, Rusya ve Fransa'nın Petersburg (4 Nisan 1826) Protokolü

Ancak, bu sırada batılı devletler, Osmanlıyı parçalama senaryolarını uygulamaya koymuşlar ve bunun gereklerini yerine getirmeye başlamışlardır (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.11).

İngiltere Hükümetinin teklifi üzerine 4 Nisan 1826 günü Petersburg'da bir İngiliz-Rus protokolü imzalanmıştır. Bu protokol aşağıdaki maddeleri kapsamakta idi (Büyüktuğrul, 1970, s.313-327):

- İngiltere ve Rus Hükümetleri, birlikte hareket ederek, Osmanlılarla Yunanların aralarını bulacaklardır,
- Yunanistan, Osmanlı Hükümetine yıllık vergi veren özgür bir devlet haline getirilecektir,

- Yunan topraklarında oturan Türklerin gayrimenkullerini satarak Anadolu'ya göç etmeleri sağlanacaktır,
- Osmanlı Devleti ile Yunan Devleti arasındaki sınır, İngiltere ve Rus Hükümetleri tarafından seçilecektir,
- İngiltere ve Rus Hükümetleri, Yunanistan hesabına yapacakları yardım hareketlerinde, kendilerine herhangi bir çıkar sağlamayı düşünmeyeceklerdir,
- Protokol Avusturya, Prusya ve Fransa Hükümetlerinin de katılmalarına açık bırakılmıştır.

Daha sonra bu protokole Fransa'da katılmıştır. Fakat Avusturya Hükümeti, Yunanistan'ın özgürlük kazanmasının kendi halkına da fena bir örnek olabileceğini düşünerek Petersburg Protokolü'ne katılmayı reddetti. Ona göre, kendi topraklarındaki yabancı azınlıklar da, Yunan hareketlerini izleyerek, özgürlük kazanmak için Avusturya aleyhine ayaklanabilirdi. Bundan ötürü, Avusturya Hükümeti, Yunan ayaklanmasını Osmanlı Devleti'nin bir iç sorunu olarak görüyor ve bu yabancı devletlerin bu harekete karışmamalarını istiyordu (Büyüktuğrul, 1970, s.327).

Ardından bu üç devlet 6 Temmuz 1827'de imzaladıkları Londra Protokolü ile daha önce Petersburg'da kararlaştırdıklarını nasıl uygulamaya sokacaklarını açıkladılar. Londra Protokolü'ne göre, Osmanlı Devleti ayaklanmacılarla bir bırakışma imzalayıp bağımsız Yunanistan'ın kurulması için çalışmaları başlatmalıydı. Osmanlı Devleti buna yanaşmayacak olursa, İngiltere, Fransa ve Rusya, Yunanlara yardım edecek ve Osmanlı Devleti'ne baskı yapacaktı (Hatipoğlu, 1988, s.23-24).

6 Temmuz 1827'de Londra'da toplanan ikinci konferansa İngiltere, Rusya ve Fransa temsilcileri katıldılar. Protokolün özeti şu şekildeydi:

- Üç devlet Osmanlı-Yunan çatışmasına fiili olarak karışacaklardır,

- Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne bağlı, özgür bir devlet haline getirilmesine çalışılacaktır,
- Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne yıllık vergi vermesi sağlanacaktır,
- Yunan topraklarındaki memurlar, bizzat Yunan Hükümeti tarafından atanacaklardır,
- Bu şartlar Osmanlı Hükümetine, bu protokole imza koyan devletler adına müşterek olarak teklif edilecek ve Osmanlı Hükümeti tarafından reddedilmesi halinde kendisine karşı şiddet politikası izlenecektir,
- Osmanlı Devleti'ne birleşik bir nota verilecek ve herhangi bir suretle hareket yapmak ihtimalinden ötürü Ege Denizi'nde birleşik bir donanma tutulacaktır.

Osmanlı Devleti bu koşulları reddedince, İngiliz, Rus ve Fransız donanmaları⁷ Mora'yı ve Çanakkale Boğazı'nı ablukaya aldı. Oysa bu sırada Osmanlı kuvvetleri Yunan anakarasındaki ayaklanmayı iyice denetim altına almış, hatta isyancıların ellerinde tutabildikleri son noktalardan biri olan Atina'daki Akropolis'e de 1827 Haziran'ında girmişti (Gürel, 1993, s.29).

Yunan bağımsızlığına giden yolun son dönemeci, Navarin olayı ile dönmüştür. Navarin'de demirlemiş olan Osmanlı-Mısır birleşik donanması, 20 Ekim 1827'de İngiliz-Rus-Fransız birleşik donanması tarafından yok edilmiştir (Kütükoğlu, 1986, s.133). Osmanlı İmparatorluğu bu ani baskınla Yunan isyanında galip durumdan mağlup duruma düştü. Osmanlı İmparatorluğu savaş olmadığı halde gemilerinin batırılmasından dolayı tazminat istedi. Müttefikler özür dilemekle yetindiler. Tazminat vermeye yanaşmadılar. Üç devlet elçilerini İstanbul'dan çekti. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere, Rusya ve Fransa ile olan siyasi ilişkileri tekrar kesilmiş oldu (Turan, 2005, s.282).

⁷ İngiliz, Rus ve Fransız donanmalarının aldığı emir şu şekildeydi: "Amaç, Osmanlı-Yunan çatışmasına karışmaktır. Hükümetlerimizin birleşik olarak Londra'da vermiş oldukları kararları ilişik olarak göndermekteyiz. Bu kararları, hükümetlerimizden başka, Osmanlı Hükümetine sizler de bildireceksiniz. Elçilerimizin Osmanlı Hükümetinden alacakları cevaplar sizlere de bildirilecektir. Üç devlete mensup amiraller, birbirleriyle aynı yetkiyi haizdirler. Birleşik donanmanın hareketına ait kararlar, gene üç amiral tarafından birleşik olarak alınacaktır..."

3.4.4. Bağımsız Yunan Devleti'nin Kuruluşu (24 Nisan 1830)

Rusya, 1828 Nisan'ında Osmanlı Devleti'ne karşı ilan ettiği savaş sonunda; Osmanlı Devleti'ni ağır bir yenilgiye uğratmış ve sonunda iki devlet arasında 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Antlaşması imzalanmıştır (Gürel, 1993, s.29). Buna göre, Osmanlı Devleti bağımsız bir Yunanistan'ın kurulmasını öngören 22 Mart 1829 tarihli Londra Protokolü'nu kabul ediyordu.

Edirne Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Yunanistan Devleti'nin kurulması için Avrupa Devletleri ve Osmanlı Devleti arasında Londra'da görüşmeler başladı. Bu görüşmelerin sonunda, Büyük Devletler arasında 3 Şubat 1830'da imzalanan bir protokol ile tam bağımsız bir Yunan Devleti kuruluyordu. Sınırları, Mora'nın hemen kuzeyinden geçiyor, Attik Yarımadası ve Kiklat adalarını da içine alıyordu.

Osmanlı Devleti 24 Nisan 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul ederek onayladı ve böylece Yunanistan Devleti resmen kurulmuş oldu. Ancak Yunanistan'daki iç karışıklıklar nedeni ile Yunan sorununun devam etmesi üzerine Yunanlılar'ın koruyucusu İngiltere, Fransa ve Rusya devletleri Londra'da toplanarak Mayıs 1832'de Yunanistan'a son şeklini veren bir antlaşma yaptılar. Bununla Yunanistan'ın kuzey sınırı Arta-Volo hattı kabul edildi. Böylece Yunanistan'a Attik ve Mora yarımadaları bırakılmış oldu. Ayrıca bu yarımadaların çevresindeki tüm adalar ile Kuzey Sporadlar, Ege'nin ikinci büyük adası Eğriboz ve birçok ada Yunanistan'a bağlandı. Böylece Osmanlı İmparatorluğu Ege'de en az 300 yıldır sahibi bulunduğu irili ufaklı birçok adayı kaybetmiş oldu (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi, Tarihi, Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.46).

Yunan isyanlarının başlaması ile Yunanistan'ın bağımsızlığına kavuşması, adaların Osmanlı hakimiyetinden ayrılması hadisesinin kökenini teşkil eder (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.367).

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması iki açıdan çok önemliydi. Bunlardan birincisi tüm Avrupa devletlerini, özellikle de Avusturya-Macaristan

İmparatorluğu’nu ve bilhassa ünlü devlet adamları Metternich’i ilgilendiren yanındı. O da, Avrupa devletlerinin Metternich’in önderliğinde ortaklaşa geliştirdikleri “Milliyetçi Ayaklanmalara Müdahale Sistemi”nin Yunan ayaklanmasında uygulanamaması ve büyük bir darbe yemesidir. Bunda, şüphesiz Osmanlı Devleti’nin Müslüman oluşunun ve isyan eden halkın Hıristiyan oluşunun rolü büyük olmuştur. İkincisi, Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak kaybında milliyetçi bir akımın başarılı olmasıyla, yeni bir şeklin başlaması, bu yeni şekille Osmanlı toprakları üzerinde yeni ve bağımsız devletlerin kurulmasıdır.

Bu olaya kadar, bütün tarihi boyunca yaptığı çeşitli savaşlar sonucunda Osmanlı İmparatorluğu ya toprak ya da toprak kaybetmişti. Ama bütün bu topraklar, savaşan tarafların birbirleriyle yaptıkları antlaşma gereği olan bir toprak alışverişi idi. Yunanistan’ın bağımsızlığını kazanması ile ilk defa Osmanlı İmparatorluğu’nun vermek durumunda kaldığı topraklarda bağımsız bir devlet kuruluyordu (Apatay, 1995, s.288).

3.5. Balkan Savaşları Döneminde Adalar

Aslında Balkan Savaşlarının sebebini Ayastefanos Antlaşması’na kadar götürmek mümkündür. Bu antlaşmayla Bulgaristan’ın sınırları içine Makedonya’nın da katılması ve Sırbistan’ın bağımsızlığını alması, bağımsız Sırbistan’ın ilk günden itibaren topraklarını devamlı genişletmeye çalışması, Berlin Antlaşması’nın Bulgaristan’da yarattığı hayal kırıklığı ve nihayet Yunanistan’ın Osmanlı Devleti aleyhine toprak kazanmak gayesi bu savaşların sebepleri olarak görülebilir. Ayrıca bunlara Rusya’nın Balkan Slavları üzerindeki kışkırtmalarını da eklemek mümkündür (Türkler Ansiklopedisi 13. Cilt, 2002, s.296).

Osmanlı Devleti II. Meşrutiyet sonrası seçimlerle uğraşırken, fırsattan istifade eden Avusturya 5 Ekim 1908’de Bosna-Hersek’i ilhak ettiğini açıkladı. Aynı gün Girit Adası da Yunanistan ile birleştiğini ilan etti (Armaoğlu, 1975, s.311, 321).

30 Eylül 1912’de Balkan Devletleri seferberlik ilan ettiler. 3 Ekim 1912’de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ hükümetleri Bab-ı Ali’ye ortak bir

nota vererek Türk Hükümetinden üç gün içinde eski Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Girit'e muhtariyet verilmesini istediler Sürenin bitiminde isteklerini tekrarlayarak yeniden üç günlük süre tanıyan Balkan devletleri, Batılı devletlere de ortak nota vererek istekleri kabul edilmediği takdirde silahla kabul ettireceklerini bildirdiler (Türkler Ansiklopedisi 13. Cilt, 2002, s.298).

Şekil 3.1. Balkan Devletleri Eylül 1912 Sınırları.

Osmanlı Devleti'nin cevap olarak bu ülkelerle münasebetlerini kesmesi üzerine; ilk olarak 8 Ekim 1912'de Karadağ, ardından da sırayla 17 Ekim'de

Bulgaristan ile Sırbistan ve 19 Ekim’de de Yunanistan Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti (Armaoğlu, 1975, s.339).

Balkan savaşları sırasında denizde üstünlüğüne güvenen Yunanistan Ege Denizi’nde harekete geçerek 20 Ekim 1912’de Bozcaada’yı, 21 Ekim’de Limni’yi, 30 Ekim’de Taşoz ve Gökçeada’yı, 1 Kasım’da Semadirek Adası’nı işgal etmiştir. Osmanlı Hükümeti barış teklif ederek 3 Aralık 1912’de ateşkes imzalamasına rağmen Yunanistan bu mütarekeyi kabul etmemiştir. 17 Aralık 1912 tarihinde Bozcaada civarında Osmanlı-Yunan donanmaları arasındaki savaşta Yunan galibiyeti ile Midilli, Sisam ve Meis adaları da Osmanlı hakimiyetinden çıkmıştır. Böylece Trablusgarp Harbi sırasında İtalya tarafından işgal edilen Menteşe Adaları bölgesindeki 16 adadan sonra Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaletini oluşturan adaların büyük bir çoğunluğu fiili olarak Osmanlı hakimiyetinden çıkmış oluyordu.

Balkan Harbi’nden ağır kayıplarla çıkan Osmanlı Devleti’nin isteği üzerine Londra’da barış görüşmeleri başlatılmıştı (16 Aralık 1912). Fakat daha sonra Osmanlı Hükümetinin tavrı üzerine yeniden başlayan savaşta Osmanlı Devleti mağlup olmuştur. İttihat ve Terakki hükümetinin talebi doğrultusunda müzakerelere başlanmış ve sulh esasları tespit edilmiştir. 30 Mayıs 1913 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması (Bkz. EK 18)’na göre Osmanlı Hükümeti Girit’ten tamamen vazgeçmiş, Ege Adaları sorununun çözümü büyük devletlere bırakılmıştır. II. Balkan Harbi’nden yararlanan Osmanlılar Edirne’yi almışlar, ardından Osmanlılar ile Yunanlar arasında barışı sağlayan ve Ege Adalarının mukadderatını büyük devletlerin kararına bağlayan Atina Antlaşması (Bkz. EK 18) imzalanmıştır (14 Kasım 1913)(Örenç, 2000, s.327-336).

Görüldüğü üzere Londra Antlaşması’yla, Osmanlı Devleti Midye-Enez sınırının batısındaki bütün topraklarını kaybetmenin yanı sıra, Ege Denizi üzerindeki egemenliğini de dolaylı olarak kaybetmiştir (Türkler Ansiklopedisi 13. Cilt, 2002, s.301).

Yavuz ve Midilli’nin Osmanlı Deniz Kuvvetine katılması ile güçlenen Osmanlı Donanması’nın durumu ve devletin savaş kararlılığı üzerine Romanya’nın arabuluculuğu ile Bükreş’te (1914) Türk-Yunan görüşmeleri yapıldı ve Midilli, Sakız

ve Sisam'ın Türkiye'ye geri verilmesi Yunanistan tarafından kabul edildi. Ancak Osmanlı heyeti Limni üzerindeki ısrarını devam ettirdiğinden görüşmeler kesildi (Hergüner, 1986, s.19).

Londra'da sürmekte olan Süfera Konferansı'nda temsil edilen altı büyük devlet Ege Adaları konusundaki ortak kararlarını 13 Şubat 1914'te Yunanistan'a ve 14 Şubat'ta ise Türkiye'ye bildirdiler. Buna göre Gökçeada, Bozcaada ve Meis Adası Türkiye'ye iade ediliyordu. Yunan işgalindeki Ege Adaları ise silahlandırılmamak ve askeri amaçlarla kullanılmamak şartı ile Yunanistan'a veriliyordu (Örenç, 2000, s.327-336).

3.6. Trablusgarp Savaşı ve İtalya'nın Menteşe Adaları'nı İşgali

Ulusal birliklerini sağlayıp yeni bir güç olarak dünya sahnesine çıkan İtalyanlar sömürgecilik yarışında geç kalmanın verdiği endişeyle deniz aşırı girişimleri denemek istemekteydi. Bu açıdan kendilerine en yakın ve kolayca ulaşabilecekleri Kuzey Afrika'ya yöneldiler (Türkler Ansiklopedisi 13. Cilt, 2002, s.291).

Ancak bölge üzerinde İngiltere ve Fransa'nın da çıkarları (sömürgeleri) olduğundan bu paylaşım sırasında diğer komşu devletlerden gelecek herhangi bir tehlikeyi engellemek için kuzeyindeki devletlerle anlaşma eğilimi içine girdi. İtalya'nın bu eğilimini sezinleyen Bismarck 1882'de Almanya-İtalya-Avusturya arasında bir ittifak anlaşmasının imzalanmasını başardı. İtalya'nın Almanya ve Avusturya ile anlaşırken birinci amacı büyük devletlerle işbirliği yaparak itibarını yükseltmek, ikinci amacı da sömürge edinmede kendisine destek sağlamaktı (Ülman, 1973, s.101).

1882 yılında İngiltere'nin Arap milliyetçiliğinin sonucu olarak ortaya çıkan karışıklıklardan yararlanarak Mısır'ı işgal etmesi (Armaoğlu, 1985, s.32) üzerine İtalya kendisine Akdeniz'de Babıali tarafından idare olunan Trablusgarp ve Bingazi'den başka yer kalmadığını ve bu toprakların İtalyanlara kalması gerektiğini düşündü (Menteşe, 1986, s.193).

İtalya, oldukça uzun süren (yaklaşık 30 yıl) bir hazırlık devresinden sonra 29 Eylül 1911'de Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti. Hiç umulmadık Osmanlı direnişi karşısında geri dönüşü olmayan tedbirler alan İtalya, 5 Kasım 1911'de Trablusgarp ve Bingazi'yi ilhak ettiğini açıkladı.

Güçsüz bir durumda olan Osmanlı Devleti'ne karşı Trablusgarp'ta üstünlük sağlayamayan İtalyan Hükümeti hem kendi kamuoyunda, hem de Avrupa devletleri nezdinde prestij kaybetmeye başladı. Bunun önüne geçebilmek ve üstün deniz gücünden yararlanabilmek için savaşı Ege ve Akdeniz'e kaydırmaya yöneldi (Türkler Ansiklopedisi 13. Cilt, 2002, s.291-292).

İtalya'nın savaşı Ege'ye taşınmasına Osmanlı devleti yanında, Avusturya da karşı çıktı. Zira Avusturya, İtalya ile yaptığı Üçlü İttifak Antlaşması'nın 7. maddesine göre; Balkanlarda ya da Adriyatik ve Ege'deki Osmanlı adaları ile sahillerinde statükonun değiştirilmesine yönelik eylemlerin ittifak devletleri arasında kararlaştırılması gerekiyordu (Turan, Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı, s.87).

Taraflar arasındaki diplomatik temaslarda İtalyanlar, Osmanlı Hükümeti'ni barışa zorlamak için Ege Denizi'ndeki birkaç adanın işgal edilmesinin veya Anadolu sahil kentlerinden birine çıkarma yapmanın üçlü ittifaka aykırı olamayacağını ileri sürüyor ve hatta Rodos ve 12 Ada'nın Avrupa'da değil Asya'da bulduklarını iddia ediyordu (Türkler Ansiklopedisi 13. Cilt, 2002, s.292).

İtalya öncelikle Amiral Presbitero komutasındaki filotilla ile 28 Nisan 1912 günü (Büyüktuğrul, 1974, s.98) Astropalya adasını işgal etti. Ardından, 4 Mayıs 1912 sabahı General Ameglio ve Amiral Viale komutasında 6000 kişilik bir kuvveti Rodos Adası'na çıkardı. Herhangi bir yardım alamayan direnişçi Türkler ve garnizon 17 Mayıs'ta teslim olmak zorunda kaldı (Kurtcephe, 1990, s.212-213).

Rodos'tan sonra aynı günlerde (9 Mayıs) Herke Adası'na çıkan İtalyan askerleri hiçbir direnişle karşılaşmadan adayı işgal etti. Daha sonra aradaki adaları bırakarak kuzeye yönelen filo 12 Mayıs 1912'de Kerpe, Kaşot, İncirli, İliyaki, Leros, Patmos ve Kilimli adalarını herhangi bir direnişle karşılaşmadan ele geçirdi. 16

Mayıs'ta Lipsos, 19 Mayıs'ta Sömbeki ve 20 Mayıs'ta İstanköy adalarını işgal eden İtalya, Rodos ve 12 Ada üzerindeki kontrolünü sağladı (Turan, 1986, s.45).

İtalya'nın bu işgal hareketinin ardından, 18 Ekim 1912 tarihinde İsviçre'nin Lozan şehrindeki Uşi Şatosu'nda Uşi Barış Antlaşması (Bkz. EK-17) imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre, Osmanlı Devleti Trablusgarp vilayeti ile Bingazi sancağını birleştirerek burada muhtar bir idare uygulayacaktı. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp ve Bingazi'deki birliklerini çekmesinden sonra, İtalya da adalardaki birliklerini çekecekti (Ertürk, 2000, s.50).

Ancak, İtalya bir süre sonra Trablusgarp'taki çekilmenin tam yerine getirilmediğini öne sürerek adalardan çekilmeyeceğini açıklamıştır.

3.7. Birinci Dünya Savaşı ve Adalar

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Ege kıyısındaki Bulgar topraklarının Yunanistan'a geçmesi dışında, Trakya, Makedonya ve Adalar Denizi'nde çizilen sınırlar değişmemiştir.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra İsmet Paşa başkanlığında Lozan Konferansı'na katılan Türk heyetine adalara ilişkin verilen talimat şöyleydi (Avuncan, 1976, s.27):

“Adalar Konusu: Türk delegasyonu duruma göre hareket edecektir. İçinde oturulsun veya oturulmasın, Türk kıyılarına en yakın bulunan adaların Türkiye'ye geri verilmesi için çaba gösterilecektir.

Bu olanaksızlaşırsa Ankara'dan fazla bilgi istenecektir.”

25 Kasım 1922'deki konferans toplantısında İsmet Paşa adalar konusunda Türk görüşünü şöyle ileri sürdü:

- Coğrafi açıdan Anadolu'ya ait olan Ege ve Akdeniz'deki adaların Anadolu açısından büyük önemi vardır.

- Karasularında bulunan küçük adalar, Anadolu'nun güvenliğini çok yakından tehdit edebilir. Bunlar, bu bölgenin bütünleyici bir parçası olacaklarından kesinlikle Türkiye'nin egemenliğinde kalmalıdır.
- Türkiye'nin Bozcaada ve Gökçeada üstündeki hakları teyit edilmiştir. Yani bu adalar Türk egemenliğine verilmiştir.
- Öte yandan Türk kıyısına ve Çanakkale'ye yakın bulunan Semadirek'in de Türkiye'ye verilmesi gerekli ve eşitliğe uygundur.
- Limni, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları bizim için hayati derecede önem taşımaktadır. Bu adaların ekonomik gereksinmelerinin karşılanması, bunların Anadolu'ya bağlanmalarını zorunlu kılmaktadır. Yunanistan'ın Anadolu üzerindeki emperyalist amaçları, Yunanistan'ın sözünü ettiği adaları işgal etmesi, Anadolu'nun güvenliği açısından ne kadar büyük bir tehlike yarattığını Türkiye'ye göstermiştir. Bu nedenle yukarıda sıraladığımız adaların tarafsız ve bağımsız varlık sürdürmeleri zorunludur.

Beyandan anlaşılacağı gibi Türkiye adaların bir kısmının kendisine geri verilmesini, bir kısmının da özerk olmasını istemişti. Fakat İngiliz ve Yunan heyetlerinin direnmesi karşısında, Türk görüşü kabul edilmedi. Anlaşmada Gökçeada ve Bozcaada Türkiye'ye bırakılırken, Midilli, Limni, Sisam ve Sakız askerlik dışı bir duruma getirilmek kaydıyla Yunanistan'a verilmiş; Türkiye Menteşe Adaları ve Meis Adası üzerindeki haklarını da İtalya'ya bırakmıştır (Avuncan, 1976, s.28).

3.8. İkinci Dünya Savaşı ve Adalar

Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında 9 Şubat 1934'te imzalanan Balkan Antantı'nın başlıca maddelerine göre;

- Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya birbirlerinin sınırlarının güvenliğini garanti ediyorlardı,

- Taraflar, bu anlaşmayı imzalamamış olan diğer herhangi bir Balkan ülkesine karşı, birbirlerine önceden haber vermeden hiçbir siyasi harekette bulunmamayı ve hiçbir siyasi yükümlülük altına girmemeyi garanti ediyorlardı,
- Bu dört devletten birisi, Balkanlı olmayan bir devlet tarafından saldırıya uğrarsa, diğer taraflar hemen savaşa katılmayı taahhüt ediyorlardı (Apatay, 1995, s.211-212).

İtalya'nın Balkanlardaki hareketlerinden daima şüphe duymuş olan Türkiye'nin kaygıları, onun Yunanistan'a saldırısı karşısında daha da arttı. Ancak, antlaşma gereğince Yunanistan'a yardım zorunluluğu yoktu. Zira İtalya'dan gelecek bir saldırıya karşı müttefiklerin yardımı, Yunanistan'ın kendi isteği ile antlaşma hükümlerinin dışında bırakılmıştı.

Lozan Antlaşması'nı izleyen yıllarda Türkiye, Menteşe Adaları'nın kendisine geri verilmesi amacıyla hiçbir çaba göstermemiştir. Ancak adaların İtalya tarafından işgal edilmiş olması, Türkiye'yi güvenliği açısından sürekli olarak kaygılandırıyor.

Yunanistan ise her vesile ile Menteşe Adaları'nı kendi topraklarına katmak amacıyla olduğunu gösteriyordu. İkinci Dünya Savaşı'nda bu amacını daha da açıkça belli etmiş, 12 Haziran 1942'de Yunan Hükümeti İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ne Kıbrıs ve Menteşe Adaları'nın Yunanistan'a katılması için bir muhtıra vermiştir. Daha sonraki yıllarda bu faaliyetini iyice arttırarak güçlü propaganda örgütleri ile Menteşe Adaları'nın Yunanistan'a verilmesi görüşünü yaymaya çalışmıştır (Avuncan, 1976, s.28).

İkinci Dünya Savaşı'na Almanya ile birlikte mihver devletlerin yanında giren İtalya, 8 Eylül 1943'te mütareke isteyince; İtalya'nın Menteşe Adaları Genel Valisi, İngilizlere katıldığını ilan etmiştir. Bunun üzerine Rodos'taki Alman ve İtalyan kuvvetleri arasında üç gün süren çatışmaların neticesinde, Menteşe Adaları Alman egemenliğine geçmiştir (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi, Tarihi, Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.55).

1944 yılında savaş Almanya'nın aleyhine dönmeye başlayınca, Almanya adaları tahliye etmeye başlamış ve Türkiye'yi Menteşe Adaları'nı almaya davet etmiştir. İngiltere "hayır" demiş ve eklemiştir: "Adaları işgal etmenize katiyen razı değiliz, biz savaş içindeyiz, siz ise dışında kaldınız. Adalar savaş gereği bize lazımdır, biz işgal edeceğiz"(Tokathoğlu, 1991, s.328).

Almanya'nın 7 Mayıs 1945'te teslim olması üzerine, Menteşe Adaları'nda bulunan Alman kuvvetleri 8 Mayıs'ta teslim olmuşlar ve aynı gün Menteşe Adaları'nda İngiliz Askeri Yönetimi kurulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye, savaş dışı kalmaya özen göstermiş ve ciddi bir taraf olma girişiminde bulunmamıştır. 1946 yılında Paris'te toplanan müttefikler, İtalya ile barış antlaşmasını görüşmeye başlamışlardır. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Feridun Cemal Erkin, hükümete başvurarak konferansın Menteşe Adaları'nın kaderini görüşmek için girişimde bulunma talimatı istemiştir. Cumhurbaşkanı başkanlığında heyet toplanmış ve toplantı sonucunda "İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsız kalmış olduğumuzdan dolayı, savaş ganimetlerinden pay almaya hakkımız yoktur, bu nedenle de konferansa davet için müracaat yapılmayacaktır" kararı alınmıştır (Kabataş, 2002, s.43).

Menteşe Adaları Lozan Antlaşması'nın 13 üncü maddesi uyarınca askersiz hale getirilmek şartıyla 10 Şubat 1947'de Türkiye'nin taraf olmadığı Paris Barış Antlaşması'yla Yunanistan'a verilmiştir. Bu suretle Yunanistan, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adaları ile 3 mil içeride kalan Lozan Antlaşması'nda zikredilmeyen Asya sahilindeki küçük adalar hariç bütün adalara hükümrân oldu ve Ege'deki jeopolitik dengeyi tamamen kendi lehine çevirdi (Hergüner, 1986, s.19).

Yunanistan, savaşta İtalya saldırısına, Alman işgaline maruz kalmıştır ve bu nedenle mağdur duruma düşmüştür. Bu mağduriyetini, toprak ihtiraslarını gerçekleştirmek için gayet iyi bir şekilde kullanmıştır. Sovyetler Birliği bile Yunanistan'ın bitmek bilmeyen isteklerinden şikayetçi olmuştur (Tercüman Gazetesi, 3 Kasım 1985).

Buna karşılık, Türkiye savaş sırasında çok pasif kalmıştır. Yurtdışındaki elçilerimiz Yunan propagandası ile ilgili sık sık bilgiler göndermiş, propagandaların önlenmesi için merkezden talimat istemişlerdir. Türk Hükümeti ise, Yunanistan'la iyi ilişkileri korumak maksadıyla hiçbir eyleme girmemiştir.

Yunan propagandalarına karşı büyük tepki duyan A.B.D. Türk Büyükelçisi Münir Ertegün 21 Eylül 1943'te şu telgrafı göndermiştir:

“Yunanistan'la iyi ilişkilerin sürdürülmesine verdiğimiz önem ne olursa olsun, bazı adaların Türkiye'den ayrılmayacağı konusuna Türk basını geniş ölçüde yer vermelidir. Çünkü Yunan propagandasının önlenmemesi, bizim güvenliğimiz bakımından kaçınılmaz olan bu adaların bize geri verilmesini tehlikeye düşürebilir.”

Yapılan tüm bu uyarılara karşın Türk Hükümeti bir girişimde bulunmamış, adalarla ilgili haklı taleplerimizi dünya kamuoyunda dile getirmemiştir.

1 Temmuz 1946'da Dışişleri Bakanlığı Londra Büyükelçimize şu talimatı vermiştir:

“Menteşe Adaları'nın Yunanistan'a transferi konusunda bir itirazımız yoktur. Hatta bu adalar dost bir Yunanistan'ın egemenliğine gireceğinden, memnunluk duymaktayız. Her ne kadar coğrafi koşullar bizim lehimizde görülmekle beraber, tarihsel olgular en azından bizim kadar Yunanistan'ın da lehinedir. Bu nedenle bu adalardan iki veya üçünün barış anlaşması koşulları altında Türkiye'ye transferi kuşkusuz hem adalete, hem de eşitliğe uygun düşecektir” (Avuncan, 1976, s.28-29).

Bu son talimat da Türkiye'nin baştan beri adaları teslim etmeye hazır olduğunu, proaktif Yunan politikaları karşısındaki reaktif yaklaşımı gözler önüne sermektedir.

4. ADALAR DENİZİ COĞRAFYASI

3. Zaman ortalarında meydana gelen yer hareketleriyle Alp kıvrımlarının kuzeyden ve güneyden sardığı bir kara olan bugünkü Ege, 3. Zaman'ın ikinci yarısında (Neojen), aynen Anadolu ve Balkan yarımadasında da görüldüğü gibi aşınmalarla penepren⁸ haline gelerek üzerinde birçok tatlı su gölleri oluşmuştur.

3. Zaman'ın sonuna doğru bu alan (Egeid), kırılmalar çökmelerle, alçalıp yükselmeler meydana getirdi ve Girit'in güneyinden Akdeniz kuzeye doğru yayılarak genişledi ve çukur alanı kapladı. Vadi halinde bulunan Çanakkale boğazından taşarak Marmara ve bir göl olan Karadeniz'le birleşti. Ancak 4. Zaman içinde Karadeniz'in de tatlı sularının taşarak Ege Denizi alanı içine doğru akış gösterdiğini bildiğimizden, bu su kaplama hareketinin iki taraflı ve birkaç defada oluştuğu anlaşılmaktadır. Bugünkü adalar ve yarımadalar Ege topraklarının su yüzünde kalan yüksek kısımlarıdır. Bugün, Anadolu, kara sahanlığında yer alan, kıyı önündeki adalar ise, yakın yer hareketleriyle su altına düşmüş Anadolu toprağının su yüzüne yönelmiş kara parçalarıdır. Böylece sonradan Ege olarak adlandırılan bu kara, deniz olmuştur.

Çanakkale Boğazı, Marmara ve İstanbul Boğazı ile Karadeniz, Mora-Girit-Rodos adalarıyla sınırlandırılarak Akdeniz'e açılır (Gürsu, 1979, s.335).

Ege Denizi yer fiziği ve konumu açısından biricik (eşsiz, yekta) ve bütünsel (anakaralarla deniz alanı birbirini bütünleyen anlamında yekpare) bir coğrafi bölgedir.

Ege Denizi toplu kırılmayla ortaya çıkmış bir deniz niteliğindedir. Yerbilim, Ege Bölgesi'nin 2,5 milyon yıl önce çöktüğünü, Akdeniz sularının baskınına uğrayan yerlerin denizle dolduğunu bildirir. Genç Alp kıvrımı Dinarlar ve Pindus'tan Mora'ya bir kol atar, oradan Akdeniz-Ege eşiğindeki Cerigo-Cerigotto-Girit-Kasos-Karpatos-Rodos adaları ve denizaltı sırtı yayından Toroslar'a erişir; eşiğin Akdeniz cephesi 2200 metre derinliklere inerken, Ege kütesinin ortasında oluşan denizin ortalama derinliği 350 metreyi zor bulur (Tokathoğlu, 2004, s.9). Denizin orta

⁸ Peneplen: Erozyon etkisiyle oluşmuş, yumuşak engebeli yeryüzü parçası, yontuk düz.

kesiminden güneye doğru ‘S’ harfi biçiminde uzanan bir derinlikler dizisi vardır. Bu dizinin en derin yeri Kerpe (Karpathos) adasının hemen kuzeyindeki 2591 m. derinlikteki çukur, Ege Denizi’nin bilinen en derin noktasıdır. ‘S’ harfi biçimindeki bu derinlikler dizisinin iki yanında derin olmayan kıta sahanlıkları uzanır. Ege adalarını bu kıta sahanlıkları üzerindeki çıkıntılar ve yükseltiler oluşturur (Apatay, 1995, s.277-278).

Esasen Ege Denizi’nin jeolojik yapısı tetkik edildiğinde, bugünkü Ege adaları ile yarımadalarının Egeid karasının sular üzerinde kalan parçalarından başka şey olmadığı, Anadolu yarımadasına yakın olan adaların Anadolu kara parçasının, Mora Yarımadasına yakın olanların ise bu yarımadanın devamı nitelikte oldukları ve arada 500-3000 m. arasında değişen derinliklerin oluşturduğu ve S şeklinde bir “Ara Hattı”nın mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Hergüner, 1986, s.16).

Okyanuslarda karşılaşılan kıta yamacı, düzlüğü ve sırtı türü yer yapı biçimleri Ege Denizi’nin tabanında yeterince belirgin değildir (Tokatlıoğlu, 2004, s.9).

4.1. Coğrafi Konumu

Ege Denizi, Doğu Akdeniz’in kuzeyinde, Anadolu yarımadasının batı sahilleri ile Balkan yarımadasının doğu sahilleri arasında kuzey-güney istikametinde uzanan bir denizdir (Kurumahmut, 1998, s.2). Kuzeyde, Çanakkale Boğazı yoluyla Marmara Denizi’ne, buradan da İstanbul Boğazı’yla Karadeniz’e bağlanır (Apatay, 1995, s.277).

Mora yarımadasından güneybatı Anadolu’ya uzanan Büyük Çuha (Kitira), Küçük Çuha (Antikitira), Girit, Kerpe (Karpatos), Kaşot (Kaso) ve Rodos adalar zinciri ile Akdeniz’den ayrılan Ege Denizi, Akdeniz’in kuzeye doğru bir uzantısıdır. Türkiye ve Yunanistan arasında bir sınır mahiyetindedir. Kuzey yarım kürede 35°00’ K - 41°00’ K enlemleri ve 023°00’ D - 028°00’ D boylamları arasında kalan bir kıyı denizidir. Boyu 330, eni 240 Deniz Mili (NM) ve uzun kenarı Kuzey-Güney istikametinde olan yaklaşık 196000 km²’lik bir dikdörtgendir. Ortalama derinliği 350 metre kadardır (Erinç ve Yücel, 1988, s.7).

Yunanistan'ın doğusundaki Eğriboz-Andre (Andros)-İstendin (Tinos)-Mokene (Mikonos) ve Anadolu kıyılarına yakın bulunan Ahikerya (İkaria)-Sisam adaları, derinliği en çok 1367 metre olan Kuzey Ege Denizi'ni, derinliği 2658 metreye varan Güney Ege Denizi'nden ayırırlar (Kurumahmut, 1998, s.2).

Ege Denizi'nde Yunanistan'a ait bazı adalar Türk kıyılarına çok yakın (örneğin, Sisam 1 deniz mili, İstanköy 2 deniz mili, Sakız ve Midilli 5 deniz mili, Rodos 9 deniz mili) olup, Türk anakarasının doğal uzantısı üzerinde bulunmaktadır (Cin, 2000, s.55).

Pek girintili ve çıkıntılı olan kıyıları ve sahip olduğu çok sayıda ile bu denizin yerinde daha önce büyük bir kara parçası olduğu anlaşılmaktadır (Apatay, 1995, s.277).

Ege Denizi, coğrafya bakımından Akdeniz'in bir parçası olarak ele alınmaktadır. Fakat Ege Denizi, jeolojik özellikleri ile Akdeniz'in diğer kısımlarından önemli farklılıklar gösterir. Ege Denizi'nin jeolojik yapısındaki farklılık, bir ölçüde, su dışına da yansır. Çok girintili çıkıntılı kıyıları, Ege'ye serpilmiş pek çok sayıda irili ufaklı ada, ada yayı düzeninde dizilmiş adalar, jeolojik yapı ile sıkı sıkıya bağlı şekillerdir (Karaköse, 1986, s.58).

Ege Denizi'nin üç tarafı da kara kıtası tarafından çevrili olup, dördüncü kısmı da Girit Adası tarafından kapatılmış, ancak Girit Adası'nın sağından ve solundan geçiş yollarıyla Ege Denizi Akdeniz'e bağlanmıştır. Bundan da anlaşılmaktadır ki Ege Denizi, Karadeniz'e ve Akdeniz'e geçiş yollarıyla ulaşılabilen "Yarı Kapalı" bir denizdir.⁹

⁹ Kapalı ve yarı kapalı denizlere, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 122. maddesinde "Kapalı veya Yarı Kapalı Denizler" başlığı altında yer verilmiştir. İşbu maddeye göre, kapalı ve yarı kapalı deniz, "İki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölümü ile, iki veya daha çok devletin karasularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz" şeklinde ifade edilmiştir.

Çizelge 4.1. Bazı Adaların Türkiye ve Yunanistan'a Olan Mesafeleri.

Adalar	Türkiye	Yunanistan	
Semadirek	19,6	20,5	
Gökçeada	9	30,7	
Limni	32,4	30,2	
Bozcaada	2,7	54	
---	---	---	Eğriboz Adası
Midilli	4,9	86,4	84,2
İpsara	32,4	71,8	51,3
Sakız	3,5	83,7	60,5
Sisam	0,8	117	95
Ahikerya	30,2	90,7	72,4
Hurşit	22	113,4	94,5
Eşek	7,8	136	115,5
Nergisçik	20,2	126,8	108
Batnoz	27,3	118,2	101
Eşekler, Lipso	19	126,8	110
Bulamaç	5	145,2	126,3
Hacılar	64,3	88	77,2
---	---	---	Girit Adası
İleryoz	16,2	131,7	110,7
Kalolimnoz	5,6	147,4	110,7
Koçbaba	34,8	118,8	100,4
Ardıçcık	44,3	113	99,4
Kelemez- Kilimli	8,6	142,5	102
Yağmurgi	55,6	95,6	83,7
Keçi	4,3	151	104,8
Plati	7,8	151	104,8
İstanköy	2,7	148,5	87,5

Sakarcılar-Yalı	10,2	158,2	88
İncirli	9	160	86,4
Sömbeki	4	188,4	104,2
İstanbulya	43,2	124,7	71,3
İleki-İlyaki	11	171,7	82
Ardacık	37,8	148	117
Limoniye	20,4	193,3	87,5
Herke	24,8	186,8	82
Rodos	9,4	195,5	77,8
Meis	1,6	279	165,2
Kerpe	46	189,5	37,8
Çoban	76,7	189	26,5

4.2. Adalar Denizi Sınırları

Ege Denizi'nin sınırları her zaman fikir ayrılıklarına ve tartışmalara sebep olmuştur. Akdeniz ile Ege arasında doğal bir sınır vardır (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi, Tarihi, Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.5).

Şekil 4.1. 1953 Tarihli SP 23 Dokümanında Yer Alan Adalar Denizi'nin Coğrafi Sınırları.

Ege Denizi'nin güney sınırı konusunda Türkiye ile Yunanistan'ı bağlayan ikili ya da çok taraflı herhangi bir anlaşma mevcut değildir. Dünyadaki okyanus ve denizlerin sınırlarını belirten ve merkezi Monaco/Fransa'da olan Uluslar arası

Hidrografi Bürosu¹⁰ (IHO) tarafından yayınlanmış olan ve devletleri bağlayıcı yanı bulunmayan 1953 tarihli “*SP 23 Limits of Oceans and Seas*” dokümanında mevcut olan sınırlar bu konuda bir fikir verebilir (Kurumahmut, 1998, s.2).

¹⁰ Uluslararası Hidrografi Örgütü (IHO) olarak tercüme edilmesi daha doğru olacaktır. 1919’da 24 ülke Londra’da bir Uluslararası Hidrografi Konferansı için toplanmışlar ve bu konferansta daimi bir kuruluşun olması kararlaştırılmıştır. Bunun sonucu olarak, Uluslararası Hidrografi Bürosu 1921 yılında 19 üye ülke ile etkinliklerine başlamıştır. Kendisi de tanınmış bir deniz bilimcisi olan Monako Prensi I. Albert’in daveti üzerine Büro’nun merkezinin Monako Prenslığı’nde olması sağlanmıştır. 1970 yılında Organizasyon’un ismini ve yasal durumunu değiştirerek, Uluslararası Hidrografi Örgütü’nü merkezi sürekli olarak Monako’da olacak şekilde ortaya çıkaran yarı resmi bir sözleşme yürürlüğe girmiştir. 74 denizci ülke şu anda Organizasyon’a üye olup, birkaç ülke de üye olma sürecindedir. IHO 1921 yılında, seyir emniyetini ve denizlerin korunmasını desteklemek için kurulmuş olan yarı resmi bir danışıcı ve teknik organizasyondur. Organizasyon’un amacı:

- Ulusal hidrografi ofislerinin etkinliklerinin koordinasyonunu,
- Seyir haritaları ve belgelerinde mümkün olan en büyük ayrıntı,
- Hidrografik araştırmalar gerçekleştirilmesinin ve kullanmanın güvenilir ve etkin yöntemlerinin benimsenmesini,
- Hidrografi ve açıklayıcı oşinografide kullanılan teknikler alanındaki bilimlerin geliştirilmesini sağlamaktır.

Şekil 4.2. 1953 SP 23'ün 1986 Yılı Taslağında Yer Alan Sınırlar.

İki sınır arasındaki fark, batıda (Büyük) Çuha (Kitira) Adası'nın Ege Denizi dışında bırakılmasıdır (Kurumahmut, 1998, s.2-3).

Şekil 4.3. Adaların Adalar Denizi'nden En Uzak Burunlarından Geçen ve Dalaman Çayı Ağızı ile Birleşen Sınır.

Anılan dokümanın güncelleştirilmesini sağlamak amacıyla sağlamak maksadıyla Uluslar arası Hidrografi Konferansı kararları doğrultusunda başlatılan çalışmalar sonucunda 1986 yılında hazırlanan 4 üncü taslağında yer alan sınırlarda da önemli bir değişiklik mevcut değildir (Kurumahmut, 1998, s.2).

Ege Denizi sınırları için bir diğer yaklaşıma göre ise sınır Ege Denizi'ni güneyden kapatan adaların en uzak burunlarından geçirilmiştir.

Bu yaklaşım bahse konu adaların Ege adaları olmaları ve Akdeniz'den bu adalara gelindiğinde Ege'nin fiilen başlamış olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Söz

konusu sınırın 1953 haritasında olduğu gibi Akyar Burnu'ndan değil de Dalaman Çayı ağzından başlatılması, Türkiye'nin coğrafi bölge düzenlemesinde Dalaman Çayı'nın Ege Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi'ni ayıran uygulamasıyla tutarlılık sağlama çabasına dayanmaktadır (Kurumahmut, 1998, s.3).

Buna göre Ege Denizi'nin sınırları aşağıda olduğu gibi verilebilir (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi, Tarihi, Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.5):

- Kumkale
- Dalaman Çayı Ağızı
- Rodos Adası'nın Kuzey Ucu Zonari Burnu
(36° 27' 30" K - 028° 13' 15" D)
- Rodos Adası Prasson Burnu (35° 32' 45" K - 027° 45' 00" D)
- Kerpe Adası Kastellos Burnu (35° 23' 48" K - 027° 08' 12" D)
- Girit Adası'nın Güney Kıyıları
- Büyük Çuha (Kitara) Batı Kıyıları
- Mora Yarımadası Güneyindeki Elafonisos Burnu'nu birleştiren hat.

4.3. Adalar Denizi Ada Grupları

Adalar Denizi'ne ilişkin olarak ihtiva ettiği ada, adacık ve kayalıkların sayısı konusunda farklı rakamlar ortaya atılmaktadır. Çeşitli kaynaklarda 3000'den başlayarak değişik miktarlar bildirilmektedir (Apatay, 1995, s.278).

T.C. Dz.K.K. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmalarda bu sayının 1800 civarında olduğu tespit edilmiştir (Kurumahmut, 1998, s.4).

Sertaç Hami Başeren de kitabında bu sayıyı dikkate almış ve bazı kaynaklara göre Adalar Denizi'nde 3000'den fazla ada, adacık ve kayalık bulunduğunu, bu ada ve adacıklardan 2383 tanesi üzerinde Yunanistan'ın egemenliğinin bulunduğu iddia edildiğini belirtmiştir (Başeren, 2003, s.6).

Harp Akademileri Komutanlığı tarafından yayınlanan esere göre ise Adalar Denizi, irili ufaklı 3000 civarındaki ada, adacık ve kayalığı ihtiva etmektedir (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi, Tarihi, Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.4).

İbrahim Yılmazçelik ve Yaşar Ertürk çalışmalarında 3000 ada, adacık ve kayalık bulunduğunu belirtmişlerdir (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.1).

23 Aralık 1992 tarihli Avrupa Topluluğu'nun 'Yunanistan'ın Ege Adaları' hakkındaki bir komisyon raporunda ise;

- Yunanistan'ın Ege Adaları sayısının 1000 olduğu,
- Bunlardan 130'unun meskun olduğu bilgileri yer almaktadır (Apatay, 1995, s.278).

Ege Denizi'nde çok sayıdaki adalardan yüzölçümü 100 km²'den büyük olanlar 24 kadar olup¹¹, daha küçük olanlarla birlikte tüm adaların toplam yüzölçümleri 23000 km² civarındadır (Erinç ve Yücel, 1988, s. 9-10). Bu alan ise tüm deniz alanlarının yaklaşık dokuzda birine tekabül etmektedir. Ayrıca, muhtelif büyüklükteki koylar ve körfezler ile boğazlar ve yarımadalar, Ege coğrafyasının temel karakterini oluşturmaktadır.

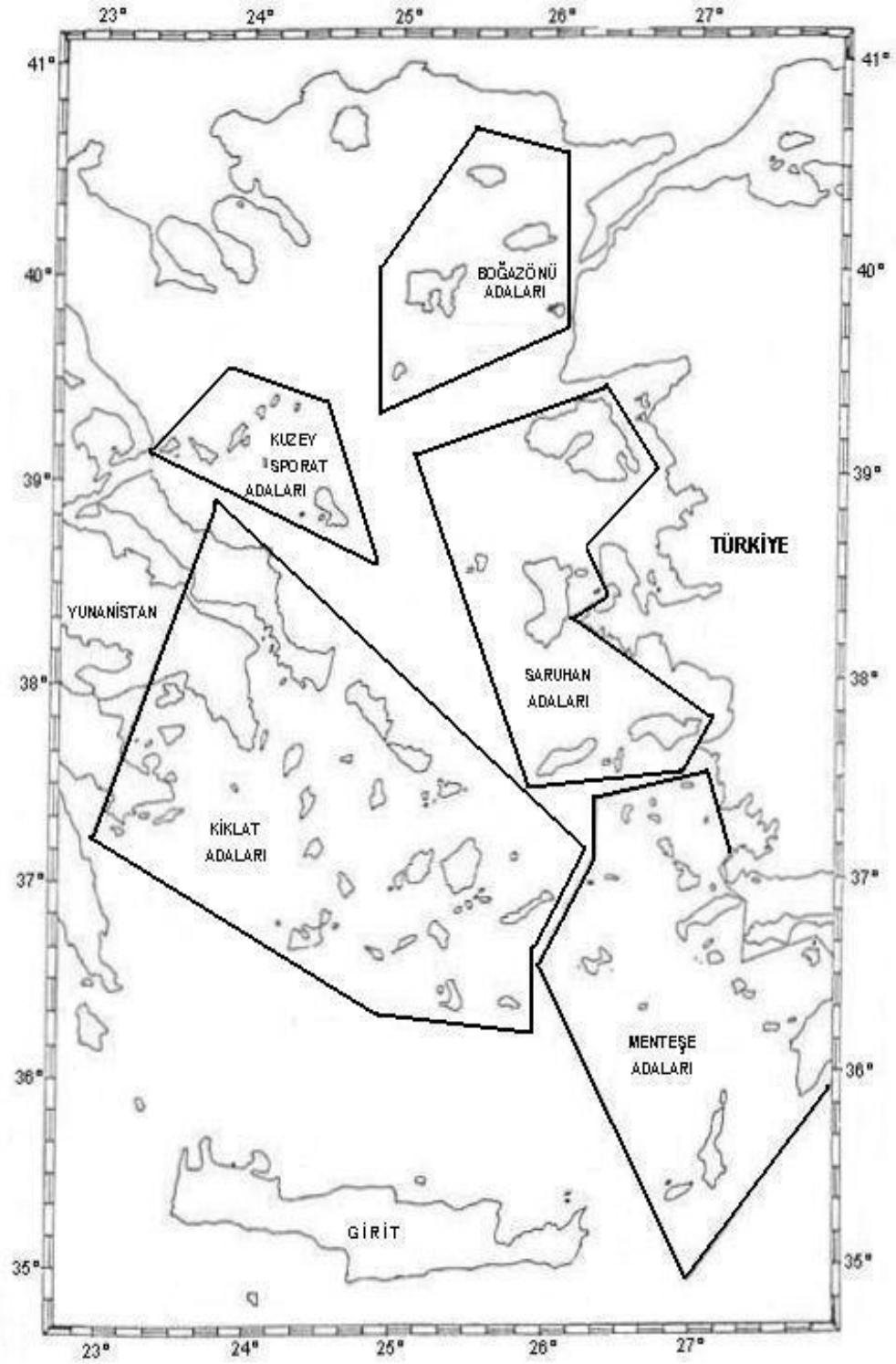
¹¹ Bu adalar: Girit, Eğriboz, Semadirek, Gökçeada, Limni, Midilli, Sakız, Sisam, Ahikerya, Kilimli, İstanköy, Rodos, Kerpe, Taşoz, İskiri, Andre, İstendin, Mürted, Bara, Nakşa, Yamurgi, Değirmenlik, Aniye ve Çuha'dır.

Adalar Denizi adalarını gruplara ayırdığımızda da iki temel görüş ortaya çıkmaktadır.

Bazı yazarlar adaları beş gruba, bazıları ise altı gruba ayırmaktadır.

Ali Kurumahmut ve Sertaç Hami Başeren kitaplarında adaları beş grupta toplamışlardır. Buna göre adaları; genel coğrafi konumları, egemenlik devirlerinin tarihsel boyutları, Ege Denizi'nin statüsünü tayin eden uluslar arası antlaşmaların düzenleniş biçimleri, jeopolitik ve stratejik önemleri dikkate alındığında beş grupta incelemek mümkündür (Kurumahmut, 1998, s.4).

- Boğazönü Adaları,
- Saruhan Adaları,
- Menteşe Adaları,
- Kuzey Sporat Adaları,
- Kiklat Adaları'dır.

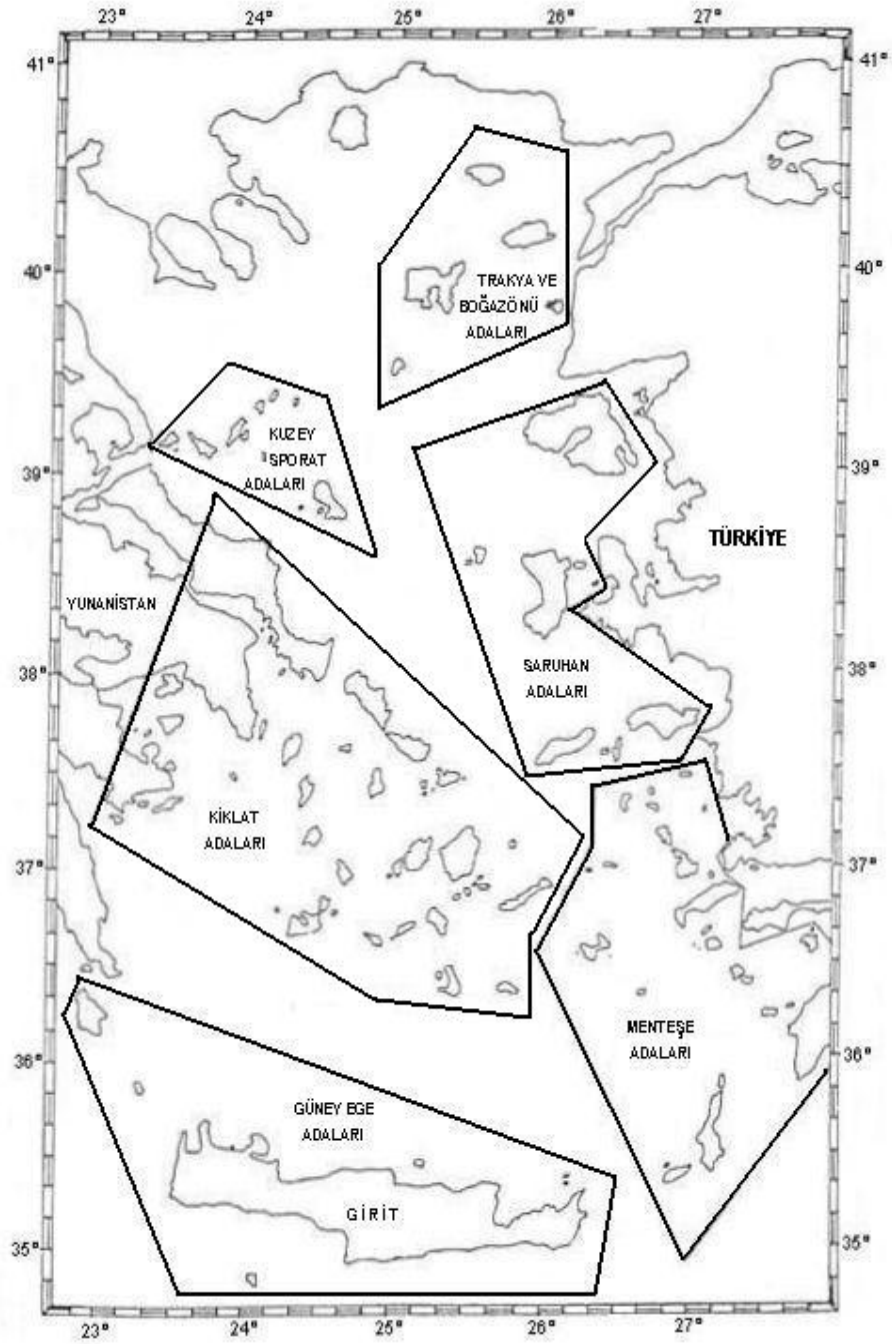

Şekil 4.4. Adalar Denizi Ada Grupları.

İbrahim Yılmazçelik ve Yaşar Ertürk ise çalışmalarında adaları altı grupta toplamışlardır (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.5). Bunlar:

- Trakya ve Boğazönü Adaları,
- Saruhan Adaları,
- Menteşe Adaları ve Meis¹²,
- Kuzey Sporat Adaları,
- Kiklat Adaları,
- Güney Ege Adaları'dır.

¹² Her ne kadar yazarlar Meis Adası'nı Menteşe Adaları ile birlikte gruplayarak bir Ege Adası olarak bahsetseler de Meis Adası aslen bir Akdeniz adasıdır. Adalar Denizi sınırlarını gösteren haritalarda da görüldüğü üzere Meis Adası, Adalar Denizi sınırları içerisinde bulunmamaktadır.

Şekil 4.5. Adalar Denizi Ada Grupları.

Bunlara göre altıncı bir grup olarak Girit'i de içerecek şekilde Güney Ege Adaları eklenmelidir.

23 Aralık 1992 tarihli Avrupa Topluluğu'nun 'Yunanistan'¹³'in Ege Adaları' hakkındaki bir komisyon raporunda Ege Adaları beş grup halinde mütalaa edilmektedir (Apatay, 1995, s.279-280):

- Kuzey Ege Adaları,
- Kuzey Sporad Adaları,
- Kiklad (Siklad) Adaları,
- Güney Sporadlar veya Dhodhekanisos (Dodecanese),
- Doğu Sporad Adaları.

Yunan yazar Stavrinos ise, Ege Adalarını üç büyük gruba ayırmaktadır:

- Kiklades denilen ve güneybatı adalarının oluşturduğu adalar grubu,
- Doğu Ege Adaları ve Oniki Adalar denilen, Türkiye'nin batı sahilleri boyunca kuzeyden güneye doğru Semadirek'ten başlayıp Meis'te son bulan adalar grubu ve
- Kuzey Sporad denilen ve Eğriboz'un kuzeydoğusunda bulunan adalar grubudur.

Ege Denizi'nin özelliği olan, özel durumlar arz eden bir deniz olduğunu kabul eden Stavrinos, Ege Denizi'nin kapalı bir deniz olduğunu ifade etmekten kaçınırken, "hemen hemen kapalı, neredeyse kapalı denizdir" ifadesini kullanmaktadır (Stavrinos, 1986, s.55).

¹³ Yunanistan idari bakımdan dokuz idari bölümden oluşmaktadır: 1. Sterea Ellada, 2. Peloponnisos (Mora Yarımadası), 3. İpiros (Epir), 4. Thessalia (Tesalya), 5. Makedonia (Makedonya), 6. Thraki (Batı Trakya), 7. Kriti (Girit), 8. İonia (İyon Adaları, Adriyatik'te olan bu adalara Eptanisa (Yedi Adalar) da denilmektedir.) 9. Ege Bölgesi.

Çizelge 4.2. Ada Gruplarının Türkçe ve Yunanca Adları.

Sıra No	Türkçe Adı	Yunanca Adı
1	Trakya ve Boğazönü	Doğu Ege
2	Saruhan	Doğu Sporad
3	Menteşe	Dodecanese Güney Sporadlar
4	Kuzey Sporad	Magnesia
5	Kiklat	Cyclades
6	Güney Ege	Attica

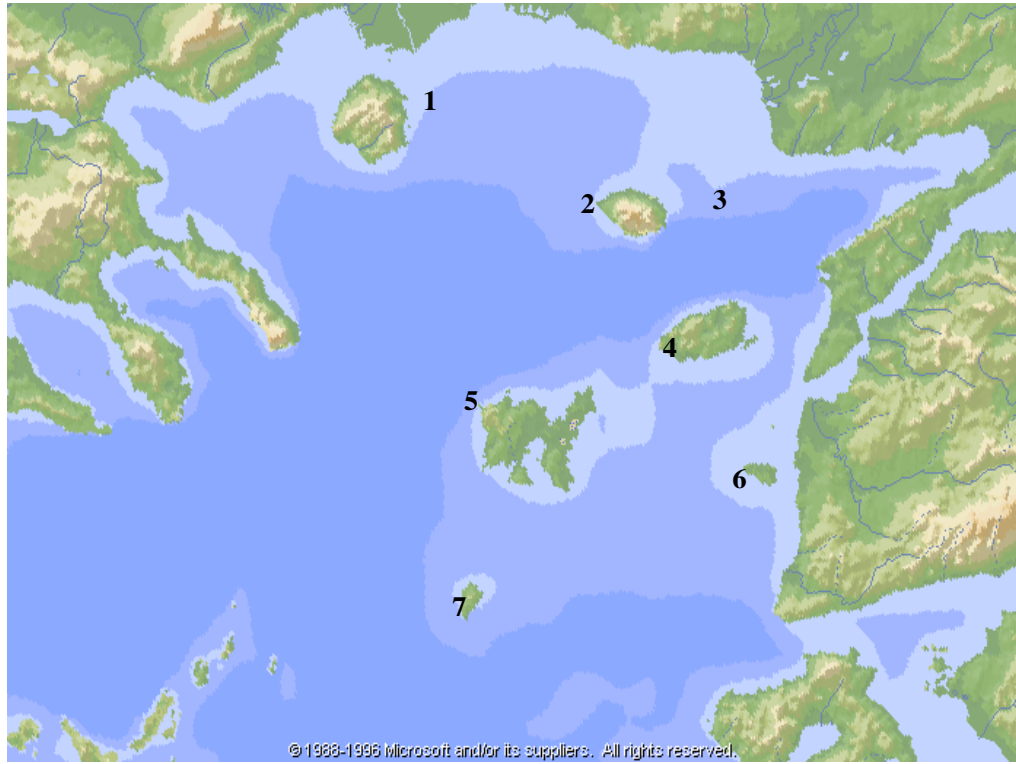
4.3.1. Trakya ve Boğazönü Adaları

Bu adalar grubu, Ege Denizi'nin en kuzeyinde yer alır. Taşoz ve Semadirek adaları Trakya adaları, diğer adalar ise Boğazönü adaları olarak isimlendirilir (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.6).

Boğazlar sisteminin bir parçası olan ve Çanakkale Boğazı'na ulaşan deniz yollarını kontrol ederler. Bu adalardan Limni Çanakkale Savaşları sırasında üs olarak kullanılmış ve Çanakkale Boğazı için potansiyel bir tehdit bölgesi olduğunu kanıtlamıştır (Kurumahmut, 1998, s.4-5).

Çanakkale Boğazı'na yakınlıkları açısından stratejik bir öneme sahiptirler (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.6).

Bu adalar aynı zamanda Çanakkale Boğazı savunmasında da ileri üs olarak kullanılabilen, boğaza ulaşan deniz ulaşımını kontrol edebilmektedir.

Şekil 4.6. Trakya ve Boğazönü Adaları'nı Gösterir Harita.

Semadirek ve Taşoz adaları ise, Batı Trakya ve Doğu Makedonya'ya giriş ve ilerleme istikametlerinin başlangıcı olan, Ege kıyısındaki Dedeoğaç ve Kavala limanlarının ve Saroz Körfezi'nin karşısına isabet eden bir konumdadır. Bu adaların Kuzey Ege'yi kontrol etmesi de önemlerini arttırmaktadır (Çopur, 1999, s.39).

Çizelge 4.3. Trakya ve Boğazönü Adaları.

No	Türkçe Adı	Yunanca Adı	Enlem (K)	Boylam (D)
1	Taşoz	Thasos	40° 40'	024° 40'
2	Semadirek Semendirek	Samothrki Samotrake Samotraki Symotraky Santemendirake	40° 27'	025° 30'
3	Zürafa	Zurafa	40° 29'	025° 49'
4	Gökçeada İmroz	İmros İmbro İmbros	40° 10'	025° 52'

5	İlimli Limni	Lemnos Limnos	39° 55'	025° 15'
6	Bozcaada Boğçe	Tenedos Thenedos	39° 50'	026° 02'
7	Bozbaba Bozpapas	Aya İstirati Aya Efstratios Aya Evstratios Agio Strati	39° 30'	025° 00'

Taşoz, Semadirek, Zürafa, Limni, Gökçeaada, Bozcaada ve Bozbaba adalarının yanı sıra Tavşan adalarını da içine alan bir gruptur (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.6).

Yunanistan, Kuzey Ege'de sahip olduğu Semadirek ve Limni adaları ile Çanakkale Boğazı'na giriş ve çıkışları da kontrol edebildiğinden, bu adalarda tesis etmiş olduğu keşif, gözetleme ve iletişim sistemleri ile erken ihbar ve ani reaksiyon olanağı kazanabilmektedir.

Özellikle Limni Adası, Trakya ve Gelibolu yarımadasına yönelecek taarruz unsurları için bir yığınak üssü olma özelliği taşımakta ve Çanakkale Boğazı'ndan giriş ve çıkış yapacak Türk Deniz Kuvvetleri unsurlarının devamlı bir şekilde izlenmesine imkan vermektedir. Öte yandan bu ada, Kuzey Ege'de hareket icra edecek Yunan Deniz Kuvvetlerine idari ve lojistik destek kolaylığı da sağlamaktadır (Çopur, 1999, s.39).

4.3.2. Saruhan Adaları

Güllük – Leros arasına çekilen hattın ötesinde yer alırlar (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi-Tarihi-Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.13).

Bu adalar Doğu Sporad Adaları olarak da bilinirler. Coğrafya eserlerinde “*Doğu Ege Adaları*” olarak zikredilmektedirler (Kurumahmut, 1998, s.5).

Şekil 4.7. Saruhan Adaları'nı Gösterir Harita.

Çizelge 4.4. Saruhan Adaları.

No	Türkçe Adı	Yunanca Adı	Enlem (K)	Boylam (D)
8	Midilli	Mitilini Metilini Milytene Lesbos	39°10'	026°10'
9	İpsara	Psara	38°34'	025°40'
10	Koyun Adaları	Spalmatori Santarmo	38°30'	026°14'
11	Kara	Coni	38°27'	026°33'
12	Sakız	Khios Chios Scio Kios	38°22'	026°03'
13	Sisam	Sisam Susam	37°45'	026°50'
14	Ayı	Samopulo	37°38'	026°47'

15	Hurşit	Furni	37°36'	026°30'
16	Ahikerde Karyot	Nikerya İkaria Nicaria	37°36'	026°10'

Saruhan Adaları Anadolu'nun Ege kıyılarının büyük bir bölümünü çevrelemekte olup Anadolu'ya giriş istikametlerinin karşısında yer almaktadırlar. Anadolu'nun savunmasında '*ileri karakol*' durumundadırlar. Anadolu'ya yapılacak taarruzda ise, sıçrama tahtası rolünü oynarlar (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1975, s.5).

Sayıda fazla olmamalarına karşın geniş bir alanı kaplarlar. Midilli, Sakız, İpsara, Sisam, Ahikerde, Koyun adaları, Hurşit gibi belli başlı adalardan oluşurlar. Her dönemde Anadolu ile sıkı ilişkiler içinde bulunan ve buradan beslenen Saruhan adalarının en büyük yerleşim merkezleri bugün de Anadolu'ya bakmaktadır (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.6).

Bu adalarda konuşlanabilecek askeri unsurlarıyla, (Batı Anadolu kıyılarına olan yakınlıkları nedeni ile) Yunanistan'ın; Türkiye'nin Ege kıyılarındaki amfibi güç toplama bölgelerine, askeri birlik ve tesisler ile sanayi merkezlerine, havadan ve denizden taarruz etme imkanı bulunmaktadır (Çopur, 1999, s.39).

Saruhan Adaları, aynı zamanda Yunanistan birlikleri için derinlikte savunma imkanı sağlamak ve taarruz hareketi için bu ülkeye önemli bir zaman ve inisiyatif kazandırmaktadır. Hatta Yunanistan'ın, Türkiye'nin batı bölgesine karşı dış hat manevrasına imkan bahşeden geniş kavisin merkezini bu adalar oluşturmaktadır.

Özellikle Midilli Adası; Yunanistan hava erken ikaz sistemine önemli bir katkı sağlamakta, ayrıca Çanakkale, İzmir deniz ulaşım yolları ile İzmir liman girişini kontrol altında tutmaktadır. Bu adada ve Sakız Adası'nda konuşlandırılacak hava kuvvetleri unsurları ile taarruzi hava hareket menziline uzatma ve hava desteğini Batı Anadolu içlerine kadar sürdürebilme imkanı da elde edilebilmektedir.

Sakız Adası; Urla yarımadasının güney kesimi ile İzmir limanının deniz ulaşım bağlantısını kesebilecek bir konuma sahip olup, Midilli Adası ile birlikte değerlendirildiğinde, İzmir'e yönelik deniz ulaşım yollarını tehdit etmekte; İzmir üssünün hareket alanındaki etkinliğini engelleyebilmektedir (Çopur, 1999, s.40).

4.3.3. Menteşe Adaları

Menteşe Adaları, Saros Körfezi ile Girit Adası'nın kuzeyi arasında uzanan ve S formundaki derin deniz çukurunun (Ertürk, 2000, s.11) doğusunda yer almaktadır ve dolayısıyla yapı itibarıyla Anadolu'nun bir uzantısıdır (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.6).

Midilli, Sakız ve Sisam adaları yanında Menteşe Adalarını da Anadolu yarımadasının bir devamı olarak düşünmek gerekir. Bu adalar Anadolu'ya jeolojik bağlarla bağlıdır ve Anadolu yarımadasının tabii bir uzantısını oluşturmaktadır (Çopur, 1999, s.40).

Yaygın kullanımı ile On iki Adalar olarak bilinen Menteşe Adaları grubu Bizans devrinde genel olarak Ege Adaları adı altında anılıyordu.

Batı dillerinde Yunanca on iki ada anlamında kullanılarak "Dodecanese"¹⁴ olarak geçmiş olan Menteşe Adaları; Osmanlı Devleti yönetimi altında iken Gökçeada'dan itibaren güneye kadar uzanan tüm adalar içinde mütalaa edilerek, *Cezair-i Bahr-i Sefid* yani *Akdeniz Adaları* olarak anılmıştır (Saka, 1974, s.27).

Sadece büyük olanları sayarsanız on dört ada, büyüklü küçüklü hepsini sayarsanız yirmiden fazla ada ve adacık vardır. Buradaki on iki sayısı adaların sayısı değil, on iki üyeli meclisle¹⁵ yönetilen adalar, on ikili adalar anlamında olmalıdır. Ada sayısı on ikiyi çok geçtiğinden On iki Ada isminin bilimsel bir değer taşımadığı ortadadır (Taşkiran, 1996, s.8).

¹⁴ Yunancada dodeca on iki, nissas da adalar anlamına gelmektedir.

¹⁵ Demogerondia denilen halkın seçtiği 12 kişilik üyeden oluşan Mahalli Meclis bir nevi belediye hizmetlerine bakmakta idi. Değişik dönemlerde değişik yerlerde bulunan bu meclisler, cemaatin dini ve eğitim gibi işleriyle uğraşırlardı.

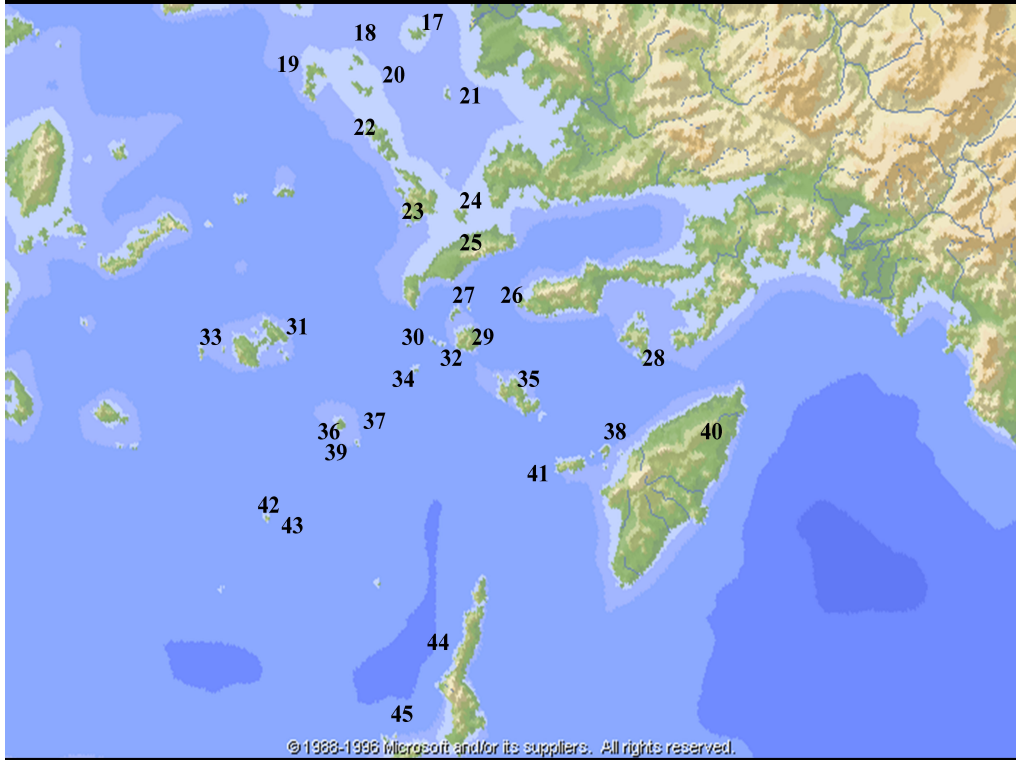
Yunanların Balkan Savaşı öncesinde ‘*Dodeca-nissas*’ (On iki ada) adını verdikleri bu bölgedeki adaların gerçek sayısı ‘*Dodeca-nissas*’ isminin ilmi bir değer taşımadığını ispatlamaktadır.

Prof. Dr. Talip Yücel ise “Oniki Ada” kelimesinin ilmi bir değer taşımadığını, Ege Denizi’nin güneyinde yer alan bu adalara, Büyük Menderes ile Fethiye’nin doğusunda bulunan Kocaçay ve Denizli’nin Tavas ilçesi arasındaki sahayı kaplayan Menteşe bölgesinin bir devamı olarak düşünerek, kitabında “Menteşe Adaları” adını vermiştir (Erinç ve Yücel, 1988, s.55-56).

Bir kısım batılı yazarların Güney Sporat Adaları ismini verdikleri bu bölgede yirmiden fazla ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır.

Yunanların iddia ettikleri gibi Menteşe Adaları bölgesinde bulunan Meis Adası, bir Ege adası olmayıp Akdeniz adasıdır (Kurumahmut, 1998, s.5-6).

Meis Adası genel olarak her ne kadar Oniki Ada’ya dahilse de aslında Ege Denizi sınırları dışında, Akdeniz’in sınırları içindedir. Ancak, Meis Adası da hep Oniki Ada grubu içerisinde değerlendirilmiştir. Zira, Meis Adası da Oniki Ada grubu gibi IV. Zamanda Anadolu kara parçasından kopup ayrılmıştır (Taşkiran, 1996, s.4).

Şekil 4.8. Menteşe Adaları'nı Gösterir Harita.

Tarih boyunca, adaların en büyük yerleşim merkezleri, Anadolu'ya bakan taraflarında kurulmuş, buna karşılık Yunanistan'a bakan yüzleri ıssız kalmıştır. Ayrıca, yer altı ve doğal zenginlikleri bakımından fazla zengin olmayan adalar, tarih boyunca hep Anadolu'ya muhtaç olmuşlardır (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.6).

Kuzey-Güney istikametindeki deniz yollarını kontrol altında bulunduran bu adalar da Anadolu'nun savunmasında ileri karakol, Anadolu'ya yapılacak olan bir taarruzda ise sıçrama tahtası konumundadırlar (Kurumahmut, 1998, s.5-6).

Menteşe Adaları, Türkiye açısından Ege Denizi'nin güney limanlarını, İzmir ve boğazlar bölgesinden ayırmaktadır. Bu adalar, bölgede bulunan deniz üslerimizle, deniz unsurlarımıza taarruzlar düzenlenmesine imkan verdiği gibi Yunanların sahip oldukları hava alanları ile hava kuvvetlerinin tesirli menzilini Güneybatı Anadolu içlerine kadar uzatabilmelerine de elvermektedir (Çopur, 1999, s.40).

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı yürüttüğü dostlukla bağdaşmayan politikası, bu adaların, ileride muhtemel bir Yunan saldırısında hareket üssü olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Menteşe Adaları, Girit Adası ile birlikte Ege ve Doğu Akdeniz hareket alanlarını birbirinden ayırma ve Türkiye'nin kıyı ve açık deniz ulaştırma yollarını kontrol edebilme imkanına sahip bulunmaktadır.

Bu adalar, Yunanistan'a, Ege ve Doğu Akdeniz'de yapacağı deniz ve hava hareketleri için üslenme ve ileri destek kolaylığı da sağlamaktadır (Çopur, 1999, s.40).

Çizelge 4.5. Mentşe Adaları.

No	Türkçe Adı	Yunanca Adı	Enlem (K)	Boylam (D)
17	Keçi Eşek	Gaidaro Gaidaros	37°28'	027°04'
18	Mandıraki Nergisçik	Arki	37°23'	026°47'
19	Batmospapas Abatmospapas Batnoz	Patmos Pathnos Patnos	37°20'	026°34'
20	Fonta Morezo Lipso	Libso	37°18'	026°49'
21	Bulamaç Morezo	Pharmoko Pharmaco Farmakonisi	37°17'	027°10'
22	İleriye İleriyos İlriyos	Lero Leros	37°10'	026°50'
23	Gelemez Kelemez Kilimli	Kalimno Kalimnos Calimene	37°00'	026°58'
24	Keçi	Pserimos	36°57'	027°09'
25	İstanköy	Kos Stanco	36°51'	027°10'
26	Birgöz	Strongili	36°41'	027°15'

27	Yahye Sakarcılar	Yali Yıali	36°40'	027°10'
28	Zömbiki Zonbiki Sömbeki	Simi Symi Gimi Sömbeki	36°35'	027°48'
29	İncirli	Nisero Nisiros Niseri	36°36'	027°10'
30	Kapro	Riguso	36°36'	027°07'
31	Koçbaba Koç papas İstanbulya	Stampalia Astropulya Astipalara Astipalia Astypalia	36°35'	026°26'
32	Listiye	Raldua	36°34'	027°11'
33	Yılan	Ofidusa	36°33'	026°10'
34	Korone Çerte	Kandeliusa Madarino Kandilusa	36°30'	027°00'
35	İlleki İlyaki	Piskopi Tilo Tilos	36°27'	027°25'
36	Ardıççık	Sirina Fgios İonnis Ay.Yoannis	36°21'	026°44'
37	Keçi		36°20'	026°50'
38	Limoniye Limonie	Alimania	36°16'	027°41'
39	Üç Adalar		36°16'	026°47'
40	Rodos	Rodhos Rhodes	36°14'	028°00'
41	Harke Herke	Halki Khalkia Khalki	36°14'	027°33'
42	Yumurta	Avgonisi	35°55'	026°30'
43	Kardeşler	Uniarisia	35°49'	026°27'

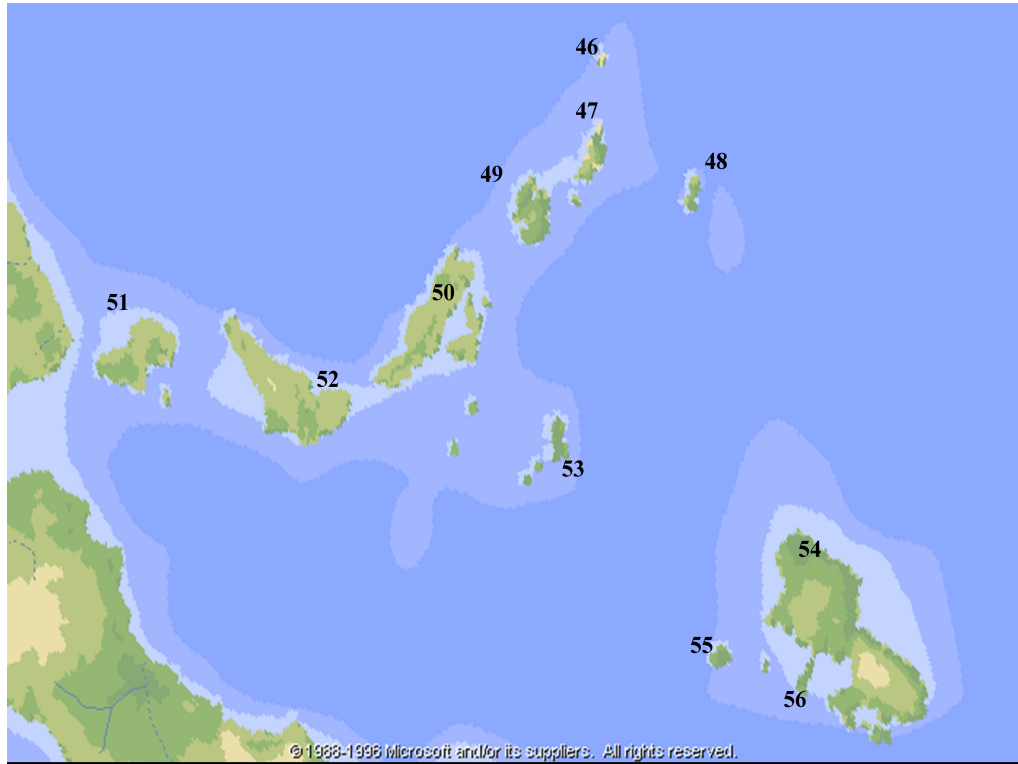
44	Kiry Kerpe	Scarpanto Karpatos	35°36'	027°10'
45	Koşo Kaşot	Kaso Kasos	36°22'	026°55'

Menteşe Adaları bölgesindeki belli başlı adalar: Eşek Adası, Nergisçik, Batnoz, Lipso, Bulamaç, İleriye (Leryoz), Kilimli veya Kelemez, Kalolimnoz, Keçi Adası, Ardıççık, Koçbaba, İstanköy, İncirli, Sömbeki, İlyaki, Herke, Limoniye, Rodos, Kerpe, Çoban Adası, İstanbulya ve Ardacık adalarıdır (Kurumahmut, 1998, s.6).

4.3.4. Kuzey Sporad Adaları

Bu adalar grubu, Yunanistan anakarasına yakın adalardan oluşmaktadır.

Ege Denizi'nin kuzeybatısında yer alan bu adalar grubu Yunanistan anakarasına bağlıdır. İrili ufaklı 80 adacıktan oluşmakta ve Yunan anakarasının güvenliği açısından önem taşımaktadırlar (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.7). 1470 yılında Osmanlılar tarafından ele geçirilen Kuzey Sporadlar, 24 Nisan 1832'de Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmış olduğu 24 Nisan 1830 tarihindeki Londra Antlaşması'ndan iki yıl sonra bir doğum günü hediyesiymişçesine, yine Londra'da imzalanan bir antlaşma ile Eğriboz ile birlikte Yunanistan'a verilmiştir (Belen, 1995, s.126).

Şekil 4.9. Kuzey Sporad Adaları'nı Gösterir Harita.

Bu grubun en önemli adaları İskiri, Iskados ve Iskablos gibi adalardır (Apatay, 1995, s.280).

Çizelge 4.6. Kuzey Sporad Adaları.

No	Türkçe Adı	Yunanca Adı	Enlem (K)	Boylam (D)
46	Hasır	Psathura Psadura Psatura Patuar	39°28'	024°10'
47	Keçi	İura Yiura Yivra	39°22'	024°10'
48	İblislik	Piperi Pipedi	39°21'	024°18'
49	Bozada	Bozada Belago Pilersa Melisa	39°20'	024°05'

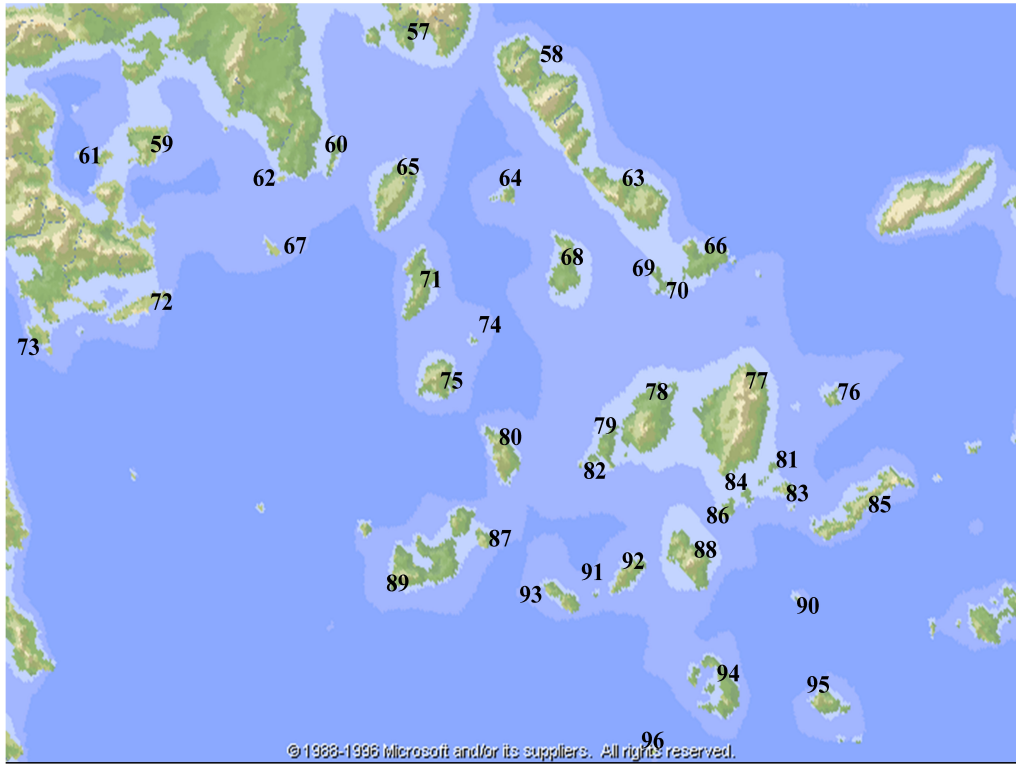
50	Çamlıca	Khelidromi İlyodroma Alonisos	39°13'	023°55'
51	İskados Eşkator	Skiathos	39°10'	023°27'
52	İskablos	Skopelos	39°07'	023°42'
53	İkizceler	Skantzura Skantura	39°05'	024°05'
54	İskiri İşkiroz	Skiros Skyros	38°50'	024°35'
55	İskiri Poli	Skyropulon	38°49'	024°32'
56	Maymuncuk	Podia Podi	38°48'	024°32'

4.3.5. Kiklat Adaları

Bu adalar grubu da, Yunanistan anakarasına yakın adalardan oluşmaktadır.

Ege Denizi'nin Yunan anakarasına yakın olan batı kısmından itibaren ortalarına doğru uzanan Kiklatlar, Menteşe Adaları ile birlikte kuzey-güney istikametindeki bütün deniz yollarının kontrol altında bulunmasını sağlarlar. 1538 tarihinde Osmanlı egemenliğine giren adalar, Yunanistan'ın bağımsızlığıyla 1830'da elden çıkmıştır (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.7).

Eğriboz adasının hemen güney kıyılarından başlayan bu adalar grubu sayıca en fazla adadan oluşur. Andire, İstindin, Mekene, Sire, Nakşe, Değirmenlik, Koyunluca, Sıkınos gibi Yunan denizciliğinin yatağı olan adalar, bu gruptadır (Apatay, 1995, s.280).

Şekil 4.10. Kiklat Adaları'nı Gösterir Harita.

Çizelge 4.7. Kiklat Adaları.

No	Türkçe Adı	Yunanca Adı	Enlem (K)	Boylam (D)
57	İğriboz Eğriboz Ağriboz	Euboea Muvia	38°28'	023°55'
58	Andire	Andros Andrea	37°53'	024°55'
59	Egine	Egina Aıgına	37°43'	023°30'
60	Bibercik	Makronison Helene Eleni Agri	37°40'	024°09'
61	Nergiscik		37°40'	023°20'
62	Temaşalık	Sunion Kolones	37°39'	023°56'
63	İstundin	Tinos	37°36'	025°10'

64	Andire Papaslığı	Yaros Yiaros Jura	37°36'	024°42'
65	Murtad Úrtad	Kea	37°36'	024°18'
66	Mekene Mukane Mökene	Mykoni Mikoni Mikonos	37°27'	025°25'
67	Kedelan Papaslığı	St.Gogio Ay.Yeoryios	37°27'	023°56'
68	Sire Şıra	Siros Syra Sude Kaprıs	37°24'	024°55'
69	Sığırcıklar	Rinia	37°23'	025°15'
70	Delos	Delos	37°23'	025°18'
71	Terme Termiye	Thermia Termia Kıtnos Kythnos	37°23'	024°25'
72	Çamlıca	Hydra Sidera	37°20'	023°23'
73	Suluca	Spezia Ripolo	37°15'	023°10'
74	Küçük Koyunluca	Serifopulo	37°14'	024°37'
75	Koyunluca	Serifos	37°10'	024°30'
76	Hağlılar	Denusa Temosa	37°06'	025°50'
77	Nakşe Nakşa	Naksos Naxos	37°03'	025°30'
78	Bara	Paros	37°03'	025°13'
79	Andi Bara	Anti Paros	37°00'	025°04'
80	Yavuzca	Sifnos Siphanos	36°58'	024°43'
81	Pınar	Kopria Kupho	36°57'	025°39'

82	Döngili	Episkopi Despotiko Rinkoli	36°57'	025°01'
83	Karo	Karos Keros	36°53'	025°40'
84	Anti Karo	Anti Karos	36°52'	025°37'
85	Yamorko Yamorki	Amargos	36°51'	025°55'
86	Örenli Rıklıca	Heraklia	36°51'	025°27'
87	Olmo	Polno Pelagos Polyaigos	36°47'	024°37'
88	Anya Anye	İos	36°43'	025°22'
89	Değirmenlik	Milos Milo	36°41'	024°24'
90	Anido Siyah	Anidros Aredros Anydron	36°37'	025°42'
91	Aya Kiriki	Kardiotissa	36°37'	025°05'
92	Sıkınos	Sikinos	36°39'	025°08'
93	Polokandire Polikandire	Polegandros Polykandro Aplegandros	36°37'	024°57'
94	Santorin	Santorin Tıra Tera	36°24'	025°28'
95	Anafiye	Anaphi Anafi	36°22'	025°45'
96	Kiristiyane	Kristian	36°14'	025°12'

4.3.6. Güney Ege Adaları

Bu adalar grubu, Doğu Akdeniz'in jeolojik ve jeomorfolojik özellikleriyle birbirinden ayrılan beş havzasından biri olan Ege Denizi'nin sınırını oluşturur.

Şekil 4.11. Güney Ege Adaları'nı Gösterir Harita.

Ege Denizi'nin en büyük adası olan Girit (8261 km²), batısındaki Kitira, Andi Kitira adaları; doğusundaki Çoban, Kerpe ve Rodos adaları ile Ege Denizi'ni güneyden kapar. Stratejik bakımdan Ege Denizi'nin güney kilidi sayılan Girit, Ege Denizi'ne girip çıkan bütün deniz yollarını, önemli bir oranda da Akdeniz deniz yollarını kontrol eder ve o yollara egemen bir durumdadır (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.7).

Böylece Girit Adası, hem Orta ve Doğu Akdeniz'i kuzeyden kontrol edebilmekte ve özellikle Doğu Akdeniz'de yapılacak bir harekatı, Ege Denizi'nden destekleyebilecek veya yönlendirebilecek bir konumda bulunmakta; hem de

Yunanistan'dan ve Doğu Akdeniz'den Güneybatı Anadolu'ya uzanan bir köprü niteliği taşımaktadır (Çopur, 1999, s.41).

Adanın kuzeybatı ucu Mora'dan 110, kuzeydoğu ucu da Anadolu'dan 200 km. uzaklıktadır. 1669'da Osmanlı egemenliğine giren ada, Balkan Savaşları sonunda Yunanistan'ın idaresi altına girmiştir.

Çizelge 4.8. Güney Ege Adaları.

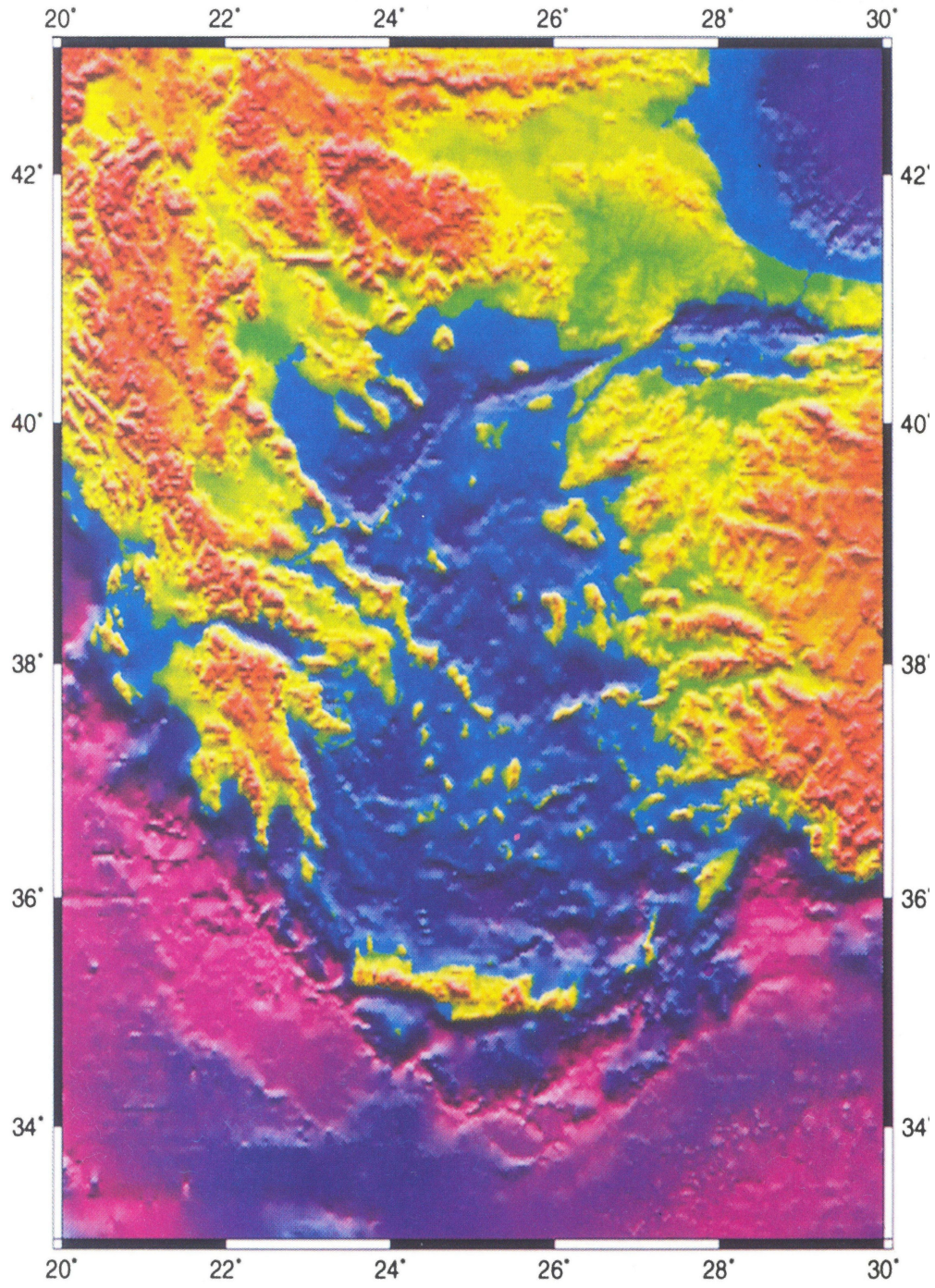
No	Türkçe Adı	Yunanca Adı	Enlem (K)	Boylam (D)
97	Büyük Çuha	Kitira Kithera	36°14'	023°00'
98	Küçük Çuha	Andi Kitira	35°50'	023°20'
99	Yumurta	Aigio	35°36'	025°34'
100	Sıçan	Pondikonisi	36°34'	023°30'
101	Tavşan	Dia	36°28'	025°13'
102	Yeniçeri	Peksimada	35°20'	026°10'
103	Girit	Criti	35°10'	025°00'

4.4. Adalar Denizi Batimetrik Haritası

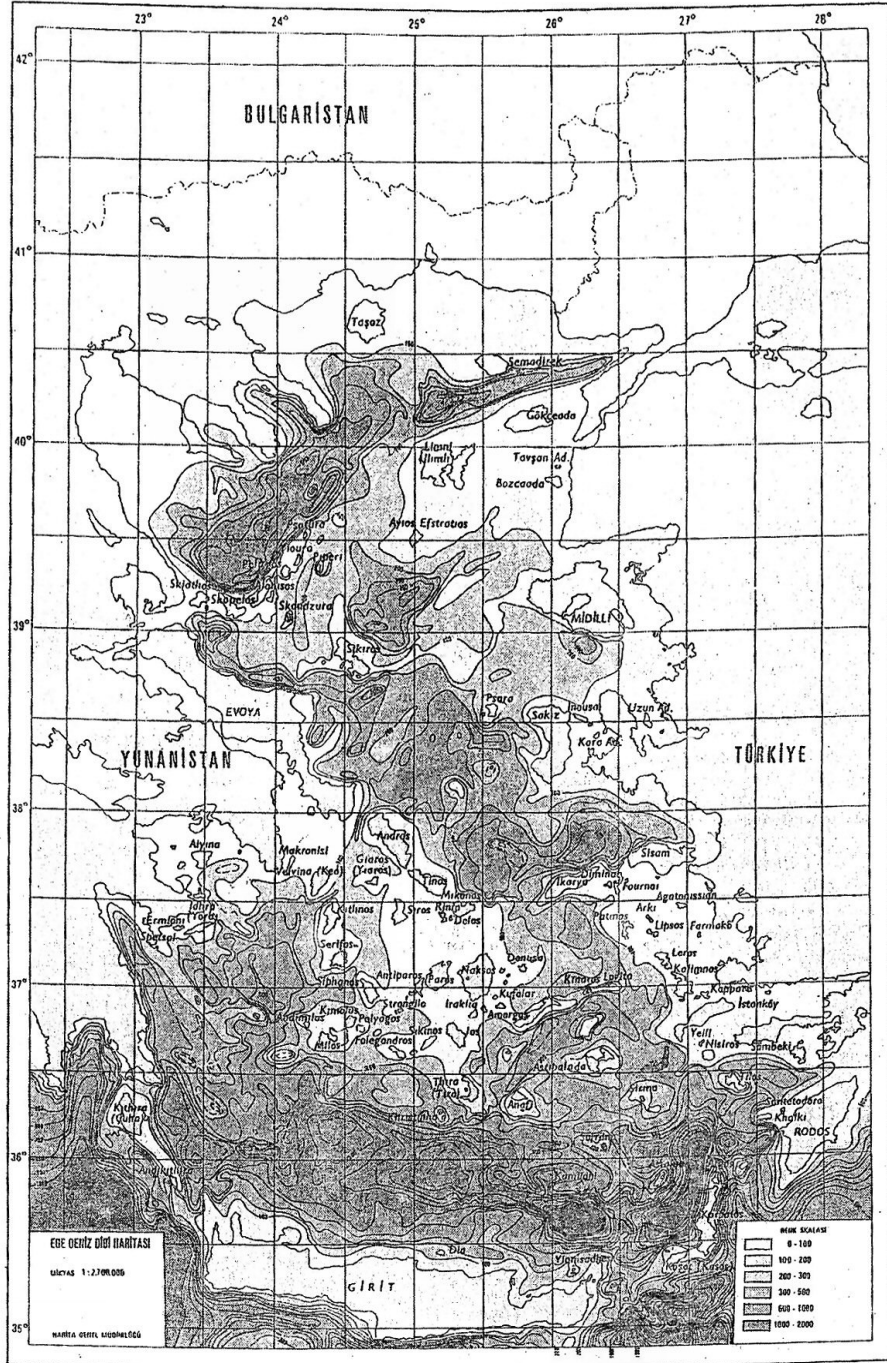
Ege Denizi'nin batimetrik¹⁶ haritası incelendiğinde Boğazönü, Saruhan ve Menteşe Adaları'nın Türkiye anakarasının doğal uzantısı üzerinde olduğu görülmektedir. Kuzeyden güneye bir 'S' çizen çok açık bir kıtasal ayırım bölgesi (*abyssal zone*), Ege Denizi'ni tabii olarak ikiye bölmektedir.

Bazı bilim adamlarınca bahse konu kıtasal ayırım bölgesi Asya ve Avrupa'nın denizaltındaki sınırı sayılırken, bazı haritalarda da bahse konu ayırım bölgesi esas alınarak Ege Denizi, Asya ve Avrupa kıtalarını ayıracak şekilde bir hatla ortadan ikiye bölünmektedir (Kurumahmut, 1998, s.3).

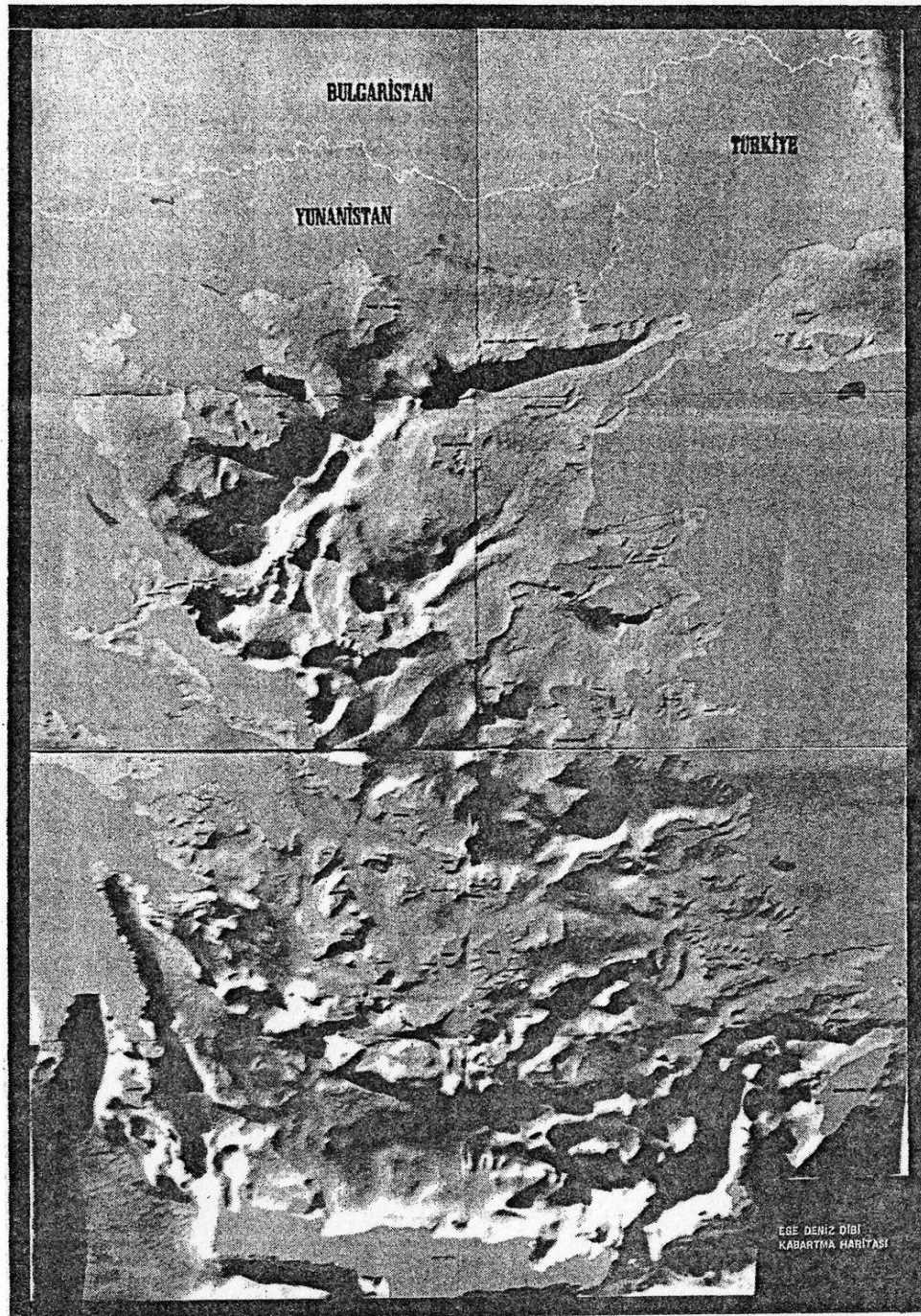
¹⁶ Batimetrik: Derinlik

Şekil 4.12. Adalar Denizi Batimetrik Haritası.

Şekil 4.13. Adalar Denizi Batimetrik Haritası.

Şekil 4.14. Adalar Denizi Panoramik Batimetrik Haritası.

5. MEGALİ İDEA (BÜYÜK AMAÇ)

Türk-Yunan ilişkilerinin tarihçesini daha iyi bir şekilde değerlendirebilmek, Yunanistan'ın Türkiye üzerinde tarihi emellerini ve bugünkü politikalarının özünü kavrayabilmek için, Yunanistan'ın Megali İdea ¹⁷ ideolojisini iyi bilmek gerekmektedir.

Megali İdea, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u alarak Bizans İmparatorluğu'na son verdiği günden beri yürürlükte olan bir düşünce ve amaçtır.

Fatih'in İstanbul'un fethinden sonra Patrikhaneye ayrıcalıklar vermesi onu Bizans'ın mirasçısı haline getirmiştir. Patrik Ortodokslar için Bizans İmparatorunun yerini almış, imparatorun kıyafeti dahil imparatorluk alameti olan çift başlı kartalı taşımaya başlamıştır (Köse, 2005, s.47).

Megali İdea, “Bizans'ın yeniden dirilmesi” ya da “Büyük Yunanistan” amacı diye de ifade edilebilir. İki kıtalı, beş denizli Yunanistan hayali!

Kısaca Helen Emperyalizmi diyebileceğimiz Megali İdea, “Helenlerin önderliğinde Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltmek hedefi” olarak da tanımlanmıştır (İnan, 1986, s.93).

Megali İdea, Yunan siyasi liderleri ve entelektüelleri tarafından tasarlanmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama pahasına asıl olarak daha büyük bir Yunanistan kurma amacı ile hazırlanmıştır.

Megali İdea'ya göre, daha büyük bir Yunanistan, Yunanistan altında Bizans İmparatorluğu'nun büyük bir kısmının, Yunan-Doğu Ortodoks Hristiyan ulusunun merkezi olacak olan başkent İstanbul'da kurulmasını sağlayacaktı (Athanasopoulos, 2001, s.5).

¹⁷ Bazı kaynaklarda Megalo İdea, bazı kaynaklarda ise Megali İdea diye yer almakta olup, doğrusu Megali İdea şeklinde olmalıdır.

Yunanistan dış politikasının en önde ve devamlı ana hedefi Megali İdea'dır. Megali İdea, söz edildiği devre göre bağımsız bir Yunanistan'ın, Büyük Yunanistan'ın, Yunan İmparatorluğunun, Bizans İmparatorluğunun, Yunan adı altında bir Kültür İmparatorluğunun kurulmasını öngören bir anlamda kullanılmıştır (Bilge, 2000, s.13).

Bizans İmparatorluğunu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden Yunan milliyetçileri, Megali İdea adını verdikleri büyük ülkeleri ile eskiden Bizans'a ait olan tüm toprakları yeniden elde ederek Konstantinopolis diye adlandırdıkları İstanbul başkent olmak üzere, büyük Helen İmparatorluğunu yeniden kurmayı hayal etmektedirler (Kumkale, 1984, s.49).

Milliyetçiliğin İskoçyalı araştırmacısı Tom Nairn'in kaydettiği gibi, "Yunan aydınları çarpıcı bir başarıda bulundu ve 19. yüzyılda yaşayan ve anadili Yunanca olan insanları antik ilahların soyundan geldiklerine ve bu durumun bugün Ortodoks Hıristiyan olmakla eşit olduğuna inandırdı; ... milliyetçilik dünyasında pek az başarı bununla kıyaslanabilir"(Heraclides, 2003, s.59).

Eski Osmanlı toprakları üzerinde kurulan öteki ulusal devletlerin hiçbirinde Yunanlarınki kadar aşırı, sürekli ve inatçı bir yayılma emeli görülmemiştir. Yunanistan, ulusal devletler çağında İmparatorluk olmaya ciddiyetle özenmiş ve bu büyük yayılma emelini devlet politikası yapmış bir ülkedir.

5.1. Megali İdea Fikrinin Ortaya Atılması ve Gelişimi

1714 doğumlu Yunan şairi Kosmos O Etolios, bütün adaları dolaşarak Filiki Etery'a'dan 100 yıl önce Megali İdea fikirlerini yaymış ve geniş destek bulmuştur.

Bu ülkü doğrultusunda en fazla çalışan ve ilk Megali İdea haritasını yayınlayan kişi, Yunan tarihinin ünlü şairi ve ulusal kahramanı Rigas Ferreros'tur (1757-1798). Ferreros, 1791 yılında Bükreş'te bulunduğu sırada ilk haritayı çizmiş ve daha sonra 1796 yılında bu haritayı Viyana'da bastırarak Yunanca konuşulan tüm topraklarda dağıttırılmıştır.

Bu haritada; Balkanların büyük bölümü, Anadolu'nun yarısından fazlası, Ege adaları ile Girit, Rodos, Kıbrıs, Trakya ve İstanbul Yunan toprakları olarak gösterilmiştir (Kürşad ve ark., 1978, s. 28-29).

Ferreros, bu haritadaki hedeflere ulaşmak için bir ihtilal programı ve bir de anayasa hazırlamış ve bunları da 1797 yılında yayınlamıştır.

Buna göre; Osmanlı topraklarını ve eskiden Yunanca konuşulan tüm yerleri kapsayacak olan bu devletin adı "Helen Cumhuriyeti" olacaktı. Anayasasının 53. Maddesine göre de; resmi dili yine Yunanca olacaktı.

Yunanistan Devleti'nin kurulmasından sonra ise, Ioannis Kolettis tarafından ortaya atılan Megali İdea fikrine bilimsel bir platform oluşturulmuştur. Bağımsız Yunanistan Devleti için Megali İdea'nın fikir babası sayılan Kolettis, Yunan Meclisinde 15 Ocak 1844 günü yaptığı konuşmada Yunanlıların düşlerini ve içlerinde besledikleri gizli istekleri dile getirmişti. Yunanistan'ın "Yunan Bizans'ın" yok olmasıyla Batı'ya aydınlığı sağladığını (Rönesans), şimdiye yeniden ortaya çıkışıyla Doğu'yu Helenleştirerek uygarlığa kavuşturmayı üstlendiğini savundu. "Yunanistan Krallığı Yunanistan değildir, sadece Yunanistan'ın en küçük, en fakir parçasıdır. Yunanlı, yalnız krallıkta oturan değil, Yanya veya Selanik veya Serez veya Edirne veya İstanbul'da veya Trabzon'da veya Girit veya Samos veya Yunan tarihine veya ırkına ait olmuş herhangi bir memlekette oturandır.

Bağımsızlık askerleri, yalnız 1821 yılında ayaklananlar değil, İstanbul'un düşmesinden itibaren 400 yıllık savaşta dağda, adalarda hürriyet için herhangi bir biçimde mücadele edenlerdir... Bağımsızlık kahramanları yalnız Krallığın, küçük Yunanistan Krallığının değil, Yunan dünyasının Hermos'dan Metapan'a, Trabzon'dan Adana'ya kadar bütün eyaletin insanlarıdır.

Yunanlığın iki büyük merkezi vardır: Atina ve İstanbul. Atina Krallığın merkezidir. Bütün Yunanların emeli, güzel şehir İstanbul büyük merkezdir"(Bilge, 2000, s.15).

Hellenizm'in merkezi iki taneydi; (krallığın başkenti) Atina ile tüm Yunanlarca Polis (kent) olarak adlandırılan, düş ve umudu, büyük başkent Konstantinopolis¹⁸.

Şekil 5.1. Çift Başlı Bizans Kartalı.

Gerçekten, hemen hemen yüzyıl boyunca Yunan halkı Megali İdea'ya yani bütün Helenlerin bağımsızlığı ve birleştirilmesi dış politikasına hararetle bağlı kaldı. Ta başından beri genç Krallık (Yunanistan) bu emeli gerçekleştirmek uğrunda yoğun bir diplomatik çalışmaya girişti. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtarılacak eyaletlere göre dairelere ayrılmıştı: Makedonya, Teselya, Epir, Girit Daireleri gibi (Psomiades, 1968, s.18).

Megali İdea Yunanları harekete getirdi ve "krallığın varlık nedeni" oldu, hemen sonraki seksen yıllık dönemde Yunanlılar için sabit fikir halini aldı ve mütevazı Yunanistan'a yeni ufuklar ve parlak bir vizyon kazandı. Küçük ve zayıf Yunanistan her ne kadar "Hellenizm'in geçici merkezi" ise de, merkezdi ve bir ağırlığa sahipti. Milli uyanışın sağlanması ve Hellenizm ile Megali İdea'nın yayılması için Atina'da görkemli bir ağ kuruldu; bu ağın temel aracı ise konsoloslar (ki tutumlarıyla her türlü diplomatik adabı ve davranışı çiğnerlerdi), dinamik Yunan dernekleri ve Makedonya, Epir, Anadolu, Mısır, Girit, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz yöresindeki Yunan okullarıydı. Siyaset bilimi terminolojisiyle söylendiğinde, Megali İdea 1922 yılına dek devletin ve hükümetlerin meşru kılınmasının ana kriteri oldu. Uluslar arası ilişkilerin ve milli çıkarın saptanmasının ana eksenini oldu. Romantik milliyetçiliğin terminolojisiyle söylendiğinde milletin ruhu oldu.

Megali İdea 1844 yılında ortaya atıldığında havada kalmıştı. Büyük dozlarda megalomani ve dinsel filozofi rolü (mission civilisatrice) içeren tasarım halinde bulanık bir programdı. Bilimsel ifadesini ve kanıtlanmasını, ama aynı zamanda

¹⁸ Konstantinopolis: İstanbul

düşten eyleme geçebilmek için pratik açıklanmasını da aramakta olan siyasi bir düşünceydi (Heraclides, 2003, s.60).

İlk gereksinim olan, bilimsel (daha doğrusu bilimsel görünümlü) kanıtlamayı, özellikle Papatigopulos üstlenerek Bizans dönemini milli tarihe kattı. Papatigopulos Megali İdea'nın ve "Doğunun yeniden canlandırılması için Yunan misyonunun" ateşli taraftarıydı. Pratik yön, yani Megali İdea'nın dış politikada uygulanması, birbirini izleyen üç safhada ifadesini bulmakta, ama bir sonraki safhaya geçmek öncekinin terki anlamına gelmemekteydi:

- Bizans toprakları üzerinde başkentin Konstantinopolis olacağı Yunan İmparatorluğunun kurulması (halka yönelik slogan "ya İmparatorluk ya ölüm" olmuştu.)
- Özellikle güney Balkanlar'da ve Ege adalarında ("Enosis ya da ölüm" sloganıyla) girişilecek silahlı çatışmalarla Osmanlı İmparatorluğu aleyhinde adım adım genişlemek ve
- Yunanlılar'ın ve Osmanlılar'ın barışçı yoldan anlaşmaları ile kurulacak büyük bir Helen-Osmanlı devletinin kurulması (Heraclides, 2003, s.60-61).

Yunanlar aralarında Megali İdea'dan bahsettikleri zaman akıllarından geçen, Türk devletini ortadan kaldırmak, İstanbul, İzmir, Kıbrıs ve Küçük Asya dedikleri Anadolu'yu sınırlarının içine katmayı kapsamaktadır. Oysa, Türk düşmanlığı ile beslenen Megali İdea ideoloji ve arzusunun arkasına neyin gizlenmiş olduğu tarihçi Panayotis Kayas'ın Megali İdea adlı kitabında şöyle belirtilmektedir (Türkler Ansiklopedisi 20. Cilt, 2002, s.477);

"Yunanistan'ın siyasi ve sosyal liderleri, her dönemde, var olabilmesi için bir milli ideolojiye sahip olunması gerektiğine inanıyorlardı. Böylece, Yunan milletini her an yeni mücadelelerle hazır tutacak, halledilmeyen ekonomik problemlere karşı, hiç kimse vatan haini damgasını yememek için muhalefette bulunamayacaktı. Kısacası Megali İdea, Yunan iç ve dış politikasının canıdır. Milli hedefe ulaşmanın dışında her şey yönetim, eğitim, imar bekleyebilirdi. Böylece, Türk sınırları içinde

bulunan toprakların Milli Hedef olarak gösterilmesi, milli ideolojinin doğmasına yol açmıştı. Bu milli ideolojinin adı “Megali İdea” ideolojisi idi. Böylece ülkenin siyasi, askeri, dini ve sosyal liderlerinin her şeyi bir yana iterek bu hedefe yönelmeleri devlet kuruluşları içinde Megali İdea’ya yönelik faaliyetlerin başlamasına yol açtı. Bu genel yönlenmeye paralel olarak, Yunanistan’ın talep ettiği Türk topraklarında yaşayan Rumların örgütlenmesine geçildi. Böylece, Türk’ün varlığı, Yunanistan’ın siyasi yaşamında, Kral, Kilise, Ordu ve Politikacılar tarafından istismar edildi.”

Megali İdea veya Helen emperyalizmi, öncelikle Ege Denizi’ni yutmak amacı güdüyordu. Kuzeye doğru Teselya, Epir, Makedonya ve Trakya ele geçirilerek Ege Denizi çevrilecekti. Güneyde de Girit ve öteki adalar alınarak Ege bir Helen gölü yapılacaktı. En son Doğu Ege Adaları ve hatta Batı Anadolu kıyıları da zaptedilerek bütün Ege Denizi Helen tekeline alınacaktı. Ege’yi yutma politikası yüz yıl boyunca başarıyla yürütülmüş ve ancak Yunanistan’ın “Anadolu Macerası” sonunda geçici olarak duraklamıştır (Şimşir, 1976, s.29).

Şekil 5.2. Megali İdea Haritası.

Yunanistan Devleti’nin resmi ülküsü (ideolojisi) olan “Panhellenizm” ütopyasının oluşturduğu “Megali İdea” imgelemi (hayali), iki anakaralı (kıtalı), beş

denizli bir Yunanistan Devleti düşler. İki anakara; Avrupa-Yunanistan, Asya-Türkiye, beş deniz; Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz ve İyon Denizi'dir (Erksan, 1999, s.109).

Venizelos'la birlikte en belirgin biçimde aktif bir duruma getirilmek istenen Megali İdea, gerçek olmaktan çok romantik bir tabana oturtulmaya çalışılan, ütöpik ve o denli asılsız bir iddiadan başka bir şey değildir (Aktar, 1986, s.3).

Venizelos arkadaşlarını çalışma odasına, kocaman bir haritanın başına topladı. Haritaya kendi istediği Yunanistan'ın sınırlarını çizdi: Bugünkü Arnavutluk'un koskocaman bir parçasıyla bugünkü Türkiye'nin hemen hemen hepsi dahildi. Başkent de İstanbul olacaktı.

Bu Megali İdea'ydı, yani "büyük ideal"di. Yaşlı bir milliyetçi şöyle diyordu: "Doğa diğer insanların umutlarına sınırlar getirir, ama Yunanlarınkine getirmez. Yunanlar geçmiş zamanda da, bugün de, doğa kanunlarıyla bağlı değildir." Megali İdea (megalomani sözcüğü de aynı kökten gelmektedir) hayallerden, fantezilerden oluşan bir şeydi. Yeniden doğan bir imparatorluğun, Roma'dan Kırım'a kadar her yerde Yunancanın konuşulduğu bir altın çağı yansımasıyla ilgiliydi (Macmillan, 2004, s.342).

Megali İdea, ırkçı ve şoven niteliktedir. Çünkü Grek devlet adamları her dönemde, Balkan Yarımadası, Ege Adaları ve Anadolu'ya yayılmış tüm Grekleri içine alan tek bir devlet düşüncesinden hareketle ve bölgenin kendileriyle ilişkisini romantik bir varsayıma dayandırarak açıklamaya çalışmış ve "Enosis"i sürekli tırmandırarak, dinsel motiflerle süslü bu ulusal hedeflerine ulaşmayı düşlemişlerdir (Aktar, 1986, s.11).

Çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Ege'yi bir "Grek Denizi" haline getirmek, "iki kıtaya uzanan ve beş denize açılan Yunanistan"ı, sözde Bizans-Grek İmparatorluğu'nu yeniden yaratmak düşüncesi, Venizelos'un önderliğinde Avrupa burjuvazisine özenen cılız Grek burjuvazisinin kendi hesabına gerçekleştirmek istediği bir emeldir (Kitsikis, 1974, s.5).

Büyük Amaç, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında en azından üç ayrı yönü kapsamaya başlamıştı. Tam anlamıyla yorumlanınca Büyük Amaç, merkezi İstanbul'da olan Bizans-Yunan İmparatorluğu'nu canlandırmaya yönelik romantik bir düştü. Daha gevşek bir yorumla Büyük Amaç, Yunan ulusuyla Türk ulusu arasında çatışmaya neden olmayacak doğal bir yoldan yavaş yavaş içten yıkılmasını sağlayacak bir şekilde Osmanlı İmparatorluğu üzerinde Yunan kültürel ve ekonomik egemenliğini sağlamak hevesiydi. Üçüncü olarak da Büyük Amaç, çağdaş devlet açısından yorumlandığında dışarıdaki Yunanların üzerinde yaşadıkları toprakları geri alarak Yunan Krallığıyla birleştirmektir. Ama bu, Osmanlı İmparatorluğu'yla açıktan çatışmaya yol açacaktı. Bütün bu düşünceler yirminci yüzyıla kadar yaşamışsa da hepsini alt eden üçüncüsü olmuştu (Smith, 2002, s.18-19).

19. yüzyılın gelenekleşmiş emperyalist esprisini taşıyan ve “Şark Meselesi” diye de bilinen, büyük devletlerin Türk unsurunu kademeli olarak Avrupa, Balkanlar ve nihayet Anadolu'dan çıkarma (Kodaman, 1981, s.240-241) siyasetlerinin de vazgeçilmez bir parçası haline gelen Yunan Megali İdea'sı İtalyan Dışişleri Bakanlarından Sforza'nın “Toprak-obur” (The Land-Hunger)(Sforza, 1969, s.164) şeklinde nitelediği Venizelos tarafından, 20. yüzyılın başlarında milletlerarası maceralardan biri olarak Türk Milletinin karşısına çıkarılmış, ancak bilindiği gibi Yunanistan'ın felaketiyle neticelenmiştir (Hatipoğlu, 1986).

1821 yılında Mora İsyanı'nı ve Megali İdea'nın ilk ciddi adımını Patras Rum Piskoposu Germanos başlatmıştır. O tarihten bu yana Yunanistan tarafından alınan mesafeyi aşağıdaki başlıklar altında özetlemek mümkündür (İnan, 1986, s.94-95):

- 1821-1829 : Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması .(Nüfusu: 750.000, Yüzölçümü: 55.000 km²)
- 1864 : Yedi Ada'nın İngiltere'den Yunanistan'a geçmesi.
- 1881 : Büyük Devletlerin baskısı ile Osmanlı İmparatorluğu'nun Teselya, Larissa ve Narda'yı Yunanistan'a terk etmesi.

- 1912-1913 : Balkan Harbi'nden sonra Yunanistan toprak büyüklüğünü iki misline çıkarmış, Girit Adası'nı ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan geniş toprak almıştır.
- 1919-1922 : Yunanistan Anadolu'yu kısmen işgal etmesine ve mağlubiyete uğramasına rağmen Batı Trakya ile Doğu Ege Adalarını ele geçirmiştir.
- 1947 : Oniki Ada İtalya'dan alınarak Yunanistan'a devredilmiştir.
- 1950 : Yunan Hükümeti Kıbrıs'ı ele geçirmek için Enosis hareketini başlatmıştır. 15 Temmuz 1974 darbesi ile Enosis'i tamamlamak istemişse de Türkiye'nin müdahalesi ile sonuç alamamıştır. Türkiye 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Müdahalesi ile ilk defa Yunan genişleme politikasına karşı etkili bir tepki göstermiş olmaktadır.
- Karasularını üç misline çıkaran Yunanistan, 1931 yılında tek taraflı olarak, hava sahasını 10 deniz miline çıkarmıştır.
- Megali İdea'nın devamı olarak Yunanistan, Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığının %97'si üzerinde hak iddia etmekte ve karasularını 12 deniz miline çıkarmak iddiası ile Ege Denizi'ni bir Yunan gölü haline getirmek istemektedir. Yunanistan ayrıca FIR Hattını Ege hava sahası üzerinde hükümlanlık iddiasına çevirmek istemektedir.
- Yunanistan, milletlerarası anlaşmaları çiğneyerek Menteşe Adaları ve Doğu Ege Adalarını 1960'lardan itibaren silahlandırmıştır. Türkiye buna karşı sadece siyasi tepki göstermekle yetinmiş, 1923 Lozan ve 1947 Paris anlaşmalarından doğan haklarını korumamıştır.
- Yunan Dışişleri ve Savunma Konseyi, 1984 yılı sonunda bütün silahlı kuvvetlerin Türkiye'ye karşı mevzilendirilmesi kararını almıştır.

- 1985 seçimlerinden sonra kurulan Yunan Hükümeti'nde Ege Bakanlığı ihdas edilmiştir.
- Yunanistan, Türkiye'ye karşı 600.000 kişilik milis kuvvet oluşturmak ve bunları eğiterek silahlandırmak kararı almıştır (İnan, 1986, s.94-95).

Şekil 5.3. Yunanca İsimleriyle Türkiye Haritası.

5.2. Filiki Eteryay

1814 yılında Rusya'nın Odessa kentinde Emmanuel Ksanthos, Nikolaos Skufas ve Athanasios Tsakalof adlı üç tüccar, "Filiki Eteryay"¹⁹ (Dostluk Ortaklığı ya da birçok kaynakta geçtiği adıyla Dostlar Derneği) adlı gizli bir örgüt kurdu. Örgütün amacı, Megali İdea'yı hakim kılmaktı.

¹⁹ Derneğin üyelerinin %54'ü tüccar, %13'ü doktor, avukat gibi profesyoneller, %12'si esnaf, %10'u papazlar, %9'u kleft veya armatolar (eşkıya veya kolcu), %2'si ise köylü ve zanaatkarlardan oluşuyordu. Burada dikkati çeken nokta, derneğe üye olan ve destek veren Rum sermayedarların büyük bölümünün, öteden beri Osmanlı sistemiyle bütünleşmiş, devrimsel bir değişiklik sonunda yitirecekleri çok şey olan köklü tüccarlar arasından değil, açılan Karadeniz ticaretiyle yeni palazlanmaya başlayan yeni türeyen sermayedarlardan oluşmasıdır. Ayrıca, bir ideolojisi de bulunmayan bu dernek, "her eğilimden" insanı çatısı altına alabilmiştir. Filiki Eteryay'nın gücünü de, bir anlamda, böyle bir üyelik yapısı sağlayacaktı.

Filiki Eterya'nın üyeleri, eski düzeni değiştirmek için ideolojik ve iktisadi güdüye sahip olan, yükselen, güç kazanan bir sınıfı temsil ediyordu. Bunların amacı yalnızca Osmanlı Devleti'ne direnmek değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti içindeki Rum toplumunun kökleşmiş önderlik yapısına da meydan okumaktı (Gürel, 1993, s.27).

Cemiyetin görünürdeki amacının Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki gayri-müslim tebaanın eğitimi olmasına karşın, asıl amaç merkezi İstanbul olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nun yeniden oluşturulması idi. Bu imparatorluk Fener Patrikhanesi'nin manevi birliği içinde olacaktı. Cemiyetin oluşturulması konusunda Rus çarının bilgisi olduğu gibi, örgütlenme konusunda da önemli desteği olmuştu (Karal, 1947, s.113).

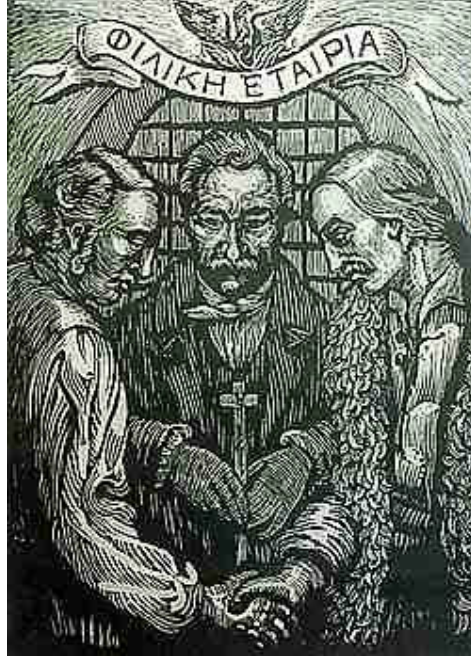
Filiki Eterya, kuruluşunun ilk yıllarında, 1814-1817 yılları arasında fazla bir varlık gösterememiş ve bocalamıştır. Fakat 1818'de dernek merkezi Odessa'dan İstanbul'a taşındıktan sonra hamle yapmış ve üye sayısı süratle artmıştır. O yıl, sadece İstanbul'daki kayıtlı üye sayısı 17.000'e ulaşmış, 1820 yılına girildiğinde ise; Balkanlar, Ortadoğu ve çeşitli Avrupa ülkelerinde açılan şubelerden sonra üye sayısı 400.000'i geçmiştir.

Filiki Eterya'nın bu denli benimsenmesinde, Rusların ve özellikle de Rus Çarı'nın, derneğin arkasında olduğu inancının ve propagandasının da büyük rolü olmuştur (Apatay, 1995, s.353).

Rumlar, ılık denizlere inme siyaseti güden Rusya üzerinde büyük nüfuz sahibiydi ve derneğin en büyük desteği Rusya'ydı (Kohn, 1991, s.7).

Cemiyet başta "Hayır Cemiyeti" olarak tanınıyordu. Cemiyetin bu hali ve icraatı ile Yunan emellerinin sağlanamayacağını anlayan Ksanthos, cemiyette önemli değişikliklerin yapılması gerektiği kanaatine vardı. Arkadaşlarına; "Eski Yunan evlatları Doğu Roma İmparatorluğu'nun bir kalıntısıdır. Osmanlı Devleti'nin elinde esir ve onursuz olarak yaşamaktadırlar. Bunları kurtarmak Yunan ulusu için en büyük hizmettir." diyerek tahrike hız verdi.

İşte bu ana fikir üzerine, güçlü bir destek sağlamayı, yetenekli bir başkan bulmayı ilk hedef edindiler.

Şekil 5.4. Filiki Eterya.

Bu açıdan hareket eden kurucular, yuvalandıkları Rus ülkesinde bulunmanın avantajıyla, Rusya'nın desteğini kısa zamanda sağlamayı başardılar. Bu desteği kullanmasını da bildiler. Zaten baş politikası Osmanlı İmparatorluğu'nu içeriden çökertmek, zayıf düşürerek parçalamak olan Rusya'nın aradığı da bu olduğuna göre bu konuda pek de zorluk çekmediler. Bundan sonra iş başkanı bulmaya kalıyordu. Hemen Yunan kampanyası başladı. Rus Çarı'nı derneğin gizli başkanıymış gibi yaydılar. Psikolojik etkisinin büyük olması gayesiyle her vesileyle bu gizli başkanın varlığından söz ettiler. Bu konuda o kadar ileri gittiler ki, bu gizli başkanın Rus Çarı I. Aleksandr olduğunu açıklamayı bile göze aldılar. Fakat, ne olursa olsun Çar sembolikti. Oluşacak direnişin başında faaliyetleri üstlenecek birisinin bulunması zorunluydu (Belen, 1995, s.93).

Rusya'da yetişmiş bir Rumun önderlik için düşünülmesi, derneğin kurulduğu yer ve Rusya'nın Ortodoksluk ve Bizans mirası konusundaki geleneksel yeri bilindiğinde son derece normaldi (Gürel, 1993, s.27-28).

Örgüt tarafından ilk düşünülen kişi, 1815'den beri Nesselrode ile birlikte Rus Dışişleri Bakanlığı'nı yürüten "Kapodistrias"²⁰ idi. Ancak Kapodistrias bu görevi kabul etmedi (www.devletarsivleri.gov.tr).

Araya en nihayet Rus Çarı'nın harp yaverliğini yapmakta olan Yunan topluluğunun çok yakından tanıdığı yüksek bir aileye mensup General Aleksandr İpsilanti bulundu. Onlarca, Genel Başkan Rus Çarı olduğuna göre; Aleksandr İpsilanti, cemiyetin başına Başkan Vekili unvanı ile getiriliyordu. Filiki Eterya süratle gelişmeye ve güçlenmeye başlamıştı.

Cemiyet kısa bir süre içinde geniş bir örgütlenme sağladı. Eflak Beyi Kalimaki ile İstanbul Rum Patriği bile cemiyetin üyeleri arasına katılmışlardı.

Bu gelişme esnasında Filiki Eterya'nın sloganı; "Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden ihya etmek ve Ayasofya'ya Haçı dikmek" idi.

Filiki Eterya, İtalyan Carbonari örgütünü örnek alıyordu (Akşin, Türkiye Tarihi 3. Cilt, 2005, s.105). Batı Avrupa'daki gizli mason cemiyetlerinin kuruluş ve işleyiş usullerini benimsemişti. Filiki Eterya'nın ilk amacı, Rumları Osmanlı yönetimine karşı ayaklandırmak, bu arada mümkün olursa diğer Balkanlı Hıristiyan topluluklarını da bu isyana karıştırmaktı. Örgüt, mali problemlerini çözümlmek amacıyla bünyesine öncelikle büyük tüccar ve armatörleri kaydetmiş, ayrıca halk üzerinde daha etkili propaganda yapabilmek için papazları kullanmıştır. Bu örgüt zamanla güçlendikçe gayesini daha belirgin ve açık bir şekilde propaganda etmeye başladı. Filiki Eterya, ilk aşamada Mora'da bir Yunan devleti kurmayı, sonra da Orta Yunanistan, Batı Trakya, Selanik, Ege adaları, On İki Ada, Kıbrıs ve Batı Anadolu'yu Yunanistan'a katmayı, nihayet İstanbul'u ele geçirerek Bizans'ı yeniden kurmayı hedefliyordu (www.devletarsivleri.gov.tr).

Filiki Eterya'nın faaliyet programı şu şekildeydi:

²⁰ Bazı kaynaklarda bu kişinin ismi Capo d'İstria olarak da geçmektedir. Korfu'lu bir Rum ailesinden gelmesine karşılık Rusya'nın hizmetine girerek yüksek görevlere dek gelmiş olan Capo d'İstria, Rus heyeti içinde katıldığı Viyana Kongresi sırasında, cemiyet için önemli ölçüde bağış toplamayı başarmıştı.

- Yunan milletinin tam istiklalinin temini,
- Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı,
- Ege Adaları'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Oniki Adalar'ın Yunanistan'a ilhakı,
- Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı,
- Pontus Rum Devleti'nin kurulması,
- Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Gökçeada ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- İstanbul işgal edilerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun yeniden kurulması ve Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi idi (Belen, 1995, s.93).

Bu amaca ulaşabilmek için de yapılacak ilk iş, Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilindeki bütün Hristiyanları silahlandırmak ve Rumlar arasında birlik ve beraberliği kurarak aktif mücadeleyi güçlendirmektir.

Gittikçe zenginleşenleri, tahsil görenleri, kendilerine eski Atinalıların torunları süsünü vererek, dünyaya kabul ettirmek propagandasını yürütüyorlardı. Bu amaçla az zamanda, Rumların yoğun topluluklar teşkil ettikleri Moskova, Odessa, Trieste, Marsilya gibi önemli bölge ve şehirlerde şubeler kurdular. Belli başlı merkezler arasında İzmir, Misolonki, Bükreş, Yaş, Yanya ve Trieste sayılabilir (Ateş, 2004, s.292). Buralardaki zengin Rumların meydana getirdikleri yeni cemiyetler, yaptıkları yardımlarla Yunanistan'da okullar açtılar. Bu okullarda ihtilal fikirlerinin aşılmasını ve devamını sağladılar. Bir plan ve program dahilinde, sistemli bir şekilde para yardımı da yaptılar ve silah temin ettiler.

İçten ve dıştan destekle bu örgüt o hale geldi ki, bir aralık İpsilanti Mora'dan ne kadar ihtilalci çıkacağını araştırmış ve bu araştırma sonucunda 40.000 silahlıya yaklaşıldığı cevabı gelmiştir. O tarihte Mora Yarımadası'ndaki Türk askeri mevcudu ise 12.000 kadardır (Belen, 1995, s.94).

Bu dernek kendisinden 80 yıl sonra kurulan Etniki Eteryanın da temelini oluşturmaktadır (Apatay, 1995, s.353).

5.3. Etniki Eteryaya

1892-1895 yılları arasında iktidara gelen Karilaos Trikupis ve 1895-1897 yılları arasında iktidara gelen Theodoros Diliyannis hükümetlerinin ve Kral I. George'un Megali İdea gibi milli meselelere gereken önemi vermedikleri görüşünde birleşen bir grup subayın öncülüğünde 1894 baharında Etniki Eteryaya (Milli Cemiyet) örgütü kurulmuştur (Hatipoğlu, 1986, s.457).

Filiki Eteryanın ilk hedefine ulaşarak, Yunan isyanını başlatması ve bağımsız Yunan devletini kurmasından sonra, Atina'da Yunan ordusu içinde kurulmuştur.

Filiki Eteryanın 1876 yılında dağıtılmasından sonra kurulan Etniki Eteryanın amacı ise Girit'in, Trakya ve Batı Anadolu'nun istilasıdır (Türsan, 1987, s.35). Etniki Eteryaya, Girit'in Yunanistan'a ilhakında büyük bir rol oynamıştır.

Her iki örgüt de esas hedef olarak Megali İdea'yı benimsemiş ve tüm çalışmalarını, bu hedefe ulaşılması için Osmanlı toprakları üzerinde gizli ayaklanma hazırlıklarına yöneltmişlerdir.

Etniki.Eteryanın 1896 yılında yayınladığı bildiri, yüzündeki maskesini iyice düşürmüştür (Belen, 1995, s.95).

- Ezeli ve ebedi düşmanımız Türkler'dir.

- Yunan Milleti bağımsızlığını kazanmakla önemli bir kazanç temin edemedi. Milletinin büyük bir kısmı Türkler'in boyunduruğu altında kaldı. Bu kardeşlerimizi kurtarmak hepimizin görevidir.
- Megali İdea'yı gerçekleştirmek esastır.
- Gayeye varmak için, gizliliğe olağanüstü dikkat etmek gereklidir.
- Yunanistan'da parti mücadeleleri ve fikir ayrılıkları kesin olarak terk edilmelidir.
- Bütün Rum Milletinin Etniki Eteryaya bayrağı altında toplanması yüksek çıkarlarımızın gereğidir.
- Megali İdea'nın gerçekleşmesi için her türlü vasıtaya başvurulacaktır.
- Etniki Eteryaya, Rum halkını bütünüyle silahlandıracaktır.
- Mukadder olan zamanın gelmesinden sonra ezeli ve ebedi düşmanımız Türkler'e taarruz edilecektir.
- Ezeli ve ebedi düşmanımız Türkler'e karşı, Yunanistan hariçten hiçbir yardım beklemeyecek ve yalnız kendisine güvenecektir.
- Etniki Eteryaya, doğuda birçok karışıklıklar çıkaracaktır. Bu takdirde, hükümet ilgisiz kalır ve tarafsız bulunursa, Etniki Eteryaya hükümete görevini bildirecektir.
- Politik fırsatlardan yararlanmak Etniki Eteryaya'nın baş görevidir.
- Etniki Eteryaya, bütün Rum zenginlerini örgüte yardıma davet eder.

- Sonsuz bir güce sahip ve malik olan Helenizm'in kuvvetine inanarak, eski ve ebedi düşmanımız Türkler'e karşı büyük düşmanlık hareketlerine başlayalım.
- Etniki Eterya, hiçbir siyasi partiye tabi olmadığı gibi, hiçbir siyasi partinin de emrinde değildir.
- Şayet hükümet memleket sorunları üzerine eğilmezse, Etniki Eterya, hükümeti görevini yapmaya zorlayacaktır.
- Tanrının yardımıyla Megali İdea muhakkak surette gerçekleşecektir.

Filiki Eterya ve Etniki Eterya'nın da etkisiyle Megali İdea, Yunanistan'ın resmi politikası olmuştur.

Venizelos, 1906'da açıkladığı "Büyük Yunanistan" programını, 1922'de Türk Kurtuluş Savaşı ile bozguna uğratılmalarına kadar sürdürdü.

1909 ihtilalinin ardından 18 Ekim 1910'da iktidara gelen Venizelos, Megali İdea hedefleri doğrultusunda şu programı uygulamaya koydu:

- Ege Denizi, Yunan denizi olacak,
- İki kıtaya ve beş denize açılan Yunanistan gerçekleşecek,
- Yunanistan'ın bir ayağı Avrupa'da, bir ayağı Asya'da olacak,
- Bizans İmparatorluğu yeniden kurulacak.

Bükreş antlaşması ile kazandığı topraklar karşısında iyice heyecana kapılan Venizelos, dönemin Yunan İçişleri Bakanı Emanuel Repulis'e şöyle diyordu: "Şimdi artık gözlerimizi doğuya çevirme zamanı geldi."

1897 Türk-Yunan Harbi'nden sonra etkisini büyük ölçüde kaybederek (Hatipoğlu, 1986, s.467), 1919 yılına kadar faaliyet gösteren bu derneğin, İstanbul'da da Kordus Derneği adlı (Rum Göçmenleri Merkez Komitesi) patrikhaneye bağlı bir kolu vardı (Türsan, 1987, s.36).

5.4. Mavri Mira

Etniki Eterya'dan sonra, onun devamı niteliğinde ve aynı amaçları güden “Mavri Mira” adlı örgüt 1919 yılında kurulmuştur. Mavri Mira, “Kara Kader” anlamına gelmektedir.

Mondros Mütarekesi'nden sonra kurulmuş olan en önemli Rum terör örgütlerinden birisidir. Yunan hükümetinin maddi ve manevi yardımlarını alarak Patrikhane bünyesinde teşekkül ettirilen bu örgüt, doğrudan doğruya Venizelos'tan direktif alıyordu. Bu örgütün Rumların silahlandırılmasında ve çete faaliyetlerinin meydana getirilmesinde büyük payı olmuştur (Güzel, 2006, s.59).

Yunan Başbakanı Venizelos'un öngörmesiyle İstanbul Rum Patrikliği'nde, Patrik Vekili Doroteus'un başkanlığında kurulan bu gizli örgüt, Ermeni Patriği Zaven Efendi ile iş birliği içinde çalışmıştır.

1919 yılında kurulmuş olan Mavri Mira örgütü, Etniki Eterya'nın varisi görünümündeydi. “Mavri Mira ile ilgili olarak dikkati çeken en önemli husus, bu cemiyetin İngiliz himayesinde bulunuyor olmasıdır. Bu cemiyet, maddi ve manevi kudretini İngiliz dostlarına istinad ettiriyor ve İngilizlerin İstanbul'da şeklen bir Hayır Cemiyeti Başkanı olan, esas itibariyle İngiliz gizli servisine bağlı bulunan, Papaz Fru ile işbirliği yaparak çalışmalarına devam ediyordu (Güler, 1999, s. 77).

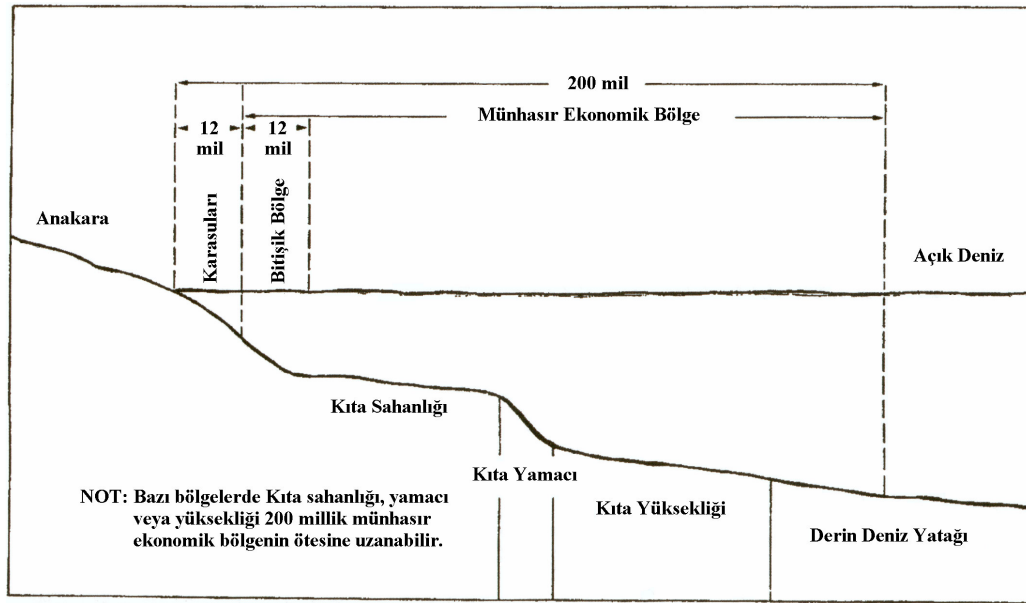
1922 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren bu örgüt de, diğerleri gibi Megali İdea hedefleri doğrultusunda Anadolu'nun istilasını, Pontus devletinin kurulmasını, Yunan-İngiliz; Yunan-Ermeni işbirliğinin sağlanması, silahlı Rum çeteleri oluşturmak, ayaklanma için silah toplamak, Rum göçmenlerini Trakya ve Anadolu'ya yerleştirmek, Rum gençlerini, askeri birlikler şeklinde örgütlemek için çalışmıştır (Türsan, 1987, s.36).

İstanbul'da kurulan bu örgüt, Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının ardından 1922'de dağıtılmıştır.

6. ULUSLAR ARASI HUKUKTA BAZI TANIMLAMALAR

Ege Denizi ile ilgili sorunların iyi anlaşılması ve çözümlenmesinde Deniz Hukuku'nu bilmek çok büyük önem arz etmektedir. Yunanistan tarafında Deniz Hukuku ile ilgilenen bilim adamları/politikacıların sayısı Türkiye'ye göre epey fazladır. Bu sayede uluslar arası alanda kamuoyu oluşturmakta, dış ülkelerdeki diaspora ve lobileri ile destek bulmaktadırlar.

Ege Denizi'ndeki sorunları açıklamaya başlamadan önce Deniz Hukuku ile ilgili bazı tanımlamaları yapmakta fayda vardır.

Şekil 6.1. Deniz Alanları.

6.1. Ada

Ada, kısaca her yanı su ile çevrilmiş kara parçası olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1992, s.13).

İlk kez 1930 La Haye (Hague) Milletlerarası Hukuk Kodifikasyon Konferansı çerçevesinde toplanan Konferansın, İkinci Komisyonuna Bağlı İkinci Alt Komisyon Raporunda, belirli kriterler baz alınarak ada tanımı kabul edilmiştir. 1930 tarihli bu tanıma göre; “Ada, med zamanında sürekli olarak med hattı üzerinde açıkta kalan, etrafı sularla çevrili bir kara parçasıdır” (Kerse, 1964, s.13).

1930 La Haye Milletlerarası Hukuk Kodifikasyon Konferansı çerçevesinde yapılan bu tanıma göre cezir zamanında su sathı üzerine çıkan arazi parçaları (sığılıklar, topuklar) ada olarak nitelendirilemezler (Kerse, 1964, s.13). Böylece milletlerarası hukuk “med zamanında sürekli olarak su üstünde kalan” ve “kara parçası” olan coğrafi yükseltilerin bir karasuyu olduğunu kabul etmiştir.

1930 La Haye Milletlerarası Hukuk Kodifikasyon Konferansı’ndan sonra Birleşmiş Milletler Milletlerarası Hukuk Komisyonu (ILC)’nin 1954 tarihindeki altıncı, 1955 tarihli yedinci ve 1956 tarihindeki sekizinci toplantı tasarılarında, ada tanımı yeniden ele alınmıştır. 1954, 1955 ve 1956 tarihli ILC toplantı tasarılarının, 10 uncu madde metinlerinde ele alınan ada tanımı aynı esaslarla kabul edilmiştir. Bu tasarılarda kabul edilen ada tanımlarına göre; “Her adanın kendisine mahsus bir karasuyu vardır. Bir ada sularla çevrili ve normal şartlar altında devamlı olarak med hattının üstünde kalan bir arazi parçasıdır” (Meray, 1955, s.251).

1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 10 uncu maddesinde kabul edilen tanıma göre; “Bir ada, suların en yüksek olduğu zaman açıkta kalan, etrafı sularla çevrili bir doğal kara parçasıdır” (Gündüz, 1987, s.277).

1958 Sözleşmesinden sonra kabul edilen ve 1994 tarihinden beri yürürlükte olan 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)’nde ada tanımı aynı esaslarla kabul edilmiştir. Bu tanıma göre de “Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır” (Gündüz, 1987, s.284).

6.2. İç Sular

İç sular, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatların berisinde kalan, yani karasularının başlangıç hattı ile devletin kara ülkesi arasında yer alan su alanlarıdır. Bu alanlara koylar, körfezler, limanlar ve düz esas hatlar yönteminin uygulandığı durumlarda bu hatların berisinde kalan su kesimleri dahil değildir. İç suların; limanları ve körfezleri, kapalı veya iç denizleri, demir yerlerini, koyları kapsadığı kural olarak kabul edilmektedir.

İçsular ve Karasuları Kıyı Devletinin egemenliğine tabi hava, kara ve deniz ülkelerinden oluşan, ülkesinin deniz ülkesini oluşturan su alanlarıdır. Bu su alanları kıyı devletinin kara ülkesine bitişik bir kıyı şeridi konumundadır.

6.3. Karasuları

Karasuları, bir devletin deniz kıyıları boyunca egemenliği altında tuttuğu belli genişlikteki su şeridi olarak tanımlanabilir (Türkçe Sözlük, 1992, s.796).

Karasuları terimi, kara ülkesine bitişik ve aynı onun gibi devletin tam egemenliğine tabi bir deniz şeridini ifade etmektedir. Buna göre, karasularının altındaki deniz tabanı ve dip altı, onun üzerindeki su sütunu ve hava sahası, devletin ülkesinin ayrılmaz bir parçası sayılır (Devletler Hukuku, 1997, s.47).

Karasuları, iç suların dış sınırını teşkil eden esas hatlardan itibaren milletlerarası hukukun bugün için tanıdığı (1982 BMDHS'ne göre -ki Türkiye taraf değildir-) azami 12 deniz mili mesafeye kadar uzanabilen, kıyı devletinin karasuları genişliğine ilişkin herhangi bir beyanda bulunmamış olması durumunda ise asgari 3 deniz mili genişlikte olduğu kabul edilecek olan kıyıya bitişik bir deniz kuşağıdır.

Devletin deniz ülkesini oluşturan iç sular ve karasularından oluşan bu deniz alanlarının deniz yatağı, toprak altı ve üzerindeki hava sahası da kıyı devletinin egemenliğine tabi bulunmaktadır. Ancak, karasuları üzerindeki hava sahası ile

karasularının deniz yüzeyi egemenliğinin kullanımı yönünden aynı hukuki rejime tabi kılınmamıştır.

Karasularının ve iç suların üzerinde yer alan hava sahasında yabancı devletlere ait sivil ya da askeri uçakların herhangi bir geçiş hakları bulunmazken, yani bu hava sahası üzerinde kıyı devletinin mutlak egemenliği söz konusu iken, karasularında denize kıyısı olsun olmasın bütün yabancı devlet gemileri lehine “zararsız geçiş” olarak adlandırılan bir geçiş hakkı tanınmıştır. İster denize kıyısı bulunsun, ister bulunmasın yabancı devlet gemileri karasularından kıyı devletinin barışına, düzenine ve güvenliğine zarar vermeksizin geçmek hakkına sahiptirler (Baykal, 1998, s.133).

6.4. Kıta Sahanelığı

Kıta sahanlığı, coğrafyada karaları çevreleyen ve karalardan sayılan 200 metre derinliğe kadar olan sığ deniz dipleri olarak; hukukta ise ülke kıyılarına bitişik olan ve 200 metre derinliğe veya bu sınırın ötesindeki su derinliğinin doğal kaynaklarının işletilmesine elverişli olduğu noktaya kadar, kara sularının dışında kalan deniz altı bölgelerinin deniz yatağı ve toprak altı kesiminin bütünü olarak tanımlanabilir (Türkçe Sözlük, 1992, s.862).

1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda imzalanan Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'ne göre Kıta Sahanelığı;

- Kıyıya bitişik fakat kara suları bölgesinin dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya bu derinliğin ötesinde bulunup ta, üzerindeki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarının işletilmesine imkan tanıdığı noktaya kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını,
- Adaların kıyılarına bitişik olan benzer sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade eder.

Bir kıyı Devletinin Kıta Sahanelığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca kara suları ötesinde Kıt'a Kenarının dış sınırına kadar uzanan veya Kıt'a Kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, kara sularının ölçülmeye başladığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar.²¹

6.5. Hava Sahası

Hava sahası, bir devletin yalnız kendisinin kullanma hakkı olduğu, başka devletlerin ancak ilgili devletten izin alarak yararlanabileceği gökyüzü parçası olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1992, s.620).

Uluslar arası hukuka göre devletlerin hava sahası (ülkesi), bu devletlerin egemenliğı altında bulunan kara ülkesi ile buna bitişik olarak yer alan iç suların ve kara suların üstünde bulunan hava sahasıdır. Başka bir deyişle, bir devletin ulusal hava sahasının dış sınırı kara sularının bittiğı çizgidir. Bir devletin kara suları dışında kalan deniz alanları üstünde bulunan hava sahası uluslar arası sivil havacılık anlaşmalarının ulusal hava sahasını kara suları ile sınırlandırması nedeni ile, bu sınır dışında kalan alanlar uluslar arası hava sahası olarak nitelendirilir.

²¹ 1982 BMDHS'na göre.

7. ADALAR DENİZİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

7.1. Adalar Denizi ile İlgili Sorunlar ve Tarihsel Süreç

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorun köklerini bu iki modern devletin doğuşundan öncede bulmaktadır. Bizanslılar ile Selçuk Türkleri arasındaki, iki ulusun birbirlerinin toprak kontrolü hedeflerini engellemeye çalıştığı ilk savaşlar ile başlamıştır. Türk ve Yunanlar arasında gelişen düşmanlığın kökleri, tarihte, özellikle Bizans İmparatorluğu'nun sonunda yatmaktadır. Bu, onu en uzun süre devam eden sorunlardan biri yapmaktadır (Aqarone “Freedom From Legal Correctness Thoughts On The Aegean Conflict Between Turkey And Greece”, Seyfi TAŞHAN (der.), 1995, s.49).

Yüzyıllarca Osmanlı idaresinde yaşayan bu adaların büyük devletlerin desteğiyle ve günümüzde de etkileri görülen kararları neticesinde Yunanistan'a verilmesi bilinen bir gerçek olup, bu olay söz konusu “*Büyük Devletlerin*” Osmanlı Devleti hakkındaki emperyalist zihniyetlerini ve ikiye bölünmelerini gözler önüne sermesi bakımından da dikkate şayandır (Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, 2002, s.363).

Türkiye ve Yunanistan arasında hep tek taraflı başlatılıp 1800'lü yıllardan günümüze dek ulaşan sorunlar; her iki devletin tarihsel, bölgenin de coğrafyasına ilişkin konumundan kaynaklanan bir yazgı olmakla birlikte, bunların da ötesinde ve büyük çapta, Yunanistan'ın doymak bilmeyen ve sürekli tırmanma durumundaki ulusal olmaktan çok, bağınaz bir görünüm arz eden tutkularından ve her defasında da yeni yeni şeyler isteyip, bir öncekilerini oldubittilerle kabul ettireceği anlayış ve taktiğinden kaynaklanmaktadır (Aktar, 1986, s.1).

Yunanistan'ın resmi devlet politikası olan Megali İdea'nın bir safhasını oluşturan Adalar Denizi'nin bir Yunan denizi olması ve Adalar Denizi'ndeki adaların ele geçirilmesi zaman içerisinde büyük oranda gerçekleştirilmiştir.

Yunanistan, bağımsızlığını kazanması ile birlikte Adalar Denizi'ndeki emellerini gerçekleştirmeye de başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsız durumdaki Türkiye, savaşa girmesi için hem Müttefiklerin hem de İttifak Devletleri'nin aşırı baskısı altında kalmıştır. Diplomasi cambazlığı yapan kurnaz İsmet İnönü'nün başbakanlığındaki hükümet, Sovyetler Birliği, Amerika ve İngiltere arasındaki ittifaktan son derece endişe duyuyordu. Rus-Türk savaşları sırasında Çarlık Rusya'sı Osmanlı İmparatorluğu'ndan büyük miktarda toprak almıştı ve ayrıca Sovyetler Birliği yayılmacı bir politika gütmekteydi. Sovyetler, Çarlık Rusya'sının yüzyıllardır süregelen Türkiye topraklarından güneyde sıcak sulara ulaşma hedefini devralmıştı. Savaşın galip durumda çıkacak bir Sovyetler Birliği, Türkiye'nin güvenliği için en büyük tehlikelerden birini oluşturabilirdi; çünkü Türkiye topraklarındaki İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan sıcak sulara geçiş mümkündü.

Türkiye'nin Müttefiklerin yanında savaşa girmekteki tereddüdü, çok geç bir aşamaya kadar devam etti ve sonunda Romanya ve Bulgaristan'ın Sovyetler tarafından işgaline neden oldu. İsmet İnönü yönetimi, kaçırılan fırsatların önemini ancak Türkiye 1945'in sonlarına doğru Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ettiğinde anlamıştı. Bu kaçırılan fırsatların arasında, Yunanistan tarafından savaş sonrasında işgal edilen adalar üzerindeki hak talebi de vardı. Sonuç olarak, On iki Ada ve Anadolu kıyılarına yakın diğer Yunan adaları, Adalar Denizi'ni bir Yunan gölüne dönüştürdü. Adalar Denizi ile ilgili hak talepleri, günümüzde Yunanistan ile Türkiye arasındaki gergin ilişkiyi yaratan nedenlerden biri haline gelmiştir (Kaylan, 2006, s.119).

Sorunun günümüzde en canlı olduğu alan Ege Denizi'ndedir. Yunanistan Türk kıyısına yakın binlerce adayı kontrolü altında tutmaktadır. 1974'te Yunanistan Ege'deki karasularını 12 deniz miline genişleteceğini açıkladığında, Türkiye bu hareketin bir savaş hareketi olarak düşünüleceğini bildirerek cevap vermiştir (Aquarone "Freedom From Legal Correctness Thoughts On The Aegean Conflict Between Turkey And Greece", Seyfi TAŞHAN (der.), 1995, s.49).

Ege Denizi ile ilgili sorunlara yaklaşımda Türkiye ve Yunanistan arasında temel bir farklılık mevcuttur. Bu fark esasen Yunan tarafının sorunu istediği gibi görmesinden kaynaklanmaktadır.

Yunan tarafının Ege ve Adalar Politikası Bakanlığı (www.primeminister.gr ve <http://en.wikipedia.org>)²² (Ministry for the Aegean and Island Policy) kurmuş olması, konu üzerindeki hassasiyet ve ciddiyetinin bir göstergesi olarak görülebilir.

Yunan tarafına göre Ege'deki tek sorun Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması konusudur. Yunanistan'ın, meşru bir ikili sorun saymamasına rağmen, bugüne kadar varlığını kabul ettiği ikinci Ege sorunu, Kardak Adası'nın statüsü olmuştur (Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk SÖNMEZOĞLU (der.), 2001, s.253). Tabii ki Yunanistan, Türkiye tarafından temelde "Eğitim Ordusu" olarak kurulan Ege Ordusu'nun varlığından rahatsız olmaktadır. Bu konuyu da her platformda dile getirmektedir. Bu konudaki görüşü İzmir'de konuşlu Ege Ordusu'nun adaları işgal amacıyla kurulduğudur ve Ege Ordusu'nun varlığını Ege'de barışı engelleyen unsur olarak görmektedir. Ayrıca Eski Foça/İzmir'de konuşlu Çıkarma Filosu Komutanlığı ve Amfibi Piyade Tugayı Komutanlığı'nın varlık nedenlerini yine Ege'deki Yunan adalarının işgal edilmesi olarak görmektedir. Bunun dışındaki - Türk tarafı tarafından sorun olarak nitelenen - tüm konular uydurmadır.

Buna karşılık Türk tarafı tarafından sorun olarak kabul edilen konular şu şekildedir:

- Karasularının genişliği,
- Kıta sahanlığı,
- Hava Sahası,
- Uçuş Bilgi Bölgesi - FIR (Flight Information Region) Hattı,
- Egemenliği Antlaşmalarla Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar,

²² Ege ve Adalar Politikası Bakanlığı 1985 yılında kurulmuş olup, 10 Mart 2004 tarihinden itibaren bu görevi Yeni Demokrasi Partisi'nden Aristotelis Pavlidis yürütmektedir. Ege ve Adalar Politikası Bakanlığı'nın internet sayfası (<http://www.ypai.gr>) henüz İngilizce olarak yayımlanmamakta olup, görevleri ve görev alanları konusunda ayrıntılı bilgi edinilememiştir.

- Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması,
- Arama ve Kurtarma Sahası– SAR (Search and Rescue)

7.2. Türkiye'nin Yunanistan ve Adalar Denizi Politikası

Ege Denizi, Akdeniz ile birlikte, üç kıtanın birleşmesini ve dolaylı olarak Cebelitarık ile Süveyş Kanalı yoluyla bölge ülkelerinin açık denizlere inmesini kolaylaştırmaktadır. Bu stratejik önemi ile Ege; Türk boğazlarını, Süveyş Kanalı'nı ve Doğu Akdeniz'i kontrol altında tutmaya imkan vermektedir.

Coğrafi konumu dolayısıyla Süveyş Kanalı'nı ve Doğu Akdeniz'i kontrol eden Ege Denizi ve adaları Türkiye'nin güvenliği ve savunması açısından stratejik bir değer ve öneme sahiptir (Çopur, 1999, s.38).

Geçmişte, üç kıtaya yayılmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları üzerinde bugünkü komşuları ile yan yana, iyi komşuluk ilişkileri içinde yaşamak azmine dayalı dış politikası, Türkiye'nin iyi niyetinin en önemli göstergesidir (Türkler Ansiklopedisi 20. Cilt, 2002, s.477).

Türkiye, Yunanlara devamlı “düşman” gözü ile bakmamış, her zaman uzlaşma aramış, tavizler vermiştir. Osmanlı Devleti'nin gerilemesi ve ardından çöküşünün altında yatan asıl neden olan denizlerin ve denizciliğin geri plana atılmasıydı. Bu dönemde donanmanın başına karacı paşalar geçmiş, bunlar da bir deniz politikası ortaya koyamamışlar, donanmadan faydalanmayı düşünmemişlerdir. Bununla ilgili şu örnek bu düşünce tarzını ortaya koymaktaydı:

Osmanlı Devleti'yle Yunanistan arasında bir deniz silahlanma yarışının yanında, Osmanlı tarafında kara askeri yazarlarıyla deniz askeri yazarları arasında “Donanma mı, yoksa demiryolu mu?” diye bitmek tükenmek bilmeyen bir politika vardı. Bayraktarlığını Kara Kurmay Albay Süreyya'nın yaptığı iddialar “Kara kuvvetlerini stratejik manevra sağlayacak demiryolları yaparsanız, kara kuvvetleriyle donanmanın da vazifelerini, hem de daha iyi yaparız...” fikrine dayanıyordu.

Bayraktarlığını Deniz subayı ve tarihçisi Ali Haydar Alpagut'un yaptığı "Donanma istemezük" gibi başlılar taşıyan yazılar vardı.

Dikkate şayan olan taraf, zamanın Genelkurmay Başkanı Mareşal İzzet Paşa'nın polemikte en son makaleyi demiryolu lehine yazı yazan Süreyya Bey'e yazdırıp, sonra her iki kuvvete "Artık polemigi kesiniz!" diye emir vermesi olmuştur. Halbuki gelecek bir Balkan Savaşı'nın hareket projeleri hazırlanırken, seferberlikte İzmir'den Selanik'e bir kolordunun geçirilmesi yazılı iken, aynı projenin altına kendi el yazısı ile "Ege Denizi egemenliğinin Yunanlarda olacağını kabul ediyorum..." yazmıştı (Büyüktuğrul, 1983, s.29).

Türkiye, Cumhuriyeti ile tarihi hudutları, genişleme devrini kapatmış, dışarıdaki etnik varlığını politika aracı olarak görmemiştir (İnan, 1986, s.93).

Esasen, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarındaki hızlı toprak kaybının en büyük nedeni olan denizciliğin ve deniz gücünün ihmali ile Ege Denizi'nin stratejik ve ekonomik değeri Cumhuriyet döneminin başlangıcında bazı kesimlerce gerçeklere uygun olarak değerlendirilememiştir. Bunun iki tane de örneği vardı:

- Harp Akademisi öğretim üyelerinden Kurmay Albay Fikri'nin 1926 yılında yazılıp ondan sonraki öğretmenler tarafından da aynen kopya edilen "Askeri Coğrafya" ders kitabında Türk kıyılarına yakın olan Ege Adaları Anadolu'nun kara savunması bakımından adamakıllı değerlendirildiği halde aynı adaların denizyolları üzerindeki etkisine hiç önem verilmemiş ve bu etkiler, kısaca da olsa, belirtilmemiştir.
- Mareşal Fevzi Çakmak 1926 yılında Antalya önünde Donanma tarafından yapılan bir deniz manevrasına katılmış ve bu manevranın kritiği olarak da "Lozan Antlaşması, Boğazlar ve Marmara'yı tarafsız bir biçime sokmakla Türkiye'nin savunmasını ikiye böldü. Donanmamız gelecek bir savaşta Bursa Kolordusu Komutanı emrinde olarak bu gediği kapayacaktır. Bunun için bize denizaltı ve mayından fazla bir deniz kuvveti lazım değildir." diye konuşarak Çanakkale Boğazı'nın savunmasına yetecek kadar deniz kuvveti yapılmasını ima etmişti. Halbuki aynı yıl Yunan Genelkurmay Başkanı kendi

memleketinin çıkarının Ege Denizi yollarının Türkiye'ye kapatılmasında olduğunu belirtmişti (Büyüktuğrul, 1983, s.29-30).

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan ile olan ilişkileri düzeltmek ve savaş sırasında birbirine düşman olan iki ülke arasında dostluk ilişkisi kurulmasını sağlamak için çaba sarf etmiştir. Atatürk'ün T.B.M.M.'nin açılış konuşmalarında Yunanistan ile ilgili sözleri şu şekildedir:

“Birbirleri ile davaları kalmadığını ve birbirleri ile iyi geçinmek kararında bulduklarını ilan eden iki ülkenin ilişkilerinde iyi sonuçlar verecek gelişmeleri sevinerek desteklemek ve yardımcı olmak amacındayız” (Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açılış Konuşmaları, 1987, s.196).

“Komşumuz ve dostumuz Yunanistan Başbakanı'nın ve Dışişleri Bakanı'nın Ankara'yı resmen ziyaretlerini özel bir önemle anıyorum. Türkiye ile Yunanistan'ın yüksek yararları, birbirlerine zıt olmaktan kaçınmaları gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu iki ülkenin yakın bir dostlukla kendileri için güven ve güç görmelerinde uygunluk vardır” (Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açılış Konuşmaları, 1987, s.191).

Her ne kadar, Atatürk döneminde Yunanistan ile olan ikili ilişkiler dostça görünse de, Atatürk Yunanistan'ı her zaman tehlikeli ve güvenilmeyecek bir ülke olarak görmüş, bunu şu sözüyle de ifade etmiştir:

“Türk-Yunan dostluğu, daima Yunanlıları bu dostluğa zorlayacak güce sahip olmak ve her zaman tetikte bulunmak şartıyla faydalı olabilir” (Caşın, 2003, s.72).

İki dünya savaşı arasındaki dönemde Türk dış politikasının temel eğilimi, Lozan Antlaşması ile oluşan kurulu düzenin devam ettirilmesi yönünde olmuş, böylece Türkiye Avrupa'da savaş sonrası oluşan dengeyi sürdürmeye gayret eden devletlerin çabalarına katkıda bulunmuştur. Bu katkı özellikle Türkiye'nin izlediği bölgesel dış politikada somut olarak görülmektedir. Lozan Antlaşması'ndan sonra, Türkiye'nin gerek komşu devletler ve gerekse Balkan ve Ortadoğu devletleriyle kurmaya çaba harcadığı yakın ilişkiler, mevcut durumun kabulünü ve sürdürülmesini

amaçlamaktaydı. Bu anlamda Lozan sonrası Türk dış politikasının temel amacı; bir yandan, kendisine yöneltilebilecek bir dış askeri müdahale olasılığına karşı etrafında bir ortak güvenlik sistemi kurmak, diğer yandan da uluslararası ilişkilerde o sırada süren sorunları barışçı yollardan çözmek olmuştur.

Bu amaçla komşu Yunanistan ile 30 Ekim 1930'da "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması", 14 Eylül 1933'de "Samimi Antlaşma Misakı" imzalanmıştır. Bu antlaşmanın 1. maddesine göre, her iki devlet karşılıklı olarak ortak sınırların korunmasını garanti etmekteydiler. 27 Nisan 1938'de bu antlaşma bir kez daha uzatılmıştır (Koçak, Türkiye Tarihi 4. Cilt, 2005, s.193).

Donanmamızın tam mevcudu ile 1936 yılında, Malta Adası'ndan sonra, Yunanistan'ın Pire limanını resmen ziyaret etmesi Atatürk politikasına büsbütün kudret vermişti. Yunan Donanma Komutanı Amiral Skalariu, Türk Donanma Komutanı Koramiral Şükrü Okan'a verdiği resmi ziyarette yine resmi olarak "Ben ve donanmam Amiral Şükrü Okan'ın emrindedir" demiş; Yunan Kralı bizzat gelerek Yavuz gemisinde Şükrü Okan'ı ziyaret etmiş, Yunan Dışişleri Bakanı da Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'a "Aman deniz silahlanmasından yana yarışa girmeyelim" diye yalvarırcasına ricada bulunmuştu. Artık her iki tarafın Genelkurmayı, Mareşal Fevzi Çakmak'ın emrinde tek bir kuvvet gibi çalışıyordu. Yunan deniz politikası da dostluğa dayandığı gibi, eski Enosis politikasını unutmuş gibi görünüyordu (Büyüktuğrul, 1983, s.30-31).

Türkiye'nin, Yunanistan'a karşı devamlı bir propagandası yoktur. Yunanistan'ın zayıf zamanlarından faydalanmayı düşünmemiş, aksine bu gibi hallerde Yunanistan'a yardımcı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan'da başlayan ve Ege adalarına sirayet eden iç savaşta Türkiye, asileri destekleme anlamına gelebilecek her türlü davranıştan kaçınmış, kara ve deniz sınırlarında tedbirler alarak herhangi bir olaya meydan vermemiştir. Bu dönemde Türkiye, Yunanistan'a karşı yakınlık, anlayış ve yardım göstermekten geri kalmamıştır (İnan, 1986, s.95).

Ege Denizi'nin bir barış denizi olmasını benimseyen Türkiye Ege adaları üzerindeki haklarını, uluslar arası hukukun tanıdığı sınırlar içerisinde kalarak korumak istemektedir.

Türk hükümetleri 1960'lı 1970'li yılların en büyük iki bunalımını NATO içindeki yakın komşusu Yunanistan ile ve Kıbrıs sorunu yüzünden ittifakın lideri ABD yönetimi ile yaşamıştır (Özdemir, Türkiye Tarihi 4. Cilt, 2005, s.284).

1960-1980 arasındaki Türk-Yunan münasebetlerini, 1974 öncesi ve 1974 sonrası diye iki kısımda ele almak gerekir. 1974 öncesindeki münasebetler hemen tamamen Kıbrıs meselesi etrafında dönmüş ve Batı Trakya Türkleri, Ege adalarının silahlandırılması gibi meseleler daha geri planda kalmış iken, 1974 sonrası Türk-Yunan münasebetlerinin meseleleri Kıbrıs'tan uzaklaşmış ve esas itibarı ile Ege Denizi üzerinde yoğunlaşmıştır (Armaoğlu, 2005, s.833).

1980'de Türk askeri yönetimi Yunanistan'a karşı "hayırhah" bir davranış gösterdi: Bu devletin NATO'nun askeri kanadına geri dönmesine karşı çıkmadı, veto hakkını kullanmadı. Bunda kuşkusuz, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini daha da geliştirme niyetinin payı büyüktü. Ne var ki bu davranış, Türk-Yunan ilişkilerinin serpilmesine hizmet edemedi. 1981 yılında PASOK'un ve lideri Andreas Papandreu'nun iktidara yükselişi ve bunların Türkiye karşıtı tutumları bunun temel nedenidir. Yunanistan, özellikle Avrupa Konseyi'nde Türkiye aleyhine esen havayı da kullanarak Ankara'yı tedirgin edici roller oynadı. İki ülke arasındaki soğukluğun somut gündem maddeleri Ege kıta sahanlığı, FIR Hattı, Ege adalarının silahlandırılması, Batı Trakya Türklerinin durumu ve nihayet süreklilik kazanmış görünen Kıbrıs bunalımı idi.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nın 1982'de kabul ettiği bir sözleşme, kıta sahanlığı konusunda Yunanistan'ın elindeki kozu güçlendirmişti. Ancak, Türkiye'nin, Ege Denizi'ndeki Yunan karasularının 12 mile çıkartılmasını bir savaş nedeni (*casus belli*) sayacağını ilan etmesi üzerine Yunanistan bu yola başvurma olanağını bulamadı. FIR Hattı konusundaki uyuşmazlık da bir çözüme ulaştırılmadı. Ege Denizi'ndeki Yunan adalarının silahsızlandırılmışlık temeline

dayalı statüsü fiilen bozulmaya başlamıştı. Bu çizgi Papandreu'nun iktidarıyla daha da belirginleşti ve ilişkilerin bozulmasında rol oynadı (Tanör, 2005, s.108-109).

1980-1990 arası Türk-Yunan münasebetleri iki kelime ile özetlenebilir: Gerginlik ve Kriz. Münasebetlerin bu iki kelimelik niteliği, gelişmelerin doğal sonucu olarak ortaya çıkmış olmayıp, 1981'den itibaren Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı izlemeye başladığı politikanın iki temel ilkesini teşkil etmesindedir.

Andreas Papandreu'nun hırçın, kaba ve sert politikasına Türkiye'nin cevabı ise, zaman zaman sertleşmesine karşılık, hemen daima “diyalog” arayışı olmuştur. Bu suretle, Papandreu'nun eline koz vermemeye çalışmıştır (Armaoğlu, 2005, s.955-956).

Türkiye'de 6 Kasım 1983'te yapılan seçimlerde, Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi (ANAP) iktidara gelmiştir. Başbakan Turgut Özal'ın yönetiminin özelliği ise, içeride tam anlamı ile liberal ekonomi uygularken, Türkiye'nin dış politikasını da tamamen Amerika'ya dayandırmak olmuştur. Özal, Yunanistan ile münasebetlerde de buna paralel bir tutum almış ve Papandreu'nun sertlik politikasını kırmak ve elinden kozlarını almak için, Yunanistan'la bir diyalog kurmak sureti ile Papandreu propagandasının çizmek istediği imajı yok etmek istemiştir. Özal, Papandreu'nun “sorun çıkarma”, “gerginlik yaratma” politikasını, “dostluk eli” politikası ile başarısızlığa uğratmaya çalışmıştır. Ancak, Özal ve hükümetinin bu politikası hiçbir sonuç vermemiştir (Armaoğlu, 2005, s.956).

ABD ile Türkiye ve Türkiye'nin ABD ile NATO için olan stratejik önemi arasındaki derin stratejik ilişki, Türkiye'yi bölgesel güç seviyesine çıkarmıştır. Benzer şekilde, AB'nin önde gelen güçleri olarak Almanya, Fransa ve İngiltere de Türkiye'nin bir bölgesel güç rolünü oynamasına yardım etmede önemli bir fonksiyona sahiptirler. Bu tabii ki, bir yere kadar Ege'de Türkiye'nin Yunanistan'a karşı duruşunu cesaretlendirmiştir (Athanasopoulos, 2001, s.88-89).

Yunanistan'ın Türkiye aleyhine Ege Denizi ve Ege Adaları üzerinde, kuruluşundan bu yana takip ettiği ısrarlı politika karşısında Türkiye'nin hak ve menfaatlerini genişletmeye yönelik belirli ve net bir politikası olmamıştır.

Yunanistan tarafından ulusal çıkarlarını tehdit ve sınırlandırarak oldubittilere karşı gerekli önlemleri almak, Ege'deki hak ve menfaatlerimizi karşılıklı hakkaniyet ve iyi niyet ilkeleri çerçevesinde korumak gayreti içerisinde olunmuştur (Belen, 1995, s.146).

Ege konusunda diplomatik alanda kaybetmiş olduğu inisiyatifin geç farkına varan Türkiye'nin bu ataleti sonucunda Kıbrıs'ta başlattığı aktivite Ege'yi etkilemiş ve sonucunda paylaşılmayan, hukukun işletilemediği, harici etkenlerin öncülük ettiği, sorunlarla dolu bir alan haline gelmiştir (Stearns, 1992, s.145).

Ege stratejisinde, geçmişten gelen ve kısa sürede değiştirilmesi maddi açıdan imkansız olan deniz kuvveti yapılanması, Kıbrıs gerginliği ile ortaya çıkan gerilimin Ege'ye yansması sonucu oluşturulmuş fakat NATO için uygun bir yapı olarak görünmesine rağmen stratejik çelişkiler içermektedir. Ege'ye yönelen yapılanma içinde ihtiyaç olarak temin edilen platformların Ege'den ziyade açık deniz alanları için uygun olduğu muhakkaktır (Koç, 2000, s.96).

Türkiye'nin kaybetmiş olduğu inisiyatifi yeniden toparlamak ve Ege'de hayat alanını genişletmek maksadıyla geliştirmekte olduğu stratejileri Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne tam üye olmasından sonra bir darbe daha almıştır (Schmitt, 1996, s.42-72). Amerika tarafından iç siyasetin malzemesi olarak geliştirilen ilişkiler bu dönemden sonra AB'nin de etki alanına girmiş ve Türkiye için Ege daha da daralmıştır (Ayman, "Ege'de Müzakere ve Caydırıcılık", Derleyenler: Özkan ve Kut, 2000, s.295).

7.3. Yunanistan'ın Türkiye ve Adalar Denizi Politikası

Yunanistan, bir devlet olarak dünya üzerindeki yerini aldığı andan itibaren, Türklere, varlığını hırçınlık, açgözlülük ve kıskançlıkları ile her zaman hissettirmiştir. Türk devletinin zayıf olduğu dönemlerde üzerine saldırmış, güçlü olduğu zamanlar ise, içten parçalamak için teröristleri beslemiş, kışkırtmış, her çirkin oyuna başvurmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun hoşgörüsü ile din ve dil birliğini koruyan, bugün devlet olarak yaşamını sürdüren ülkeler arasında yer alan Yunanistan'ın daima sorun yaratan taraf olmasının nedenleri, bugünkü statükoya ışık tutması açısından önemlidir (Türkler Ansiklopedisi 20. Cilt, 2002, s.477).

Bağımsızlık için 1821'de ayaklanmalarından bu yana, Yunan tarafının tutum ve faaliyetlerinde daima aktif faktörler hakim olmuştur. Türk tarafının tutumu ise pasif kalmıştır.

Yunanlar, Türkleri “ezeli ve ebedi” düşman olarak görmektedir. Türklere karşı politikalarında devamlılık vardır. Filiki Eteryia Cemiyeti'nin 1814 tarihinde tespit ettiği on maddelik hedeflerinde sapma olmamıştır. Bunların çoğu gerçekleştirilmiş, diğerlerinin gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır.

Yunanlar tarihi hudutlarından, büyüme ihtirasından vazgeçmemiş, her Rumun bulunduğu yere ulaşmayı milli hedef bilmiştir. Yunanistan “Megali İdea” politikasından hiçbir zaman ayrılmamış ve bunu devlet politikası haline getirmiştir. Bu politikanın en büyük takipçisi kilise ve ordu olmuştur (İnan, 1986, s.93).

Yunanistan 1830 yılında kurulduğundan bu yana çıkarları doğrultusunda hareket eden tipik bir milli devlet görüntüsü sergilemiştir ve gerek Osmanlı döneminde gerekse Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkilerinde bu çizgiyi sürdürmüştür (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.201).

Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarını sadece Türkiye'nin artan önemine karşı alınan bir çeşit önlem olarak görmek ve açıklamak yetersizdir. Politikaların temel nedenlerinden biri bu olmakla beraber, belki daha da önemlisi Yunanistan'ın 19. yüzyıldan beri takip ettiği yayılmacı emperyalist politikalarıdır. Adına ister “Pan Helenizm” ister “Megali İdea” densin, 1821'den başlayarak Yunanistan şu veya bu şekilde bu düşüncüyü gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bugün de bundan vazgeçmiş değildir (Koç, 2005, s.327).

Yunanistan'ın “Enosis” politikası aslında bir deniz politikasıdır. Yunanistan'ın Adalar Denizi politikasının özeti, 1897-1898 Türk-Yunan Harbi'nde görülmektedir:

Osmanlı Devleti, büyük devletlerin teşvikiyle yapılan Yunan saldırısına karşı bu devlete 1897 yılında savaş açmıştı. Haliç'te çürütülmüş olan Osmanlı Donanması bu savaşta hiçbir iş göremezken Ethem Paşa komutasındaki kara kuvvetleri Atina kapılarına dayanacak kadar üç haftada savaşı zafere ulaştırmak üzere bulunmuştu. Fakat büyük devletlerin dil değiştirmesi ve “Haç’ın girdiği yere hilal giremez.” diye bir de tehdit savurması bu savaştan Osmanlı Devleti’ne hiçbir kazanç sağlamamıştı. Tam tersi Yunanlara, yine büyük devletlerin zoruyla bir kısım toprak daha verilmişti. Üstelik Yunanlar Fener Patrikliği aracılığıyla İstanbul Rumlarına haber de yollamıştı: “Türkler savaşı kazandılar, ama ergeç Ayasofya’ya çanları takacağız. Çünkü Ege Denizi’ne hep biz sahip olacağız” (Büyüktuğrul, 1983, s.29).

Ege Adaları, Yunanistan’ın bağımsızlığını kazandığı 14 Eylül 1829’dan itibaren Türkiye ile Yunanistan arasında ihtilaf konusu olmuştu. Yunanistan’ın Osmanlı İmparatorluğu’ndan bağımsızlığını kazanmasından sonraki tüm toprak kazanımları ve genişlemesi Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde olmuştur.

Yunanistan, 1830’dan 1922’ye kadar Osmanlı Devleti’ne karşı yayılcı, irredentist bir politika izlemiştir. Bu dönem boyunca, Teselya (1881), Makedonya, Güney Epir, bazı Ege adaları ve Girit (1912-1913) Osmanlı Devleti’nden kopartılarak Yunanistan’a bağlanmıştır. Bu Yunan politikası, 1919-1922 döneminde Yunanistan’ın Anadolu’yu işgale kalkışmasıyla doruğa ulaşmıştır. 1923’te imzalanan Lozan Antlaşması iki devlet arasındaki kesin sınırları saptamış ve o zamandan beri Ege’nin *status quo*’sunda, 1947 Paris Barış Antlaşması’yla Oniki Ada’nın Yunanistan’ın egemenliğine geçmesi dışında, bir değişiklik olmamıştır (Gürel, 1993, s.11).

İki ülke arasında 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile denizde kurulan denge, 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile Türkiye aleyhine bozulmuştur.

Türkiye ile 1922’den sonra olan yatışma yıllarında, Yunanistan’ı yöneten Yunan siyasi liderliği ve seçkinleri, Yunanistan’ı Balkanlarda ekonomik, askeri ve siyasi olarak kuvvetli ve baskın bir güç yapacak bir ulusal stratejiyi kafalarında canlandırmak ve takip etmekte başarısız oldular. Aslında, Türkiye ile olan Lozan

Antlaşması'ndan beri Yunanistan'ı yöneten siyasi liderler, Yunanistan'ın bir ülke olarak potansiyelinin farkına varmasına yardım edecek bir ulusal stratejiyi kesin ve açık olarak belirtmediler. Askeri ve ekonomik olarak kuvvetli bir Yunanistan yaratmakta başarısız oldular (Athanasopoulos, 2001, s.87).

Yunanistan kuruluşundan itibaren sadece bir kez saldırgan politikasından uzaklaşmak zorunda kalmıştır. O dönemde, Yüce Atatürk'ün bölge huzuru adına Yunanistan'a yardım elini uzatarak başlattığı barış dönemi ve alışlagelmiş deyimleriyle Atatürk ile Venizelos şahsında iki ulusun birbirine yaklaşma ve dostluk dönemidir (Aktar, 1986, s.11).

1930-1954 yılları arasındaki Balkan Antantı, Yunanistan'ın iç savaşı sırasında (1946-1949) Türkiye'nin Yunan Hükümetine destek vermesi, birlikte NATO üyesi olabilmek için Kore'ye asker göndermenin ardından 1952 yılında NATO'ya giriş gibi girişimler dostluk dönemi içinde yaşanmıştır. Hatta bu dönemde, Yunanistan'ı ziyaret eden Türkiye Cumhurbaşkanı onuruna Yunanistan Hükümeti Batı Trakya'da Türk okulları kurulmasına izin vermiş ve mevcutların düzeltilmesi için gayret sarf etmiştir (Büyüksağnak, 2002, s.78).

Paris Barış Antlaşması'ndan sonra Ege Denizi'ni bir Yunan gölü haline getirmeyi öngören ve yayılmacı politikasını ısrarla sürdüren Yunanistan, günümüzde karasularını genişletmeyi; Ege adalarını silahlandırmayı, Türkiye'nin egemenliğinde olan ada, adacık ve kayalıklar üzerinde egemenlik iddiasında bulunmayı devamlı gündemde tutmakta, bunu "Megali İdea" doğrultusunda bir devlet politikası halinde ısrarla izlemektedir (Çopur, 1999, s.37-38).

Yunanistan, Türkiye'ye karşı her zaman dini, askeri ve siyasi ittifaklar aramıştır. Türkiye'nin böyle bir teşebbüsü olmamıştır.

Yunanistan, Türkiye'ye karşı genişleme politikasında Batılı Devletleri, Çarlık Rusya'sını kullanmış; dünya kamuoyunda propaganda faaliyeti içinde bulunmuş, Türkiye'nin zayıf zamanlarından faydalanmaya çalışmıştır.

Venizelos, “Yunanistan’ın dört denizle yıkanan ve kendi penceresinden Karadeniz’i seyreden bir ülke olacağını” söylemiştir.

Yunanistan, soğuk savaş döneminde, NATO içinde de kendi çıkarları doğrultusunda ABD ve SSCB’yi karşı karşıya getirecek davranışlardan kaçınmamış, şantaj politikası ile NATO’da Türkiye’yi tecrit etme gayretleri içinde bulunmuş, ittifak içinde bir bozguncu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak 1990’lı yıllardaki Doğu-Batı yakınlaşması, Yunanistan’ın iki yanlı oyununu bozarak tek başına kalmasına sebep olmuş, Avrupa içinde güven kaybetme dönemine girmiştir (Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi, Tarihi, Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, 1996, s.104).

Yunanistan özellikle 1974 yılından sonra Türkiye’ye karşı yeni bir strateji uygulamaya başlamıştır. Bu stratejiyi, 1974 yılı sonbaharında Selanik Fuarı’nın açılışında bir konuşma yapan Konstantin Karamanlis şu sözleriyle çok öz ve veciz bir şekilde ifade etmiştir: “Bugünkü gücümüzle, Türkleri savaşıarak yenmemize imkan yok. Mücadelemizi her çareye başvurarak sürdüreceğiz. Türklerin yaralarını kaşıyıp kanatacağız...” (Başar, 1993, s.48).

Özellikle, 1974 yılında Kıbrıs’ta ve sonrasında Ege’de kıta sahanlığına ilişkin olarak Türkiye ile arasında yaşanan olaylar, Yunanistan’ı, kendisine devamlı tehdit olarak gördüğü Türkiye’ye karşı kendini daha güvenli ve emniyette hissedeceği arayışlara itmiştir. O zamanki adıyla Avrupa Topluluğu (AT)’ye başvurusunun ardında yatan ekonomik gerekçelerin yanında, bu siyasi faktörün de bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Büyüksağnak, 2002, s.79).

Yunanistan’da 18 Ekim 1981 seçimlerinde Andreas Papandreu’nun liderliğindeki Panhelenik Sosyalist Parti (PASOK) oyların %48’ini ve 300 milletvekilliğinden 175’ini alarak iktidar olmuş, 1974’den beri iktidarda olan Yeni Demokrasi Partisi %36 oy ve 115 milletvekilliği ile muhalefete düşmüştür.

PASOK lideri Papandreu, gerek seçim kampanyası sırasında, gerek seçimlerden sonra okuduğu hükümet programında, dış politikasını tamamen Türk Düşmanlığı üzerine kurmuştur. Ona göre, Yunanistan için büyük tehdit ve tehlike,

kuzeyden yani Sovyet Blokundan değil, doğudan yani Türkiye’den gelmekteydi. Bu saçmalığı o derece ileri götürmüştür ki, 1981 Aralık ayında yapılan NATO toplantısında, NATO’nun Yunanistan’ı Türkiye’ye karşı korumasını istemek suretiyle gülünç duruma bile düşmüştür (Armaoğlu, 2005, s.955).

Başbakan Andreas Papandreu PASOK Kongresi’nde yaptığı bir konuşmada, “İmroz, Bozcaada, Kıbrıs ve Constantinople Hellenizmin ilgi sahası içindedir” demiştir (İnan, 1986, s.95).

Yunan emperyalizmini veya modern Megali İdea’yı anlamak bakımından ortaya koyulması gereken bir başka konu da; Andreas Papandreu’nun partisi PASOK’un seçimlerde kullandığı şu slogandır: “Ege savaşı Kürdistan dağlarından başlar.”

Bu sloganla ifade edilen yeni strateji Papandreu’nun tekrar işbaşına gelmesiyle canlanmış ve Yunan devlet politikası olarak uygulamaya konulmuştur (Koç, 2005, s.328).

Tarihsel olarak, modern Yunan devletinin kuruluşundan beri, Yunanistan’ın siyasi yöneticileri Yunanistan ulusal trajedilerden acı çektikten sonra farkına varmaktadırlar. Tabii ki tepkileri çok geç gelmektedir. Bu yüzden, 1974’teki Kıbrıs trajedisinden sonra, Yunan siyasi liderliği Yunanistan’ın askeri kabiliyetlerini kuvvetlendirmeye başlamıştır. Sonuç olarak, 1975 ve 1985 arasındaki zaman dilimi boyunca, Türkiye kara kuvvetlerinde Yunanistan’a karşı olan üstünlüğünü korurken, Yunanistan hava ve deniz kuvvetlerinde Türkiye üzerinde askeri bir üstünlük elde etmiştir.

Ancak, 1980’lerin başlarından itibaren, Türkiye askeri kuvvetlerini yenileştirme ve kuvvetlendirme programını başlatmıştır. ABD, Türkiye’nin askeri kuvvetlerinin yenileştirilmesinde ekonomik yardımın ve gelişmiş askeri silah sistemlerinin sağlanmasında öncü bir rol oynamıştır. Sonuç olarak Türkiye, 1995’e kadar sadece kara kuvvetlerinde değil, fakat aynı zamanda hava ve deniz kuvvetlerinde de Yunanistan üzerinde tam bir askeri üstünlük kurmuştur. 1980’lerden itibaren Türk askeri gücünün büyümesine ve kademeli olarak

Yunanistan üzerinde üstünlük kurmasına rağmen, aynı zaman dilimi boyunca sosyalist parti yönetimindeki Yunan siyasi liderliği, Türkiye ile olan tam bir askeri dengeyi sürdürmeyi başaramamıştır (Athanasopoulos, 2001, s.87-88).

Yunanistan -belki tehdit algılamalarından dolayı- NATO üyeliğini Türkiye'ye karşı bir sigorta gibi düşünmüştür. 1980'lerde Yunanistan NATO içindeki tüm güç ve etkisini Türkiye'nin önem ve etkisini kırabilmek için kullanmıştır. 1981'de Avrupa Topluluğu (AT) üyeliği gerçekleşikten sonra -askeri yönetim altındaki bir ülkeye karşı kullanabileceği kozlar bulunduğunu fark ederek- 1980'lerin ortalarına kadar bütün Avrupa demokratik forumlarını Türkiye'ye karşı kullanmakta tereddüt etmemiştir (Gürel, 1993, s.17).

Papandreu'nun Türkiye'yi bir "tehdit" olarak görmesi, bir şantaj politikasından başka bir şey değildi. Daha sonraki gelişmeler de göstermiştir ki, Papandreu, Türkiye'yi "tehlike" ve sorunların çözümünde "uzlaşmaz" ve hatta "emperyalist" olarak göstermek suretiyle, Batı dünyası içinde, Amerika nezdinde, Avrupa Konseyi ve Avrupa Topluluğu (bugünkü Avrupa Birliği) karşısında Türkiye'yi yalnız bırakmak ve bu devletleri ve kuruluşları kendi yanına çekerek, kendisinin emperyalist hedeflerini gerçekleştirmek istemiştir. Papandreu, 19. yüzyıl Yunanistan'ının yaptığı gibi, sırtını Avrupa'ya dayayarak, Türkiye aleyhindeki amaçlarına ulaşmak istemiştir (Armaoğlu, 2005, s.955).

1982 yılı başlarında Yunanistan, artık Ege anlaşmazlığı konusunda Türkiye ile diyalogu sürdürmeyi gereksiz bulduğunu açıklamıştır. Bunda Yunanistan'da iktidara gelen PASOK ve lideri Andreas Papandreu'nun aşırı derecede Türkiye karşıtı bir politikaya yöneliyor olmasının önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Papandreu'ya göre iki ülke arasında diyalog için ön şart, Türkiye'nin Kıbrıs'taki askerlerini geri çekmesiydi. Ayrıca Yunanistan, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü ilgilendiren hiçbir konuda Türkiye ile görüşme masasına oturmayacaktı (Sönmezoğlu, 2000, s.245).

Mesela, bir Amerikan Kongresi heyeti 1985 Ocak ayında Atina'yı ziyaret ettiğinde, Yunan-Amerikan münasebetlerini bile, Türk-Yunan münasebetlerine bağlamaktan geri kalmamıştır. Kongre heyetine, "Yunanistan'ın Amerika ile

münasebetleri, Amerika'nın, Yunanistan'ın isteklerini kabul etmesi için Türkiye'yi ikna ettiği zaman düzelecektir” demiş ve Yunanistan'ın isteklerini de şöyle sıralamıştır:

- Ege'nin hava savunmasının sorumluluğunun tamamen Yunanistan'a ait olduğu kabul edilmelidir.
- Yunanistan'ın Ege'de 10 millik hava sahası kabul edilmelidir.
- Yunanistan'ın Limni'yi silahlandırma hakkı (!), Türkiye ve NATO tarafından kabul edilmelidir.
- Ege üzerindeki milletlerarası hava sahası içinde uçan Türk askeri uçakları, Atina FIR'ına haber vermelidir (Armaoğlu, 2005, s.955-956).

1986 yılı içerisinde Yunanistan Ege'de kendi pozisyonunu güçlendirmeye yönelik olarak tatbikatları sıklaştırmış, adalarda milis kuvvetleri kurma kararı almış, bir Ege Bakanlığı kurmuş, ayrıca “Adalar Yüksek Komutanlığı” oluşturmuştur (Sönmezoğlu, 2000, s.248).

Yunan politikasının, PASOK'tan sonra iktidara gelen Yeni Demokrasi Partisi iktidarı tarafından da değiştirilmeyeceğini ortaya koyan belirtiler, 1990 yazından itibaren görülmeye başlanmıştır.

Yunan Hükümetinin AT üyeliğini Türkiye'ye karşı kullanmakta kararlı olduğunu göstermesi, NATO'yu Ege'de daha önce yaratmış bulunduğu oldubitteleri meşrulaştıracak bir dayanak olarak kullanma niyetini sürdürmesi, ABD ile 8 Temmuz 1990'da yaptığı Savunma İşbirliği Antlaşması'nı “Türk tehdidine karşı bir güvence” olarak yorumlamaya ve yorumlatmaya kalkışması, Mitsotakis'in de Papandreu'dan farklı bir Türkiye politikası izlemeye niyeti olmadığını gösteriyordu (Gürel, 1993, s.99).

1990 Eylül'ünde AT, 12 Eylül 1980'den beri dondurulmuş bulunan 700 milyon dolarlık krediyi serbest bırakıp en azından bir yönüyle Türkiye ile olan ilişkilerini

normale döndürmek istemişti. Ancak Türkiye açısından parasal değerinden çok, toplulukla ilişkilerin normalleştirilmesi bakımından olumlu sayılabilecek bir adımı engelleyen, Mitsotakis Hükümetinin vetosu olmuştur (Gürel, 1993, s.99).

1996 yılı başında yaşanan Kardak krizinde, kendi egemenliğinde olduğunu iddia ettiği kayalıklardan birine asker çıkararak, ancak gelişen olaylar neticesinde geri çekilmek zorunda kalan, aynı şekilde 1997 yılında Rusya Federasyonu'ndan ısımarlanan S-300 Satıhtan Havaya Güdümlü Mermilerinin (SAM) Kıbrıs'a konuşlandırılacak olmasına Türkiye'nin sert ve kararlı tepkisi sonucunda 1998 yılında güdümlü mermi platformlarını Kıbrıs yerine Girit'e konuşlandırmak zorunda kalan Yunanistan, Türkiye'ye karşı izlemiş olduğu politikalarda değişiklikler yapmak zorunda kaldığını anlamış ve yapılan değerlendirmeler sonucunda taktiksel düzeyde yumuşama ve Türkiye'yi AB'nin etki alanına çekmenin Yunanistan çıkarlarına daha fazla hizmet edeceği yönündeki görüşler ağırlık kazanmış ve yeni Yunan siyaseti devreye sokulmuştur (Büyüksağnak, 2002, s.83-84).

Yunanistan, Ege'yi her yönü ile bir Yunan Denizi haline getirmek suretiyle Türkiye'yi Trakya ve Anadolu karasuları içine hapsedmeyi, Kıbrıs'ta enosisi gerçekleştirerek Türkiye'nin Akdeniz ile bağlantısını kesmeyi ve bu iki temel hedefe kolayca ulaşabilmek için de onun NATO, ABD ve Avrupa Topluluğu (AT) ile her türlü ilişkilerini zayıflatmayı "ulusal bir politika" olarak benimsemiş görünmektedir. Yunanistan'ın ilişkileri yakınlaştırma ve yumuşatma girişimleri bugüne kadar Ege ve Kıbrıs'ta Türkiye'den daima ödünler koparmaya yönelik olmuştur (Özkan, 1989, s.87).

Yunanistan, tam üyesi bulunduğu AET'yi, bütün kuruluşları ile Türkiye'ye karşı kullanmış ve kullanmaktadır. Komisyon ve Konsey içinde veto hakkıyla ilişkilerimizi etkilemiş, dondurmuş, Avrupa Parlamentosu'nda ise Türkiye aleyhinde rapor ve karar tasarıları hazırlamıştır. Avrupa Parlamentosu'ndaki 24 Yunan üyenin üzerinde tek birleştikleri mesele Türk düşmanlığıdır. Avrupa Parlamentosu'nda "Fokların Korunması" konusu dahi görüşülürken Yunan parlamenterler Türkiye aleyhtarlığı yapmışlardır. Avrupa Konseyi'nde de Yunanistan aynı yollara başvurmuş ve Türk parlamenterlerin bulunmadığı bir dönemde teşkilatı Türkiye'ye karşı bir propaganda vasıtası haline getirmek istemiştir (İnan, 1986, s.96-97).

1984'ten bu yana Yunanistan'ın en çok zorladığı halka, Doğu Ege Adaları'nın Yunanistan tarafından askerleştirilmesi ve silahlandırılması konusudur. Nitekim Yunan Başbakanı Papandreu, 7 Nisan 1985 tarihinde, Larissa'da yaptığı konuşmada, Doğu Ege Adaları'nı silahlandırmakla, Lozan Antlaşması'nı ihlal ettiklerini açıkça beyan etmiştir. Yine bu paralelde, Limni Adası'nın ve bu adadaki birliklerin NATO planlarına dahil edilmesi ve NATO manevralarına iştirak ettirilmesi gayretleri güncelliğini korumaktadır.

Yunanistan, Türkiye'ye karşı daima genişleme politikasını sürdürmüş ve sürdürmektedir. Yunanistan'ın görünür gelecekteki asıl amacı, Ege Denizi'ni bir Yunan gölü haline getirmek ve Kıbrıs'ı ilhak etmektir. Bu genişleme politikasında da her zaman olduğu gibi büyük devletlerin desteğine mazhar olmuştur. Bugün de bu desteği sağlama çabasındadır. Bunun için de dünya kamuoyu oluşturmaya büyük önem vermekte ve bu uğurda geniş ve etkili bir propaganda faaliyeti yürütmektedir (Belen, 1995, s.146).

1981 yılında tam üye olurken Türk-Yunan sorunlarını AET bünyesine taşımayacağına dair yazılı taahhütte bulunmasına rağmen, üye olur olmaz bu taahhütlerini unutan Yunanistan, AET içerisinde yıllarca sürecek ve hala da devam eden bir Türkiye düşmanlığı politikasını yılmadan, usanmadan uygulamaktadır. Türkiye 1980'li ve özellikle de 1990'lı yıllarda AB üyeliğini adeta ne pahasına olursa olsun istediğini gösterdikçe Yunanistan'ın AB içerisinde Türkiye'ye karşı yürüttüğü siyasetin beklentileri de yükselmiştir.

Yunanistan'ın o zamanlar AET olarak bilinen AB'ye üye olduğu 1981 yılından beri Türkiye ile sorunlarını AB'nin bir parçası haline getirmeye yönelik çaba sarf etmiştir. 1999 Helsinki Zirvesi ile birlikte Kıbrıs ve Ege sorunları Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde siyasi kriterler haline getirilmiştir. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, Atina hükümetleri 1981 yılından bu yana yürüttükleri siyasette kendi açılarından başarılı olmuşlardır (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.197, 203).

7.4. Avrupa Birliği (AB)'nin Türkiye, Yunanistan ve Adalar Denizi Politikası

Avrupa “kendi Avrupalı kimliğini” eski Yunan ve Roma zerine oturtmuştur. Avrupa Yunanistan'ı bu nedenle kendine yakın görmüştür. Buna karşılık 600 yıl öncesinden başlayarak, Osmanlı'nın (Türklerin) Avrupa ve Hıristiyanlık ile kavgası vardı. Koskoca Osmanlı İmparatorluğu (Avrupa'ya göre Türkler), Avrupa'nın ortalarına kadar girmişler, oralarda 500 yıl yaşamışlardır. Hala Balkanlar bölgesi Osmanlı (Türk ve Müslüman) izlerini ve toplumsal birikimini yoğun bir biçimde yaşamaktadır. Avrupa (ve Hıristiyanlık) Osmanlı'yı (Türkleri ve Müslümanları) 600 yıl öncesinden başlayarak, kendine düşman görmüştür. 2000'li yılların içine girdiğimiz bu dönemde bile 600 yıllık tarihin izleri henüz Avrupa'dan silinmiş değildir (Manisalı, 2000, s.98-99).

Her ne kadar Türkiye 1999 Helsinki Zirvesi'nde aday ülke ilan edilmiş olsa da; aşırı nüfusu, bulunduğu jeopolitik coğrafyada ABD'nin terörist ya da teröre destek veren ülkeler listesinde yer alan bazı ülkelere komşu olması ve yüksek sesle belirtilmese de var olduğu düşünülen kültürel farklılıktan dolayı, AB Türkiye'yi bir müstakbel ye olarak görmek yerine bu istenmeyen ülkeler ve bölgelerle kendisi arasında az çok istikrarlı bir bariyer olarak görme eğilimindedir (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.200-201).

Yunanistan'ın 1 Ocak 1981'den itibaren onuncu ye olarak Avrupa Topluluğu (AT)'na girmesi ile Topluluk, başta iki kez aksini Türkiye'ye garanti etmiş olsa da, Türk-Yunan sorunlarına yavaş yavaş müdahil olmaya başlamıştır.

Yunanistan'ın başlangıçta uluslar arası platformlarda uyguladığı Türkiye karşıtı politikaların işlendiği yerler ABD Kongresi ve BM Güvenlik Konseyi iken, bu politikalar 1981'den sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na doğru genişletilmiştir. Bu değişikliğin en önemli nedeni, Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra ABD tarafından Türkiye'ye karşı 1975 yılında başlatılan silah ambargosunun 1978 yılında kaldırılması olmuştur. Ayrıca, bu dönemde Sovyetler Birliği'ne karşı

ABD'nin Türkiye ile işbirliği içinde bulunma zorunluluğu da, Yunanistan'ın bu kararı almasında diğer bir etken olmuştur (Büyüksağnak, 2002, s.80-81).

Avrupa Birliği, Ege sorununda Yunanistan'ın tezlerini desteklemekte ve Türkiye'yi tehdit etmektedir (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 2001, s.11).

Buna örnek olarak Avrupa Parlamentosu'nun bazı kararları gösterilebilir:

Avrupa Parlamentosu, Doğu Ege'de Kardak Adası ile ilgili olarak Türkiye'nin provokatif askeri operasyonlarından kaygı duymaktadır... Kardak Adası, 1923 yılındaki Lozan Antlaşması, 1932 yılında İtalya ve Türkiye arasındaki Protokol ve 1947 Paris Barış Antlaşması'na göre Oniki Ada adalar grubuna dahildir ve 1960'lı yıllardaki Türk haritaları bile bu adaları Yunan toprağı olarak göstermektedir.²³

Avrupa Parlamentosu, (1) Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin bir üye devleti olan Yunanistan'ın egemenlik haklarını tehlikeli bir biçimde ihlal etmesinden ve Ege'deki askeri gerginliğin artmasından ciddi biçimde kaygı duymaktadır... (3) Yunanistan'ın sınırlarının aynı zamanda Avrupa Birliği'nin dış sınırlarının parçası olduğunu vurgular.²⁴

Avrupa Parlamentosu, Türkiye'den Ege'deki özellikle Kardak Adası'na ve kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesine ilişkin olarak, farklılıkların giderilmesine çalışılmasında uluslar arası hukuk ilkelerine saygı gösterilmesini istemektedir.²⁵

²³ European Parliament, Contestation of Sovereign Rights of a Member State (situation in the Aegean Sea), Resolution on the provocative actions and contestation of sovereign rights by Turkey against a Member State of the Union (B4-0146, 0154, 0164, 0245, 0249 and 0254/96), 15.02.1996.

²⁴ European Parliament, Contestation of Sovereign Rights of a Member State (situation in the Aegean Sea), Resolution on the provocative actions and contestation of sovereign rights by Turkey against a Member State of the Union (B4-0146, 0154, 0164, 0245, 0249 and 0254/96), 15.02.1996.

²⁵ European Parliament, Resolution on the Commission Reports on the developments in relations with Turkey since the entry into force of the Customs Union (COM (96)0491-C4-0605/96 and COM (98)0147-C4-0217/98), 17.09.1998.

8. KARASULARI SORUNU

8.1. Sorunun Ortaya Çıkışı

Karasularının genişliği sorunu milletlerarası deniz hukukunun en çapraşık ve henüz kesin bir çözüme bağlanmamış olan, tartışmalı bir konudur.

Bu sorun; Milletlerarası Hukuk Komisyonu Tasarısı üzerinde çalışan 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda tartışılmış, fakat bir çözüme bağlanamamıştır. Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, bu konuda bir hükme yer verilmeksizin kabul edilmiştir. Bu sorunu tartışmak üzere toplanan 1960 Cenevre Konferansı da başarı sağlayamamıştır.

Karasularının genişliği hususunda dikkati çeken nokta, deniz gücü büyük olan devletler, “gerek iktisadi ve gerekse askeri bakımdan” karasularının dar olmasını istememektedirler. Buna karşılık deniz gücü büyük olmayan devletler ise egemenliklerine tabi olan deniz alanlarını genişletmek eğilimindedirler (Kurumahmut, 1992, s.13).

Karasuları, ona sahip olan ülkenin egemenlik haklarını kullandığı, kara ülkesinin denize doğru uzanmış bir parçasıdır. Uluslar arası hukuka göre de, bu egemenlik hakkını karasularının altındaki deniz yatağında, deniz yatağının altındaki toprak kütlelerinde ve üzerindeki hava sahasında da aynen kullanabilmektedir. Karasularını genişleten bir ülke, egemenlik alanını da aynı oranda genişletmiş olur. Bu itibarla Yunanistan'ın Ege'de karasularını genişletmesini, ülkesine arazi ilhak etmesi ile eşdeğerde bir hareket olarak yorumlamak gerekir (Apatay, 1995, s.514-515).

Lozan Barış Antlaşması'nda ya da iki devletin müşterek rızası ile gerçekleştirilmiş başka herhangi bir belgede karasularının genişliğine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla beraber, Lozan Barış Antlaşması yapıldığında ve takip eden on yılı aşkın bir zaman diliminde her iki devletin e karasuları genişliği üç mildi. Daha açık bir ifadeyle, Lozan Barış Antlaşması'nın

yapıldığı dönemin Antlaşma'ya esas olmuş koşullarından birisi, bu üç mil karasuları genişliğidir. Bu durumun izleri antlaşma metnine de yansımıştır. Lozan Barış Antlaşması md. 6/son "*İşbu Muahedede hilafına bir hüküm olmadıkça, hududu bahriye, sahilden üç milden dun mesafede kain ada ve adacıkları ihtiva eder*" hükmünü taşımaktadır. Aynı doğrultuda md. 12/son c.'de de "*Asya sahilinden üç milden dun mesafede kain adalar, işbu Muahedede hilafına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hakimiyeti altında kalacaktır*" hükmüne yer verilmiştir (Başeren, 2003, s.107-108).

Yunanistan 18 Eylül 1931 tarih ve 325 sayılı kanun (Bkz. EK 9) ile hava yolları ve emniyet meseleleri ile ilgili olarak karasularını 10 mil olarak, ardından da 13 Ekim 1936 tarih ve 450 sayılı kanun (Bkz. EK 8) ile karasularını kıyıdan itibaren 6 mil olarak tespit etmiştir.

Yunanistan'ın karasularını altı mile genişlettiği tarih, ilginç bir şekilde Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin kısa bir süre sonrasına gelmiştir. Boğazlar'ın Türk yönetimine geri verilmesini sağlayan bu sözleşmenin, Yunanistan'ı huzursuz ettiği görülmektedir. Aynı zamanda, Ege'de yeni haklar elde edebilmek için bu uygun zamanı kullanmıştır. Boğazlar'la ilgili sözleşmenin Türk yöneticileri üzerinde yarattığı memnuniyet havası ve iki ülke arasında 30 Ekim 1930 tarihinde imzalanan Dostluk, Bitarafılık, Uzlaşma ve Hakem Muahedesi ile 1933 yılında imzalanan Samimi Antlaşma Misakı ve 1934'te Yugoslavya'nın da katılımıyla imzalanan Balkan Antantı'nın yarattığı dostluk havası Yunanistan tarafından iyi değerlendirilmiş gözükmektedir (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.19): "Nitekim Yunanistan'ın karasularını bu genişletmesi Türkiye tarafından herhangi bir itiraz ya da kınama konusu yapılmamıştır. Oysa Yunan karasularının bu yolla genişlemesi Ege'de değişik boyutlarda 2383 adaya sahip olduğu bildirilen Yunanistan'ın ele geçirdiği deniz alanını, Ege Denizi'nin %35'ine çıkarmıştır (Pazarcı, 1986, s.24).

Türkiye; 1958 ve 1960 Cenevre Konferansları sonunda ortaya çıkan gelişmeler karşısında, özellikle Ege Denizi'ndeki durumu göz önünde bulundurarak, 25 Mayıs 1964 tarih ve 476 sayılı Karasuları Kanunu'nu çıkarmıştır. Bu kanun ile karasularının genişliği 6 deniz mili olarak belirlenmiş ve bundan fazla bir genişlik fiili mütekabiliyet şartına bağlanmıştır (Kurumahmut, 1992, s.13). Türkiye, 27 Şubat

1974'te Yunanistan'a bir nota vererek şunları belirtmiştir: “Genel kapsamlı kurallar, Ege gibi kapalı ya da yarı kapalı özellikler taşıyan denizlerde uygulanamaz; kendi karasularının genişliğini belirlerken bir devlet, komşu bir devletin açık denize çıkışını engelleyemez ve engellemek zorundadır” (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.100).

1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile birlikte, her iki ülke açısından da karasuları konusu, ulusal güvenlik kayguları içinde ele alınmaya başlanmıştır. Uluslar arası Deniz Hukuku Konferansları çerçevesinde karasularının 12 mile kadar genişletilebilmesi konusunda genel bir yaklaşımın belirlenmesine koşut olarak, Yunanistan, Ege Denizi'ndeki ulusal karasularını 6 milden 12 mile çıkaracağı yolunda açıklamalarda bulunmaya başlamıştır. Ancak, Türkiye Yunanistan'ın bu açıklamalarına oldukça sert tepki göstermiştir (Aksu, 2001, s.61-62).

Ege'deki nazik dengeyi ve Yunanistan'ın bu dengeyi bozma niyet ve hazırlığını dikkate alan Türkiye, 1976 yılında konuyla ilgili olarak ortaya kesin bir tavır koymuştur. Türkiye, Yunanistan'ın karasularını altı milin ötesine genişletmesinin “*savaş nedeni*” (*casus belli*) sayılacağını kesin bir dille ilan etmiştir. Demirel'in başbakanlığını yaptığı 1. Milli Cephe Hükümeti'nin bu kararı, zamanın Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından 15 Nisan 1976'da ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a yazılı bir mesajla bildirilmiştir (Milliyet Gazetesi, 11 Şubat 1996, s.19).

1982 yılı Ocak ayı sonlarında Yunanistan'ın, Papandreu'nun Sovyetler Birliği'ne yapacağı gezinin hemen öncesinde, Taşoz Adası açıklarındaki uluslar arası sularda sismik araştırmalara başlaması Türkiye'nin protestosu ile karşılaşmış, sonuçta 22 Haziran 1982 tarihinde taraflar arasında, görüşmeler sürecini başlatma niyetiyle, karşılıklı olarak kışkırtıcı eylemlerden kaçınma temelinde bir anlaşma imzalanmıştır. Bu arada Papandreu Moskova'da ülkesinin karasularını 12 mile çıkarması konusunda Sovyetler Birliği'nin desteğini almaya çalıştıysa da bunu başaramamıştır (Sönmezoğlu, 2000, s.246).

1984 yılı Mart ayı başlarında iki ülke donanması Ege'de tatbikat yaparken Yunanistan, Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait gemilerin Semadirek Adası'nın kuzeyinde

bir Yunan savaş gemisine²⁶ ve diğer bazı Yunan teknelerine ateş açtıkları iddiasıyla Türkiye'yi protesto etmiş, ardından Ankara'daki büyükelçisini geri çekmiştir. Buna karşılık Türkiye, gemilerinin uluslar arası sularda ve Yunan resmi makamlarının haberdar oldukları bir bölgede atış yaptıklarını açıklayarak Yunanistan'ın iddialarını reddetmiştir. Bir süre sonra olayın Yunan hükümetine yanlış bilgi verilmesinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Bu arada olay, o yıllarda tüm dış ve iç politika stratejisini “Türkiye tehdidi” teması üzerine kuran Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu tarafından kullanılmıştır (Sönmezoğlu, 2000, s.247).

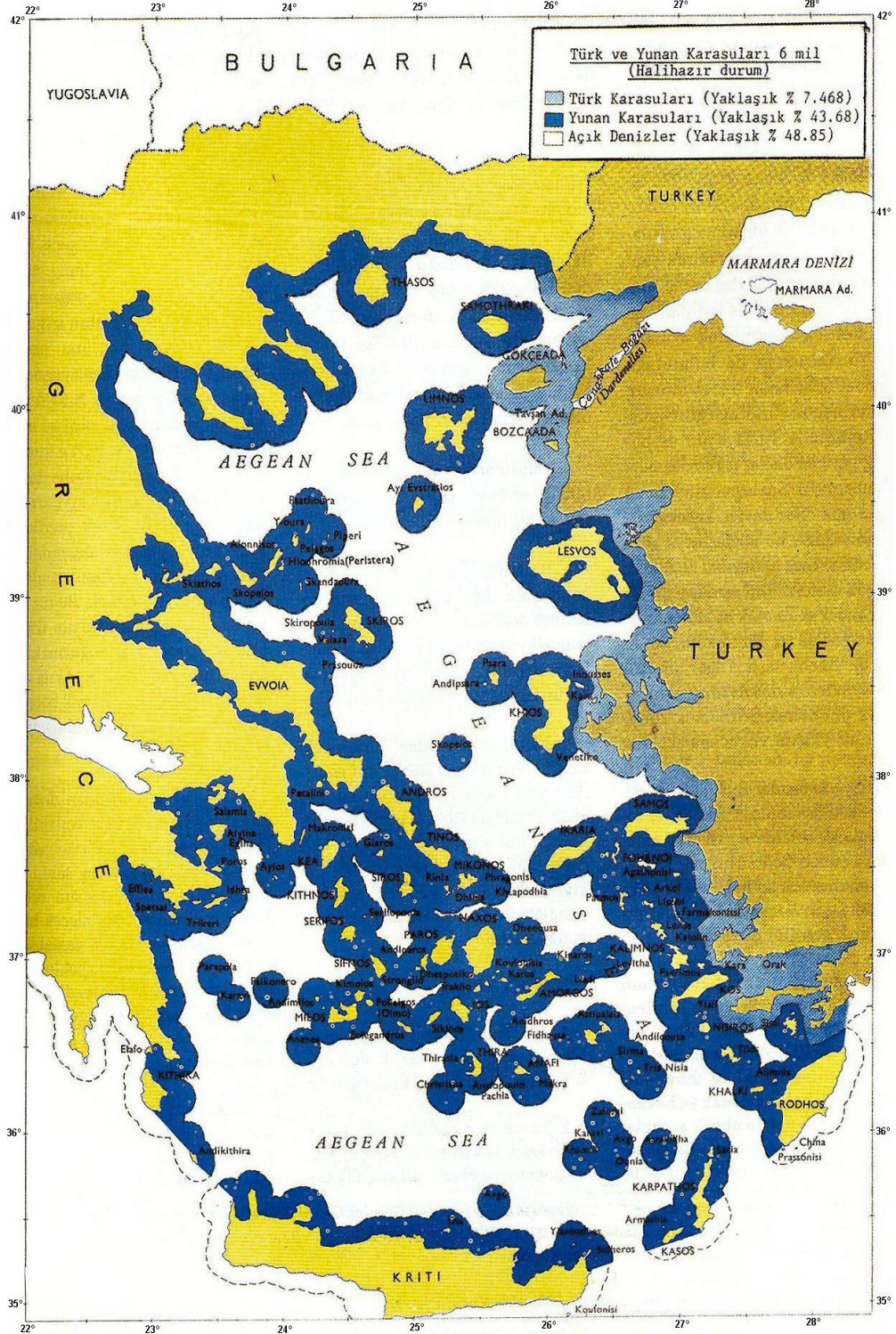
Şu andaki 6 mil uygulaması çerçevesinde Ege'deki Yunan karasuları yaklaşık %43,5, Türk karasuları ise yaklaşık %7,5'lik bir oranı temsil etmektedir. Bölgede geri kalan alanlar ise açık deniz statüsündedir. Eğer Yunanistan karasularını 12 mile çıkaracak olsa, Ege'nin yaklaşık %71,5'ine, buna karşılık Türkiye ise yaklaşık %8,8'ine sahip olacak, açık deniz statüsündeki alan ise %19,7'ye inecektir. 12 mil uygulamasında Yunanistan'ın bu denizdeki karasuları iki misline yakın bir artış gösterirken Türkiye'nin karasularında çok küçük bir değişiklik olacağının görülmesinin nedeni, Ege'de Yunanistan'a ait olan bazı adaların Türkiye anakarasına çok yakın olması ve bölgede birbiriyle kesişen karasuları sorununun çözümünde orta hat ilkesinin kullanılıyor olmasıdır.²⁷ Yunanistan'ın yönelebileceği, Türkiye'yi kendi karasularından açık denize çıkamaz hale getirecek olan böyle eşitsiz bir hak kullanımı Ankara tarafından “kabul edilemez” hatta bir *savaş nedeni* olarak görülmektedir (Sönmezoğlu, 2000, s.321-322).

1991 yılı Ekim ayı içinde yapılması planlanan Akdeniz Çağrı Kuvveti / 2 Tatbikatı'ndan Türkiye'nin çekilme nedeni, NATO komuta kademesinin, Ege'deki “uluslar arası sular”ın, Yunanistan'ın isteği doğrultusunda tatbikat kapsamı dışında tutulmasını kararlaştırmasıydı. NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Askeri Karargahı (SHAPE)'nden yapılan bir açıklamayla, “bu suların kapsam dışı tutulmasının, NATO'nun Yunanların istediği gibi, bu suların Yunanistan'a ait karasuları olduğunu kabul ettiği anlamına gelmediğinin” belirtilmesi, Türkiye'yi ikna etmeye yetmemiştir (Gürel, 1993, s.100).

²⁶ Yunanistan, *Panter* adlı Yunan savaş gemisinin Yunan karasularında Türk savaş gemilerinin tatbikatını izlerken kendisine ateş açıldığını öne sürmüştür.

²⁷ Bu durum 1964 Türk Karasuları Kanunu ile kabul edilmiştir.

NATO'da Yunanistan dahil tüm üye devletlerin ortak karar almasına rağmen; 1993 yılında BM'nin Bosna Hersek hava sahası üzerindeki uçuş yasağının uygulanması ve denetlenmesi amacıyla icra edilen harekatta (Deny Flight) Türkiye'nin görevlendirdiği Hava Kuvvetleri unsurları ve 1999 yılında Kosova Krizi esnasında NATO'nun başlattığı hava hareketına katılacak Hava Kuvvetleri unsurları, Yunanistan Ege üzerinde geçiše izin vermediği için, Türk karasularını takiben Girit Adası'nın güneyinden, uluslar arası hava sahasından Adriyatik bölgesine uçmak mecburiyetinde kalmışlardır. Bu çarpıcı bir örnektir. Ege'nin tümüne sahip olma amacındaki Yunanistan'ın, Ege Denizi ve üzerinde oluşacak hava sahası üzerinden Türk deniz ve hava unsurlarının "Zararsız Geçiş" ve "Transit Geçiş" kapsamında serbestçe geçebileceği şeklindeki açıklamaları gerçekleri yansıtmamaktadır (Aklar, 2003, s.26).

Şekil 8.1. 6 Deniz Miline Göre Karasuları.

Şekil 8.2. 12 Deniz Miline Göre Karasuları.

Şekil 8.3. Türkiye Tarafından Belirlenmiş Eğitim ve Atış Sahaları.

8.2. 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Konvansiyonu

Karasularının genişliği, karasuları kavramının ortaya çıkmasından itibaren tartışma konusu olmuştur. Bu hususta ortaya atılan ilk fikirler başlangıçta oldukça dağınıktır. Top menzili ölçütü, XVIII ve XIX uncu yüzyıllarda uygulamada ve doktrinde geniş yer bulmuştur. Bir İtalyan diplomatı olan Fernando Galiani tarafından 1782’de ileri sürülen ve karasularının genişliğine ilişkin fikirlerin tarihi gelişim süreci içerisinde önemli bir yer tutan diğer bir ölçü de üç mil ilkesidir. Galiani tarafsız devletlerin vazifelerini konu alan kitabında karasularının genişliği olarak, o zamanın teknolojik koşullarına göre en uzun top menzili olan üç mil mesafeyi önermiştir. Galiani’nin top menzili ile 3 mil mesafeyi birleştirmesinden sonra, 1930 Konferansı’na kadar geçen zaman içinde en çok uygulanan ölçü bu 3 mil ilkesi olmuştur (Başeren, 2003, s.120). 1930 La-Haye Kodifikasyon Konferansı ve 1958 Cenevre Birinci Deniz Hukuku Konferansı’nda karasuları genişliğine dair bir netice elde edilememiştir.

Karasuları ve Bitişik Bölge Konvansiyonu’nda, karasularının genişliği konusunda bir hüküm yoktur. Milletlerarası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan tasarıda da böyle bir hükme yer verilmiş değildir. Bu boşluğun nedenini, Komisyon, raporunda şöyle açıklamıştır (Toluner, 1996, s.85):

1. Komisyon, karasularının genişliği konusunda, milletlerarası uygulamanın yeknesak olmadığını kabul eder.
2. Milletlerarası hukukun, bir devletin karasularını 12 milden fazla genişletmesine müsaade etmediği görüşündedir.
3. Komisyon, karasularının bu sınıra kadar olan genişliği konusunda herhangi bir karar almaksızın, bir yandan, pek çok devletin 3 milden fazla bir genişlik saptadığı, öte yandan, pek çok devletin kendi karasularının genişliği bundan dar olduğunda, böyle bir genişliği tanımadıkları vakıasına, dikkati çeker.

4. Komisyon, karasularının genişliği sorununun bir milletlerarası konferansta çözümlenmesi görüşündedir.

1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda, "Karasuları ve Bitişik Bölge" ile ilgili konuları incelemek üzere oluşturulan I. Komisyon'daki müzakerelerde, Yunan delegasyonundan E.Kripsis; "6 mil uygulamakla birlikte, ülkesinin 3 millik bir genişliğe sadık olacağını, konferans sonunda 3 mil konusunda mutabakat sağlanırsa ülkesinin de bu genişliği uygulayacağını" açıklamıştı (Apatay, 1995, s.517).

8.3. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Bu sözleşme, deniz hukuku ile ilgili bütün konuları düzenleyen ve şimdiye kadar yapılmış en teferruatlı sözleşmedir. 1958 Sözleşmelerinde yer alan birçok hüküm bu sözleşmede de muhafaza edilmiş olmakla beraber, bazı kurumlar değiştirilmiş, bazı kurumlar ise ilk defa bu sözleşme ile ihdas edilmiştir (Gündüz, 2000, s.352).

1973 tarihinde Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı toplanmış ve 1982 tarihinde çalışmalarını tamamlamış, karasuları kavramına yeni boyutlar kazandıran sözleşme, 10 Aralık 1982 ile 9 Aralık 1984 tarihleri arasında imzaya açık tutulmuş ve aralarında Yunanistan'ın da bulunduğu 159 devlet tarafından imzalanmıştır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu dokuz devlet ise sözleşmeyi imzalamamıştır (Kurumahmut, 1992, s.16).

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, denize kıyısı bulunan devletlerde, karasularını 12 mil genişlikte saptama hakkının tanınması yolunda güçlü bir eğilim ortaya çıkmıştır. O kadar ki, böyle bir hükmün hazırlanmakta olan antlaşma metninde yer alması konusunda daha başlangıçtan itibaren hiçbir çevrede herhangi bir kuşku duyulmamıştır (Toluner, 1996, s.97).

Sözleşme'nin 3 üncü maddesinde "Her devletin, karasularının genişliğini bu sözleşmeye uygun şekilde belirlenen esas hatlardan itibaren on iki deniz milini aşmayan bir sınıra kadar tespit etme hakkı vardır" (Gündüz, 2000, s.357) hükmü yer almaktadır.

Bu hüküm, beyan edici bir nitelik taşır. Diğer taraftan akit devletlere karasularının genişliğini 12 mil belirlemek konusunda bir yüküm yüklememektedir (Kurumahmut, 1992, s.16).

Çizelge 8.1. Normal Esas Hatlara Göre Adalar Denizi Karasuları.

Genişlik	Türk Karasuları		Yunan Karasuları		Uluslar arası Sular	
	%	Km ²	%	Km ²	%	Km ²
3 Mil	3,8	7007	21,8	40985	74,4	139655
6 Mil	7,47	14000	43,68	81969	48,85	89469
7 Mil	7,93	14880	49,73	93317	42,34	79450
8 Mil	8,21	15406	54,74	102718	37,05	69523
9 Mil	8,51	15969	60,70	113902	30,79	57776
10 Mil	8,57	16081	64,10	120282	27,33	51284
11 Mil	8,70	16325	68,63	128782	22,67	42540
12 Mil	8,76	16438	71,53	134224	19,71	36985

Türkiye konferansın başından itibaren karasuları genişliğinin; coğrafik, jeolojik, jeomorfolojik niteliklerin göz önünde bulundurulmasıyla tespit edilmesi gerektiğini savunmuş, farklı özellikler gösteren deniz alanlarında genişliğin, sahildevletlerin haklarını etkilemeyecek şekilde eşitlik prensibine uygun olarak, anlaşma yolu ile belirlenmesini talep etmiştir. Ancak, Türkiye'nin bu talebi kabul görmemiş ve nihai senette yer almamıştır.

1982 BMDHS ile kıyı devletlerine 12 mile kadar varan bir karasuyuna sahip olma hakkı tanınmış olmakla birlikte, kıyı devletine tanınan bu hakkın, coğrafi ve hukuksal etkenlerin ışığı altında bazı sınırlamalara uğraması söz konusudur. Sözleşmenin kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan devletler arasında karasularının sınırlandırılması ile ilgili 15 inci maddesinde, “İki devletin kıyısının karşı-karşıya veya yan-yana (bitişik) olduğu durumlarda, iki devletten hiçbirisi, aralarında aksini öngören bir anlaşma olmadıkça, karasularını, her noktası iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar

üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi bir hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir şekilde sınırlandırmasının gerekli olduğu yerlerde, yukarıdaki hüküm uygulanmaz” (Gündüz, 2000, s.359) hükmü yer almaktadır.

Bahse konu maddeyi yine aynı sözleşmenin iyi niyet ve hakların suiistimal edilmesi ile ilgili 300 üncü maddesiyle – ki “Taraflar devletler, bu sözleşmeye göre üstlenilen yükümlülükleri yerine getireceklerdir ve bu sözleşmede tanınmış olan hakları, yetkileri ve özgürlükleri, hakkın suiistimalini teşkil etmeyecek bir tarzda kullanacaklardır” (Gündüz, 2000, s.439) hükmünü içermektedir - birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Zira, kıyıları karşılıklı olan devletlerden birisinin, sözleşmeden kaynaklandığını beyan ederek, takdir yetkisini kullandığını ve karasuları genişliğini 12 mile çıkardığını beyan etmesi iyi niyet ve hakkın kötüye kullanılmamasını gerektiren maddeleri ihlal edecektir.

8.4. Karasuları Sorunu Konusundaki Türk Tezi

Ege, Türk ve Yunan anakaraları arasında bulunan yarı kapalı bir denizdir ve binlerce ada, adacık ve kayalıklarla bezenmiştir. Hem Türkiye hem de Yunanistan Ege’de, bu denizin ve üzerindeki hava sahasının üçüncü ülkeler gibi Türkiye ve Yunanistan tarafından da özgürce açık deniz ve uluslararası hava sahası olarak kullanıldığı, 6 deniz millik karasuları uygulamaktadır.

Mevcut 6 millik karasuları genişliğinde, Ege’nin yaklaşık yarısı açık denizdir. Yunanistan tarafından Ege’de karasularının mevcut 6 milin ötesine uzatılması, en haksız anlamlara sahip olacak ve aşağıdaki sebeplerden dolayı bir hak suiistimali oluşturacaktır (www.mfa.gov.tr):

Ege’de karasuları genişliğinin 6 mil olduğunu ve böyle kalmasının da hukuksal şartların yanında coğrafik özelliklerin sebep olduğu zorunluluklardan kaynaklandığını savunan Türkiye; Yunanistan’la arasında ciddi bir uyuşmazlık

konusu olan Ege Denizi karasularının genişliği konusunda aşağıda ifade edilen haklı görüşleriyle ortaya çıkmaktadır (Kurumahmut, 1992, s.16):

1. Karasularının genişliğine ilişkin olarak yerleşmiş genel bir milletlerarası kural henüz oluşmamıştır (Kurumahmut, 1992, s.16). Karasularının genişliği konusunda geçerli genel, tekdüze kural yoktur ve olamaz. 1982 BMDHS'nde 12 millik karasuları genişliği azami olarak kabul edilmiştir ve her duruma otomatik olarak uygulanamaz. Bu sözleşmenin 3. Maddesi'nde canlandırılan 12 mil sınırı ne zorunludur ne de otomatikman uygulanacak bir sınırdır. Bu, şartlar izin verdiği takdirde uygulanabilecek en fazla genişliktir. Ayrıca bu hak, sözleşmenin 300. maddesinde de belirtildiği gibi, kötüye kullanılamaz (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.100).
2. Bir devlet karasuları genişliğini belirlerken, diğer bir devletin açık denizlere doğrudan çıkmasını engellememeli ve karasuları genişliği, denizlerin coğrafik özellikleri göz önünde bulundurularak saptanmalıdır (Kurumahmut, 1992, s.16). Karasuları genişliği belirlenirken denizlerin coğrafi özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir. Bugün Yunanistan ve Türkiye'nin Ege'de 6 millik karasuları bulunmaktadır. Ege'nin %35'ini Yunan karasuları, %8,8'ini Türk karasuları ve %56,2'sini açık deniz alanları oluşturmaktadır. Ege'de karasularının 12 mil olarak saptanması halinde Yunan karasuları %63,9'a çıkarken, Türk karasuları sadece %10 olacak ve açık deniz alanları %26,1'e düşecektir. Bu koşullarda İstanbul ile İzmir arasında sefer yapacak bir Türk gemisi zorunlu olarak Yunan karasularından geçmek durumunda kalacak, Türk gemileri Yunan karasularından geçmeden açık denize çıkamayacaklardır. Ayrıca eğer Yunanistan, karasularını 12 mile çıkarırsa bu mesafedeki deniz yatağı ve deniz yatağının altı da Yunanistan'ın egemenliğine geçecektir (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.100). Karasularının 12 mil olması durumunda; açık deniz sahaları yok denecek kadar azalacak, Ege Denizi'nin tümüne yakın kaynakları Yunanistan'a kalacak, Türk Deniz Kuvvetleri'nin Ege'den Akdeniz'e geçişi imkansızlaşacak ve Türk ticaret gemileri Yunanistan'dan izin almadan Ege'ye çıkamayacaktır. Karasularının altı mil olduğu mevcut durumda bile, Türkiye'nin kıyılarından açık denize çıkışı; Trakya ve Biga yarımadalarının

batı kıyıları ile İzmir Körfezi çıkışı ve Kuşadası açıklarındaki dar koridorlarla sınırlıdır. Karasularının 12 mile çıkarılması durumunda Türkiye'nin batı kıyılarından açık denizlere çıkması olanaksız duruma gelecektir (Yılmazçelik ve Ertürk, 2005, s.20). Karasuları 12 mile çıkarılırsa Türkiye'nin 2820 km uzunluğundaki açık deniz kıyı hattının etrafı, Yunan karasuları tarafından çevrilecektir. Türkiye'nin batı kıyılarından Ege'nin uluslararası sularına ve benzer şekilde Ege'den Akdeniz'e girişi neredeyse kesilecektir.

3. 12 mil kuralının örf adet niteliği de Türkiye için yoktur. Çünkü Türkiye Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı tartışmaları sırasında buna karşı çıkmıştır. Türkiye oluşum aşamasından itibaren 12 mil genişlik esasına tutarlı bir şekilde karşı çıkmıştır. Bundan dolayı, 12 millik karasuyu genişliğinin bir gün örf örf ve adet kuralı değeri kazanması durumunda bile, bunun Ege'de Türkiye'ye karşı uygulanması hukuken imkansızdır (Kurumahmut, 1992, s.17).

Yukarıdaki görüşe göre, Ege'de karasularının Yunanistan tarafından 6 milin ötesine uzatılması Türkiye tarafından kabul edilemez. Yunanistan tarafından iddia edilenin aksine, karasularının bu şekilde bir tek taraflı uzatılması şu nedenlerden dolayı aynı zamanda 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne de karşı olacaktır. İki ülke arasında hiçbir denizcilik sınırının olmadığı da akılda tutulmalıdır.

Hatta Yunanistan, Ege'de diğer devletlere örneğin Rusya Federasyonu ve Ukrayna'ya 12 mil genişlik esasını uygulasa ve bu uygulama anılan devletlerce kabul edilse, hatta bütün devletler Yunanistan'ın 12 mil genişlik esasını kabul etse dahi Türkiye açısından hukuken hiçbir şey değişmemektedir. Çünkü Ege Denizi uyuşmazlığı, dar ve özellikleri bulunan bir deniz olan Ege'de iki kıyı devleti olan Türkiye ve Yunanistan'a ait bir uyuşmazlık olup hukuken ilgili taraf Türkiye ve Yunanistan'dır. Tek çıkar yol 6 millik statünün muhafazasıdır (Kurumahmut, 1992, s.17).

8.5. Karasuları Sorunu Konusundaki Yunan Tezi

Türkiye'nin karasularının 6 mil olması konusundaki tezlerine karşı olarak Yunanistan'ın geliştirmiş olduğu tezler şu şekildedir:

1. Yunanistan her şeyden önce, ülkesinin karasularının genişliğini saptamayı tamamen kendi egemenlik hakları çerçevesinde görmektedir (Sönmezoğlu, 2000, s.322). Bir kıyı devletinin karasularının yan sınırlarının sınırlandırılması, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3. Maddesi tarafından "Her devlet, karasularının genişliğini 12 Deniz Mili sınırını aşmayacak şekilde tesis etme hakkına sahiptir." şeklinde düzenlenir. Bu maddenin anlamı, çok açık bir şekilde, kıyı devletinin 12 mil sınırını ne zaman ve hangi uzunluğa kadar uygulayacağına tek taraflı olarak karar verme hakkı olduğu ilkesini doğrular. Dolayısıyla kıyı devletinin, karasularının genişliğini saptamak üzere, herhangi bir komşu devletin onayını isteme zorunluluğu yoktur ve bundan dolayı kıyı devletinin seçimine üçüncü bir ülke tarafından itiraz - tabii ki uygulanan genişliğin 12 Deniz Mili sınırını aşmaması koşuluyla – doğrulanmamış olurdu (www.mfa.gr). Yunanistan ayrıca, Türkiye'nin Akdeniz ve Karadeniz'de 12 mili uygulayarak bu durumu kabul ettiğini söylemektedir.²⁸
2. Yunanistan'a göre 12 mil uygulaması sonucunda oluşacak durum diğer ülkelerin Ege Denizi'ndeki seyir hakkını engellemeyecektir. 1982 BMDHS'nin 17. Maddesi'ne göre tüm yabancı gemilerin Yunan karasularından *zararsız geçiş*²⁹ hakkı vardır.
3. Karasularını genişliğinin 12 mil olabileceği kuralı BMDHS'nin üçüncü maddesinde kabul edilmiş ve imzacı devletler tarafından uygulanmış, örf adet niteliği kazanmıştır. Dolayısıyla bir uluslar arası hukuk kuralı olmuştur.

²⁸ 29 Mayıs 1982 gün ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu'na göre.

²⁹ 1.Geçiş, kıyı devletinin barışına, düzenine veya güvenliğine halel getirmediği kadar zararsızdır. Geçiş, bu sözleşmeye ve milletlerarası hukukun diğer kurallarına göre cereyan edecektir.

2.Yabancı bir gemi kıyı devletinin karasularında aşağıdaki hareketleri yaparsa, bu geminin geçişinin onun barışına, düzenine veya güvenliğine halel getirdiği kabul edilecektir.

İlgili maddenin tam metni için bkz. Gündüz, 2000, s.360-361.

Yunanistan da söz konusu sözleşmeyi imzaladığına göre, karasularını 12 mile çıkarma hakkına sahiptir.

4. Yunan adaları ve anakarası ülkesel bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu anlamda Yunanistan, Ege Denizi'ndeki tüm adalarını ülkesinin ayrılmaz ve anakara ile aynı siyasi ve hukuki özellikler taşıyan parçaları olarak görmektedir (Sönmezoğlu, 2000, s.323). Ülkesel bütünlük ilkesine uygun olarak herhangi bir kural dışılık oluşturmayan Ege'deki Yunan adalarının karasuları için de 12 mil kuralı geçerlidir.
5. Yunanistan'a göre Ege *kapalı veya yarı kapalı bir deniz*³⁰ değildir. 1982 BMDHS 9.Kısım Madde 122'deki tanıma uymamaktadır.

³⁰ Kapalı veya yarı-kapalı deniz, iki veya daha fazla devlet tarafından etrafı çevrilmiş ve başka bir denize veya okyanusa dar bir çıkışla bağlanan veya tamamen veya esas itibariyle iki veya daha fazla sayıdaki kıyı devletinin karasuları ve münhasır ekonomik bölgesinden oluşan bir körfez, havza veya deniz manasına gelir.

9. KITA SAHANLIĞI SORUNU

9.1. Sorunun Ortaya Çıkışı

Ege adalarının adını aldıkları deniz günümüzde, iki ülkenin (Türkiye-Yunanistan) kıyıdaş olduğu, coğrafi, siyasi ve tarihi bakımdan üzerinde durulması gereken “*kendine özgü*” bir denizdir. Zira bazıları karaya çok yakın olan adaların Balkan savaşları sonunda başlayan süreçte Türkiye’den ayrılmış bulunmaları sonucunda anormal denebilecek bir durum meydana gelmiştir. Rodos ve dolaylarında birkaç ada bir tarafa bırakılırsa Anadolu toprakları önünde yer alan bütün adalar (güneyden itibaren İstanköy, Leros, Lipsos, Patmos, Sisam, Nikarya, Sakız ve Midilli) Anadolu’yu taşıyan platformun (kıtta sahanlığı) üzerindedirler ve fiziki bakımdan Anadolu’nun bir parçasıdır (Tuncel ve Bostan, 1988, s.27).

Devletler günümüzde artan toplumsal istekler nedeniyle deniz ülkelerinin toprak altı zenginliklerinden yararlanma hakkına sahip olmakla yetinmemekte, bu isteklerini daha da genişleterek karasularının ötesinde açık denizin bir kısım deniz yatağının ve toprak altının da jeolojik bakımdan ülkelerinin bir devamı ve karanın halen su üzerine çıkmamış bir kısmı olduğunu, bunun sonucu olarak deniz ve denizin toprak altı alanlarının da egemenlik alanlarına eklenmesi gerektiğini iddia etmektedirler.

1872 yılından itibaren yapılan derin deniz dip araştırmaları dip üstünde ve altında maden, petrol ve gaz kaynaklarının varlığını ortaya koymuştur. Teknolojinin gelişmesi bu kaynakların işletilmesini mümkün kılmıştır. Bu yeni olanak, kıta sahanlığının statüsü ve sınırlandırılması konularını ortaya çıkarmıştır Devletler İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar bu konu üzerine eğilememişlerdir. Savaş bittikten sonra başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok devlet 1944-1951 yılları arasında yayınladıkları bildirimler ile kıyıları önündeki kıta sahanlıklarının kendilerine ait olduğunu ilan etmişlerdir (Bilge, 2000, s.234).

Kıt’a Sahanlığının hukuk kavramı olarak ortaya çıkması, 28 Eylül 1945’te Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Harry S. Truman’ın bir bildirisi ile

olmuştur. Bu bildirden önce bazı devletlerin deniz yatağına ilişkin bir takım hak iddialarına ya da sınırlandırma anlaşmalarına rastlanmışsa da, bunlar bir hukuk kavramı oluşturma niteliği göstermemişlerdir.

Başkan Truman'ın yayınladığı kıta sahanlığını yer altı ve deniz yatağı tabii kaynakları hakkında Birleşik Devletlerin izleyeceği politika ile ilgili tebliğ, kıta sahanlığı sorununun önemini ortaya koymuştur. Buna göre ülkenin kıta sahanlığının deniz yatağı ve toprak altı doğal kaynakları ABD'nin yetki ve kontrolüne tabi olacaktır. Bu yaptırımın nedenleri de aşağıda verilen sebeplere dayandırılmıştır (Bayraktar, 1990, s.2-3):

1. Kaynakların işletilmesi ve korunması kıyıda işbirliği yapılmasına ve tedbir alınmasına bağlıdır.
2. Kıta sahanlığı kıyı devletinin kara ülkesinin deniz içindeki uzantısıdır ve doğal olarak kara ülkesine bağlı saymak gerekir.
3. Kıta sahanlığında bulunan doğal kaynaklar kara ülkesindeki maden damar ve doğal servet birikintilerinin denize doğru bir uzantısından başka bir şey değildir.
4. Kıyı devletinin kendini savunma gereği, kıyılarının hemen ötesinde bu kaynakların işletilmesi için yapılacak işlemleri yakından izlemek zorunda bırakmaktadır. Devletler:
 - a. Kıta sahanlığının karanın bir devamı olduğu,
 - b. Buradaki doğal kaynakların koruma ve kullanılmasının ancak kıyıda alınacak tedbirlerle gerçekleşeceği,
 - c. Bu zenginliklerin kara ülkesinde bulunan ana kaynağın bir devamı olduğu ve devletin meşru savunması yönünden bunların işletilmesi ve denetimi altında bulundurulması gerektiği gerekçelerine dayanarak bu

alandaki bulunan doğal kaynakların mülkiyet ve işletme hakkına sahip olunması görüşünü savunmaktadırlar (Bayraktar, 1990, s.3).

Bildiri, komşu devletlerle bu alanın sınırlandırılması gerekiyorsa bunun hakkaniyet ilkelerine göre yapılacağını vurgulamaktadır. Ayrıca Kıt'a Sahanlığı üzerinde yer alan açık deniz rejiminde herhangi bir değişiklik olmayacağı da ilan edilmektedir.

1963 yılında Yunanistan, Rodos ve Karpatos adalarını çevreleyen deniz sahalarında petrol arama ruhsatları vererek, Ege'de ilk petrol çalışmalarını başlatmıştır. 1968 yılında da Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) Ege'de ilk sismik etüdü yaptırmıştır. Yunanistan, 1969 yılından itibaren Ege'deki arama faaliyetlerini Kuzey Ege'ye kaydırmış, Texaco ve Oceanic isimli petrol şirketleri, bu bölgede yoğun bir arama çalışmasına girerek, kısa sürede bir sondaj aşamasına gelmişlerdir. 1970 yılında da Yunanistan; Limni, Sakız ve Midilli gibi Anadolu yarımadasına çok yakın adaların civarından Batı Trakya'ya uzanan bölgede Oceanic, Texaco ve Island-Oil şirketlerine arama ruhsatı vermiştir. 1971 yılına kadar bu bölgedeki denizde petrol arama işlemleri, Yunanistan karasuları dışında sondaj safhasına geçmemiştir. 1971 yılında Selanik Körfezi'nde iki kuyu açılmıştır. Oceanic Şirketi de Taşoz Adası'nın doğusunda yaptığı sondaj çalışmalarında gaz ve ağır petrol bulmuştur. 1972 yılında Oceanic Şirketi Taşoz Adası'nın batısında Yunan karasuları içinde Kavala-1 Kuyusunu açmıştır. 1973 yılında da yine Oceanic Şirketi Kavala-1 Kuyusunu, Conoco isimli başka bir şirket de Limni Adası'nın güneydoğusunda Limnos-1 Kuyusunu açmıştır (Apatay, 1995, s.504-505).

Aynı yıl, Yunanistan İzmir Körfezi'nden doğu-batı yönünde çizilecek hattın kuzeyinde kalan ve karasularımızdan itibaren başlayan bütün Ege deniz sahasında, güneyde ise, Rodos civarlarında ve Girit'in kuzeyinde kalan bölgede çeşitli şirketlere petrol arama ruhsatı vermiştir (Apatay, 1995, s.505).

1973 Orta Doğu Savaşı'nı izleyen petrol bunalımı, petrol arama faaliyetlerini hızlandırmıştır. Petrol fiyatlarındaki büyük artış, deniz yatağında petrol aramayı maliyeti çok yüksek bir yol olmaktan çıkarmaktaydı. Denizlerin, doğal kaynaklar yönünden öneminin arttığı bir dönemde, 1974 başlarından itibaren Türkiye ile

Yunanistan arasında sürtüşmeler ortaya çıkmıştır (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1996, s.580).

1 Kasım 1973'te, Türk Hkmeti Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'na Ege'de maden arama ayrıcalığı verdi. Resmi Gazete'de yayımlanan haritaya göre, bu ayrıcalık alanı, Doğu Ege'deki Yunan adalarının batısında uzanan Türk kıta sahanlığını da kapsıyordu.

Söz konusu saha, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız adaları arasına ve bu adaların karasularının dışına düşmekteydi. Benzeri ayrıcalıklar, Yunanistan tarafından kendi şirketlerine 1963'ten beri verilmekte ve Türkiye buna tepki göstermemekteydi. Yunan Hkmeti 7 şubat 1974'te Türk Hükümetine verdiği notada söz konusu ruhsatın kapladığı sahalardan Yunan kıta sahanlığına girdiği iddiasıyla bu arama ruhsatının geçersiz olduğunu bildirdi.

Türk Hkmeti 27 şubat'ta verdiği cevapta, Anadolu kıyılarından itibaren denizaltında batıya doğru uzanan toprakların, Anadolu'nun tabii bir uzantısı olması dolayısıyla, Türkiye'nin kıta sahanlığını teşkil ettiğini ve dolayısıyla Türk kıyılarına yakın adaların da Türk kıta sahanlığı içinde bulunmaları sebebiyle, bunların kıta sahanlığı olamayacağını bildirdi (Armaoğlu, 2005, s.834-835).

Yunanistan, 24 Mayıs 1974 tarihinde vermiş olduğu bir başka nota ile, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin karar bağlamış olduğu pozitif hukuk kurallarına dayanarak, Türkiye ve Yunanistan arasında yapılacak bir sınırlandırmaya karşı olmadığını açıklamıştır. Türkiye, 5 Haziran 1974 tarihinde Yunanistan'a vermiş olduğu bir nota ile Yunanistan'ın bu yaklaşımını olumlu karşılamış, soruna çözüm bulunabilmesi için, sorunun acelesi ve önemi dikkate alınarak Yunanistan tarafından belirlenecek bir tarihte yapılacak olan görüşmelere katılmaya hazır olduğunu bildirmiştir (Aksu, 2001, s.70).

29 Mayıs 1974'te Türkiye, kıta sahanlığıyla ilgili araştırmalar yapmak üzere Çandarlı araştırma gemisini Ege'ye çıkarmıştır. Çandarlı, kendisine eşlik eden Türk savaş gemilerinin korumasında Ege'de altı gün dolaşıp incelemeler yapmıştır (Gürel, 1993, s.85).

Yunanistan, Çandarlı gemisinin yapmış olduğu araştırmaların, 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin 2. madde 2. paragraf ve 5. madde 8. paragraflarında yer alan hükümlerine aykırı bir girişim olduğunu ileri sürerek Türkiye'yi 14 Haziran 1974 tarihinde protesto etmiş, sözleşmenin 1. madde b ve 2. madde 2. paragrafında yer alan hükümler çerçevesinde, Yunanistan'ın, bölgede münhasır egemenlik hakları bulunduğunu ve Türkiye'nin girişimlerinin bu haklara bir tehdit oluşturduğunu ileri sürmüştür.

Yunanistan'ın protesto notası, Türkiye tarafından 4 Temmuz 1974 tarihinde bu ülkeye verilen bir başka nota ile geri çevrilmiş, Çandarlı gemisinin uluslar arası hukuk kuralları çerçevesinde Türk kıta sahanlığı üzerinde araştırma görevini yerine getirdiği, bu araştırma çalışmalarının petrol arama ayrıcalıkları programı çerçevesinde sürdürüleceğini belirtmiştir (Aksu, 2001, s.70).

Bu nota değişiminden kısa bir süre sonra Türkiye, 18 Temmuz 1974 tarihinde, TPAO'ya yeni araştırma izinleri vererek araştırma sahalarını genişletmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki kıta sahanlığına ilişkin nota değişimleri, kısa süre sonra ortaya çıkan Kıbrıs bunalımı dolayısıyla bir süre ikincil plana itilmiş ve 22 Ağustos'ta Yunanistan'ın Türkiye'ye yeni bir nota vererek daha önce verilmiş olan notalardaki Yunan görüşlerinin korunduğunu bildirmesi ve Türkiye'nin arama bölgesini genişletmesini protesto etmesiyle yeniden gündeme gelmiştir. 16 Eylül 1974 tarihinde Türkiye, Yunanistan'ın notasını geri çevirmiş, TPAO'nun Ege Denizi'nde araştırma yapacağı bölgeleri Türk kıta sahanlığı olarak nitelendirmiş ve bu nedenle, Yunanistan'ın söz konusu bölgeler üzerindeki iddialarının yasal dayanağının olmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, Türk Hükümeti'nin karşılıklı kıyılarını iki ülkenin paylaştığı Ege Denizi'nde söz konusu deniz alanlarında kıta sahanlığı sınırlarının saptanması sorununun, kabul edilebilir ortak bir çözüme kavuşturulmasının doğrudan görüşmeler yoluyla sağlanabileceğine inandığını eklemiştir (Aksu, 2001, s.71).

1972/1995.

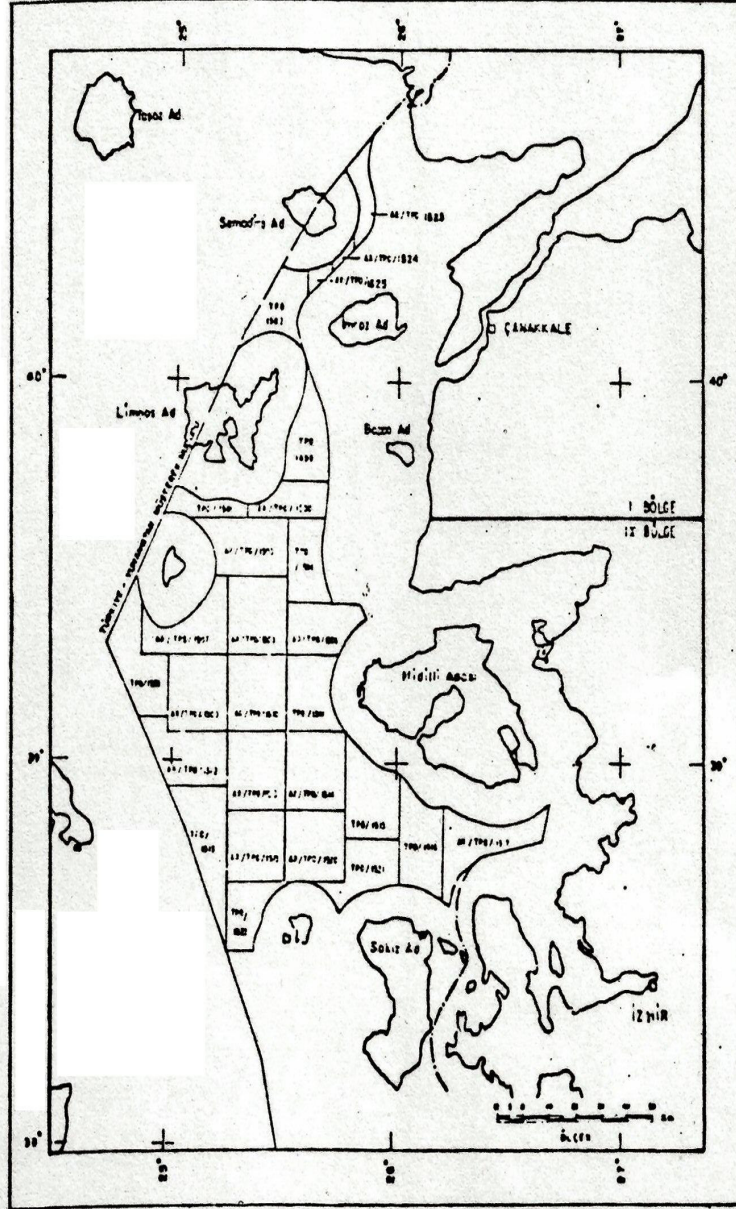
Davacılar Mustafa Turgut ve diğer 7 hissedarı vekilleri Avukat Kıymet Özpınar tarafından davalılar Süleyman Akalın ve diğer 10 hissedarları aleyhlerine açılan işlemler şüpheli davasının yapılan muhakemesinde:

Davalılardan Tefvik Tezcan adına çıkarılan tebliğatin bilâ tebliği işlemlerinde edildiği anlaşıldığından ve zabıtaca da adresinin bulunamadığından davatelinin Resmî Gazete ile çıkarılmasına karar verilmiştir.

Karar gereğince adı geçen davalılardan Tefvik Tezcan'ın duruşma

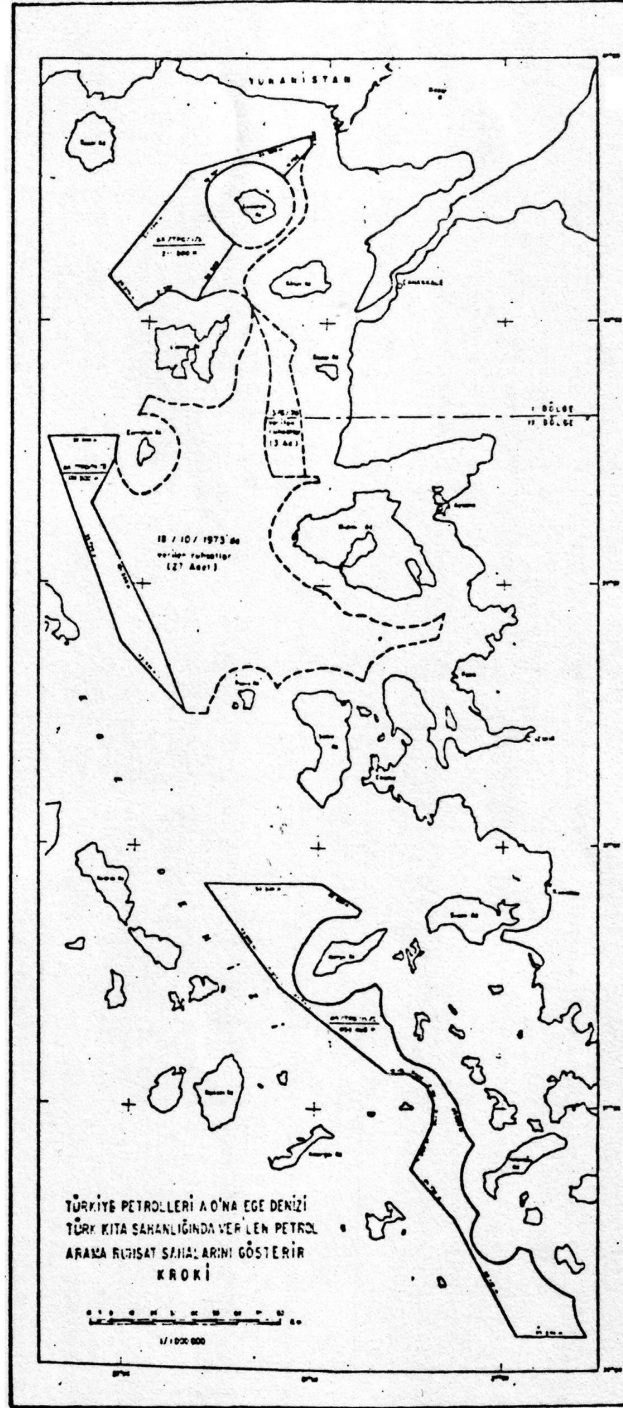
Petrol İşleri Genel Müdürlüğünden:

I No lu Marmara ve IX No lu Ege petrol bölgelemlerinin batısında, Ege Denizinde Türk Karasuları dışında ve kıyı sahanlığında bulunan ve bu ilan ile birlikte nesredilen haritada hudutları tespit olunan sahalara şâmil olmak üzere 18/10/1973 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına 27 adet petrol arama ruhsatnamesi verildiği Petrol Kanununun 38'inci maddesinin (b) fıkrası muhbirince ilan olunur.

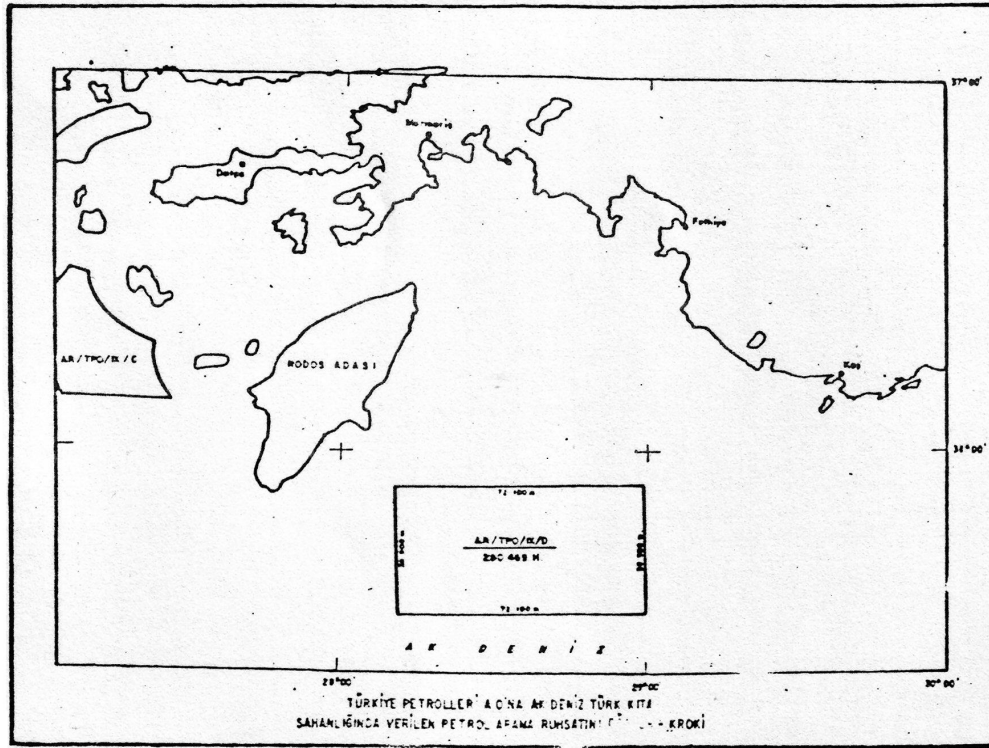

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına verilen petrol arama ruhsatnamelerini gösteren harita 10004/11

Şekil 9.1. 1 Kasım 1973 Tarihinde TPAO'ya Verilen Petrol Arama Ruhsatnamelerini Gösteren Harita.

Şekil 9.2. 18 Temmuz 1974 Tarihinde Resmî Gazete'de Yayımlanan, TPAO'ya Verilen Petrol Arama Ruhsatnamelerini Gösteren Harita.

Konu Sayısı: 7/8594

Ege Denizinde AA/TPC/R/D ve EK numaralı petrol bölgelerinin ve karasularının sınırlarında ve Türk Kıt'a Sahanelerinde bulunan ve eklî haritalarında hudutları tespit edilmiş sahanelerde (Açık deniz suları ve bu suların üstündeki hava sahaları ile Balıklık ve sınırlı arazıların bulunduğu devletlerarası hukuk kurallarına riayet etmek şartıyla) 1702 sayılı Petrol Reformu Kanunu ile değişik 6326 sayılı Petrol Kanununun arama ruhsatları ile ilgili miktar, genişlik ve şekle ait hükümlerini dışındaki diğer hükümleri uygulanmak üzere Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına bloklar halinde 4 adet petrol arama ruhsatnamesi verilmesi, 24/9/1973 tarihli ve 7/7217 sayılı Kararıyla dayanaklı olarak 1 Kasım 1973 tarihli Resmî Gazete'de nesredilen harita hudutlarının ve hudutlar üzerinde yazılı ibarenin eklî haritada olduğu şekilde değiştirilmesi; Dışişleri Bakanlığının ve Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşleriyle dayanan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının 1/7/1974 tarihli ve 37-628/05260 sayılı yazıları üzerine, ekli edilen Kanununun 45. maddesinin 1702 sayılı Kanununun 20. maddesi ile değişik 3. fıkrasına göre, Bakanlar Kurulunun 2/7/1974 tarihinde Kararıyla kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

FAHRI S. KURTÖZK

Başbakan B. ECEVİT	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. N. ERBAKAN	Devlet Bakanı O. EYÜBOĞLU	Devlet Bakanı I. H. BİRLER
Devlet Bakanı S. A. EMRE	Adaleti Bakanı S. KAZAN	MİHİ Savunma Bakanı B. İSİK	
İçişleri Bakanı O. ASILTÜRK	Dışişleri Bakanı Prof. Dr. T. GÖNES	Malîye Bakanı Doc. Dr. U. BAYKAL	
Millî Eğitim Bakanı M. ÖSTÜNDAG	Şerh ve Tefsir Bakanı E. CEYLAN	Ticaret Bakanı F. ADAK	
Sağ. ve Sos. Y. Bakanı S. CİZELİOĞLU	Göm. ve Tetkik Bakanı M. TÜRKMENOĞLU	Cuda - Tarım ve Hayv. Bakanı Prof. E. ÖZAL	
Ulaştırma Bakanı F. GÖLEY	Çalışma Bakanı O. SAY	Sağ. ve Tetk. Bakanı A. DOĞRU	
En. ve Tab. Kay. Bakanı C. KAYRA	Turizm ve Tan. Bakanı O. BİRGİT	İmar. ve İktis. Bakanı A. TOPUZ	
Köyl. ve Konak. Bakanı M. OK	Orman Bakanı A. SENER	Genç. ve Spor Bakanı V. G. BİRGİT	

Şekil 9.3. 18 Temmuz 1974 Tarihinde Resmî Gazete'de Yayımlanan, TPAO'ya Verilen Petrol Arama Ruhsatnamelerini Gösteren Harita.

27 Ocak 1975'te Türkiye'ye bir nota veren Yunanistan, ilk defa bu notasında, kıta sahanlığı meselesinin çözümü için Uluslar arası Adalet Divanı (UAD)'na gidilmesini ve bu amaçla tarafların tahkim sözleşmesi hazırlamalarını önermiştir. 6 Şubat 1975 tarihli cevabi Türk notasında, iki ülke arasındaki sorunların barışçı yollardan çözülmesi, bu çerçevede kıta sahanlığının da müzakereler yoluyla sınırlandırılması gerektiği; bununla birlikte, Türk tarafının sorunun ortaklaşa Divan'a götürülmesini ilke olarak olumlu karşıladığı belirtilmiş ve yüksek seviyede görüşmelere başlanması önerilmiştir. Yunan Hükümeti de, uygun hazırlıklardan sonra, meseleyi UAD'ye sunmak için tahkim sözleşmesi hazırlamak maksadıyla görüşmelerin başlamasını kabul ettiğini bildirmiştir (Başeren, 2003, s.140).

Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları³¹, 17-19 Mayıs 1975 tarihlerinde Roma'da bir araya gelmişlerdir. Yunanistan, bu toplantıya iki ülkenin UAD'ye birlikte başvurmasını öngören bir tahkimname taslağı sunmuş, ancak Türk temsilciler bu taslağı tartışmaya hazır olmadıklarını ve görüşmelerle soruna çözüm aranmasının ilk aşama olduğunu, bunun henüz denenmediğini ileri sürmüşlerdir. Yapılan ortak açıklamada, tarafların uzmanlar düzeyinde yakın bir zamanda görüşmelere başlayacakları açıklanmış ve iki ülke Dışişleri Bakanlarının Brüksel'de tekrar bir araya gelmeleri kararlaştırılmıştır (Aksu, 2001, s.72).

31 Mayıs 1975 tarihinde Türk ve Yunan Başbakanları Süleyman Demirel ile Konstantin Karamanlis Brüksel'de bir araya gelmiş ve iki ülkenin Ege sorunu da dahil olmak üzere, aralarındaki sorunları görüşmeler ve UAD aracılığı ile çözmeleri gerektiği yolunda bir açıklamada bulunmuşlardır (Sönmezoğlu, 2000, s.182). Türkiye'nin ortak işletme üzerinde durmayı tasarladığı bu görüşmelerde; Yunanistan, Türkiye ile pazarlık edilecek bir konu olmadığını iddia ederek, devletler hukukunun açık hükümlerine göre, Ege'de, Türk karasuları dışında kalan deniz sahasının %92'sini kendilerine bırakan bir çözüm önermiştir. Türkiye ise, devletler hukuku yorumlarındaki tutarsızlıklara dikkat çekerek, çizilen modelin hakkaniyet ölçüleriyle uyuşmadığını ifade etmiştir. Bu durum üzerine Yunanistan, hukuki bir uyuşmazlığın ortaya çıktığını ve söz konusu uyuşmazlığın UAD'ye başvurmayı gerektirir nitelikte olduğunu ileri sürmüştür (Apatay, 1995, s.504).

³¹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İhsan Sabri ÇAĞLAYANGİL ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Dimitrios BITSIOS.

Brüksel Ortak Bildirisi (Bkz. EK 14), ilerleyen dönemlerde iki ülke arasında farklı yorumlanmıştır. Yunanistan, Brüksel Bildirisi'yle iki ülkenin Ege Denizi kıta sahanlığı sorununu UAD'ye götürmek için görüş birliğine vardıklarını ileri sürerken Türkiye, konunun görüşmeler yoluyla çözümlenmesi için gereken adımların atılmadığında ısrarlı olmuştur. Yunanistan ise, Türkiye'nin ısrarlı olduğu görüşmeler konusunu, iki ülkenin sorunu UAD'ye götürmeleri için gereken hazırlıklara ilişkin olarak değerlendirmiştir (Aksu, 2001, s.72).

Yunanistan Madde 2 hükmünü Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlığın çözümünde UAD'nin yargı yetkisinin tanındığına yorumuştur. Buna karşılık Türkiye, söz konusu ortak bildiriye Divan'ın yetkisinin ancak görüşmelerin bir sonuca ulaşamaması halinde öngörüldüğünü kabul etmiştir (Başeren, 2003, s.141).

Türk Hükümeti 30 Eylül 1975'te bir nota vererek, Türkiye ile Yunanistan arasındaki görüşmeler konusunda ileride istikrarlı hale gelecek görüşlerine belirginlik kazandırmaya başlamıştır. Notada, Roma toplantısında, Yunan Dışişleri Bakanı'nın uyuşmazlığın doğrudan doğruya UAD'ye götürülmesini söylemesine karşılık, Türk Dışişleri Bakanı'nın anlamlı görüşmeler yapmadan önce uyuşmazlığı UAD'ye sunmanın iki ülkenin çıkarına olmadığını, kıta sahanlığı kavramının bazı yönlerinin oluşturulması gerektiğini; bu nedenle, uygulanacak ilkelerin, en iyi, iki devlet arasında ikili görüşmelerle belirlenebileceğini söylediği hatırlatılmıştır. Türk Hükümeti, bu uyuşmazlıkların en iyi çözüm yolunun, ikili görüşmeler olduğuna ilişkin görüşünü tekrarlamıştır. Yunan Hükümeti, bu Türk notasına 2 Ekim 1975'te cevap vererek, kıta sahanlığı sorununun açıkça bir sınırlandırma sorunu olduğunu ve daha önce UAD yoluyla çözümlenmesine karar verildiğini ve Divan'da usule ilişkin işlemlerinin başlatılmasının olası görüşmelere öncelikli olduğunu hatırlatmıştır. Yunan Hükümeti, Türk Hükümeti'ni UAD'nin iki ülkeye ait kıta sahanlıklarının sınırlandırılması için harekete geçmesine imkan verecek özel anlaşmanın taslağının bir an önce hazırlanmasını kabul etmeye çağırmıştır (Başeren, 2003, s.141).

Türk Hükümeti 18 Kasım 1975'te Yunanistan ile sürdürdüğü görüşmelere bakış açısını açıklığa kavuşturup yerleştiren önemli bir nota daha vermiştir. Türk Hükümeti, önceki yazışmaların, Yunanistan tarafından uyuşmazlığın UAD'ye

götürülmesi hususunda tarafların anlaşmaları yolunda yorumlanmasına katılmadığına işaret ederek, Yunan Hükümeti'ni anlamlı görüşmeler yapmak için toplantıya çağırılmıştır. Yunanistan, 19 Aralık 1975'te bir nota ile Türk çağrısına cevap vermiştir. Bu notada, meseleyi UAD'ye sunmak için özel bir anlaşma hazırlamak üzere görüşmelerin gerekli olduğuna, Türk Hükümeti görüşmeler sırasında eğer kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili olarak iki devlet arasında anlaşmazlık noktalarını ortadan kaldıracak öneriler yaparsa, Yunan Hükümeti tarafından bu önerilerin gerekli şekilde inceleneceğinin tabii olacağına işaret edilmiştir.

Türkiye ve Yunanistan arasında sürdürülen nota değişimleri sonrasında, iki ülke arasında görüş ayrılıkları giderek belirginleşmiştir. Taraflar, bir yandan notalarla görüşlerini açıklama yoluna giderken soruna ilişkin olarak uzmanlar düzeyinde yapılan bir dizi görüşmeden de sonuç alınamamıştır. 31 Ocak 1976 tarihinde Bern'de uzmanlar düzeyinde yeniden bir araya gelen iki ülke temsilcileri ortak bir sonuca ulaşamamışlardır (Aksu, 2001, s.73).

19-20 Haziran 1976'da İsviçre'nin Bern kentinde yapılan görüşmelerden herhangi bir sonuç elde edilememiştir.

6 Ağustos 1976 tarihinde Ege'ye açılan Türk araştırma gemisi MTA SİSMİK-I, Ege'de, Yunanistan'ın kendi kıta sahanlığı olarak gördüğünden 1963 yılından beri araştırmalar yaptığı, fakat Türkiye tarafından ise uluslar arası sular olarak tanınan alanda araştırma yapmıştır (Sönmezoğlu, 2000, s.182).

Şekil 9.4. MTA SİSMİK-I Gemisi.

Yunanistan, 7 Ağustos'ta Türkiye'ye bir protesto notası vererek MTA SİSMİK-I araştırma gemisinin 6 Ağustos saat 20:45'ten 7 Ağustos saat 00:30'a kadar Yunanistan'ın izni alınmaksızın sismik araştırma yaptığını, araştırma yapılan bölgelerin uluslararası hukuk kurallarına göre Yunanistan'a ait olduğunu ileri sürmüş, egemenlik haklarının ihlal edildiğini belirterek Türk Hükümeti'nin gelecekte bu tür ihlallerden kaçınmasını istemiştir.

Türkiye, Yunanistan'a vermiş olduğu 8 Ağustos tarihli notasıyla, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırma çabalarının başarısız kalmasından dolayı, Yunanistan'ın, karasularının ötesindeki bölgeleri "Yunan kıta sahanlığı" olarak değerlendirmesini uluslar arası hukuk ilke ve kurallarına aykırı olarak değerlendirmiş, Yunan egemenlik haklarının ihlal edildiğine ilişkin iddiaları dayanaksız olarak nitelendirmiştir (Aksu, 2001, s.75).

Yunanistan 10 Ağustos 1976'da kıta sahanlığı anlaşmazlığı ile ilgili olarak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne başvurmuş³² ve bu konuda bir kararın çıkartılmasını sağlamıştır. Konsey 25 Ağustos 1976 tarihinde, taraflara bir yandan bölgedeki tansiyonu arttırıcı hareketlerden kaçınma ve sorunun çözüme kavuşturulması için iki ülke arasında doğrudan görüşme sürecinin başlatılması, diğer yandan da sorunu uygun hukuksal araçlar, özellikle de UAD aracılığı ile çözüme tavsiyesi yapan 395 sayılı kararı almıştır (Sönmezoğlu, 2000, s.183). 395 sayılı karar “tarafların farklı görüşlerini uluslar arası kanunlar çerçevesinde bir anlaşmaya bağlaması” çağrısı yapmaktaydı. Bilahare Yunanistan bunu kendi durumunu destekleyen bir karar olarak yorumladıysa da anlaşma zemini yaratmaktan daima kaçınmıştır (Sidal, 1982, s.8).

Bu arada Yunanistan konuya ilişkin hakları ile ilgili olarak “geçici koruma önlemleri” alması talebiyle UAD'ye başvurmuş, fakat Divan 11 Eylül 1976 tarihinde aldığı kararla Yunanistan'ın bu talebini reddetmiştir (Sönmezoğlu, 2000, s.183). Yunanistan, Divan'a yaptığı 10 Ağustos 1976 tarihli başvurusunda, 1958 Cenevre Konvansiyonu'na atıfta bulunmaksızın, “*uygulanabilecek milletlerarası hukuk ilkeleri ve kuralları uyarınca*” sorunun çözümlenmesini istemiş; fakat, bu başvuruda uyuşmazlık konusu olan sorunu, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi Kıta Sahanlığının sınırlandırılması sorunu olarak değil, Yunan adalarının bulunduğu bu bölgede Yunanistan ile Türkiye arasındaki kıta sahanlığının sınırlarının saptanması olarak sunmuştur (Toluner, 1996, s.255).

2-11 Kasım 1976 tarihinde Bern'de yapılan üçüncü toplantıda “Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında İzlenecek Usule İlişkin Zabıt” (Bkz. EK 15) 11 Kasım 1976'da imzalanmıştır. Bern Mutabakatı olarak bilinen bu belge 10 maddeden ibaret kısa bir metindir. Bir bütün olarak bakıldığında Bern Mutabakatı, kıta sahanlığının sınırlandırılması için, karşılıklı rızaya dayanan bir anlaşmaya varmak amacıyla müzakereler yapılmasını öngörmüş,

³² BM Güvenlik Konseyi'nin 12 Ağustos tarihli oturumunda Yunanistan temsilcisi Bitsios, kıta sahanlığı üzerindeki egemenlik konusunun tartışılmasını istemediklerini vurgulayarak, sorunu UAD'ye götürülerek çözümlenmesini ileri sürmüş ve “*BM Kıbrıs trajedisini zamanında durduramadı; Ege Denizi'nde yaşanmakta olan yeni trajediyi şimdi durdurmalıdır*” demiştir. MTA SİSMİK-I'in Ege'de barış ve güvenliği tehdit etmekte olduğu iddiasına cevap veren Türk temsilcisi Türkmen ise, “*Eğer barışa yönelik bir tehdit varsa, bu tehdit Yunan Hükümeti ve onun Ege Denizi'ni bir 'Yunan Gölü'ne dönüştürme rüyasından kaynaklanmaktadır*” demiştir.

bu müzakerelerin yapılabilmesi için gerekli koşulları da oluşturmuştur (Başeren, 2003, s.143-144).

UAD, 19 Aralık 1978 tarihli kararı ile kendisinin, Türk-Yunan kıta sahanlığı anlaşmazlığına bakmaya yetkili olmadığına karar vererek, Yunanistan'ın 10 Ağustos 1976 tarihli müracaatını iptal etmiştir (Armaoğlu, 2005, s.837).

Türk-Yunan ilişkileri açısından, kıta sahanlığı sorununun yeniden gündeme gelerek ilişkilerde gerginliği arttırıcı rol oynamaya başlaması, 1980 sonrası Türk-Yunan dış politika stratejileriyle yakından ilgilidir.5 Ekim 1980 tarihinde New York'ta bir araya gelen Türk Dışişleri Bakanı İ. Türkmen ile Yunan Dışişleri Bakanı M. Mitsotakis arasında geçen görüşmelerde kıta sahanlığına ilişkin yorum farklılıkları açıkça görülmektedir.³³

1980 sonrası dönemde, kesilen ikili görüşmeler bağlamında, Türkiye ve Yunanistan arasında kıta sahanlığı konusunda ortaya çıkan en önemli gerginlik 1987 başlarında Yunanistan'ın Bern Anlaşması'ndan doğan yükümlülüklerini geçersiz sayarak, Ege Denizi'nde yeniden petrol arama faaliyetlerinde bulunacağını açıklamış olmuştur.

Yunanistan'da, bu ülkenin de ortağı bulunduğu Kuzey Ege Petrol Şirketi'nin Taşoz Adası'nın 10 mil doğusundaki bir bölgede petrol arama ve sondaj yapmayı planlamasının ardından, Yunanistan'ın bu şirketi ulusallaştırmak istemesi, ulusal karasuları sınırları dışında petrol arama ve sondaj çalışmalarına gidilmesini yasaklayan 1976 Bern Anlaşması'na aykırı bir davranış oluşturmuştur. Türkiye, bu duruma karşı çıkmış ve Bern Anlaşması'na aykırı düşen bu gibi davranışlara izin vermeyeceğini açıklamıştır.

³³ Gürün'ün aktardığına göre, bu toplantı sırasında Mitsotakis, “Kıta sahanlığı konusunda bunun siyasi olmaktan çok, hukuki bir sorun olduğunu belirtmekle yetineceğim. Kıta sahanlığının sınırlandırılması kadar, kaynakların müştereken işletilmesi meselesine bir hal şekli bulunmasını oldukça güç görüyorum. Bunun için hakkaniyeti içeren milletlerarası hukuka atıf yapmak zorunluluğundayız. Eğer, prensiplerde anlaşamaz ve ikili görüşmelerden de sonuç alamazsak, milletlerarası tahkim yoluna başvurmak zorunluluk olacaktır. İki tarafın da bu alandaki hassasiyeti malum olduğuna göre, tahkim yolu en sağlıklı yol olacaktır” demiştir. İ. Türkmen ise, buna karşılık olarak, “Kıta sahanlığı siyasal bir konudur. Bu itibarla biz, karşılıklı görüşmeyi tercih ediyoruz. Halen de başka bir forumu düşünmüyoruz. İkili görüşmeleri yürüten müzakerecilerle güvenmeye devam etmeliyiz” demiştir.

Türkiye ve Yunanistan arasında çıkan gerginlik, karşılıklı suçlamalarla tırmanma gösterirken, Türkiye, Yunanistan'ın tartışmalı bölgelerde petrol aramasını önlemek için harekete geçeceğini açıklamış ve Piri Reis (SİSMİK-I) araştırma gemisini Ege Denizi'ne göndermiştir. Gerginliğin artmasına koşut olarak, her iki ülkede de silahlı kuvvetler alarma geçirilmiş ve sonunda bunalımın giderilebilmesi için NATO, AET ülkeleri ve ABD'nin yoğun çabası gerekmiştir (Aksu, 2001, s.80-81).

AB'nin 10-11 Aralık 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirisi'nde Türkiye AB üyeliğine aday ülke kabul edilmiştir. Sonuç bildirisi madde 4'te Ege ile ilgili olarak, *"...AB Konseyi, uyuşmazlıkların BM Antlaşması'na uygun biçimde barışçı çözümü ilkesini vurgular ve aday ülkelerin mevcut herhangi sınır uyuşmazlıklarını ve diğer ilgili konuları çözmek için ellerinden gelen tüm çabayı harcamalarını ister. Bu gerçekleşmediği takdirde, aday ülkeler sorunu makul bir sürede UAD'ye götürmelidir. AB Konseyi süregelen sorunlara ilişkin durumu, özellikle katılım sürecine yansımaları açısından ve bunların UAD vasıtasıyla çözümünü sağlamayı teşvik için en geç 2004 yılı sonuna kadar gözden geçirecektir"* hükmüne yer vermiştir (Başeren, 2003, s.145).

AB Konseyi'nin bu kararına rağmen, kıta sahanlığı konusunda henüz olumlu ya da olumsuz bir gelişme meydana gelmemiş, yeni bir adım atılmamıştır. Yunanistan'ın kıta sahanlığını Ege'deki tek sorun olarak görme ve bu şekilde gösterme alışkanlığı devam etmektedir.

9.2. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Konvansiyonu

Kıta sahanlığı, geçmişi nispeten yeni olan bir milletlerarası hukuk kurumudur. ABD Başkanı Truman tarafından 1945'te ortaya atılmış ve kısa bir süre içinde diğer bütün kıyı devletleri tarafından kabul görmüştür. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, bu geniş kabulü formüle etmiştir.

Kıta sahanlığı, kıyı devletine karasularının ötesinden fakat kıyıya bitişik sualtı alanlarının yatağı ve toprak altını araştırma ve kaynaklarını işletme konusunda

münhasır egemen haklar vermektedir. Kıyı devleti, kıta sahanlığı denilen bu sualtı alanları üzerinde canlı olmayan kaynakları işletme bakımından inhisari haklara sahiptir. Bu haklara sahip olmak için kıta sahanlığı denilen sahanın işgal edilmiş olmasına veya orada fiili egemenlik kullanılmış olmasına veya resmi bir duyuruya gerek yoktur.

Kıta sahanlığı hakları, denizin canlı kaynaklarını kapsamadığı gibi, üstteki suların hukuki statüsünü de etkilemez.

1958 Sözleşmesi, kıta sahanlığının genel olarak dış sınırını, üstteki suların deniz yatağı ve toprak altını araştırma ve kaynaklarını işletme imkanı verdiği yere kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altı olarak belirlemiştir (Gündüz, 1994, s.336).

1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Konvansiyonu'nun 6. maddesinde, kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletlere ait Kıta Sahanlığı sınırlarının saptanması usulü ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca, iki veya daha çok devletin ülkeleri aynı kıta sahanlığına bitişik ise, bunların ülkeleri ister karşı karşıya ister yan yana olsun, her iki durumda da kıta sahanlığının sınırı, kural olarak, tarafların anlaşmasıyla saptanacaktır. Bu konuda bir antlaşma yok ise ve özel durumlar farklı bir sınırın saptanmasını haklı kılmıyorsa, ülkeleri karşı karşıya olan devletler arasında, kıta sahanlığının sınırı, her noktası, her devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın en yakın noktalarına, eşit uzaklıkta bulunan orta hat ülkeleri yan yana olan iki devlet arasında ise, her noktası, her devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın en yakın noktalarına eşit uzaklıkta bulunan hattır (Toluner, 1996, s.203).

9.3. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Sözleşme, kıta sahanlığının tarifini değiştirmiş ve kıyı devletine deniz alanlarının müsait olduğu yerlerde, kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını araştırma ve canlı olmayan kaynaklarını işletme hakkını vermiştir. Kıta kenarının 200 mile kadar uzanmadığı yerlerde, sualtı

alanlarının jeolojik yapısı ne olursa olsun, kıyı devletine 200 millik bir saha kta sahanlığı olarak verilmiştir. Böylece de, kıta sahanlığı üzerinde hak tesis etmeyi doğal uzantı esasına dayandıran ilke bu alan içinde reddedilmiştir. Kıta kenarının 200 mili geçtiği hallerde ise, kıta sahanlığı esas hatlardan itibaren herhalde 350 deniz milini aşamayacaktır (Gündüz, 1994, s.353).

Kıta sahanlığının komşu devletler arasında sınırlandırılması sorunu Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda en tartışmalı konular arasında yer almış olup, bu konudaki karşıt görüşlerin uzlaştırılması ve ilgili antlaşma hükmünün biçimlendirilmesi Konferans'ın ancak son toplantılarında gerçekleşebilmiştir (Toluner, 1996, s.203 ve Gündüz, 1994, s.353).³⁴

9.4. Kıta Sahanlığı Sorunu Konusundaki Türk Tezi

Kıta Sahanlığı sorunu iki ülke arasında gerçekleştirilen bir sınırlandırma anlaşmasının bulunmamasından kaynaklanmaktadır ve 6 millik karasularının dışında Türkiye ile Yunanistan'a bağlanacak alanları ilgilendirdiği için Ege'deki tüm haklar ve çıkarlar dengesini etkilemektedir (www.mfa.gov.tr).

Türkiye'nin kıta sahanlığı sorunu konusundaki tezi şu şekildedir (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.99):

1. Ege'de kıta sahanlığının sınırlandırılması konusu salt hukuksal bir sorun değildir. Türk-Yunan ilişkileri ve Ege'nin tümünü kapsayan bir denge göz önüne alındığında siyasal niteliği ağır basmaktadır. Dolayısıyla antlaşma ile halledilmesi gerekir. Türkiye, her şeyden önce, coğrafi özellikler nedeniyle

³⁴ 1982 BMDHS Madde 83'e göre; Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması şu şekilde olacaktır:

1. Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün 38 inci maddesinde zikredilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.
2. Makul bir zaman periyodu içinde hiçbir anlaşmaya varılmazsa, ilgili devletler Kısım XV'de öngörülen prosedüre başvuracaklardır.
3. Birinci paragrafta öngörülen anlaşmaya varılıncaya kadar, ilgili devletler pratik bir nitelik taşıyan geçici düzenlemeler yapmak ve bu geçici dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak veya onu engellemek için bir anlayış ve işbirliği ruhu içinde her çabayı sarf edeceklerdir. Bu düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.
4. İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili sorunlar o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır.

son derece karmaşık bir özellik gösteren Ege'deki kıta sahanlığı sınırlandırmasının, mutlaka Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilecek görüşmeler yoluyla saptanması gerektiğini 1974 yılından beri ısrarla savunmaktadır (Sönmezoğlu, 2000, s.330).

2. Kıta sahanlığı sınırlandırmalarında “doğal uzantı” ilkesi esastır ve Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde yer alan Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlığı olmaması gerekir. Bu görüşe göre, Ege'deki deniz yatağının büyük bir bölümü Anadolu'nun doğal uzantısıdır ve de jeomorfolojik olarak Anadolu'nun uzantısı olan adaların büyük bir bölümünün kıta sahanlığından söz edilemez (Sönmezoğlu, 2000, s.331).
3. Kıta sahanlığı sınırlandırması hakça ilkelere uygun olarak yapılmalıdır. Çünkü;
 - a. Bir bölgede adaların varlığı özel durum oluşturduğuna göre, Ege'de de özel bir durum söz konusudur,
 - b. Ege kendine özgü durumu olan yarı kapalı bir denizdir.
4. 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan dengesi diye adlandırılan bir denge kurulmuştur. Silahsızlandırılmış adalar, eşit karasuyu, paylaşılmamış kıta sahanlığı ve geniş açık deniz temeline dayanan bu dengenin fazla bozulmaması için her iki devletin de Ege'den eşit koşullarda yararlanması gerekmektedir.

Yunanistan, tezini önce 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne dayandırmıştır. Yunanistan bu sözleşmeye taraftır ve Sözleşme'nin 1 inci maddesinde kıta sahanlığı hukuki bir kavram olarak tanımlanırken, b bendinde adalara ait kıta sahanlığının saptanmasında kıta ülkesi ile ilgili esaslara başvurulacağı belirtilmektedir. Sözleşmenin 6 ncı maddesi kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının, bahse konu devletler arasındaki anlaşma ile tespit edileceği belirtilmektedir. Anlaşma yoksa karasularının ölçülmeye başlandığı

esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattın sınır olduğu kabul edilecektir.

Yunanistan'ın 6 ncı maddeye rağmen tezini öncelikle birinci maddeye dayandırması uygun değildir. Yunanistan, tezinde altıncı madde'yi de dikkate almakta, fakat sadece kendisi için uygun olan kısmını.

Yunanistan, anlaşma yolunu tercih etmemektedir. Anadolu'nun batı sahillerini kuzeyden güneye bir dizi halinde kapatan ve tümüyle yanlış tarafta yer alan adalara grubunun varlığı, jeolojik-morfolojik yönden kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan ve Ege Denizi'ni ikiye ayıran Ege Eksenel Çukurluğu gibi çok özel bir durumu dikkate almamaktadır (Kurumahmut, 1990, s.36).

1982 BMDHS'nin 311 inci maddesi gereğinde bu sözleşmenin 29 Nisan 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmelerine üstünlüğü bulunmaktadır. Yunanistan bu madde hükmüyle bağlıdır.

1982 BMDHS'ne taraf olan Yunanistan tezini bu sefer 121 inci maddeye dayandırmak istemektedir. Bu maddede, adaların da kara ülkesi gibi haklarının bulunduğu, ancak meskun olmayan kayalıkların kıta sahanlığının olamayacağı belirtilmektedir.

Diğer taraftan, sözleşmenin 83 üncü maddesinin birinci fıkrası "Kıyıları karşı karşıya veya yan-yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün 38 inci maddesinde zikredilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir" hükmünü haizdir.

Adalara da kıta sahanlığı hakkı tanıyan 121 inci maddeyi tek başına yorumlamak uygun değildir. Sözleşmede bu maddeden önce gelen ve tümüyle özel durumları içeren 83 üncü madde hükmü vardır.

Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasında adaların etkisinin ne olacağı sorunu ilk kez İngiltere ile Fransa

arasındaki Manş Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı'nda bir hakem mahkemesi tarafından incelenmiştir. Ünlü hukukçulardan oluşturulan beş kişilik mahkeme kararı ile yanlış tarafta yer alan adalara eşit hak tanınmamıştır. Sadece adalar çevresinde 12 millik bir cep bölge bırakılarak kıta sahanlığı haklarının sınırlandırılmasında kıta ülkesi esas alınmıştır. St.Malo Körfezi içinde yer alan İngiliz egemenliği altındaki bu adaların³⁵ Fransa kıyılarına uzaklığı en yakın noktasında 6.6, en uzak noktasında 16 deniz mili olmasına rağmen İngiltere kıyısına olan uzaklığı en yakın noktada 49 deniz milidir. Bu adalar grubu Fransa kıtasının doğal uzantısını belirli noktalarda kapatmaktadır. Fransa'nın ileri sürdüğü 6 mil genişliğindeki bir bölge dışında kıta sahanlığı sınırını iki devletin kıta ülkeleri esas alınarak saptanması tezi ile Türkiye'nin Ege'de savunduğu tez büyük bir benzerlik göstermektedir. Kaldı ki, Ege'deki Yunanistan egemenliğinde olan adalar Türkiye'nin uzantısını boydan boya kapatmaktadır. Hakem mahkemesi, cep bölgesini 12 mil genişlikte tutması dışında, Fransa'nın savunması doğrultusunda karar vermiştir. Mahkemenin 12 mil genişlikte bir cep bölge oluşturmasının gerekçesi kesin olarak belirtilmemektedir. Ancak Fransa, karasularının genişliğini 12 mil olarak saptamış ve balıkçılık bölgesini de 12 mil olarak belirlemiştir (Kurumahmut, 1990, s.36).

9.5. Kıta Sahanlığı Sorunu Konusundaki Yunan Tezi

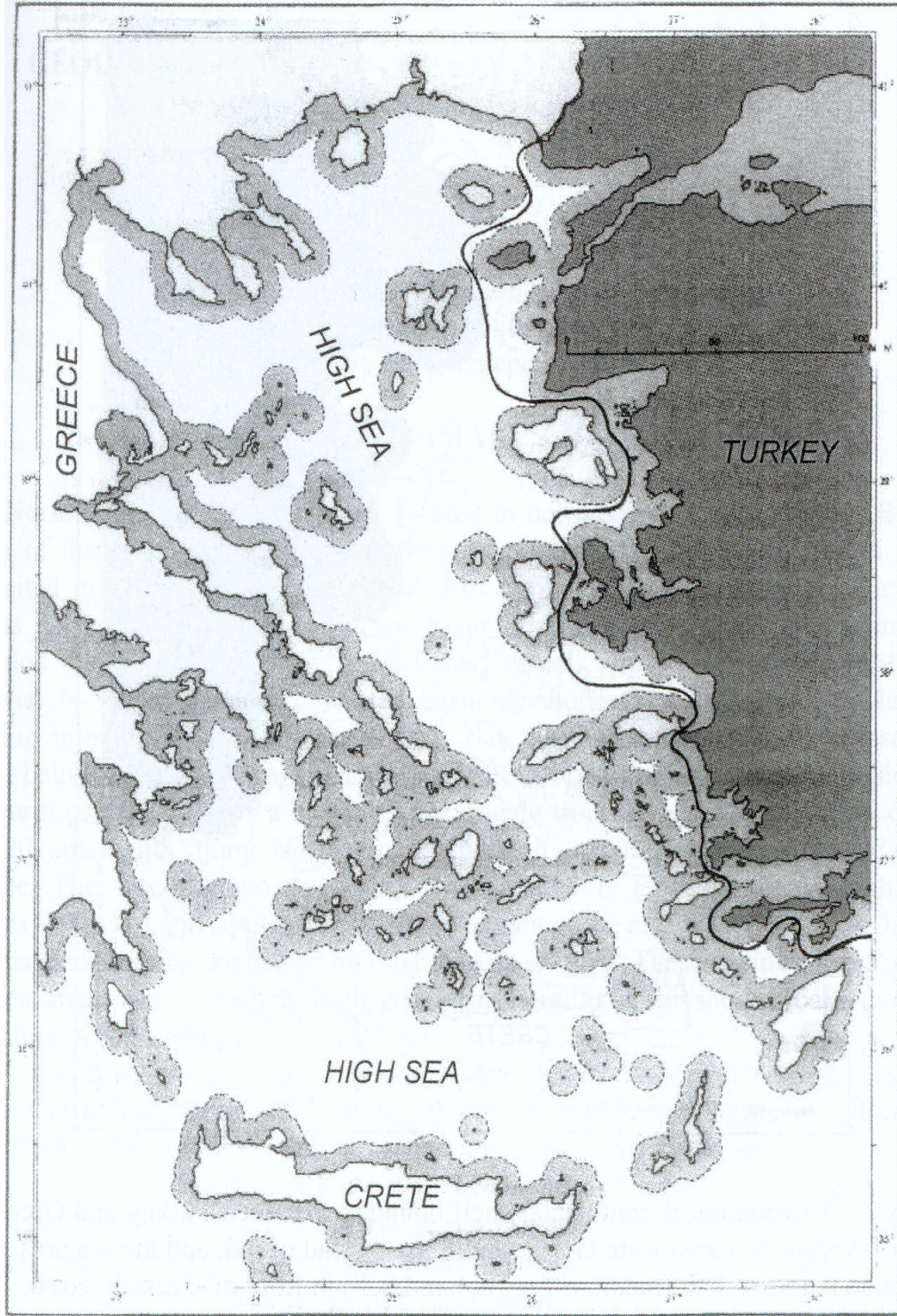
Kıta sahanlığı sorunu konusundaki Türk tezlerine karşılık Yunan tezi şu şekildedir:

1. Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırılması hukuksal bir sorundur ve en iyi çözüm uluslararası yargıya gidilmesidir. Yunanistan'ın da taraf olduğu 1958 Cenevre ve 1982 BMDHS esas alınmalıdır.
2. Yukarıda adı geçen sözleşmeler esas alındığında adaların da kendi başlarına kıta sahanlığı bulunmaktadır.
3. Yunanistan kıta ülkesi ve adalardan oluşan bir devlettir. Uluslar arası hukukta kabul edilen devletin ülkesel bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesi

³⁵ Anglo-Normand Adaları.

gereğince Yunanistan'ın kıta ülkesi ve adalardan oluşan siyasal ve ülkesel bütünlüğünün arasına yabancı bir deniz alanının girmemesi gerekir. (Bunda Yunanistan'ın amacı, kendisini bir "takımada devleti" olarak kabul ettirmek ve böylece en dıştaki adaları birleştirecek çizginin içinde kalacak denizi "iç suları" olarak ilan etmektir. İç sular, aynen ülke toprağı statüsüne sahiptir.)

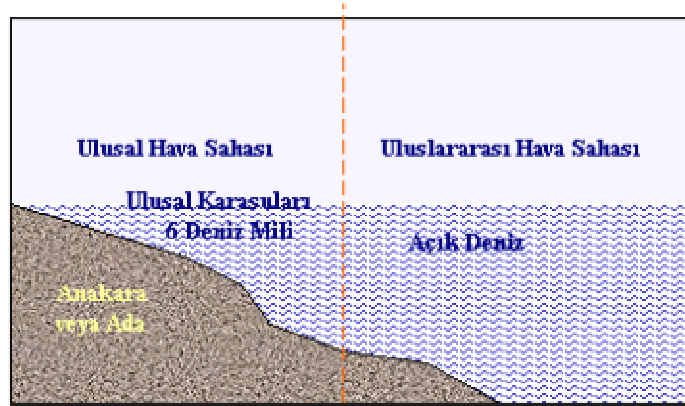
4. Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık ilkesine uygun olarak, Türkiye ile Ege adalarının en doğuda bulunanı arasında yapılması gerekmektedir.

Şekil 9.5. Yunanistan'ın Kıta Sahanlığı İddiası.

10. HAVA SAHASI SORUNU

Devletin hava ülkesi, devletin kara ülkesi ve deniz ülkesi (İç Sular ve Karasuları) üzerindeki, hava sahasıdır.

Şekil 10.1. Hava Sahası Sınırları.

Günümüz pozitif hukuku, hava sahası üzerinde, devletin egemenlik hakkını haiz olduğu ilkesine dayalıdır. Hava sahası üzerinde, devletin egemenliğine getirilen sınırlamaların kaynağı, bu konuda akdetmiş olduğu, iki veya çok taraflı antlaşmalardır (Toluner, 1996, s.39-40).

10.1. Sorunun Ortaya Çıkışı

Yunanistan, Türkiye ile dönem dönem oluşan barış havasını sürekli olarak kendi çıkarları için kullanmaktadır. Bunun en güzel örneği denilebilecek Hava Sahası Sorunu da yine böyle bir dönemde, "Yunan karasuları kuşağının genişliğinin, hava sahasının, havacılık ve denetim amacıyla sahilden 10 deniz miline genişletildiği" 18 Eylül 1931 tarihli ve 325 sayılı cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle ortaya çıkmıştır.

Anılan kararnameyle ilgili olarak dikkat çeken birinci nokta, bunun zamanlamasıdır. Zira, Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında ortaya çıkan ve "Etabli Meselesi" diye anılan her iki ülkedeki Türk ve Yunan kökenli vatandaşların mübadelesi ile ilgili sorunun, 10 Haziran 1930 tarihinde Türk-Yunan Ahali Mübadelesi Antlaşması'nın imzalanması ile bir çözüme bağlanmasına paralel

olarak Türkiye ile Yunanistan arasında bir dostluk dönemi başlamıştır (Pazarcı, 1986, s.26).

Bu dönem içinde Yunan Başbakanı E.K.Venizelos, 27 Ekim – 1 Kasım 1930 tarihleri arasında Türkiye'yi resmen ziyaret etmiş ve 30 Ekim 1930'da iki devlet arasında Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Sözleşmesi ile ek bir protokol imzalanmıştır.

Bu sözleşmenin onay belgelerinin değişiminin kararlaştırıldığı tarihlerde, 3-6 Ekim 1931'de, T.C. Başbakanı İsmet İnönü Yunanistan'ı resmen ziyaret etmiştir. Bu tarihlerden de anlaşılacağı gibi, 18 Eylül 1931'de yayınlanan hava sahasının 10 mile çıkarılması, 1930 Dostluk Sözleşmesi'nin her iki devletin meclislerince onaylanmasından sonra ve onay belgelerinin değiştirileceğinin kararlaştırılacağı tarih ile Türk Başbakanı'nın Yunanistan'ı ziyaretinden 15-20 gün kadar önce gerçekleştirilmiştir. Böylece, Yunan yöneticilerin bilinçli olarak bir yandan dostça ilişkileri garanti altına aldıktan ve öte yandan, çok önemli bir resmi ziyaret arifesinde Türkiye'nin bu havayı bozacak tutumlar içine girmesini ve kınama göndermesini engelleyecek bir ortamı yarattıktan sonra böyle bir girişimde buldukları gözlenmektedir (Pazarcı, 1986, s.27).

O dönemde Türkiye Yunanistan ilişkilerinin dostane olmasından dolayı, Türkiye bu gelişmeye karşı bir tepki göstermemiştir. Fakat dostane ilişkiler özellikle 1974'te yerini düşmanca ilişkilere bıraktıktan sonra Türkiye, bu durumun iki ülkenin de taraf olduğu 7 Aralık 1944 tarihli Chicago Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu belirterek karşı çıkmış ve Yunan ulusal hava sahasını Yunan karasuları gibi 6 mil olarak kabul edeceğini açıklamıştır (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.100-101).

Yunanistan'ın hava sahasını 10 mile çıkarması konusunda değinilmesi gereken ikinci nokta, bu genişliğin uluslararası düzeyde resmen duyurulmasında Yunanistan'ın takındığı tutum ile ilgilidir. Yunan Resmi Gazetesi'nin 18 Eylül 1931 tarihli sayısında yer almakla birlikte Yunanistan'ın hava sahası genişliğini 10 mil olarak Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü çerçevesinde resmen duyurması 1974 yılında olmuştur. Nitekim, Yunanistan'ın anılan kuruluşa 2 Haziran 1974 tarihinde bildirdiği yazısında ülkesinden söz ederken bunun karasularını da içerdiğini belirttiği

ve karasuları terimi üzerine bir yıldız işareti koyduğu gözlenmektedir. Sayfanın altında yıldız işaretinin yanına ise, sivil havacılık ve hava polisliğiyle ilgili olarak Yunanistan'ın karasularının 10 deniz mili genişliğe kadar uzandığı bilgisi koyulmuştur.

Yunanistan'ın 1974'te gerçekleştirdiği bu bildirimini, Türkiye tarafından tanınmamıştır. Nitekim Türkiye, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'ne 15 Nisan 1975'te çektiği bir telekste, 14 Mayıs 1975'te Ege'de gerçekleştireceği TASMO (Tactical Air Support of Maritime Operation - Deniz Harekatı Taktik Hava Desteği) Atış Talimleri sırasında manevralara katılacak uçakların Yunan kıyılarının 6 deniz miline kadar yaklaşabileceklerini bildirmek suretiyle, Yunan hava sahasını 6 mil ile sınırlı kabul ettiğini üstü kapalı olarak bildirmiştir. Yine Türkiye, Yunanistan'a gönderdiği 5 Mayıs 1975 tarihli teleksinde – bu kez doğrudan – Yunan hava sahasını 10 mil olarak belirten Yunan bildirimini Chicago Sivil Havacılık Sözleşmesi'nin 1 nci ve 2 nci maddelerine aykırı olduğunu vurgulamış ve 548 sayılı NOTAM'da yer alan 10 milin 6 mil olarak düzeltilmesini istemiştir (Pazarcı, 1986, s.28).

Tarafların yaklaşımlarındaki katılığı korumaları ve yapılan çeşitli görüşmelerden bir sonuç alınamaması, Türkiye'nin 10 millik hava sahasını tanımadığını göstermek için askeri tatbikatlar sırasında Yunan karasuları ile iddia edilen 10 millik hava sahası arasındaki bölgelerde uçaklarını uçurmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye'nin bu girişimlerini Yunanistan, ulusal hava sahasının ihlal edilmesi şeklinde yorumlamakta ve her seferinde Türkiye'yi protesto etmekte, buna karşılık Türkiye, bu protestoları geri çevirmektedir (Aksu, 2001, s.94).

Yunanistan, Türkiye'nin Ege'nin uluslar arası deniz ve hava sahalarındaki tatbikatlarını daraltmak ve kontrol altında tutmak için ICAO kararlarını dikkate almaksızın tek taraflı olarak hava koridorları (G-18, J-60, B-7 gibi) ihdas etmekte ve sorunları arttırmakta yarar görmüştür (Özkan, 1989, s.77).

10.2. Hava Sahası Sorunu Konusundaki Türk Tezi

Uluslararası hukukta, bir devletin karasularının sınırı aynı zamanda hava sahasının da sınırını oluşturur. Hava sahası sorunu konusundaki Türk tezi şu şekildedir:

1. Yunanistan'ın bu uygulaması, 1944 Chicago Sözleşmesi'nin 1. ve 2. maddelerine aykırıdır. Bu sözleşmenin 1. maddesine göre; *“Sözleşmeyle; devletler her devletin ülkesi üzerindeki hava sahasında tam ve münhasıran egemenlik haklarına sahip olduğunu tanırlar.”* 2. maddeye göre ise, *“Bu sözleşmenin amaçları açısından bir devletin ülkesi deyimiyle bu devletin egemenliği, hükümranlığı, koruması ya da mandası altında bulunan toprakları ve bu topraklara bitişik olan karasuları kastedilmektedir.”* Türkiye, bu sözleşmenin hükümlerine dayanarak, Yunanistan'ın karasuları sınırları ötesine taşan bir ulusal hava sahası saptayamayacağı görüşünü ileri sürmektedir. Buna göre, bir devletin egemenliği, ancak karasuları üzerindeki hava sahasının genişliğine bağlı olarak, o devlete egemenlik hakları sağlamaktadır (Aksu, 2001, s.94-95).
2. Türkiye, 6 millik karasuları dışına taşan 10 mil Yunan hava sahasının uluslararası hukuk kurallarını ihlal ettiğine dikkat çekmektedir. Yunanistan'ın 10 deniz millik ulusal hava sahası iddiası uluslararası hukuk kurallarına karşıdır ve dolayısıyla, Yunanistan'ın 6 deniz millik karasuları ile açıklanmış olan 10 deniz millik ulusal hava sahası arasındaki hava sahası uluslararası hava sahasının parçasıdır. Bu iddiaları, uzun süre sessiz kalarak zımnen tanıdığını ya da bu durumun bir örf ve adet hukuku kuralı haline geldiğini de kabul etmemektedir (Başeren, 2003, s.177). Çünkü Türkiye, Yunanistan'ın bu iddiasını ICAO nezdinde açıklamasıyla birlikte hemen tepki göstererek itirazda bulunmuştur.

10.3. Hava Sahası Sorunu Konusundaki Yunan Tezi

Hava sahası sorunu konusundaki Türk tezlerine karşılık Yunan tezi şu şekildedir:

1. 10 mil genişlik uluslararası hukuka uygundur. 1982 BMDHS ile ortaya konan 12 mil karasuları sınırı, Yunan hava sahasının 10 mil olması konusundaki tartışmayı ortadan kaldırmaktadır (Sönmezoğlu, 2000, s.334).
2. Atina, 1931 Eylül'ünde kabul ettiği bir kararname ile hava sahasını 10 mile çıkardığında Türkiye buna 1974 yılına kadar hiçbir itirazda bulunmamıştır. Yunan karasuları 3 mil iken gerçekleştirilen bu değişiklik 40 yılı aşkın bir süre tartışmasız bir uygulama ile teamüli bir nitelik kazanmıştır. Yunanistan'a göre, uluslararası toplum Yunan ulusal hava sahasının özel statüsüne 1931'den beri rıza göstermiş ve tanımıştır (Syrigos, 1998, s.116). II nci Dünya Savaşı'ndan önce Ege'yi ve ICAO'nun kuruluşundan sonra Atina FIR'ını kullananların hepsi, bu bölgeye saygı göstermişler ve Yunan makamlarının istediği gibi "Yunan topraklarına 10 milden fazla yaklaşmamışlardır".Ege Denizi'nde bu özel uygulama örf ve adet hukuku haline gelmiştir (Başeren, 2003, s.174-175).

11. UÇUŞ BİLGİ BÖLGESİ (FIR)³⁶ SORUNU

Türkiye ve Yunanistan arasında hava sahasına ilişkin önemli bir diğer tartışma ise, Ege Deniz üzerindeki sivil havacılığın güvenli bir şekilde yürütülmesini sağlayacak yükümlülüklerle ilişkindir. Havacılığın gelişmesine koşut olarak sivil havacılığın belirli bir düzen içerisinde yürütülmesi ve uçuş güvenliğinin sağlanabilmesi, uluslar arası ortak düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle, 1944 yılında Chicago Sözleşmesi ile Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) kurulmuştur (Aksu, 2001, s.96).

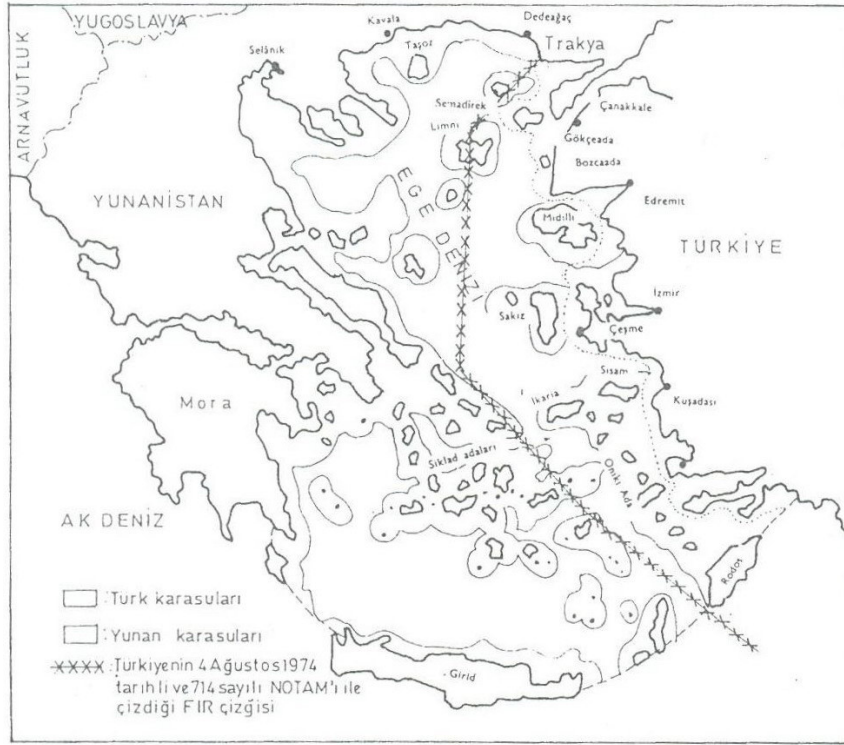
Türkiye, Sözleşme'ye aynı yıl üye olmuş ve Örgüt'e katılmıştır. 1945 yılında da bir kanunla bunu onaylamıştır (Aksu, 1986, s.21).

Bu sözleşme çerçevesinde, sivil havacılığın güven içerisinde sürdürülmesi için Uçuş Bildirim Bölgeleri – FIR olarak adlandırılan denetim alanları oluşturulmuştur. FIR içerisinde uçuş güvenliğinin sağlanması için gerekli olan her türlü trafik kolaylıkları, haberleşme olanakları, meteorolojik hareketler konusunda uyarıcı bilgiler, daha önce ICAO tarafından saptanmış olan ülke tarafından sağlanır; bununla birlikte, FIR sorumluluğu hiçbir durumda, söz konusu sahalar üzerinde sorumluluk yüklenen devlete egemenlik hakkı vermemektedir (Karasuları, Ege Kıta Sahaneliği ve Ege Hava Sahasının Kontrolü Konuları Üzerine Bir İnceleme, 1977, s.16).

Türkiye ve Yunanistan arasında daha sonra bir uyuşmazlık noktası haline gelecek olan Ege Denizi hava sahası üzerindeki FIR sorumluluğunun saptanması, ICAO'nun 15 Ekim 1946 tarihinde Kahire'de yapılan Orta Doğu Hava Seyrüsefer Toplantısı'nda ATC Komitesi'nin Türk-Yunan hava sahasını içine alan ve merkezi Ankara olan bir FIR Hattı kurulmasını önermesinden sonra, 1950 yılında bu kez İstanbul'da yapılan Orta Doğu Hava Seyrüsefer Konferansı'nda konu tekrar ele alınmış ve bu konferansta bugünkü, İstanbul-Atina FIR Hattı önerisi karara bağlanmıştır (Aksu, 1986, s.22).

³⁶ FIR (Flight Information Region) Hattı, sivil uçakların uçuş güvenliği ve hava durumu için tesis edilmiştir. Ege'de bu görev, Türkiye'nin muvafakati ile 1952 yılında Yunanistan'a verilmiştir. Yunanistan'ın Atina FIR'ı, Türk karasularına kadar devam etmekte olup, Türk sahillerine 6 deniz mili kalana kadar gelen uçağın kimliği Türkiye tarafından bilinmemektedir. FIR Hattı egemenlik sınırı değildir. Sadece sivil uçaklar için geçerlidir.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı sırasında güvenlik nedenleri ile Türkiye, yeni saptadığı FIR Hattı (NOTAM 714) ile topraklarına doğru yönelecek uçakların kıyı ve sınırlarına 50 deniz mili kala kendisine bilgi verme zorunluluğunu getirmiştir. Yunanistan da karşı tedbir olarak bütün Ege’yi “Tehlikeli Bölge” ilan ederek sivil ve askeri uçaklara kapadığını duyurmuştu (Özkan, 1989, s.77).

Şekil 11.3. NOTAM 714.

1980 yılında Türkiye, 714 sayılı NOTAM’a son verdiğini açıklamış, daha sonra Yunanistan da NOTAM’larını geri çekmiş ve bölge trafiğe yeniden açılmıştır.

Bununla birlikte, iki ülke arasında bu konudaki anlaşmazlık sürmektedir. Özellikle, askeri uçakların FIR bölgelerine girerken, saptanan merkeze uçuş bilgilerini verip vermeyeceği konusundaki görüş ayrılıkları, sorunu gündemde tutmaktadır (Aksu, 2001, s.96-97).

11.2. Uçuş Bilgi Bölgesi Sorunu Konusundaki Türk Tezi

Uçuş Bilgi Bölgesi sorunu konusundaki Türk tezi şu şekildedir:

1. Chicago Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre, askeri uçaklar, uluslararası hava sahasında uçuşları sırasında uçuş planlarını vermek zorunda değildirler. Bu maddeye göre; a) Bu sözleşme yalnızca sivil uçaklara uygulanabilir ve askeri uçaklara uygulanamaz. d) Sözleşmeyi kabul eden devletler, askeri uçaklar için düzenlemeler yaparken, sivil uçakların uçuş güvenliğine saygı göstermeyi yükümlenirler (Aksu, 2001, s.97).
2. FIR ile ilgili sorumluluk, aynı zamanda egemenlik hakkı sağlayan bir düzenleme olarak yorumlanmamalıdır. Bu hat, iki ülke hava sahası açısından söz konusu olan bir sınır gibi değerlendirilmemelidir. Bu sadece teknik bir sorumluluktur. Atina, 1952 yılında ICAO bünyesinde kendisine bırakılan bu düzenleyici yetkiyi Türk uçaklarına³⁷ karşı bir egemenlik hakkı olarak kullanmak istemektedir (Sönmezoğlu, 2000, s.335-336).

11.3. Uçuş Bilgi Bölgesi Sorunu Konusundaki Yunan Tezi

Uçuş Bilgi Bölgesi sorunu konusundaki Yunan tezi ise şu şekildedir:

1. Atina FIR sorumluluk alanına giren bütün askeri uçakların uçuş planlarını vermeleri zorunludur (Aksu, 2001, s.97). Atina FIR'ı, uluslararası hava sahasının belirli alanlarını olduğu gibi, bütünlükte Yunan ulusal hava sahasını kaplar. ICAO düzenlemeleri ve uluslararası uygulamaya uygun olarak; hem sivil hem de askeri tüm uçaklar FIR sınırını geçmeden önce uygun bildiriye vermelidirler.
2. Türkiye'nin FIR hattı konusunun yeniden ele alınmasıyla ilgili girişimi yersizdir. Bu düzenlemeye 22 yıl hiçbir itirazda bulunmayan Türkiye'nin 1974 sonrasında ortaya koyduğu görüşler hukuken geçersizdir (Sönmezoğlu, 2000, s.336).

³⁷ Yunanistan bu düzenlemenin tüm uçaklara yönelik olduğunu savunurken, Türkiye ve ABD ise bunun sadece sivil uçaklara ilişkin olduğunu öne sürmekte, devlet uçaklarına ilişkin olarak taraflar arasında ayrıca ikili düzenlemeler gerektiğini savunmaktadırlar.

12. EGEMENLİĞİ ANDLAŞMALARLA YUNANİSTAN'A DEVREDİLMEMİŞ ADA, ADACIK VE KAYALIKLAR (EGEAYDAAK) SORUNU

Ege Denizi'nde ulusal egemenlik sınırlarını ilgilendiren bir diğer sorun da bu denizde hükümlerle sınırlarını belirleyen antlaşmalarda³⁸ adları belirtilen ve egemenlik devrinde mutabık kalınan adalar dışında kalan ada, adacık ve kayalıklar üzerinde Yunanistan'ın egemenlik iddiasında olmasıdır. Bu bakımdan ele alındığında Türkiye ve Yunanistan arasında çıkan uyuşmazlığa ilişkin olarak başvurulacak en önemli metin olarak Lozan Barış Antlaşması ve bu antlaşmanın 6, 12, 15 ve 16. maddeleri (Bkz. EK 22.) ile Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi (Bkz. EK 26) görülmektedir (Aksu, 2001, s.105).

Türkiye son dönemde konuya ilişkin olarak “gri bölgeler” tezini ortaya atmıştır. Çünkü, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Ege'deki bazı adaları ve adacıkları, doğrudan bu adaların adları zikredilerek çeşitli antlaşmalarla diğer ülkelere terk etmiştir. Fakat Ege'de bu kapsama dahil olmayan bazı adacık ve kayalıklar olduğu da anlaşılmaktadır (Sönmezoğlu, 2000, s.339-340).

12.1. Sorunun Ortaya Çıkışı

Söz konusu antlaşma hükümlerinin yorumlanması ve buna bağlı olarak, Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan arasında henüz bir deniz sınırının saptanmamış olması, beraberinde bu antlaşmalarda adları sıralanmamış olan ve fakat, Osmanlı Devleti'nin devamı olarak Türkiye'nin egemenliğinde kalan ada, adacık ve kayalıkların statülerinin de tartışılmasına yol açmıştır (Aksu, 2001, s.105).

³⁸ Tarih sırasıyla bu antlaşmalar şunlardır; 18 Ekim 1912 Uşi Barış Antlaşması, 17/30 Mayıs Londra Antlaşması, 1/14 Kasım 1913 Atina Antlaşması, 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan Hükümeti'ne tebliğ edilen Altı Büyük Devlet Kararı, 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması, 10 Şubat 1947 Paris Barış Antlaşması.

Yunanistan, Kasım 1995'ten itibaren Ege'de bazı adacıkları iskana açma girişiminde bulunmuştur. Üçü Doğu Akdeniz'de olmak üzere, 11 adacığı iskana açmak için teşvikler uygulayan Yunanistan'ın bu politikası Türkiye tarafından Ege'deki bazı adacıkların egemenliği hakkında Yunanistan'ın da kuşkusu bulunduğu, dolayısıyla bugün fiili bir durum yaratarak ileride ortaya çıkabilecek bazı tartışmaları şimdiden bertaraf etme çabası olarak değerlendirilmiştir.

1995 yılının son günlerinde, kelimenin gerçek anlamıyla bir kaza eseri patlak veren Kardak krizine kadar hiç bu tür bir sorgulamaya girişmemiş olan, binlerce Yunan adasının hangisinin gerçekten Yunanistan'a ait olduğu sorusunu hiç gündeme getirmemiş olan Türkiye, ilk kez Kardak kayalıkları vesilesiyle, Ege'de *gri bölgeler* tezini ortaya atmıştır. Sonuç itibariyle, bazı Ege ada, adacık ve kayalıklarının aidiyeti sorunu, 1996'dan bu yana Türkiye için Yunanistan'la arasındaki Ege Sorunu'nun başlıca boyutlarından biri haline gelmiştir (Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk SÖNMEZOĞLU (der.), 2001, s.253).

12.2. Kardak Kayalıkları Sorunu

Aralarında 325 m. mesafe olan iki küçük kayalıktan oluşan Kardak Kayalıkları coğrafi konumları itibariyle Ege Denizi'nin güneydoğusunda Menteşe Adaları bölgesinde yer almaktadır. Doğu Kardak, 37° 03' 03'' K 27° 09' 04'' D, Batı Kardak 37° 02' 55'' K 27° 08' 47'' D mevkiinde bulunmaktadır. İskana elverişli olmayacak kadar küçük olan kayalıklardan doğudaki 19730 m², batıdaki ise 16680 m² yüzölçümüne sahiptir. Türk sahillerine uzaklıkları ise, sırasıyla 3.6 ve 3.9 deniz milidir (Başeren, 2003, s.46).

25 Aralık 1995 tarihinde Figen Akat isimli bir Türk gemisinin Kardak Kayalıklarında karaya oturmasıyla birlikte gelişen olaylar, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege sorunlarına bir de egemenlik sorunu eklemiştir. Bu kayalıkların hangi devlete ait olduğu konusu gündeme gelmiş ve anılan kayalıklar üzerindeki egemenlik iddiaları, bundan böyle, Türkiye ile Yunanistan arasında resmi bir nitelik kazanmıştır (İnan ve Başeren, 1997, s.2).

Şekil 12.1. Kardak Kayalıkları.

Kardak kayalıklarında karaya oturan Figen Akat'a ilk olarak Yunan sahil güvenlik botu ulaşmış, gemiye yardım teklif etmiş ve aynı zamanda da Yunan karasularında olduğunu bildirmiştir. Buna karşılık gemi kaptanı, yardımı reddederek Türk karasularında bulunduğunu ve Türk sahil güvenliğinden yardım istediğini bildirmiştir. Ömür Kurtarma Şirketi, Figen Akat'ı kurtarma çalışmalarına başlamış, kurtarma operasyonu sırasında ticari ilişkiler çerçevesinde, Türk bayrağı çeken bir Yunan kurtarma gemisinin hizmetlerinden de yararlanmıştır.

Çizelge 12.1. Kardak Kayalıklarına İlişkin Veriler.

	DOĞU KARDAK	BATI KARDAK
ENLEM	37° 03' 03'' K	37° 02' 55'' K
BOYLAM	27° 09' 04'' D	27° 08' 47'' D
BOYUT	120 x 200 M.	100 x 180 M.
YÜZÖLÇÜM	19730 M ²	16680 M ²
ARA MESAFE	325 M.	
ANADOLU'YA MESAFE	3,6 NM	3,9 NM
KALİMNOS'A MESAFE	5,65 NM	5,4 NM
ÇAVUŞADASI'NA MESAFE	2,2 NM	2,4 NM

Yunanistan, 26 Aralık 1995'te Türkiye'ye bir nota vererek Figen Akat'ın Yunan karasularında bulunduğunu belirtmiş ve kurtarma işleminin durdurulmasını istemiştir. Türkiye aynı gün verdiği bir nota ile iddiaları reddetmiştir. Gemide yürütülen kurtarma çalışmaları sürerken Yunanistan'a ait hücumbotlar gemiye yanaşarak kurtarma işlemlerini durdurmuş ve Yunanistan'a ait bir römorkör gemiyi karaya oturduğu yerden çekerek kurtarmaya çalışmıştır. Figen Akat daha sonra Güllük Limanı'na çekilmiştir (Başeren, 2003, s.47).

Kardak krizinin ilk günlerinde her iki ülke de karşılıklı notalarla bu kayalıkların kendisine ait olduğunu iddia etmiş, Yunanistan Kardak'ın 1947 Paris Barış Antlaşması ile İtalya'dan Yunanistan'a geçen adalar arasında olduğunu ileri sürerken, Türkiye, Kardak'ın İtalya'ya bırakılmadığını, dolayısıyla Türk egemenliğinden hiç çıkmamış olduğunu vurgulamıştır. Yunanistan 9 Ocak 1996 tarihli notasında iddiasına gerekçe olarak özellikle 1932 tarihli iki belgeye atıf yapmıştır. 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Protokolü (Teknisyenler Zaptı), T.B.M.M.nce onaylanmadığı ve Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmediği için Türkiye tarafından geçerli bir uluslar arası anlaşma ya da hukuki belge

sayılmamaktadır. Kardak'la ilgili olmayan 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi ise, Akdeniz'deki Meis Adası ile Anadolu kıyıları arasındaki deniz sınırını çizerken, bu bölgedeki ada ve adacıkların aidiyetini saptamaktadır.

Şekil 12.2. Figen Akat Onarım Esnasında Tersanede.

Türkiye, Yunanistan'ın Aralık 1932 belgesinin Ocak 1932 sözleşmesinin eki olduğu konusundaki iddialarını geçersiz saymakta, buna gerekçe olarak T.B.M.M.'nin 4 Ocak 1932 sözleşmesini 14 Ocak 1933'te onaylarken, Aralık 1932 zaptını da onunla birlikte onaylamamış olmasını göstermektedir (Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk SÖNMEZOĞLU (der.), 2001, s.259-260).³⁹

İki ülke arasındaki diplomatik görüş alış verişi sürerken egemenlik iddialarının fiili olarak sergilenmesi konunun bir anda iki ülke medyası, kamuoyu ve siyasileri

³⁹ Yunanistan'ın 1950 ve 1953'te, Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz sınırını belirlemek için girişimde bulunmuş olması da Ankara tarafından 1932 zaptının geçersizliğinin kanıtı olarak gösterilmektedir. Türkiye ile İtalya arasındaki sınır 1932'de belirlenmiş olsaydı, İtalya'nın Ege'deki halefi durumundaki Yunanistan için de bu sınır geçerli olacaktı. Yunanistan'ın 1950'lerdeki girişimleri ortada böyle bir sınır olmadığını Yunanistan'ın da kabul ettiği anlamına gelmektedir.

arasında “ulusal dava” olarak algılanmasına yol açmıştır. Bu süreci başlatan ise, Yunanistan’a ait Kalimnos Adası belediye başkanının yanında adanın papazı, aileleri ve Antenna adlı Yunan televizyon kanalı çekim ekibini alarak 26 Ocak 1996 tarihinde Kardak kayalıklarına çıkarak bir şenlik havasında kayalıklara Yunan bayrağın dikmesi olmuştur. Bayrak dikme girişiminin televizyonda yayınlanmasının ardından, ertesi gün Türk medyası konuya ilgi göstermiş ve Hürriyet Gazetesi’nin iki muhabiri helikopter ile Kardak kayalıklarına giderek Yunanların dikmiş oldukları bayrağı indirmiş, yerine Türk bayrağını dikmiştir. Bu bayrak mücadelesinin Türk televizyonlarında yayınlanmasının ardından iki ülke arasında kamuoylarının siyasiler üzerindeki baskıları yoğunlaşmış ve diplomatik alanda sürdürülen mücadelenin giderek sertleştiği görülmüştür (Aksu, 2001, s.111).

Yunan Hükümeti, 28 Ocak’ta doğuda bulunan büyük Kardak kayasına asker çıkartmış ve her iki kayalığa da Yunan bayrağı dikilmiştir. Aynı gün Atina’daki Türk Büyükelçisi Yunan Dışişleri Bakanlığı’na çağrılarak kayalıkların Yunanistan’a ait olduğu ve yaklaşanlara ateş açılacağı uyarısında bulunulmuştur (Başeren, 2003, s.47). 30-31 Ocak gece yarısı üzerinde Yunan askeri bulunmayan diğer kayalığa çıkan Türk SAT komandolarının kayalığa Türk bayrağı dikmesinin ardından, ABD’nin de girişimiyle birkaç saat içinde her iki ülkenin askerleri de buldukları kayalıklardan çekilmiş ve kriz silahlı bir çatışmaya dönüşmeden çözülmüştür (Kut, “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu”, Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk SÖNMEZOĞLU (der.), 2001, s.260).

12.3. EGEAYDAAK Sorunu Konusundaki Türk Tezi

Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan’a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGEAYDAAK) sorunu konusundaki Türk tezi şu şekildedir:

1. Osmanlı İmparatorluğu’nun antlaşmalarla devretmiş olduğu ada, adacık ve kayalıklar dışında, Ege Denizi’nde bulunan tüm ada, adacık ve kayalıklar onun halefi sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin hakimiyetindedir. Türkiye, Lozan Barış Antlaşması ile devrettiği ada ve adacıklar dışında Ege Denizi’nin muhtelif bölgelerinde Osmanlı İmparatorluğu’ndan kendisine

intikal eden Kardak dahil 150 kadar ada, adacık ve kayalık üzerindeki hakimiyetini sürdürdüğünü beyan etmektedir (Başeren, 2003, s.51).

2. Türk tarafına göre, 28 Aralık 1932 Türk-İtalyan toplantı tutanağı metinleri Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmediklerinden hukuki anlamda geçerliliği olan metinler değildir. Milletler Cemiyeti'nin 18. Maddesi örgütçe tescil edilmemiş anlaşmaların, dokümanların hukuken geçerli olmayacağını açıkça belirtmektedir. Türkiye ayrıca, 1947 Paris Barış Antlaşması görüşmeleri sırasında Yunanistan'ın bu 1932 tarihli dokümanlara atıfta bulunulmasını istemesinin kabul görmeyişini ve Atina'nın 1950 ve 1953 yıllarında Ankara ile temas kurarak bu dokümanların geçerliliğinin kabulünü istemesini, bu dokümanların geçerli olduğu iddiasına ters düşen kanıtlar olarak göstermektedir (Sönmezoğlu, 2000, s.341-342).

12.4. EGEAYDAAK Sorunu Konusundaki Yunan Tezi

Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGEAYDAAK) sorunu konusundaki Yunan tezi ise şu şekildedir:

1. Lozan Barış Antlaşması'nın ilgili maddeleriyle açıkça Türkiye'ye verilmeyen tüm ada, adacık ve kayalıkların Yunanistan ve İtalya'ya, İtalya'dan da kendisine geçtiğini ileri sürmektedir.
2. Yunanistan, ayrıca 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme ve bu sözleşmenin eki olarak değerlendirdiği 28 Aralık 1932 tarihli belge ile Lozan Barış Antlaşması'na getirdiği yoruma koşut bir sınırın çizildiğini ileri sürmektedir (Başeren, 2003, s.51).

13. GAYRI ASKERİ STATÜDEKİ ADALAR DENİZİ ADALARININ SİLAHLANDIRILMASI SORUNU

Türkiye ve Yunanistan'ın arasındaki ilişkilerde gerginliğe ve güvensizliğe yol açan bir diğer önemli sorunu ise, Yunanistan'ın egemenliği altında yer alan, ancak uluslar arası antlaşmalarla silahsızlandırma yükümlülüğüne girmiş olduğu adaları, önce gizli daha sonra açıktan, silahlandırmaya başlaması oluşturmaktadır (Aksu, 2001, s.84).

Yunanistan'ın uluslar arası antlaşmalara aykırı olarak, 1960'lı yıllarda başlattığı Doğu Ege Adaları ile Limni Adası'nın tahkim ve silahlandırma çabaları ve bu faaliyetleri NATO'da onaylatma çalışmaları, halen sürmektedir (Lozan Antlaşması, Montreux Sözleşmesi ve Paris Sözleşmesi, 1987, s.117).

13.1. Sorunun Ortaya Çıkışı

Lozan Antlaşması ile askerden arındırılmış bir statü altında bulunmaları kabul edilen Doğu Ege adalarının bu statüsünün değiştirilmesi yönündeki ilk Yunan girişimlerinin Türkiye'nin Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ni değiştirmek ve Türk Boğazlarını tam denetimine alarak askerleştirebilmek amacıyla bir uluslar arası konferans toplanması isteğini bildirdiği döneme rastladığı görülmektedir. Nitekim, Türkiye'nin Montreux Konferansı'nın toplanması amacıyla yaptığı girişimleri Yunanistan'ın da Doğu Ege adalarını askerleştirmek için örnek olarak değerlendirmeye çalıştığı bildirilmektedir.

Doğu Ege adalarının Yunanistan tarafından askerleştirilmesi ya da tahkim edilmesi önceleri sivil havaalanları v.b., askeri amaçlarla da kullanılabilir tesislerin adalarda kurulması ile başlamıştır.

Doğu Ege adalarının askerleştirilmesi ve tahkim edilmesinin göze çarpar bir biçimde gerçekleştirilmesi, iki sonunda, devletin Kıbrıs konusunda aralarının iyice

açıldığı dönem olan 1960'lı yılların ortalarına rastlamaktadır (Pazarcı, 1986, s.30-31).

Yunanistan'ın Ege'deki adaları silahlandırmaya başlamasına ilk tepkinin 29 Haziran 1964'te bu ülkeye verilen nota ile olduğu görülmektedir. Türkiye bu durumu ilk olarak 1964'te Yunanistan'ın dikkatine sunarak, 29 Haziran 1964'te, bu devlete bir nota vermiş ve Rodos ile İstanköy'de yapıldığı saptanan tahkimata antlaşmalara uyularak son verilmesini istemiştir. Yunanistan ise Temmuz 1964'te verdiği yanıtta antlaşmalara uyduğunu ve söz konusu adalarda tahkimat yapmadığını bildirmiştir (Gürel, 1993, s.69).

Benzer bir tartışma da Yunanistan'ın 1969 yılında Limni Adası'nı silahlandığına ilişkin olarak yaşanmıştır. 2 Nisan 1969 tarihinde Türkiye, Yunanistan'a vermiş olduğu bir notada Yunanistan'ın Limni'de yapmış olduğu silahlandırma ve altyapı çalışmalarının bu adaların antlaşmalarla silahsızlandırılmış statüsüne aykırı olduğu belirtilmiş, Yunanistan ise, 10 Mayıs 1969 tarihli cevabi notasında antlaşmalara saygılı olduğunu belirterek; "Bu adanın havaalanında yapılmakta olan çalışmalar sivil havacılık ihtiyaçlarına cevap vermek üzere gerçekleştirilmektedir" demiştir (Pazarcı, 1992, s.53-54).

Adaların silahlandırılması 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra hızlanmış, 1980'lerde Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu özellikle Limni Adası'nın silahlandırılması konusunda NATO'ya şantaj politikası uygulamıştır (Aklar, 2003, s.25).

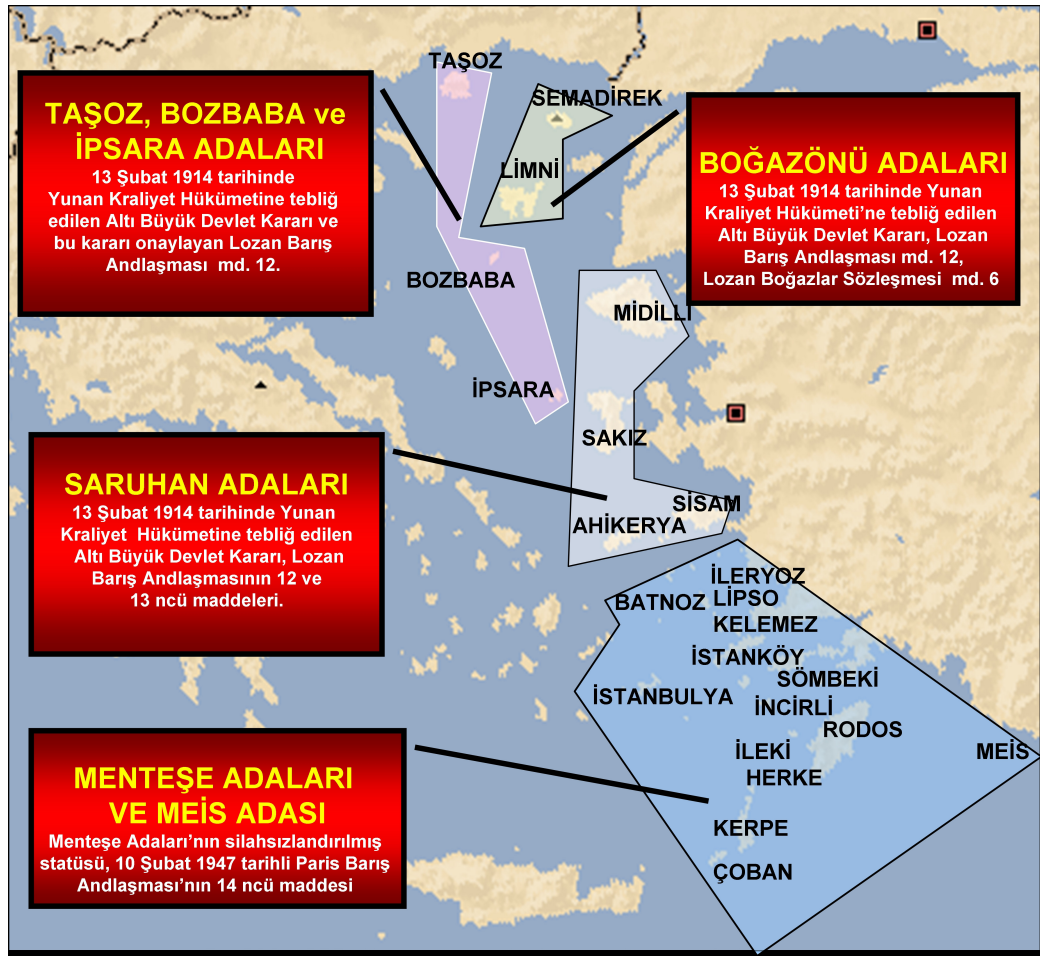
APEX-83 NATO Tatbikatı'na Limni Adası'nı ithal etmeye ve bu suretle adanın silahlandırılmasını NATO'ya tescil ettirmeye çalışmışsa da, Türk Hükümeti'nin müdahalesi ile bu teşebbüsü sonuçsuz kalmıştır. Bunun üzerine Yunanistan, NATO'yu zorlamak ve Türkiye üzerinde baskı yapmaya sevk edebilmek amacıyla NATO manevralarından çekilmiştir. 1984 yılında Yunanistan yeni bir tertibe başvurmuş ve savaş halinde ortak savunmaya ayrılacak kuvvetler arasında Limni Adası'na yerleştiği kara ve hava kuvvetlerini de göstermiştir. Aynı tertip 1985 yılında da tekrar edilmiştir. Türk Hükümeti'nin milletlerarası anlaşmalardan doğma itirazı üzerine Yunan teşebbüsü amacına varamamıştır (İnan, 1986, s.96).

Yunan Başbakanı Papandreu, 7 Nisan 1985 tarihinde Larissa’da yaptığı bir konuşmada, Doğu Ege Adalarını silahlandırmakla Lozan Anlaşması’nı ihlal ettiklerini açıkça kabul ve beyan etmiştir (İnan, 1986, s.94).

Bundan sonra Yunanistan, kendisi için tehlikenin kuzeyden (Doğu Bloku’ndan) değil doğudan (Türkiye’den) geldiğini iddia ederek “Yeni Savunma Stratejisi”ni uygulamaya başlamıştır. Bu durum “NATO Altyapı Projeleri”ne de yansımıştır. Papandreu Hükümeti, Skiros Adası’na bu amaçla “İleri Deniz Üssü” ile “Mayın Deposu”nu NATO çerçevesinde kurmaya kalkışınca Türkiye itiraz etti. Buna tepki olarak Yunanistan da, Türkiye’nin 1987 altyapı projelerinin tümünü bloke etmiş, Türkiye keza aynen karşılık vermiştir (Özkan, 1989, s.78-79).

Yunanistan, milletlerarası anlaşmaları çiğneyerek Ege adalarını silahlandırmasını NATO’ya kabul ettirmek ve mümkünse teşkilatın desteğini sağlamak yolunda her türlü tertip ve emrivakilere başvurmaktadır.

Yunanistan, adaları silahlandırırken bir yandan bu adaların uluslar arası statüsünü düzenleyen antlaşmaların geçerliliğini tartışma konusu haline getirmiş, diğer yandan ise, uluslar arası sistemdeki değişimlerin bu antlaşmaların kurmuş olduğu statüyü geçersiz kıldığını savunmaya başlamıştır. Antlaşmaların hukuksal geçerliliği açısından iki ülke arasındaki tartışmalar sürerken, Yunanistan, NATO savunma sistemi çerçevesinde sorunu ele alarak, öncelikle Limni olmak üzere Yunanistan’a ait olan adaların NATO savunma planları içerisine alınmasını, bu yolla silahlandırma girişimine meşruluk ve destek sağlamaya çalışmaktadır. Fiili olarak silahlandırılmış bulunan bu adaların NATO savunma planlarına dahil edilmesi yolundaki Yunan çabaları büyük ölçüde bu çabalara siyasal-hukuksal dayanak sağlayabilmek endişesine yöneliktir (Aksu, 2001, s.84-85).

Şekil 13.1. Adaların Silahsızlandırılmış Statüleri.

Yunanistan ayrıca, 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi ile kendisine verilen ve aynı madde ile askerden arındırılmaları ve böyle de kalmaları hükmüne bağlanan Menteşe Adalarını da özellikle 1960'lı yıllardan başlayarak askerleştirmeyi ve tahkim etmeyi sürdürmüştür (Pazarıcı, 1986, s.32).

13.2. Gayrı Askeri Statüdeki Adalar Denizi Adalarının Silahlandırılması Sorunu Konusundaki Türk Tezi

Gayrı Askeri Statüdeki Adalar Denizi Adalarının Silahlandırılması sorunu konusundaki Türk tezi şu şekildedir (Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk SÖNMEZOĞLU (der.), 2001, s.257-258):

1. Montreux Boğazlar Sözleşmesi, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ni ortadan kaldırarak Yunanistan'ı Limni ve Semadirek adalarını silahlandırma konusunda serbest bırakmamaktadır. Çünkü Montreux, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin Yunanistan'ı ilgilendiren hükümlerini ortadan kaldırmamaktadır. Doğu Ege Adaları'nın askerden arındırılmış statüsü, 1923 Lozan statükosunun temel unsurlarından birisidir ve bu durum özellikle Boğazönü Adaları olarak bilinen Limni ve Semadirek adaları için antlaşmaya ek olarak oluşturulan Sözleşme'nin 4.Maddesi ile ayrıca güçlendirilmiş ve 6.Madde ile de kapsamı belirlenmiştir (Sönmezoğlu, 2000, s.338).
2. Montreux'de söz konusu olan yeniden silahlandırma tüm Ege adalarını veya tüm Boğazönü adalarını değil, açık bir biçimde yalnızca Türk egemenliğindeki Boğazlar Bölgesi'ni kapsamaktadır. Montreux'de Yunanistan'ın egemenliğindeki Doğu Ege Adaları'nın yeniden silahlandırılması yönünde hiçbir hüküm açıkça ya da zımnen yer almamaktadır. Dolayısıyla, Yunanistan'ın özellikle Limni'yi silahlandırma gerekçesi olarak Montreux'yü göstermesinin hiçbir hukuki dayanağı yoktur.
3. En son 1923'te Lozan'da aynı anda silahsızlandırılmış tüm adalar arasında, Türkiye'nin egemenliğinde olanlar Montreux sayesinde silahlandırılabilir diye, Yunanistan'ın egemenliğindekilerin de "kendiliğinden" bu hakka sahip olacakları yolundaki Yunan iddiasının hukuki geçerliliği yoktur. Türkiye açısından, Boğazlardan geçişi düzenleyen Montreux Boğazlar Sözleşmesi, Yunanistan'ı herhangi bir başka ülkeden daha fazla ilgilendiren bir anlaşma değildir.
4. Ege Ordusu, silahlandırma faaliyetlerinin başlamasından önce değil, sonra kurulmuştur. Ayrıca Türkiye'nin silahlı kuvvetlerini ülke topraklarının herhangi bir yerinde konuşlandırmasını engelleyecek bir kısıtlama da yoktur.
5. 1947 Paris Barış Antlaşması ile Menteşe Adaları Yunanistan'a bırakılırken antlaşmanın 14. Maddesi'nde adaların "askersizleştirilmiş olarak kalması

gerekir” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bu antlaşma objektif statü yaratan bir antlaşmadır. Bu nedenle, antlaşmanın sonuçlarının etkisi ve geçerliliği açısından, bu antlaşmaya taraf olup olmama diye bir ayırım yapılamaz (Sönmezoğlu, 2000, s.339).

13.3. Gayri Askeri Statüdeki Adalar Denizi Adalarının Silahlandırılması Sorunu Konusundaki Yunan Tezi

Gayri Askeri Statüdeki Adalar Denizi Adalarının Silahlandırılması sorunu konusundaki Yunan tezi ise şu şekildedir (Kut, “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu”, Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk SÖNMEZOĞLU (der.), 2001, s.257-258):

1. Yunanistan, Montreux Boğazlar Sözleşmesi’nin Lozan Boğazlar Sözleşmesi’ni hükümsüz kıldığını iddia etmektedir. Yunanistan’a göre, Limni ve Semadirek adalarının askerden arındırılmış statüsü, esas olarak Lozan Antlaşması’nın Ek’inde yer alan 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Boğazlar Sözleşmesi’nin 4. Maddesi’ne göre düzenlenmiştir. 1936’da imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi’nin başlangıç bölümünde ise taraflar bu sözleşmenin Lozan Boğazlar Sözleşmesi’nin yerine geçmesini istediklerini belirtmektedirler. Montreux’de adaların askerden arındırılmasıyla ilgili herhangi bir hüküm bulunmadığı için de, Yunanistan’a göre Lozan Boğazlar Sözleşmesi’ni ortadan kaldıran Montreux Boğazlar Sözleşmesi, Yunanistan’ı Limni ve Semadirek adalarını yeniden silahlandırma konusunda serbest bırakmaktadır.
2. Yunanistan’ın Menteşe Adaları’nın silahlandırılmasıyla ilgili olarak ortaya koyduğu iddiaya göre, Türkiye, 1947 yılında bu adaların İtalya tarafından Yunanistan’a bırakıldığı Paris Barış Antlaşması’na taraf olmaması nedeniyle, bu anlaşma ile Yunanistan’ın adaları silahtan arındırma yükümlülüğü altına girdiğini öne süremez. Zira bu antlaşma, ancak onu imzalayanlar arasında, karşılıklı olarak bazı hak ve yükümlülükler getirir.

3. Diğer adaların askerileştirilmesi ise Türkiye'nin merkezi İzmir'de bulunan Dördüncü Ordu (Ege Ordusu)'yu oluşturmasının ardından gerçekleştirilmiştir. Bir başka deyişle, bu durum Birleşmiş Milletler Yasası'nın 51. Maddesi'nde yer alan "meşru müdafaa hakkı" anlayışına uygundur.

14. ARAMA VE KURTARMA SORUMLULUK SAHASI SORUNU

Diğer Ege sorunları yanında ikinci planda kalan ve buna bağlı daha az gündeme gelen, ancak sonuçları itibariyle Ege'nin hukuki statüsünün belirlenmesinde kötüye kullanılabilecek olan arama-kurtarma sorumluluğunun tespiti hususu da önem taşıyan konulardan birisini oluşturmaktadır. Arama-Kurtarma, hava ve deniz vasıtalarındaki kazazedelerin karada, havada, su üstünde ve su altında tehlikeye maruz kalması, kaybolması veya kazaya uğraması hallerinde, her türlü araç, özel teçhizat veya kurtarma birlikleri kullanılarak aranması ve kurtarılması hizmetleridir. Arama-Kurtarma hizmetinin asli gayesi hayat kurtarmaktır; bu nedenle öncelik taşır. Kazazedelerden hayatta kalanların en iyi durumda ve mümkün olduğu kadar çabuk kurtarılmaları için, mevcut imkanların en kısa zamanda harekete geçirilmesi esastır. Arama-Kurtarma hizmeti; işbirliği yapan hava ve deniz araçları ile diğer vasıtalar dahil kamu ve özel kaynakların kullanımı yoluyla, tehlike mesajlarını izleme, muhabere, eşgüdüm, tıbbi danışmanlık ve ilk yardım dahil Arama-Kurtarma faaliyetlerinin yapılmasını kapsar (Başeren, 2003, s.207). Arama-Kurtarma sahası; içerisinde arama-kurtarma faaliyetlerini icra etmek üzere tespit edilmiş bir sahadır.

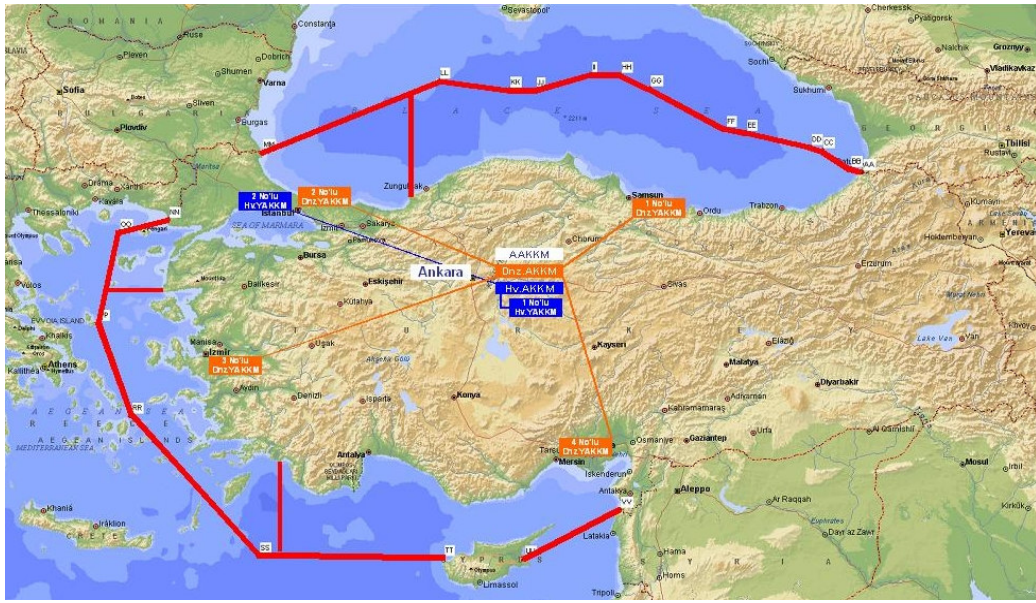
Ege'de Türkiye ile Yunanistan arasındaki bir uyuşmazlık olan SAR (Search And Rescue - Arama Kurtarma) konusu ile ilgili olarak, uluslararası iki temel sözleşme mevcuttur. Bunlar; 7 Aralık 1944'de Şikago'da imzalanan "Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi" ve 1979 tarihli "Hamburg Denizde Arama ve Kurtarma Uluslararası Sözleşmesi" dir (Akıncı, 2002, s.70).

14.1. Sorunun Ortaya Çıkışı

Yunanistan, 20 Ağustos 1989 tarihinde 1979 Hamburg Arama ve Kurtarma Sözleşmesi'ni imzalamış ve sözleşmeyi onaylayan 20 Mart 1989 tarihli yasada, Arama ve Kurtarma Bölgesi olarak Atina FIR'ına tekabül eden alanın esas alınmasını öngörmüştür (Başeren, 2003, s.207).

Fakat Yunanistan bu sözleşmenin iki maddesini tam olarak kabul etmiş görünmemektedir: Bu maddeler, “Her arama ve kurtarma bölgesi, ilgili taraflar arasında anlaşma yoluyla tesis edilecektir” hükmünü içeren 2.1.4’üncü Maddesi ve “İlgili taraflar arasında bir arama ve kurtarma bölgesinin kesin boyutları konusunda anlaşmaya varılmaması halinde, taraflar bu alan içerisinde arama ve kurtarma hizmetlerinin eşit ve paylaşımcı bir koordinasyonunu sağlayacak uygun düzenlemeleri kabul konusunda anlaşmaya varmak için mümkün olan bütün çabayı göstereceklerdir” hükmünü taşıyan 2.1.5’inci Maddesidir (Poyraz, 2004, s.88).

Yunanistan’ın bu maddelerdeki çekincesi, Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası’nı Atina FIR’ına dayandırarak, bir nevi sınır tesis etme çabasıdan kaynaklanmaktadır.

Şekil 14.1. Türk Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası.

Türkiye, deniz kazalarına ilişkin Hamburg Sözleşmesi’ni 22 Ocak 1986 tarihinde kabul etmiştir. Türkiye, Sözleşme’nin birinci maddesine dayanarak “Türk Arama Kurtarma Yönetmeliği”ni çıkarmış ve 7 Ocak 1989 tarihinde yürürlüğe sokmuştur.

Açık denizler üzerindeki hava sahasında ICAO kurallarına göre Arama ve Kurtarma sorumluluğunun, denizdeki Arama ve Kurtarma faaliyetlerini kapsamadığı;

karasuları dışında Arama ve Kurtarma hizmeti verilecek bölgelerin ilgili devletlerle yapılacak anlaşmalarla tespit edileceği belirtilip, anlaşma yapıncaya kadar karasuları dışında Arama ve Kurtarma hizmeti verilebilecek deniz alanlarının koordinatları bu yönetmelik ile belirlenmiş ve bu düzenleme IMO'ya bildirilmiştir (Başeren, 2003, s.208-209).

Daha sonra, 1 Eylül 1997 tarihinde yeni bir “Türk Arama Kurtarma Yönetmeliği” yürürlüğe sokulmuş ve 1989 tarihli yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Bugün yürürlükte olan “Türk Arama Kurtarma Yönetmeliği”, 12 Aralık 2001’de yürürlüğe girmiş ve güncelliğini kaybeden 1997 yönetmeliği de yürürlükten kaldırılmıştır.

Her iki ülkenin ulusal düzenlemeleri dikkate alındığında, Türkiye, Arama ve Kurtarma sorumluluk bölgesine yaklaşımında bir uzlaşma ihtimalini dikkate alarak ilgili yasada bunu belirtmesine rağmen Yunanistan’ın böyle bir ihtimali göz önünde bulundurmadığı anlaşılmaktadır (Başeren, 2003, s.209).

1979 tarihli IMO (International Maritime Organization - Uluslararası Denizcilik Teşkilatı) Hamburg Konvansiyonu’nda deniz üzerindeki arama-kurtarma faaliyetlerinin “kıyıdaş ülkelerin aralarında yapacakları anlaşmaya göre belirleneceği” belirtilmektedir (1979 IMO Hamburg Denizde SAR Konvansiyonu Madde 2.1.4.). Aynı husus ICAO sözleşmesinde de mevcuttur. ICAO’ya göre açık deniz kesimlerinde ve egemenliği belirsiz deniz alanlarında SAR sorumluluğunun yapılacak bölgesel anlaşmalarla belirleneceği belirtilmektedir (ICAO ANNEX 12, para.2.1.). Ancak, bu kapsamdaki bir anlaşma henüz Türkiye ile Yunanistan arasında yapılmış değildir ve konu Ege sorunları kapsamında güncelliğini korumaktadır (Öztürk, 2006, s.109-110)

Türkiye, Ege Denizi’nde Atina FIR hattının batısındaki alanda arama-kurtarma sorumluluğunun kendisine ait olduğunu 1987 yılında Uluslararası Denizcilik Örgütü’ne bildirdiğinden Yunanistan ile bu konuda anlaşmazlık devam etmektedir.

Arama-kurtarma sahalarının FIR sahaları ile çakıştırılması Yunanistan’ın arzusudur. Türkiye, arama-kurtarma sınırlarını müzakere etmeye hazır olduğunu birçok kez uluslar arası platformlarda açıklamış olmasına rağmen Yunanistan,

Türkiye'nin bu yaklaşımına sıcak bakmamakta ve arama-kurtarma sınırlarının anlaşma ile belirlenmesini istememektedir. Türkiye'nin bu tezinin güçlenmesi için arama-kurtarma imkan ve kabiliyetlerini artırması gerekmektedir (Poyraz, 2004, s.88).

14.2. Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası Sorunu Konusundaki Türk Tezi

Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası sorunu konusundaki Türk tezi şu şekildedir:

1. Türkiye, uluslar arası taahhütlerini karşılamak maksadıyla uluslar arası normlara uygun kendi ulusal mevzuatı çerçevesinde, Arama Kurtarma Yönetmeliği'nde koordinatları ile tanımlanmış sahada Arama ve Kurtarma faaliyetlerini düzenlemekte ve eşgüdümde bulunmaktadır.
2. Türkiye, Yunanistan'ın Arama ve Kurtarma faaliyetlerinin düzenlenmesinde ICAO'nun Sivil Havacılık Sözleşmesini esas aldığı; ICAO'ya üye devletlerin hava trafik hizmetleri verdikleri FIR içinde bu hizmetler yanında hava Arama ve Kurtarma hizmetlerini de yerine getirmekle yükümlü tutulduklarını; Arama ve Kurtarma hizmetlerinin bu nedenle, FIR kavramı içinde mütalaa edilmeye başlandığını; 1945 yılında ICAO'ya üye olan Türkiye'nin o günkü şartlarda Ege'nin Arama ve Kurtarma sorumluluğunu üstlenmekten kaçınmış olduğu için hava Arama ve Kurtarma hizmetleri sunduğu bölgenin Atina FIR'ı olarak bilinen bölgenin dışıyla sınırlı kaldığını ileri sürmektedir. FIR ve Arama ve Kurtarma'nın uyumlaştırılmasının isabetsizliğini ve mevcut Sözleşme'ye göre böyle bir belirlemenin mümkün olamayacağını; deniz Arama ve Kurtarma ve FIR alanlarının farklı iki konu olduğunu; Arama ve Kurtarma konusunun kara, deniz ve hava olarak üç sahayı kapsamakta bulunduğunu; Hamburg Sözleşmesi'nin 2.1.4 ncü maddesinde "*Her arama-kurtarma bölgesinin ilgili taraflar arasında anlaşma yoluyla tesis edilmesi*"ni öngören bir hükmün yer aldığını, 2.1.5 nci maddede ise, "*Arama ve Kurtarma sahasının*

sınırlarının ilgili taraflarca tam olarak belirlenememesi durumunda tarafların iyi niyet göstererek ve uygun düzenlemeleri yaparak Arama ve Kurtarma hareketlerinin eşgüdümünün yapılacağını” öngören bir hükme yer verildiğini hatırlatmaktadır (Başeren, 2003, s.232).

3. Mümkün olduğu müddetçe SAR sahaları ile FIR sahalarının çakıştırılmasının faydalı olacağı ICAO EK-12’de tavsiye edilmektedir (ICAO ANNEX-12 para. 2.2.1.1.). Ancak, yukarıda belirtildiği şekilde bölgesel bir anlaşma ile sorumluluk sahalarını belirlemeden SAR ve FIR alanlarının aynı olacağını iddia etmek yanlıştır. 1979 HAMBURG SAR Sözleşmesi, SAR ve FIR’ı ayrı mütalaa etmekte, fakat birbirleriyle koordinasyonu zorunlu görmekte ve uyumu sağlamak için ICAO örgütü ile yakın bir işbirliği halinde çalışmaya devam edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Denizde Arama ve Kurtarma Uluslararası Sözleşmesi, 1979, KARAR I) (Öztürk, 2006, s.111).

4. Ege Denizi’nde Arama ve Kurtarma bölgelerinin, sahili bulunan iki ülke arasında henüz tesis edilmediğini, Türkiye ile Yunanistan arasında üzerinde anlaşmaya varılan Arama ve Kurtarma sınırlarının bulunmadığını, Ege’de kıyı devletlerinin tek taraflı olarak ilan ettikleri Arama ve Kurtarma bölgelerinin mevcut olduğunu, bu Arama ve Kurtarma alanlarının birbiriyle örtüştüğünü, Türkiye’nin ilan ettiği sahaların geçici olduğunu ve Arama ve Kurtarma yetenekleri ile uyumlu olarak ilan edildiğini söylemektedir. Karadeniz örneğinde olduğu gibi, Ege’de Arama ve Kurtarma bölgesini Yunanistan’la Hamburg Sözleşmesi’nin 2.1.4 maddesi çerçevesinde ikili ve çoklu anlaşmalarla belirlemeye hazır olduğunu, bu yöndeki girişimlerinin bugüne kadar Yunan tarafınca reddedildiğini ve mevcut ihtilafın ancak görüşmeler yoluyla çözümlenebileceğini uluslar arası zeminlerde birçok kez açıklamış olmasına rağmen Yunanistan’ın, Arama ve Kurtarma sınırlarının anlaşma ile belirlenmesine rıza göstermediğini dile getirmektedir (Başeren, 2003, s.233).

14.3. Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası Sorunu Konusundaki Yunan Tezi

Arama ve Kurtarma Sorumluluk Sahası sorunu konusundaki Yunan tezi ise şu şekildedir (Başeren, 2003, s.230-231):

1. Yunanistan, Hamburg Sözleşmesi'nin 2.1.4. ve 2.1.5. maddelerine çekince koyduğunu belirterek bu Sözleşme çerçevesinde tesis edilecek, devletlerin münferiden sorumlu olacakları deniz Arama ve Kurtarma bölgelerinin, hava Arama ve Kurtarma bölgeleri, yani, FIR bölgeleri esas alınarak tespit edilmesi gerektiğini iddia etmektedir.
2. Ege'de FIR sınırının aynı zamanda Yunanistan'ın batı, Türkiye'nin doğu sınırlarını oluşturduğunu; her iki devletin, bunu, FIR hattı tespit edilirken beyan ettiklerini ileri sürmektedir.
3. Hava kazalarında Arama ve Kurtarma hizmetlerine ilişkin Yunan sorumluluk sahasının, Atina FIR'ı ile uyduğunu ve yıllarca önce 1944 Şikago Sivil Havacılık Konvansiyonu'nun ilgili ekine göre düzenlendiğini, deniz Arama ve Kurtarma'sında yetkinin ise Hamburg Deniz Arama Kurtarma Sözleşmesi'ne göre belirleneceğini, Yunanistan'ın bu Konvansiyonu deniz arama kurtarma hizmetlerini bütün Atina FIR'ında yapacağını belirterek onayladığını, kendi deniz Arama ve Kurtarma sahaslarının da, ICAO'nun kabul ettiği bu FIR sahasına dayandığını söylemekte; bu durumun, bölgenin siyasi ve coğrafi gerçeklerini yansıtmakta olup, deniz kazasında insan hayatının kurtarılması için en gerçekçi hizmetin verilmesine olanak sağladığını iddia etmektedir.
4. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin tek tarafı ilan ettiği ve deniz ve hava kazalarında Arama ve Kurtarma hizmet sorumluluğunu münhasıran üstlendiği Türk Arama ve Kurtarma sahaslarının müteceviz bir şekilde Karadeniz'in büyük bir kısmını, Ege'nin yarısını, Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs'ın bir kısmını kapsadığını ileri sürmekte, Türkiye'nin bu kadar geniş

bir alanda Arama ve Kurtarma yapacak yetenek ve imkana sahip bulunmadığını iddia etmektedir.

5. Türkiye'nin hedefinin Ege'deki *status quo*'yu bozmak olduğunu, Türk Arama ve Kurtarma bölgesinin Yunanistan'ı ikiye böldüğünü, Yunan adalarının çoğunun Türk Arama ve Kurtarma bölgesinde kaldığını ve böyle bir uygulamaya dünyanın hiçbir yerinde rastlanmadığını iddia ederek ana kararı ile adalar ve gerekse adaların birbiri arasında sürekli bir deniz trafiği olduğunu, milyonlarca insanın taşındığını söylemektedir.
6. Yunanistan'ın 1944 yılından beri uluslar arası suları dahil Ege Denizi'nin tamamında kesintisiz olarak Arama ve Kurtarma faaliyetlerinin eşgüdümünü ve kontrolünü yerine getirdiği ifade edilmekte; böylece, bu durumun Yunanistan lehine bir hak tesis ettiği vurgulanmak istenmektedir. Yunan basını da, konu üzerinde hassasiyetle durmakta ve Ege'de olan her kaza olayını Arama ve Kurtarma sorumluluk sahasına ilişkin Yunan iddialarının esasları dahilinde işlemektedir.

15. KONUYA YÖNELİK SENARYOLAR VE DEĞERLENDİRME

Gerçekçi öngörülere ulaşmak için iki ülke arasında yaşanan her türlü ilişkinin ve dünya üzerinde yaşanan her türlü gelişmenin dikkate alınması kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Gerek çalışmada yapılan yorum ve değerlendirmeler, gerekse de bundan sonra yapılacak öngörüler herhangi bir kurum veya kuruluşa ait olmayıp tamamen geleceğe yönelik olasılıklardan oluşmakta ve kişisel değerlendirmeleri içermektedir.

Gelecek için senaryoları hazırlarken kullanılan kesitlerden Kısa vade; 10 yıl, Orta vade; 10-25 yıl ve Uzun vade; 25-45 yıl periyotlarını kapsamaktadır.

15.1. İyimser Senaryolar

Bu senaryo, devletin resmi kuruluşları tarafından planlanan faaliyetlerin ve hedeflerin planlandığı şekilde gerçekleşeceği ve de olumlu sonuçların alınabileceği düşüncesinden hareketle oluşturulan bir senaryodur. İyimser senaryolara ilişkin öngörüler aşağıda sunulmuştur (Köse, 2005, s.364).⁴⁰

15.1.1. Kısa Vadede İyimser Senaryolar (2006-2015)

Türkiye, 72.600.000 kişilik nüfusu, 5016 \$ Kişi Başına Düşen Milli Gelir (KBDMG) ve 488.1 Milyar YTL Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ile içinde bulunduğu coğrafyanın en önemli devletlerinden birisidir.

2003 yılında 356.7 Milyar YTL olan GSMH'yı 2005 yılında yaklaşık 1.4 katına çıkartarak önemli bir büyüme göstermiştir.

⁴⁰ Bu senaryolar, tamamen tez yazarının öngörülerinden oluşmakta olup, kesinlikle hiçbir kurum ya da kuruluşun görüşlerini yansıtmamaktadır.

TBMM’de sadece iki partinin yer alması ve iktidar partisinin büyük bir çoğunluğa sahip olması, önceki dönemlere göre, kararların daha kolay ve hızlı alınmasını sağlamakta; önceki dönemlerde görülmemiş bir hızda AB üyelik süreci ile ilgili yasalar TBMM’den geçmektedir.

Her ne kadar Türkiye, AB üyeliği yolunda çok hızlı ve de bu hızlılık yüzünden yeteri kadar üzerinde durularak değerlendirilmemiş yasa çıkarma süreci yaşasa da, AB halen Türkiye’nin üyeliği için net bir tarih vermekten kaçınmakta, imtiyazlı üyelik terimi ön plana çıkarılmaktadır. AB, Türkiye’yi sorunlu bölgeleri kendisinden uzakta tutan bir tampon bölge olarak görmektedir.

Türkiye’nin AB üyeliği isteği yüzünden bölgesel diğer ortaklıkları ikinci plana ittiği görülmektedir. Özellikle, Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkilere verilmesi gereken önemden çok uzak bir mesafededir. Kendisini bir anda ön plana ve bölgesel liderliğe çıkartabilecek bir seçenek değerlendirilmemekte, onun yerine gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kesin olmayan AB üyeliği peşinden gidilmektedir.

Özellikle, Gümrük Birliği dolayısıyla üçüncü ülkelerle olan ticaret ilişkileri sekteye uğramakta, ihracatın ithalata olan oranı giderek azalmaktadır. Türk toplumu, bilinçli bir şekilde tüketim toplumu yapılmaya çalışılmaktadır. Bu da giderek cari açığı büyütmektedir.

Uygulanmakta olan IMF programlarında ciddi bir ilerleme kaydedilememiştir. Türkiye’nin dış borcu giderek büyümektedir. Bir zamanlar kendi kendine yeten nadir ülkelerden olan Türkiye, yanlış tarım politikaları yüzünden günümüzde birçok tarım ürününü ithal eder duruma getirilmiştir.

Tarımsal üretici, hükümetin uyguladığı programlar ile giderek tarımdan uzaklaşmış; dünyanın en büyük fındık üreticisi konumundaki ülkemizde fiyatlar dışarıdan yönlendirilmiş, vatanseverliğiyle tanınan Karadeniz insanı bile artık buna dayanamayıp isyan eder duruma gelmiştir.

Giderek artan enerji ihtiyacı, yıllardır tartışılan nükleer enerji seçeneğini ön plana çıkarmış; bu konuda gerekli araştırmalar yapılarak 43 ölçüte göre, ilk nükleer

santralin Sinop'ta inşa edilmesi, 2007 yılı içerisinde temelini atılarak 2012 yılında faaliyete geçirilmesi planlanmıştır. Sinop'tan sonra nükleer santral inşası muhtemel diğer iller Kırklareli, Eskişehir ve Konya'dır.

Demiryolu taşımacılığının öneminin farkına kısmen de olsa varılmış, bu yönde olumlu adımlar atılmıştır. İlk "*Hızlandırılmış Tren*" denemesi her ne kadar büyük bir kaza ile sonuçlanmış olsa da hızlı tren için projeler yapılmış, gerekli tren yollarının inşasına başlanmıştır. Bunun yanında Temmuz 2006 ayında Eurotem Demiryolu Araçları Sanayi ve Ticaret A.Ş. kurularak hızlı tren, tren ve tramvay gibi hafif raylı araçlar yapacak olan Adapazarı'ndaki fabrikanın 2007 yılında üretime başlaması planlanmıştır. Bu, temeli Özal döneminde atılan, tamamen karayoluna bağlı yanlış taşımacılık politikasının bir anlamda düzeltilmeye başlanmasıdır.

Denizcilik sektöründe çok hızlı bir büyüme yaşanmakta, mevcut tersaneler yoğun sipariş dolayısıyla 2009 yılına kadar tam kapasite ile çalışmak durumundadırlar. Bu durum, yeni tersanelerin inşa edilmesi ve yeni tersane bölgeleri oluşturulmasını gerekli kılmış; Samsun, Karadeniz Ereğli ve Karamürsel olmak üzere üç yeni tersane bölgesi oluşturularak, Tuzla'ya sıkışıp kalmış gemi inşa sanayi ve tersanelerin diğer bölgelerde kurulacak olanlarla rahatlatılması planlanmıştır.

Denizcilik sektöründeki bu hızlı gelişmeye karşın, üç tarafı denizlerle kaplı olan Türkiye, halen tam olarak bir deniz politikası oluşturamamış, her zaman gündemde olan Denizcilik Bakanlığı'nın kurulması tasarısı bir başka bahara kalmıştır.

Türkiye'nin ekonomik alanda sağladığı gelişmeler ve özellikle AB'nin enerji ihtiyacını sağlayacak bir enerji koridoru haline gelmesi nedeniyle, AB'nin de baskılarıyla, Yunanistan'ın çıkardığı sorunlarda geri adım atmasını sağlamıştır. Yunanistan ile yaşanan sorunlarda Güven Artırıcı Önlemler de her iki tarafı yakınlaştırmış, sorunların çözümünde müzakere süreci tercih edilmeye başlanmıştır. AB Müzakere Süreci'nde, Yunanistan uzlaşmaz tavrından vazgeçmiştir.

Kısa dönem içerisinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilere önem verilmiş, birçok ikili ya da çoklu antlaşma imzalanmış, ortak kararlar alınarak

işbirliği ile büyük gelişmeler sağlanmış, Türkiye'nin bölgeye verdiği önem bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

Tespit edilen usulsüzlük dolayısıyla, Türk Telekom'un özelleştirilmesi iptal edilmiş, haberleşme gibi stratejik değerdeki bir alanda faaliyet gösteren kurumun devlet tarafından yönetilmesi ve kesinlikle özelleştirilmemesi konusunda karar alınmıştır.

2007 yılı içerisinde yapılan Genel seçimlerde herhangi bir sorun yaşanmamış, istikrarlı meclis yapısını devam ettirecek bir oy dağılımı oluşmuştur. Yapılan değişiklikle 25'e inen milletvekili seçilme yaşı, 25 yaşın altında 7 milletvekilinin TBMM'de görev yapmasını sağlamıştır.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde de istikrarlı ortamı bozacak bir sorun yaşanmamıştır.

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) ekibinin helikopter projesinin Sikosky, Bell Textron ve Boeing gibi önemli şirketlerin açtığı yarışmada topladığı takdir, bir ilkin başlamasını, ilk yerli helikopterin üretilmesini sağlamıştır. Yapılan testler sonucunda helikopterin performansının üst düzeyde olduğu görülmüş, Savunma Sanayi Müsteşarlığı ve Türk Silahlı Kuvvetleri de projeye dahil olarak helikopterin askeri amaçlarla kullanılması için değişik tipte dizayn edilmesini talep etmiştir. Uçuş ve seyrüsefer sistemleri ile silah sistemlerinde yerli firmalar tercih edilmiştir. Helikopterde kullanılan yazılım ASELSAN ve HAVELSAN tarafından gerçekleştirilmiştir.

Deniz Kuvvetleri'nin gerçekleştirmekte olduğu Milli Gemi (MİLGEM) projesi kapsamındaki ilk gemi olan TCG HEYBELİADA'nın inşası İstanbul Tersanesi Komutanlığı'nda tamamlanmıştır. Çok büyük oranda yerli malzeme kullanılarak üretilmiş olan fırkateyn tamamen Türk dizaynı olup, Deniz Kuvvetleri ve sivil sektör işbirliği ile tamamlanmıştır. Gemide kullanılan radar, sonar ve muhabere sistemleri gibi önemli sistemler TÜBİTAK tarafından yapılmıştır. Yabancı ülkelerin de tercih ettiği şekilde, sivil tersanelere savaş gemisi inşa kabiliyetinin kazandırılması

maksadıyla TCG HEYBELİADA'dan sonraki gemiler Tuzla bölgesindeki tersaneler tarafından inşa edilmeye başlanmıştır.

Mavi Akım Projesi'ndeki yolsuzluk konusunda yeniden soruşturma açılmış, eski başbakanlardan Mesut YILMAZ, dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur ERSÜMER, bazı üst düzey bürokratlar ve bazı BOTAŞ yetkilileri devleti zarara uğratmaktan uzun süreli hapis cezaları almışlardır.

Kuruluşunun 100. yılını kutlayan Türk Hava Kuvvetleri, ilk Türk astronotu, ABD'deki uzay üssünden uzaya göndermiştir. Türk Yıldızları Akrobasi Timi'nin eski üyesi olan pilot, Türk bayrağını uzaya çıkarmış ve uzaya çıkan ilk Türk ünvanını almıştır.

Genel olarak meydana gelen olumlu gelişmelere karşın, Yunanistan ile olan ilişkilerde henüz önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Yunanistan, halen Adalar Denizi'ndeki tek sorunun kıta sahanlığı olduğu, bunun dışında herhangi bir sorun olmadığı ve bu sorunun da sadece UAD'de çözümlenmesi gerektiği konusundaki tezini devam ettirmektedir.

Türkiye'nin de tutumunda bir değişiklik meydana gelmemiş olup, Adalar Denizi sorununun tüm yönleriyle incelenmesi gerektiği konusundaki tezini savunmaktadır.

15.1.2. Orta Vadede İyimser Senaryolar (2015-2030)

Türkiye'de yapılan nüfus planlaması çalışmaları sayesinde, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki nüfus artışında belirgin bir şekilde azalma görülmektedir. Bunun bir olumlu yanının da büyük kentlere göçün azalması ya da olmaması şeklinde kendini göstermesi beklenmektedir.

Kişi Başına Düşen Milli Gelir 8700 \$ seviyesine çıkmış, GSMH'da önemli bir artış sağlanmıştır.

2017 yılı içerisinde yapılan Genel seçimlerde herhangi bir sorun yaşanmamış, istikrarlı meclis yapısını devam ettirecek bir oy dağılımı oluşmuştur. Yeni kurulan mecliste, 25 yaşın altında 32 milletvekili görev yapmaktadır.

AB ile müzakereler devam etmekte olup, ilerlemelerde yavaşlama devam etmektedir. Ülkede, sürekli yaratılan sorunlar yüzünden, halkın AB'ye olan inancının giderek azalmakta olduğu görülmektedir. Artık birçok kafadan “O Hıristiyan kulübüne bizi almazlar zaten” şeklinde sesler yükselmektedir.

IMF programlarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Enflasyon %5'in altına düşürülerek azalma eğiliminin sürdürülmesi sağlanmıştır.

Yanlış tarım politikaları terk edilmeye başlanmış, yeni tarım politikasının devreye girmesi kentten köye göçü başlatmış, üretimde önemli artışlar sağlanmıştır. Üretici, mahsulünü gerektiği değerinde satabilmekte, devlete olan saygısı ve inancı artmaktadır.

Sinop ve Kırklareli nükleer santralleri devreye girmiş, Eskişehir ve Konya'daki nükleer santral inşaatlarının kısa sürede bitirileceği açıklanmıştır. Bundan sonra üç santralin daha inşası planlanmıştır. Hızlı tren projesi hayata geçirilmiş, büyük kentlerde metro sistemlerinin inşası çok hızlı bir şekilde tamamlanmış, yoğun nüfusun düzenli ve hızlı toplu taşımacılığa özendirilmesiyle trafik sorununun önüne geçilmiştir.

Adapazarı'ndaki fabrikada üretilen hafif raylı araçların ihracatına başlanmıştır.

Denizcilik Bakanlığı kurularak, daha önce planlandığı şekilde çalışmalarına büyük bir hızla başlamıştır. Denizcilik Bakanlığı'nın kurulması ile birlikte, sivil sektör ile işbirliği içerisinde koordineli olarak yapılan çalışmalar meyvelerini vermeye başlamış, Türk deniz ticaret filosu 55 Milyon DWT kapasitesine ulaşmıştır. Bu rakam Yunanistan ile karşılaştırıldığında halen yeterli değildir. Denizcilik politikasının belirlenmesi ile bu alandaki hızlı gelişimin sağlanması ümit vericidir.

Samsun, Karadeniz Ereğli ve Karamürsel'de oluşturulan üç yeni tersane bölgesi, Tuzla'ya sıkışıp kalmış gemi inşa sanayi ve tersaneleri rahatlatmış, Türk gemi inşa sanayisindeki kalite ve sürat, yabancı armatörlerin dikkatini çekmiş ve yeni siparişlerin alınmasını sağlamıştır.

Gemi inşa sanayisindeki bu yükselen grafik, sektörle ilgili üretim yapan diğer firmaları da cesaretlendirmiş; Kayseri'deki tamamen yerli bir fabrikada üretilen deniz makinaları ve yine Kayseri'de üretim yapan yerli bir firmanın ürünü olan pervane sistemleri birçok yerli yapım büyük ölçekli gemide kullanılmaya başlanmıştır.

Turizmdeki büyüme devam etmektedir. Kaliteli tesisler ve yetişmiş nitelikli personelin turizm sektöründeki sayısının artması ile birlikte Türkiye, aynı zamanda üst düzey yabancı turist tarafından da tercih edilir bir ülke haline gelmiştir.

Deniz Kuvvetleri ve sivil sektör işbirliği ile inşa edilen MİLGEM Projesi'nin ilk gemisi TCG HEYBELİADA, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'nde düzenlenen IDEX fuarına katılmış ve birçok ziyaretçi tarafından gezilmiştir. Türkiye, ilk gemi siparişini alarak, tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştir. Deniz Kuvvetleri eski Komutanı Özden ÖRNEK'in başlattığı projenin ne kadar önemli bir adım olduğu ortaya çıkmıştır.

Harp Okulları ve YÖK'e bağlı üniversitelerde eğitim alan pek çok yabancı öğrenci, ülkelerinde gerçekleştirdikleri projeler ve ortaya çıkardıkları eserlerle Türkiye'ye karşı büyük bir ilgi ve hayranlık uyanmasını sağlamışlardır.

Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkilerde çok önemli gelişmeler sağlanmış, Azerbaycan'ın da katılımıyla AB'ye alternatif olabilecek bir Türk Dünyası Birliği oluşturulmasına başlanmıştır.

Milli Eğitim sistemindeki düzensizlik yeni politikaların devreye sokulmasıyla, nispeten düzeltilmiş durumdadır. İlköğretim esnasında öğrencilerin yeteneklerinin tespiti ve ilköğretim sonunda yeteneklerine göre okullara yönlendirilmeleri önemli bir değişimi yanında getirmiştir. Ara personel ihtiyacı çözümlenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Telekom ile bazı holdinglerin ve hayırseverlerin yardımlarıyla yürütülen kampanya sonunda bilgisayar ve internet bağlantısı olmayan okul kalmamıştır.

İzmir’de özel bir uçak fabrikası kurulmuştur. Daha önce ABD’de önemli şirketlerde çalışmış olan dört Türk uçak mühendisinin ortaklığı ile kurulan fabrika, cumhuriyet döneminin ikinci özel uçak fabrikası olmuştur. Bu arada ilk Türk yapımı otomobil olan “Devrim” projesi yeniden hayata geçirilmiştir.

Irak’ta devlet otoritesinin devreye girmesi sağlanmıştır. Irak’ta konuşlu yabancı güçler, Irak topraklarını terk etmeye başlamışlardır. Son olarak ABD ve İngiliz kuvvetlerinin Irak’tan ayrılmaları planlanmıştır. Devlet otoritesinin sağlanması ile birlikte, sınır güvenliği ile sınırların tam olarak kontrolü ve denetimindeki zafiyet giderilmiştir.

TPAO’nun yeniden yapılandırılması projeleri kapsamında Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yoğun araştırma faaliyetleri başlatılmış, yüksek kaliteli ve büyük rezervli petrol yatakları saptanmıştır.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Örgütü’nün kurucu üyeleri arasında bulunan Türkiye ve Yunanistan, örgüt içerisinde karşılıklı saygı, güven, diyalog ve işbirliğini sağlamlaştırmada öne çıkan devletler olmuştur. İşbirliği alanlarından olan enerji, ulaşım, turizm, çevre koruması, örgütlü suçlar ve uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığı ve yasadışı göçle mücadele konularında olumlu gelişmeler yaşanmış, bu olumlu gelişmeler ikili ilişkilerin her konusunda etkisini göstermiştir.

Yunanistan’ın Batı Trakya’daki Türk toplumunun kendi müftüsünü kendisinin seçmesi yolunda attığı adım, Türkiye’de olumlu karşılanmıştır. Ayrıca bağımsız adayların seçim barajını düşürerek mutlaka bir parti listesinden seçime katılmak zorunluluğu da böylece ortadan kalkmıştır. Yeni dönemde Yunan Meclisi’nde 7 bağımsız Türk milletvekili görev yapacak olup, Batı Trakya Türklerinin sorunlarının gündeme getirilmesinde büyük etkileri olacağı değerlendirilmektedir. Meclis’teki sayılarının artmasıyla seslerini daha iyi duyurmaya başlayan Türk milletvekillerinin

girişimleri ve faaliyetlerisayesinde Batı Trakya Türkleri daha iyi eğitim alma imkanına kavuşmuşlar, okullarda görev yapan öğretmenlerin tekrar Türkiye'den Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gönderilmeye başlanması eğitimdeki kaliteyi yükseltmiştir. Türk toplumuna karşı girişilen asimilasyon politikasının başarısızlığa uğratılması, Yunanistan'a entegrasyona karşı bakış açılarını değiştirmiş, Türk toplumunun bilinçlenmesinde büyük etki yapmıştır. Türkiye tarafında bu girişimler ve gelişmeler olumlu karşılanmakta, ikili ilişkilerde yeni bir hava yaratmaktadır.

Uzun Ufuk Projesi sahil radarları ve deniz gözetleme uçaklarının tam olarak faaliyete geçmesi ile Türkiye, Adalar Denizi üzerinde tam bir gözetleme ve denetim mekanizması kurmuştur. Şimdiye kadar Yunanistan tarafında olan bu üstünlük, Deniz Kuvvetleri eski Komutanı Merhum Güven ERKAYA'nın uzak görüşlülüğü sayesinde başlatılan proje ile dengelenmiştir. Yunanistan, projenin hayata geçmesiyle Adalar Denizi'nin bir Yunan gölü olmasına müsaade edilmeyeceğini anlamış, ikili ilişkilerde ve özellikle Adalar Denizi ile ilgili sorunlarda yapıcı girişimlerde bulunmaya başlamıştır.

Bu kapsamda Yunanistan, ilk olarak 10 millik hava sahası iddiasından vazgeçtiğini tüm dünyaya açıklamıştır. Halihazırda hava sahası genişliğinin 6 deniz mili olduğunu, FIR Hattı ile ilgili olarak da askeri uçakların uçuş bilgilerini bundan böyle talep etmeyeceğini duyurmuştur.

15.1.3. Uzun Vadede İyimser Senaryolar (2030-2050)

Türkiye'nin uygulamış olduğu nüfus planlaması meyvelerini vermiş, nüfus artış hızı ile ölüm oranı dengelenmiştir. Köylerden kentlere göç durmuş, aksine ters yönde bir göç dalgası başlamıştır.

Kişi Başına Düşen Milli Gelir 17400\$ seviyesine oluşmuş, GSMH'daki artış ise yıllardır istikrarlı bir yükseliş sergilemektedir.

Türkiye, AB'den gelen ardı arkası kesilmeyen istekler üzerine, AB üyelik başvurusunu yıllar sonra geri çekmiştir. Bu arada Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması yönünde devam eden talepler karşısında Türkiye, okulun tüm eşyalarının

isteyen ÷lkeye taşınmasını, okul binasının bundan sonra başka amaçla kullanılacağını açıklayarak AB'ye teklifte bulunmuştur.

IMF ve Dünya Bankası'na olan borçlar tamamen ödenmiş, cari açık sorunu ortadan kalkmıştır.

Yeni tarım politikalarının etkisiyle Türkiye, tekrar kendi kendine yeten ÷lkeler arasındaki yerini almıştır. Türkiye, dünyada kendi kendine yeten yedi ÷lkeden biri olmuştur.

Mevcut nükleer santral sayısı 11'e yükselmiştir. Nükleer santrallerin devreye girmesinden bu yana hiçbir kazanın meydana gelmemiş olması sevindirici ve aynı zamanda Türk mühendislerinin kalitesini kanıtlayıcı bir delildir.

Trafik probleminin önüne tamamıyla geçilmiştir. Toplu taşımacılık üst düzeyde uygulanmaktadır. Toplu taşımacılığın yaygınlaşması ve trafik yoğunluğunun azalması, özellikle büyük kentlerdeki en büyük sorunu ortadan kaldırmış, trafik kazalarında büyük oranda bir düşüşü sağlamıştır.

Hızlı tren seferleri birçok ile yayılmış, tüm şehirlerimiz arasında tren yolları bağlantıları yapılmış, aynı zamanda tren yollarının limanlara olan bağlantıları tamamlanmıştır.

Denizcilik Bakanlığı'nın işleyişi profesyonelleşmiştir. Türk deniz ticaret filosunun kapasitesi 175 Milyon DWT'a çıkmış olup, bu Yunanistan'inkine yaklaşık olarak eşit bir deniz ticaret filosu demektir.

Türk gemi inşa sanayi, bu konuda dünyadaki önemli 5-6 ÷lke arasına girilmesini sağlamıştır. Artık, pek çok önemli gemi ekipmanı Türkiye'de üretilmekte ve ihrac edilmektedir.

Türkiye, İtalya ve İspanya ile birlikte Akdeniz'deki en önemli üç turizm ÷lkesinden biri haline gelmiştir.

Yerli savunma sanayinin üretimleri çok geniş bir yelpazeye yayılmış, birçoğu da dış ülkelere ihraç edilir hale gelmiştir.

Orta Asya ülkeleri ve Azerbaycan ile birlikte Türk Dünyası Birliği oluşturulmuştur. Oluşturulan bu birlik, bölgede AB'ye karşı alternatif konumuna yükselmiştir.

Hindistan'ın uyguladığı tarzda bir politika uygulanarak, tüketici yeni üretilen, tamamen Türk malı olan otomobile özendirilmiş ve yönlendirilmiş, Türk otomotiv sanayinin geliştirilmesi yönünde önemli bir adım atılmıştır.

Ar-Ge faaliyetlerini sürdüren büyük şirketlerimiz, özellikle elektronik konusunda dünyada tercih edilen markalar yaratmışlardır.

Irak tamamen bağımsız bir ülke haline gelmiştir. Yabancı askeri kuvvetler ülkeyi terk etmiş, kontrol tamamıyla Irak Hükümeti'nin eline geçmiştir.

Ebulfez Elçibey'in kendi döneminde Azerbaycan'da gerçekleştirmek istediği merkez projesi hayata geçirilmiş, dünyanın dört bir yanındaki tanınmış ve başarılı Türk kökenli bilim adamları için bir bilimkent oluşturulmuştur. Burada en ileri malzeme ve cihazları kullanan bilim adamları çok önemli buluşlara imza atmışlardır.

Türkiye'nin, Karadeniz'e sahildar ülkeler ile gerçekleştirdiği bir dizi toplantı sonucunda askeri ve siyasi yönde işbirliği geliştirme konularında kararlar alınmıştır. Ülkeler özellikle Karadeniz ile ilgili konularda tam bir fikir birliğine ulaşmışlardır. Bunun yanında Karadeniz'deki karasuları genişliği uygulaması 12 deniz mili olmasına rağmen, ülkeler Adalar Denizi için Türkiye ve Yunanistan'ın karasuları genişliğini 6 deniz mili olarak kabul etme üzerinde anlaşmışlardır.

Yunanistan, Adalar Denizi'ndeki tek ülke olmadığını farkına vararak, bu denizdeki karşılıklı çıkarların önemini anlamış, kıta sahanlığının tek sorun olmadığını kabul ederek diğer sorun alanlarında da müzakerelere başlama yolundaki kararını Türkiye'ye iletmiştir. Müzakerelerin iki ülke tarafından görevlendirilecek uzman komisyonlar tarafından yapılması ve Yunanistan'ın Türkiye'nin görüşlerine

olumlu yaklaşması, Türkiye'nin aynı yönde hareket etmesini sağlamıştır. İkili ilişkilerde bir bahar havası oluşmuştur.

15.2. Kötümser Senaryolar

Bu senaryo ise olağan gelişmelerin biraz dışına çıkılarak ve Türkiye açısından hemen her olaya biraz olumsuz bakılarak üretilmeye çalışılmıştır (Köse, 2005, s.374).

15.2.1. Kısa Vadede Kötümser Senaryolar (2006-2015)

Türkiye, 72.600.000 kişilik nüfusu, 5016 \$ Kişi Başına Düşen Milli Gelir (KBDMG) ve 488.1 Milyar YTL Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ile içinde bulunduğu coğrafyanın en önemli devletlerinden birisidir.

2003 yılında 356.7 Milyar YTL olan GSMH'yı 2005 yılında yaklaşık 1.4 katına çıkartarak önemli bir büyüme göstermiştir.

TBMM'de sadece iki partinin yer alması ve iktidar partisinin büyük bir çoğunluğa sahip olması, önceki dönemlere göre, kararların daha kolay ve hızlı alınmasını sağlamakta; önceki dönemlerde görülmemiş bir hızda AB üyelik süreci ile ilgili yasalar TBMM'den geçmektedir.

Her ne kadar Türkiye, AB üyeliği yolunda çok hızlı ve de bu hızlılık yüzünden yeteri kadar üzerinde durularak değerlendirilmemiş yasa çıkarma süreci yaşasa da, AB halen Türkiye'nin üyeliği için net bir tarih vermekten kaçınmakta, imtiyazlı üyelik terimi ön plana çıkarılmaktadır. AB, Türkiye'yi sorunlu bölgeleri kendisinden uzakta tutan bir tampon bölge olarak görmektedir.

Türkiye'nin AB üyeliği isteği yüzünden bölgesel diğer ortaklıkları ikinci plana ittiği görülmektedir. Özellikle, Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkilere verilmesi gereken önemden çok uzak bir mesafededir. Kendisini bir anda ön plana ve bölgesel liderliğe

çıkartabilecek bir seçenek değerlendirilmemekte, onun yerine gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kesin olmayan AB üyeliği peşinden gidilmektedir.

Özellikle, Gümrük Birliği dolayısıyla üçüncü ülkelerle olan ticaret ilişkileri sekteye uğramakta, ihracatın ithalata olan oranı giderek azalmaktadır. Türk toplumu, bilinçli bir şekilde tüketim toplumu yapılmaya çalışılmaktadır. Bu da giderek cari açığı büyütmektedir.

Uygulanmakta olan IMF programlarında ciddi bir ilerleme kaydedilememiştir. Türkiye'nin dış borcu giderek büyümektedir. Bir zamanlar kendi kendine yeten nadir ülkelerden olan Türkiye, yanlış tarım politikaları yüzünden günümüzde birçok tarım ürününü ithal eder duruma getirilmiştir.

Tarımsal üretici, hükümetin uyguladığı programlar ile giderek tarımdan uzaklaşmış; dünyanın en büyük fındık üreticisi konumundaki ülkemizde fiyatlar dışarıdan yönlendirilmiş, vatanseverliğiyle tanınan Karadeniz insanı bile artık buna dayanamayıp isyan eder duruma gelmiştir.

Giderek artan enerji ihtiyacı, yıllardır tartışılan nükleer enerji seçeneğini ön plana çıkarmış; bu konuda gerekli araştırmalar yapılarak 43 ölçüte göre, ilk nükleer santralin Sinop'ta inşa edilmesi, 2007 yılı içerisinde temelini atılarak 2012 yılında faaliyete geçirilmesi planlanmıştır. Sinop'tan sonra nükleer santral inşası muhtemel diğer iller Kırklareli, Eskişehir ve Konya'dır.

Demiryolu taşımacılığının öneminin farkına kısmen de olsa varılmış, bu yönde olumlu adımlar atılmıştır. İlk "*Hızlandırılmış Tren*" denemesi her ne kadar büyük bir kaza ile sonuçlanmış olsa da hızlı tren için projeler yapılmış, gerekli tren yollarının inşasına başlanmıştır. Bunun yanında Temmuz 2006 ayında Eurotem Demiryolu Araçları Sanayi ve Ticaret A.Ş. kurularak hızlı tren, tren ve tramvay gibi hafif raylı araçlar yapacak olan Adapazarı'ndaki fabrikanın 2007 yılında üretime başlaması planlanmıştır. Bu, temeli Özal döneminde atılan, tamamen karayoluna bağlı yanlış taşımacılık politikasının bir anlamda düzeltilmeye başlanmasıdır.

Denizcilik sektöründe çok hızlı bir büyüme yaşanmakta, mevcut tersaneler yoğun sipariş dolayısıyla 2009 yılına kadar tam kapasite ile çalışmak durumundadırlar. Bu durum, yeni tersanelerin inşa edilmesi ve yeni tersane bölgeleri oluşturulmasını gerekli kılmış; Samsun, Karadeniz Ereğli ve Karamürsel olmak üzere üç yeni tersane bölgesi oluşturularak, Tuzla'ya sıkışıp kalmış gemi inşa sanayi ve tersanelerin diğer bölgelerde kurulacak olanlarla rahatlatılması planlanmıştır.

Denizcilik sektöründeki bu hızlı gelişmeye karşın, üç tarafı denizlerle kaplı olan Türkiye, halen tam olarak bir deniz politikası oluşturamamış, her zaman gündemde olan Denizcilik Bakanlığı'nın kurulması tasarısı bir başka bahara kalmıştır.

Türkiye'nin ekonomik alanda sağladığı gelişmeler ve özellikle AB'nin enerji ihtiyacını sağlayacak bir enerji koridoru haline gelmesi nedeniyle, AB'nin de baskılarıyla, Yunanistan'ın çıkardığı sorunlarda geri adım atmasını sağlamıştır. Yunanistan ile yaşanan sorunlarda Güven Artırıcı Önlemler de her iki tarafı yakınlaştırmış, sorunların çözümünde müzakere süreci tercih edilmeye başlanmıştır. AB Müzakere Süreci'nde, Yunanistan uzlaşmaz tavrından vazgeçmiştir.

Bu gelişmeler kapsamında kısa dönemde, mevcut Ceza Yasası'na göre güvenlik güçlerinin çeşitli olaylarda ele geçirdiği suçlular, çok yetersiz ve tamamen suçlunun yanında olan bir yargılama sürecinin ardından ya serbest bırakılmakta ya da çok küçük cezalar almaktadır. Mevcut yasalar yüzünden güvenlik güçlerinin elleri kolları bağlı durumdadır. Evindeki hırsız meşru müdafaa sonucu öldüren vatandaş dahi yasalar karşısında suçlu ilan edilmektedir. Özellikle büyük kentlerde yankesicilik, hırsızlık vakaları çok artmış durumdadır. Halkın yargıya ve yasalara karşı olan tepkisi giderek artmakta ve güveninde büyük oranda azalma olmaktadır. Vatandaş, yargılama sonucunda bir şey yapılmayacağını bildiği suçluya cezayı kendi verir hale gelmiştir.

AB ile olan müzakerelerde, isteklerin sonu gelmemektedir. İmtiyazlı üyelik ve serbest dolaşım hakkı verilmemesi AB'nin Türkiye'nin üyeliğine bakış açısını göstermektedir. AB'nin tüm uzlaşmaz tavrına rağmen, siyasi liderler Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkileri güçlendirmek adına hiçbir girişimde bulunmamaktadırlar.

Bu seçeneğin göz önünde bulundurulmaması tamamen liderlerdeki uzak görüşlülük eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Irak'ta bir yandan şiddet olayları devam ederken, diğer yandan İsrail ve ABD destekli Kürt devletinin kurulması yönündeki adımlar birer birer atılmaktadır. Bir zamanlar yanlış politikalar sonucu beslenen Talabani ve Barzani Türkiye'yi sürekli tehdit eder hale gelmişlerdir.

PKK'nın varlığı azalmakla beraber devam etmektedir. Türkiye'deki eylemlerinde süren azalışa rağmen, Türkiye'ye karşı Talabani'nin tehdit kozu görevini görmektedir.

Yapılan özelleştirmeler ile Atatürk'ün devletçilik ilkesine darbe üstüne darbe vurulmakta, ülkenin en stratejik kurumları dahi göz kırpmadan yabancılara satılmaktadır.

Teknoloji üretimi konusunda hiçbir ilerleme kaydedilememiş, tüm teknolojilerin ithali yoluna gidilmiştir.

Enerji darboğazındaki Türkiye, şartların zorlamasına karşılık; çevrecilerin tepkisini yenemeyerek Sinop'ta inşa edilmekte olan nükleer santral inşasını durdurmuştur.

Yolsuzluk ve rüşvetteki artış gözle görülür hale gelmiştir.

Yunanistan'da Küçük Asya felaketi Anma Günü'nün ardından, Sözde Ermeni Soykırımı Anma Günü düzenlenmiş ve Sözde Ermeni Soykırımı kabul edilerek, Yunanistan sınırları içerisinde bunun inkarını suç sayan yasa teklifi meclise getirilmiştir. Türkiye'nin Fransa Ulusal Meclisi'nde ilgili yasa teklifinin 12 Ekim 2006 tarihinde kabulünün ardından başlatmış olduğu protestolar olumlu sonuç vermemiş, yasa teklifi Senato'da da kabul edilmiştir. Yeni Fransa Cumhurbaşkanı, İçişleri eski Bakanı Nicholas Sarkozy'nin Türkiye'nin AB üyeliğine karşıtlığı ve Ermeni yanlısı tutumu yasanın kabulünde büyük rol oynamıştır. Fransa'nın ardından Yunanistan'ın da böyle bir oyunla ortaya çıkması, Türkiye'de AB üyeliği yolundaki

adımları giderek yavaşlatmıştır. Yunanistan'ın da yasa teklifini kabulünün ardından ikili ilişkilerde büyük bir sarsıntı yaşanmış, Adalar Denizi ile ilgili sorunlar Türkiye tarafından daha da öne çıkarılarak olumsuz hava sertleşmiştir.

2008 yılı Deniz Aslanı tatbikatı sırasında Türk Hava Kuvvetleri'ne ait Cougar Arama ve Kurtarma Helikopteri, Yunanistan Hava Kuvvetleri'ne ait 3 adet F-16 tarafından taciz edilmiş, helikopter büyük tehlike atlatmıştır. Uluslar arası düzeyde pek çok gözlemcinin de TCG SALİHREİS (F-246) fırkateyninden izlemekte olduğu tatbikatta Yunanistan'ın bu tutumu anlaşılammış, hemen ardından Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığı'na çağrılarak uyarıda bulunulmuştur. Yunanistan'a konuyla ilgili nota gönderilmiş, olay Birleşmiş Milletler ve NATO nezdinde de protesto edilerek Yunanistan aleyhine propaganda faaliyetinde bulunulmuştur. Bu durum Adalar Denizi sorunlarının halen olumsuz şekilde devam ettiğinin ve Yunanistan'ın bu konudaki tutumunun bir göstergesi olmuştur.

15.2.2. Orta Vadede Kötümser Senaryolar (2015-2030)

Kişi Başına Düşen Milli Gelir geçen zamana karşılık sadece 6200 \$ seviyesine yükselbilmiş, GSMH daki artış da çok önemli düzeyde gerçekleşmemiştir.

Genel seçimler sonucu oluşturulan koalisyon hükümeti, içindeki anlaşmazlıkları yenememekte; bu yüzden birçok konuda aksamalar meydana gelmektedir.

Yıllardır uygulanan IMF programlarına karşılık, halen ekonomide tam bir istikrar sağlanamamıştır. Enflasyon %20'nin biraz altında seyretmektedir. İşsizlik yüksek boyutlarda devam etmekte, bu da insanları suça yönelten bir neden olarak kendini göstermektedir.

Hızlı tren konusunda atılan kararlı adımlara rağmen, ekonomideki dengesizlik hattın 4 şehir ile kısıtlanmasına neden olmuştur. Adapazarı'nda açılan fabrika ancak yurtiçi için üretim yapmakta, ihracat gerçekleştirilememektedir.

Gemi inşa sanayisinde yaşanan yoğunluk yerini durgun bir döneme bırakmıştır. Yeni açılan tersane bölgelerinde üretim neredeyse hiç seviyesindedir. İlk istihdam kapsamında buralara gelen çalışanlar, işten çıkarılmak zorunda kalınmıştır.

İşlenen suç oranında azalma meydana gelmiş, ancak caydırıcı önlemler alınmamış ve Ceza Yasası'nda gerekli değişiklikler yapılamamıştır. Halkta halen huzursuzluk havası sürmektedir.

AB üyelikle ilgili isteklerini sürekli arttırmakta, Türkiye'de insanların AB'ye bakış açısı değişmektedir. Toplumda genel düşünce, AB'nin Türkiye'yi oyaladığı yönündedir.

Dünya çapındaki güçlü Yunan işadamları, özellikle ABD, İngiltere Fransa'daki yoğun Yunan, Rum ve Ermeni lobisi tarafından dünyada Sözde Ermeni Soykırımı'nın tanınması yolunda yeni adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu ülkelerdeki Türk toplumunun kendi içinde kalması, organize olup örgütlenememesi olayı tamamen Türkiye Cumhuriyeti'nin girişimlerine bırakmıştır. AB üyelik sürecindeki Türkiye yoğun baskılar karşısında direnemeyip, kendi sınırlarını dahi tanımayan, Ermenistan ile ticari faaliyetlere başlamıştır. Bu, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Ermenistan'da bir zafer havası yaratmıştır.

PKK terör örgütünün yurtiçindeki faaliyetlerinde artış meydana gelmiştir. Yapılan istihbarat çalışmaları ve çatışmalarda ele geçirilen örgütün üst düzey iki yöneticisinin verdiği ifadeler sonucunda Yunanistan'ın, Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında ele geçirilmesinden sonra azaldığı tespit edilen örgüte olan desteğinin, giderek arttığı ve büyük oranda silah, teçhizat ve mali yardımda bulunduğu görülmüştür. İlk etapta bu Yunanistan eski Başbakanı Andreas Papandreu'nun partisi PASOK'un seçimlerde kullandığı şu sloganı akıllara getirmiştir: "Ege savaşı Kürdistan dağlarından başlar". Yunanistan, resmi makamları nezdinde yapılan girişimlerde PKK'ya olan yardımını inkar etmiştir.

Bu kapsamdaki ilişkilerde Türkiye, AB'nin üyelik ile ilgili Kıta Sahaneliği sorununun çözülmesi şartını kabul ederek, konuyu UAD'ye götürme yönünde Yunanistan'la uzlaşmıştır.

Üyelerinin çoğunluğunu AB üyesi ülkelerin oluşturduğu UAD'de Türkiye lehine bir kararın çıkmasının pek mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

15.2.3. Uzun Vadede Kötümser Senaryolar (2030-2050)

Geçen süreye karşın Kişi Başına Düşen Milli Gelir 7300 \$'a çıkabilmiştir.

Yapılan son seçimlerden sonra tek partili iktidar dönemi yeniden başlamıştır. Koalisyon hükümeti döneminin çok sancılı geçmesi, seçmenleri bu yönde zorlayıcı bir etki yapmıştır.

IMF ile bağlar halen koparılamamış, yıllardır devam etmekte olan programın katkısı enflasyonun %13 düzeyine indirilebilmesi olmuştur. İşsizlik önceki döneme göre nispeten azalmış olsa da yine de AB üyesi ülkeler ile karşılaştırıldığında yüksektir.

Karayoluna alternatif olarak ortaya atılan demiryolu taşımacılığında bazı aşamalar kaydedilmiş olmakla birlikte, halen yeterli seviyede olduğu söylenememektedir.

Denizcilik Bakanlığı'nın doğru politikalar ortaya koyamaması, denizciliğin gelişimini engellemiştir. Türk deniz ticaret filosu büyük bir atılım yapamamış, dünyadaki payı %1,5'in üstüne çıkmamıştır.

Tüm dünyada planlı ve programlı bir şekilde sürdürülen Sözde Ermeni Soykırımı'na destek, büyük boyutlara ulaşmıştır. Pek çok ülkede bu konuda yasalar çıkarılmış, Sözde Ermeni Soykırımı'nın inkarını suç sayan ülkelerin sayısı artmıştır. Bu propagandanın sonunun önce tazminat, ardından da toprak talebi olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin karşısına çıkarılması muhtemeldir.

Milli sanayinin yaratılamaması, büyük ölçüde dışa olan bağımlılık cari açığı arttırmıştır.

Türk insanında AB konusu artık bıkkınlık yaratacak düzeye gelmiştir. AB'nin GKRY'ne Türk limanlarının açılmasını sağlaması son nokta olmuştur.

AB üyelik sürecinde her türlü tavizi vermekte olan iktidardaki hükümet, Adalar Denizi sorunlarında da aynı tavrı ortaya koymaktadır. Yunanistan'ın Adalar Denizi'ndeki tek sorun olarak gördüğü Kıta Sahaneliği sorununun Uluslar arası Adalet Divanı (UAD)'na götürülmesi konusundaki teklifi büyük bir gaflet içinde kabul edilmiştir. Şimdiye kadar Adalar Denizi konusunda gösterilen kararlı tutum, yerini AB üyeliği yönünde tavizkar tutuma terk etmiştir. Uluslar arası Adalet Divanı'nda gerçekleşen karar sürecinde Türkiye çok pasif kalmış ve üyeleri genel olarak AB üyesi ülkelerden olan Divan'dan çıkan karar Türkiye'nin aleyhine olmuştur. Bu karar sonucunda Yunanistan'ın Adalar Denizi egemenlik iddiası destek bulmuştur.

15.3. Senaryoların Değerlendirilmesi

Şimdiye kadar Türkiye'nin lehinde ve aleyhinde gelişebilecek olaylar kurgulanarak, olumlu ve olumsuz taraflar aktarılmaya çalışılmıştır.

Bunlar tamamen olasılıklara dayalı tahminler olup, gerçek bilgilerden faydalanılarak kurgulanmıştır.

Hangi senaryonun yaşanacağı tamamen ülkenin yöneticilerinin, politika yapıcı ve uygulayıcılarının elinde olacaktır. Ancak bu politika yapıcı ve uygulayıcıların doğru kararlar alıp tatbik mevkiine konulabilmesi için devletin ilgili kurumlarına, strateji üretim merkezlerine ve bilim adamlarına büyük görevler düşmektedir (Köse, 2005, s.383-384).

Türkiye'nin Adalar Denizi konusundaki en ufak bir açığının Yunanistan tarafından değerlendirileceği, dış politikada kararlı bir tutum sergilenmesinin her şeyin ötesinde önemli olduğu aşikardır.

Bu kapsamda Türkiye, AB üyeliği yolunda kesinlikle Yunanistan'a taviz vermemeli; AB'nin Yunanistan ya da başka bir AB üyesi ülke ile olan ilişkilerinde

taviz verilmesini istemesine müsaade edilmemelidir. Bu da ancak ortaya koyulacak kararlı, sürekli, milli menfaatler düşünülerek oluşturulmuş politikalar sayesinde olacaktır.

Milli sanayinin geliştirilerek dışa bağımlılığın azaltılması ya da ortadan kaldırılması çok önemli bir hedef olarak düşünülmelidir.

Çok yakınımızdaki İsrail örneği göz önünde bulundurularak teknolojik gücün ve uluslararası lobinin ne kadar önemli olduğu gözlenmelidir.

16. SONUÇ VE TEKLİFLER

16.1. Sonuç

Ege Denizi, Karadeniz-Akdeniz ve Süveyş Kanalı-Cebeli Tarık Boğazı arasındaki deniz ulaştırmasını kontrol edebilen bir coğrafi yapıya sahiptir. Karadeniz ve Akdeniz’de kıyısı bulunan ülkelerin açık denizlere çıkarken bu denizle irtibatı bulunmakta veya bu bölgeden geçmektedirler. Özellikle Karadeniz’de sahili olan ülkelerin tarihi emeli olan Türk Boğazları’na ve akabinde Ege’ye hakim olmaları Süveyş Kanalı-Cebeli Tarık Boğazı üzerindeki hükümlerlerini sağlamalarına imkan sağlar. Esasen Roma, Bizans ve nihayet Osmanlı İmparatorluklarının tarihleri işte bu jeostratejik konumdan ve bunun doğurduğu mücadeleden kaynaklanmıştır (Hergüner, 1986, s.16).

Türkiye ile Yunanistan 1920’lerden beri savaşmamış olmalarına ve 1952’den bu yana aynı ittifakta yer almalarına karşın komşulukları uyum içinde olmayan iki devlettir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar zaman içinde hem derinleşmiş, hem de genişlemiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlara bir çözüm bulunmasını, hatta sorunların görüşmeler yoluyla ele alınmasını engelleyen etkenlerin başında, yaşayan bir tarihin yarattığı güvensizlik gelmektedir. Türkiye ve Yunanistan, “ulus devlet” kimliklerini, birbirlerine karşı verdikleri mücadelenin ve birbirleriyle etkileşim sürecinin sonunda oluşturmuşlardır (Gürel, 1993, s.10).

1970’lerden bu yana Türk-Yunan ilişkilerindeki en ciddi krizlerin çoğuna kaynaklık eden Ege ile bağlantılı sorunlar, azınlıklar ve Kıbrıs gibi doğrudan insani boyut içermeyen, ancak her iki devletin de güvenlik ve ekonomik kaygılar nedeniyle doğrudan egemenlik meselesi olarak değerlendirdikleri sorunlardır. İnsani boyutları bulunmaması nedeniyle aslında daha kolay ve kalıcı çözümlere kavuşturulabilecek olan Ege kaynaklı sorunların her biri, taraflarca yeterli siyasal irade gösterilmesi durumunda siyasal ve hukuksal olarak çözüme kavuşturulabilecek türden oldukça “teknik” sorunlardır. Diğer bir deyişle, Ege sorunları, bir yandan, aslında bir kez

siyasal ve hukuksal olarak çözümlendiği takdirde, taraflardan biri ulaşılan çözümü ihlal etmediği sürece, sorun olmaktan çıkabilecek niteliktedir.

Ama öte yandan, Ege gerçekten de her iki ülke için de bir egemenlik meselesidir. Ege sorunlarının her biri, çözümü için mutlaka ve mutlaka taraflardan birinin – ya da farklı noktalarda her ikisinin de – taviz vermesini gerektiren sorunlardır. Her iki ülke de Ege sorunlarının her birini doğrudan egemenlik meselesi olarak gördüğü için de, ne Türkiye ne de Yunanistan Ege’de taviz veren taraf olmayı istememektedir (Kut, “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu”, Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk SÖNMEZOĞLU (der.), 2001, s.266).

Siyasi ve hukuki niteliklerine rağmen bir kısım sorunlar, çok geniş ve karmaşık teknik problemleri de içermektedir. Bu teknik ayrıntılar ile Ege’nin tarihi ve coğrafi özelliklerini en iyi Türkiye ve Yunanistan bilmektedir. Bu nedenlerle, soruna yabancı olan üçüncü tarafların bunların çözümüne katkıda bulunmasının beklenmesi yerine, tüm sorunları bir bütün olarak çözmek için iki devlet arasında ön şartsız görüşmelere başlanması, daha uygun ve hakça bir çözüm için zorunlu olacaktır. Sorunların görüşülmesinden taraflarca kaçınılması, yalnızca boyutlarının büyümesine ve çözümlenemez bir hale gelmesine neden olmaktadır.

Yunanistan’ın Ege’yi bir Yunan gölü olarak görmesi ve diğer kıyıdaş devlet Türkiye’ye bu deniz kapatmak istemesi, çözüm süreci için en büyük engeli oluşturmaktadır. Bu dogmatik düşüncenin bir tarafa bırakılması, hukukun ve hakkaniyetin üstün tutulması halinde, Ege gerçeği daha iyi aydınlanacaktır (İnan ve Başeren, 1997, s.10).

Ege Denizi’ndeki olaylar iki ülkeyi etkileyen diğer dış politika konuları üzerinde yayılma etkisine sahiptir. Sonuç olarak iki ülkenin Ege’deki anlaşmazlığın devam etmesinden kaybedeceği çok şey vardır. Bugün Ege Denizi’ndeki çözümün yararları giderlerden daha ağır gelmektedir (Aquadone “Freedom From Legal Correctness Thoughts On The Aegean Conflict Between Turkey And Greece”, Seyfi TAŞHAN (der.), 1995, s.50).

Bir sorunlar bütünü olarak Ege Sorunu'nun çözümü, her iki ülkede de sorunları çözüme yönünde bir siyasal iradeni eşzamanlı olarak ortaya çıkabilmesine bağlıdır. Bu türden bir karşılıklı iradenin ortaya konabilmesi de mantıksal olarak şu dört faktörden birinin ya da birkaçının devreye girmesiyle mümkün olabilir (Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk SÖNMEZOĞLU (der.), 2001, s.268).

1. Türkiye ile Yunanistan'ın karşısına bir "ortak düşman" çıkması,
2. Her iki ülkede de siyasal/tarihsel misyonunu Türk-Yunan ilişkilerini düzeltmek olarak tanımlayan liderlerin aynı dönemde iş başına gelmeleri,
3. Bir üçüncü gücün taraflara çözüm dayatması,
4. Tarafların çözüm istemeleri için kendilerine ciddi bir çıkar sağlanması.

Bir başka ifade ile, sorunun doğrudan iki ülke arasındaki karşılıklı ilişkiler yoluyla çözümü açısından gerekli olan ilk adımın "büyük ağabey"den gelmesi gerekmektedir. Bu durumda, ilk bakışta, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege ve diğer sorunların çözümünde Türkiye'ye önemli bir rol düşmekte olduğu, Ankara'nın karşı tarafa güven verici tutum ve davranışlarla bu süreci hızlandırması gerektiği söylenebilir. Bununla birlikte, bu tahlili abartmamak da gerekmektedir. Zira, gücün ilişkisel yönü, ulusal birimlerin bir çatışma anında içinde bulunabileceği ittifak ilişkilerinin onların ulusal gücüne etkisi gibi faktörler dikkate alındığında Türkiye ile Yunanistan arasında ciddi bir güç paritesi farkı olmadığı görüşü önem kazanmaktadır. Bu nedenle sorunun taraflar arasındaki ikili görüşmeler yolu ile çözümü için gerekli psikolojik ortamın hazırlanması pek kolay olmamaktadır (Sönmezoğlu, 2000, s.343).

Yunanistan'ın politikası Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme süreci içerisinde Ege Denizi ile ilgili sorunları şartlar arasına sokmaktır. Ege Denizi ile ilgili sorunların çözülmesi, üyelik için gerekli şartlar arasına eklenmeye çalışılmaktadır.

Buna karşılık Türkiye'nin Ege Denizi ile ilgili yaklaşımı çok farklıdır. Milli menfaatler açısından hayati öneme sahip olan Ege Denizi'nin bir Yunan gölüne dönüştürülmesine izin verilmesi kesinlikle düşünülemez.

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB)'ne giriş sürecinin Ege Denizi ile ilgili sorunları nasıl etkileyeceği zamanla kendini gösterecektir. Ancak bu süreçte sürekli olarak taviz veren tarafta olmak, Türkiye'nin milli menfaatlerine büyük zararlar verecektir.

Yunanistan tarafında görülen, Ege sorunları konusundaki ortak bilinç ve tek seslilik, milli menfaatleri savunma gibi kavramlar ne yazık ki ülkemizde henüz oluşmamıştır. Bazı kesimlerden sürekli taviz veren tarafta olmak konusunda sesler yükselmekte, milli menfaatler göz ardı edilmektedir.

AB'ye giriş sürecinde bu konuda da büyük baskılarla karşılaşacak olan Türkiye'nin, uluslar arası hukuk kuralları çerçevesinde, milli menfaatleri en üst düzeyde savunarak, kesinlikle herhangi bir tavizde bulunmayarak sorunların çözüme ulaştırılmasını sağlaması gerekmektedir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki 'Ege Denizi Sorunu'; akılla, bilimle, mantıkla, doğru düşünmekle ve büyük Atatürk'ün 'Yurtta Barış, Dünyada Barış' özdeyişinin aslı ve kaynağı olan ve Atatürk'ün 1 Mart 1922'de söylediği 'Barış İstiyorsan, Savaşa Hazır Ol' (Hazır Ol Cenge, İster İsen Sulh-u Salah) özdeyişini uygulamakla çözümlenir. 'Diplomasinin Kalemî Süngüdür' özdeyişi gereğince savaşı önlemek ve Yunanistan'ı doğru yola döndürmek için, Türkiye'nin savaş gücü çok büyük askeri bir üstünlük kurması zorunludur (Cumhuriyet Gazetesi, 27 Nisan 1996).

Hangi şekilde olursa olsun Türkiye'nin ulusal çıkarlarına ters düştüğü ve güvenliğini tehlikeye soktuğu için Ege'ye ilişkin emrivakileri kabul edemeyeceği bir gerçektir (Özkan, 1989, s.77).

Yunanistan AB belgelerine Ankara ve Atina arasında var olan Ege sorunlarının kendi istediği tarzda çözümünü kolaylaştıracak bölümler eklettirmeyi başardığı ve

Türkiye de bir manada Yunanistan'ın AB metinlerine koydurduğu bu çerçeve içerisinde Ege sorunlarının ele alınmasını zımnen kabul etmiş gibi görüldüğü için, bu meselenin kilitlenmiş olduğu söylenebilir; zira, Yunanistan'ın, sorunun AB çerçevesinden çıkarılmasına müsaade etmesi düşünülemez. Öte yandan mevcut çerçeve içerisinde Yunanistan, Ege Denizi'ni büyük ölçüde kendi egemenliği ve kullanımına veren bir düzenlemeyi elde etmeye çalışacaktır. Bu, Türkiye'nin hayati çıkarlarından vazgeçmesi ve Ege konusunda kelimenin tam anlamıyla bir hezimetini kabul etmesi demektir. Türkiye'nin bu noktaya gelmesi düşünülemez (Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, 2002, s.201).

16.2. Teklifler

Kısa vadede Adalar Denizi sorunları ele alındığında, her iki ülkenin proaktif tavır sergilemeleri ve uzlaşmaya açık olmaları gerekmektedir.

Yunanistan'ın Kıbrıs konusunu Adalar Denizi sorunları ile birlikte ele alması böyle bir çözümü engelleyen başlıca etken olacaktır.

Öncelikle Yunanistan'ın kıta sahanlığının Adalar Denizi'ndeki tek sorun olduğu savından vazgeçmesi gerekecektir. Yunanistan'ın bunu yapması durumunda tüm sorunlar daha kolay ele alınacak, Yunanistan'ın uzlaşmaya yönelik attığı bu adım Türkiye tarafından da olumlu olarak karşılanacak ve Türkiye de buna mukabil hareket edecektir.

Taraflar, anlaşmazlıkları sadece istedikleri şekilde hukuki ya da siyasi olarak görmekten vazgeçip; sorunların hem siyasi hem de hukuki yönlerini göz önünde bulundurmalarıdır.

Taraflar, çözümü üçüncü bir devlet ya da kuruluşa bırakmak yerine ikili görüşmeler ya da anlaşmalar yoluyla sorunları gidermeyi denemelidirler.

Sorunun çözümünü üçüncü bir devlet ya da kuruluşa bırakmak sonuçta her iki tarafın da memnun olmayacağı bir çözüm ortaya koyabilir ve çözüm tamamen tarafların isteği dışında gerçekleşebilir.

Taraflar, sorunları bir bütün olarak ele alarak, sorunların çözümü için bir takvim oluşturmalarıdır.

Her iki taraf sorunlarla ilgili komisyon ya da kurullar kurarak, uzmanlardan oluşan bu komisyon ya da kurulların sorunları tüm yönleriyle ele almalarını sağlamalıdır. Bu komisyon ya da kurullar her iki taraf için uygun çözüm yollarını ortaya koyarak, tarafların ortak noktalarda kesişmelerini sağlamalıdır.

Uzun vadede de kıta sahanlığı konusunda ortak işletim olanakları ve çıkan yeraltı kaynaklarının ortak olarak değerlendirilmesi düşünülmeli ya da göz önünde bulundurulmalıdır.

Her ne kadar gözlemler olumsuz olsa da, Türkiye'nin 2020 ya da 2025 yılları civarında AB'ye girmesi mümkün olduğu takdirde bu sorunlar tamamen AB'nin kendi sorunları durumuna gelecekler ve doğrudan çözümlerin bulunması sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

AKARI Selçuk, Dil, Tarih ve Coğrafya Denkleminde Ege Denizi'nin Adlandırılma Tarihi ve Ege Kelimesinin Anlamı, İstanbul, 2004.

AKINCI, Burhan, Deniz Yetki Alanlarında İcra Edilen Uçuşların Hukuksal Boyutu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2002.

AKLAR Yılmaz, Türkiye'nin Milli Menfaatleri Önünde Bir Engel: Yunanistan Gerçeği, Sorun Alanları, Politikalar, Stratejik Analiz, Ekim 2003, Cilt:4, Sayı:42.

AKSU Fuat, Ege Denizi Kıta Sahanelığı Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Bölümü, İstanbul, 1986.

AKSU Fuat, Ege Sorunlarının Geleceği ve Türkiye: AB Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Seçenekleri, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Temmuz 2005, Sayı:5.

AKSU Fuat, Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliğinin Tutumu, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Şubat 2004, Sayı:3.

AKSU Fuat, Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları, Ankara, 2001.

AKŞİN Sina, KOÇAK Cemil, ÖZDEMİR Hikmet, BORATAV Korkut, HİLAV Selahattin, KATOĞLU Murat, ÖDEKAN Ayla, Türkiye Tarihi 4. Cilt, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005.

AKTAR Yücel, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelik Geleneksel Politikasında Temel Yaklaşımlar, Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

APATAY Çetinkaya, Yaşadıklarım ve Ege'de Olup Bitenler, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., İstanbul, 1995.

ARMAOĞLU Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005.

ARMAOĞLU Fahir, Siyasi Tarih (1789-1960), Ankara, 1975.

ARMAOĞLU Fahir, Siyasi Tarih 1914-1980, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985.

ATATÜRK Mustafa Kemal, Nutuk, Örgün Yayınları, İstanbul, 1980.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) Cilt:2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Konuşmaları, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:30, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1987.

ATEŞ Toktamış, Siyasal Tarih, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

ATHANASOPOULOS Haralambos, Greece, Turkey and the Aegean Sea: A Case Study in International Law, McFarland&Company, Inc., Publishers, North Carolina, 2001.

AVUNCAN Çetin, Ege Adaları, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1976, Cilt: 83, Sayı: 495.

AYMAN Gülden, Yunanistan'ın Stratejik Çıkmazı ve AGSP, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Şubat 2003, Sayı:1.

Balkan Harbi Tarihi 7. Cilt, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, İstanbul, 1965.

BAŞAR Cem, Terör Dosyası ve Yunanistan, İstanbul, 1993.

BAŞAR Cem, Yunan Oyunu: Türk Yunan İlişkilerinin Gerçek Yüzü, İstanbul, 1991.

BAŞEREN Sertaç Hami - KURUMAHMUT Ali, Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, SAEMK Yayınları, Ankara, 2000.

BAŞEREN Sertaç Hami, Ege Sorunları, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

BAYKAL Ferit Hakan, Deniz Hukuku Çalışmaları, Alfa Basım Yayım Dağıtım Yayınevi, İstanbul, 1998.

BAYRAKTAR Talha, Kıta Sahaneliğinin Tespitine Yönelik Jeolojik ve Hukuksal Değerlendirmeler ve Ege Kıta Sahaneliği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Deniz Jeolojisi/Jeofiziği Anabilim Dalı, İstanbul, 1990.

BELEN Necdet, Ege Denizi ve Ege Adaları, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.

BİLGE A.Suat, Büyük Düş Türk-Yunan Siyasi İlişkileri, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000.

BOSTAN İdris, XV ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Deniz Politikası, XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler, İstanbul, 1997.

BOSTAN İdris, Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire, Ankara, 1992.

BÖLÜKBAŞI Deniz, Turkey And Greece A Unique Case in International Law, Routledge Cavendish Publishing, London, 2004.

Büyük Larousse Ansiklopedisi, Cilt 19, Milliyet Gazetecilik A.Ş.

BÜYÜKSAĞNAK Barbaros, Avrupa Birliği İlişkilerinde Yunanistan Faktörü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü Deniz İşletmeciliği Anabilim Dalı, İstanbul, 2002.

BÜYÜKTUĞRUL Afif, Osmanlı Deniz Harp Tarihi Cilt-2, T.C. Deniz Basımevi, İstanbul, 1970.

BÜYÜKTUĞRUL Afif, Osmanlı Deniz Harp Tarihi Cilt:4, T.C. Deniz Basımevi, İstanbul, 1974.

BÜYÜKTUĞRUL Afif, Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması Cilt-1, T.C. Deniz Basımevi, İstanbul, 1982.

BÜYÜKTUĞRUL Afif, Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması Cilt-3, T.C. Deniz Basımevi, İstanbul, 1983.

ÇAŞIN Mesut Hakkı, Lozan Barış Andlaşması'nın 80'inci Yılında Türk-Yunan İlişkilerinde Yeni Yol Haritası, Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi, Yaz 2003, Yıl:2, Sayı:7.

CİN Turgay, Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000.

ÇAĞIRAN Mehmet Emin, Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri, Platin Yayınları, İstanbul, 2005.

ÇOPUR İzzettin, Ege Denizi, Ege Adaları, On İki Ada ve Girit Adasının Stratejik ve Jeostratejik Önemi ile Türkiye'nin Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi, Stratejik Etütler Bülteni, Temmuz 1999, Sayı:93.

DEMİRTAŞ COŞKUN Birgül, Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

Devletler Hukuku, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.

Dictionnaire de la Terminologie du Droit International, Sirey, Paris, 1960.

Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük Cilt 6, Milliyet Gazetecilik, İstanbul, 1994.

DOĞRU Sami, Ege Denizi Kıt'a Sahanlığı Uyuşmazlığı'na Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Eylül 2003, Sayı:2.

Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005.

DURAN Gökhan Yaşar, Milletlerarası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisi ve Ege Adalarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 1998.

Ege Ada, Adacık ve Kayalıklarının Coğrafi-Tarihi-Hukuki Durumu ve Uygulanan Politikalar, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996.

ERHAT Azra, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974.

ERİNÇ Sırrı - YÜCEL Talip, Ege Denizi ve Türkiye ile Komşu Ege Adaları, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.

ERKSAN Metin, Mare Nostrum Bizim Deniz Yunan Sorunu, Hil Yayın, İstanbul, 1999.

ERTÜRK Yaşar, Batı Anadolu'nun Ege Denizi (Adalar Denizi)'ne Uzantısı Olan Ada, Adacık ve Kayalıklar, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2000.

GENCER Ali İhsan, İslam Ansiklopedisi 4. Cilt, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991.

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Türk-Yunan İlişkileri ve Megalo İdea, Ankara, 1975.

GÖNLÜBOL Mehmet – KÜRKÇÜOĞLU Ömer, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

GRIMAL Pierre, Mitoloji Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 2000.

GÜLEN Nejat, Şanlı Bahriye 1773–1973 Türk Bahriyesinin İkiyüz yıllık Tarihçesi, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001.

GÜLER Ali, Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü, Ocak Yayınları, Ankara, 1999.

Güncel Konular, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1987.

GÜNDÜZ Aslan, Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2000.

GÜNDÜZ Aslan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1994.

GÜNDÜZ Aslan – ÖZTÜRK Hüseyin, Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

GÜREL Şükrü S., Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993), Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993.

GÜRSU Sevil Tunç, Tarihte Batı Anadolu, Ege, Ege Adaları, VIII. Türk Tarih Kongresi'nden ayrılışım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1979.

GÜRÜN Kamuran, Ege Sorunu, Yeni Türkiye Dergisi Türk Dış Politikası Özel Sayısı, Mart-Nisan 1995.

GÜZEL Ahmet, Yunanistan'ın Pontus Hedefi ve Türkiye'nin Üniter Devlet Yapısı Açısından Stratejik Yaklaşımları, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Anabilim Dalı, Gebze, 2006.

HALİKARNAS BALIKÇISI, Anadolu'nun Sesi, İstanbul 1971.

HATIPOĞLU M. Murat, Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter, Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

HATIPOĞLU M. Murat, Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerininin 101 Yılı (1821-1922), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.

HAYTA Necdet, Ege Adaları Sorunu (1911-1923), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1992.

HERACLIDES Alexis, Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

HERGÜNER Mustafa, Ege Denizi'nin Türk-Yunan İlişkileri Üzerindeki Etkisi, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Ekim 1986, Sayı:534.

İŞIKLAR Hakan Cem, Ege'de Casus Belli, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.

İLGÜREL Mücteba, Türklerin Batı Anadolu Sahil Güvenliğine Verdikleri Önem, Türk Kültürü Araştırmaları (İsmail Ercüment Kuran'a Armağan), Ankara, 1989.

İNALCIK Halil, Türk Donanmasının Beşiği: Gelibolu, Türk Kültürü Dergisi, Ankara 1964, Sayı:22.

İNAN Kamran, Türk-Yunan İlişkilerinde Dinamikler, Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

İNAN Yüksel - BAŞEREN Sertaç Hami, Kardak Kayalıklarının Statüsü, Ankara, 1997.

KABATAŞ Emel, Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Denizi ve Ege Adaları Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2002.

KARAKÖSE C., Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Jeolojik Açıdan, Ege'deki Deniz Sorunları Semineri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.

KARAL Enver Ziya, Osmanlı Tarihi Cilt 5 (Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1947.

Karasuları, Ege Kıta Sahanlığı ve Ege Hava Sahasının Kontrolü Konuları Üzerine Bir İnceleme, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1977.

KAYLAN Muammer, Kemalistler, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006.

KERSE Ahmet, Karasuları, T.C. Deniz Basımevi, İstanbul, 1964.

KILIÇ Hulusi, Cumhuriyet Döneminde Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Denizcilik-Havacılık Genel Müdür Yardımcılığı, Ankara, 2000.

KİTSİKİS Dimitri, Yunan Propagandası, Kaynak Kitaplar, İstanbul, 1974.

KOCABAŞ Süleyman, Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi, Bayrak Yayınevi, İstanbul, 1988.

KOÇ Mustafa, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Yakın Deniz Havzalarına Bakışı ve Türk Denizcilik Stratejisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

KOÇ Süleyman, Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.

KODAMAN Bayram, Ermeni Meselesinin Doğuş Sebepleri, Türk Kültürü Dergisi, 1981, Yıl:19, Sayı:219.

KOHN Hans, Panislavizm ve Rus Milliyetçiliği, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991.

KÖSE Ertan, Yunanistan ve Bitmeyen Kin, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.

KUMKALE Tamer, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Problemler, İstanbul, 1984.

KUNT Metin, FAROQHI Suraiye, YURDAYDIN Hüseyin G., ÖDEKAN Ayla, Türkiye Tarihi 2. Cilt, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.

KUNT Metin, AKŞİN Sina, FAROQHI Suraiye, TOPRAK Zafer, YURDAYDIN Hüseyin G., ÖDEKAN Ayla, Türkiye Tarihi 3. Cilt, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005.

KURAT Akdes Nimet, Çaka: Orta Zamanda İzmir ve Yakınındaki Adaların Türk Hakimi, İstanbul, 1936.

KURT Behçet, Ege'de Türk-Yunan İlişkilerinin Deniz Yetki Alanları Yönüyle Tartışılması ve Özel Koruma Alanları, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Şubat 2003, Sayı:1.

KURTCEPHE İsrail, İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazı'nı Geçme Teşebbüsleri, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Haziran 1990, Sayı:1.

KURUMAHMUT Ali - BAŞEREN Sertaç Hami, Ege'de Gri Bölgeler Unutul(may)an Türk Adaları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004.

KURUMAHMUT Ali, Ege Denizi Karasuları Uyuşmazlığı Üzerine Bir İnceleme, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Temmuz 1992, Sayı:553.

KURUMAHMUT Ali, Ege Denizi Kıta Sahaneliği Sorunu, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Temmuz 1990, Sayı:547.

KURUMAHMUT Ali, Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.

KÜÇÜK Cevdet, Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihiçesi, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları, Ankara, 2001.

KÜRŞAD Fikret, ALTAN Mustafa Haşim, EGELİ Sabahaddin, Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi, Kutsun Yayınevi, İstanbul, 1978.

KÜTÜKOĞLU Mübahat S., Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları, Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

LEUNE Jean, “L’Eternel Ulysse” Ou la vie Avantureuse d’un Grec d’Aujord’hui, Librairie Plume, Paris, 1923.

Lozan Antlaşması, Montreux Sözleşmesi ve Paris Sözleşmesi, Harp Akademileri, İstanbul, 1987.

MACMILLAN Margaret, Paris 1919: 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004.

MANİSALI Erol, Dünden Bugüne Kıbrıs, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2000.

MANSEL Arif Müfid, Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

MENTEŞE Halil, Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Menteşe’nin Anıları, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.

MERAY Seha L., Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu Yedinci Toplantısı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1955, Cilt:10, No:4.

ORAL Cavid, Akdeniz Meselesi İkinci Cilt, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1945.

ORTAYLI İlber, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006.

OSTROGORSKY George, Bizans Devleti Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

ÖRENÇ Ali Fuat, Türk Hakimiyetinde Ege Adaları Tarihi, Osmanlı Özel Sayısı I, Siyaset ve Teşkilat, Ocak-Şubat 2000.

ÖZEY Ramazan, Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya, Aktif Yayınevi, İstanbul, 1999.

ÖZKAN Cemal, Türk-Yunan Diyalogu ve İki Ülke İlişkilerinde Yakınlaşma Çabaları, Güncel Konular, Ağustos 1989, Sayı:10.

ÖZKAN Gencer, KUT Şule, En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar, Büke Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖZTÜRK Bayram, The Aegean Sea 2000 Proceedings of the International Symposium on the Aegean Sea, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖZTÜRK Lütfi, Ege'de Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunlarının, Ulusal ve Uluslararası Hava ve Deniz Hukukları Açısından İncelenmesi ve Türkiye'nin İzlemesi Gereken Stratejilerin Belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Anabilim Dalı, Gebze, 2006.

PAZARCI Hüseyin, Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 550, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara, 1986.

PAZARCI Hüseyin, Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü, Turhan Kitapevi, Ankara, 1992.

PAZARCI Hüseyin, Lozan Antlaşması'ndan 1974'e kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası, Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

PELİNDAĞ Mert, Ortaçağ Türk Denizciliği ve Ege-Akdeniz Adalarının Fethi, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Manisa, 2000.

POYRAZ Hamdi, Türk-Yunan Sorunları Ege Denizi ve Ege Adaları, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2004.

PSOMIADES Harry J., The Eastern Question, Selanik, 1968.

RAMIS O. - TEOFANIDIS Y., Türk ve Yunan Deniz Harbi Hatıratı ve 1909-1913 Yunan Bahri Tarihi, Çeviren: Deniz Güverte Binbaşı Lutfi, İstanbul Deniz Matbaası, İstanbul, 1930.

SAKA Mehmet, Ege Denizi'nde Türk Hakları, Dergah Yayınları, İstanbul, 1974.

SANCAR Erdinç, 21. Yüzyıl Stratejilerinde Türk Denizcilik Tarihi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.

SCHMITT Michael, Aegean Angst: The Greek-Turkish Dispute, Naval War College Review, Summer 1996.

SFORZA Carlo, Makers of Modern Europe, New York, 1969.

SİDAL Uğur, Ege Denizi'ndeki Anlaşmazlıkların Uluslararası Antlaşma ve Sözleşmeler ile Türk-Yunan İlişkileri Karşısında Tahlili, Deniz Kuvvetleri Dergisi, Nisan 1982, Cilt:98, Sayı:517.

SMITH Michael Llewellyn, Yunan Düşü, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002.

SÖNMEZOĞLU Faruk, Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 2001.

SÖNMEZOĞLU Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri&Büyük Güçler Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar, Der Yayınları, İstanbul, 2000.

STAVRIANOS L. S., The Balkans Since 1453, Londra, 1958.

STAVRINOS M. Hr., To Provlima Tis İfalokripidas Tu Egeu (Ege'de Kıta Sahanlığı Problemi), Atina-Gümölcine, 1986.

STEARNS Monteagle, Entagled Allies: US Policy Toward Greece, Turkey and Cyprus, Council On Foreign Relations Pres, New York, 1992.

SYRIGOS Angelos M., The Status of the Aegean Sea According to International Law, Athens, 1998.

ŞİMŞİR Bilal N., Ege Sorunu Belgeler Cilt I (1912-1913), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976.

ŞİMŞİR Bilal N., Ege Sorunu Belgeler Cilt II (1913-1914), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

TANÖR Bülent, BORATAV Korkut, AKŞİN Sina, Türkiye Tarihi 5. Cilt, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005.

TAŞHAN Seyfi, Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix, Conference Papers, Foreign Policy Institute, Ankara, 1995.

TAŞKIRAN Cemalettin, On iki Ada'nın Dünü ve Bugünü, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

TEKİN Oğuz, Eski Yunan Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

TEZEL Hayati, Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi Cilt:1, T.C. Deniz Basımevi, İstanbul, 1973.

TOKATLIOĞLU Aysun, Ege Denizi Bölgesi ve Yunanistan ile Türkiye'nin Denizle İlgili Yetki Alanlarının Belirlenmesi Sorunu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2004.

TOKATLIOĞLU Aysun, Tarihten Günümüze Ege Adaları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 1991.

TOLUNER Sevin, Milletlerarası Hukuk Dersleri, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1996.

TORUMTAY Necip, Değişen Stratejiler Odağında Türkiye, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1996.

TUNCEL Metin – BOSTAN İdris, Dünden Günümüze Ege Adaları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 1988, Sayı:6.

TURAN Ömer, Balkan Milliyetçiliğinde Rusların Rolü, Günümüze Yansımaları, Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005.

TURAN Şerafettin, Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar, Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

TURAN Şerafettin, Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı, Belleten, Cilt:29, Sayı:113.

Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1992.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1998.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Avrupa Birliği Kıbrıs, Ermeni Soykırımını İddiaları, Azınlıklar-Bölücülük, IMF Programları Konularında Türkiye'den ne istiyor? , Aralık 2001.

Türkler Ansiklopedisi 6. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Türkler Ansiklopedisi 7. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Türkler Ansiklopedisi 9. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Türkler Ansiklopedisi 12. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Türkler Ansiklopedisi 13. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Türkler Ansiklopedisi 16. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Türkler Ansiklopedisi 17. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Türkler Ansiklopedisi 20. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu, Uluslar arası İlişkiler Ajansı, İstanbul, 1991.

TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

UZUNÇARŞILI İ.Hakkı, Osmanlı Tarihi II. Cilt, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÜÇOK Coşkun, Siyasi Tarih 1789-1960, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:369, Ankara.

Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

ÜLMAN Haluk, Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973.

VANER Semih, Türk-Yunan Uyuşmazlığı, Metis Yayınları, İstanbul, 1990.

YAVUZ Celalettin, Andlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Hukuki Statüleri de Dahil Menteşe Adaları (Onikiada)'nın Tarihi, Deniz Harp Okulu Basımevi, İstanbul, 2003.

YILMAZÇELİK İbrahim - ERTÜRK Yaşar, Ege Adalarının Coğrafi, Tarihi, Siyasi ve Hukuki Durumu ve Günümüzdeki Gelişmeler, Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005.

ZAT Hakan, Türk-Yunan İlişkilerinde Adalar ve Ege Kıta Sahanlığı Sorununun Geçmişi, Beklentiler ve Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 1991.

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Nisan 1996.

Milliyet Gazetesi, 11 Şubat 1996.

Sabah Gazetesi, 29 Mayıs 2006.

Tercüman Gazetesi, 3 Kasım 1985.

<http://en.wikipedia.org>

<http://gogreece.about.com>

<http://rega.basbakanlik.gov.tr>

<http://tr.wikipedia.org>

www.acronymfinder.com

www.ana-mpa.gr

www.byegm.gov.tr

www.casusbelli.biz

www.denizcilik.gov.tr

www.dhmi.gov.tr

www.geocities.com

www.hurriyetim.com.tr

www.icao.int

www.icj-cij.org

www.iho.shom.fr

www.mfa.gov.tr

www.mfa.gr

www.milliyet.com.tr

www.mta.gov.tr

www.nasa.com

www.nato.int

www.ntvmsnbc.com

www.osmanlimedeniyeti.com

www.primeminister.gr

www.saemk.org

www.setimes.com

www.sgairport.com

www.shodb.gov.tr

www.sozluk.net

www.tpao.gov.tr

www.turkishgreek.org

www.un.org

www.yenicaggazetesi.com.tr

www.yetkin.com.tr

Microsoft Encarta 2005

Microsoft Encarta World Atlas 1998

ÖZGEÇMİŞ

Tez yazarı Onur BOZOĞLU*, 16 Kasım 1978 tarihinde Kırklareli'nde dünyaya gelmiştir.

İlkokul ve ortaokul öğrenimini Kırklareli'nde tamamlamış, 1991 yılında Deniz Lisesi'ne girerek 1995 yılından itibaren Deniz Harp Okulu'ndaki öğrenimine devam etmiştir. 1999 yılında Deniz Harp Okulu'ndan mezun olmuş, mezuniyeti müteakip Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde muhtelif görevler icra etmiştir.

2003 yılından itibaren kişisel ve mesleki gelişimine de büyük katkı sağlayacağını değerlendirdiği, G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Bilimi Anabilim Dalı'nda, Milli Güvenlik Stratejileri Yüksek Lisans Programını takip etmeye başlamıştır.

* Bu çalışma, tez yazarının şahsi fikirlerini ve değerlendirmelerini içermekte olup, hiçbir kurum ve kuruluşun görüşlerini yansıtmaz.

EK 1 - ADALAR DENİZİ'NDEKİ TÜRK-YUNAN SORUNLARI

SIRA NO	NİTELİĞİ	SORUNLAR	ALT SORUNLARI	SORUN OLARAK KABUL EDEN DEVLET
1	Temel Sorun	Egemenliği Devredilmemiş Adalar	-	Her İki Devlet
2	Ana Sorunlar	Karasuları Sorunu	Karasuları Yan Sınırının Belirlenmesi	Her İki Devlet
3			Karasularının 6 Milin Üzerinde Genişletilmesi	Türkiye
4		Kıta Sahaneliği (ve Münhasır Ekonomik Bölge) Sorunu	Yan Sınırın Belirlenmesi	Her İki Devlet
5			Güney Sınırının Belirlenmesi	Her İki Devlet
6			Sınırlandırma Sorunu	Her İki Devlet
7		Hava Sahası Sorunları	Yunanistan'ın 10 Millik Hava Sahası İddiaları	Türkiye
8			FIR (Uçuş Bilgi Bölgesi)	Türkiye
9		Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması	-	Türkiye
10	Diğer Sorunlar	SAR (Arama ve Kurtarma) Sahalarının Sınırlandırılması	-	Türkiye
11		Ege Ordusu'nun Varlığı	-	Yunanistan

EK 2 - 1958 TARİHLİ CENEVRE KARASULARI VE BİTİŞİK BÖLGE KONSANSİYONU (KARASULARININ SINIRLANDIRILMASINA İLİŞKİN HÜKÜMLER)

BÖLÜM I - KARASULARI

KISIM I – GENEL

Madde 1.

1. Bir devletin egemenliği, kara ülkesinin ve iç sularının ötesinde karasuları olarak tanımlanan kıyısına bitişik bir deniz kuşağına kadar uzanır.
2. Bu egemenlik bu maddelerin hükümlerine ve milletlerarası hukukun diğer kurallarına tabi şekilde kullanılır.

Madde 2.

Bir kıyı devletinin egemenliği, karasularının deniz yatağı ve toprak altına olduğu kadar bunun üzerinde yer alan hava sahasına da uzanır.

KISIM II – KARASULARININ SINIRLARI

Madde 3.

Bu maddelerde aksi belirtilmiş olmadıkça, karasularının genişliğini ölçmek için kullanılan normal esas hat, kıyı devleti tarafından resmi olarak kabul edilmiş geniş ölçekli haritalar üzerinde gösterilen kıyı boyundaki cezir hattıdır.

Madde 4.

1. Kıyı hattının derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu yerlerde veya kıyının hemen yakınında kıyı boyunca bir adalar saçağının mevcut olması durumunda kendisinden

karasularının genişliğinin ölçüleceği esas hattın çiziminde uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir.

2. Bu tür esas hatların çizimi kıyının genel yönünden kayda değer ölçüde sapmamalı ve bu hatlar arasında kalan deniz alanları iç sular rejimine tabi olabilmek açısından kara kesimine yeterli, yakın irtibatta olmalıdır.

3. Esas hatlar, üzerlerinde daimi olarak deniz seviyesi üzerinde kalan deniz fenerleri ya da benzer tesisler inşa edilmiş olmadıkça cezir yüksekliklerine doğru ya da bunlardan çizilmeyecektir.

4. Birinci paragraf hükümlerine göre düz esas hatlar yönteminin uygulanabildiği durumlarda belirli esas hatların saptanmasında belirli esas hatların saptanmasında ve önemi uzun süreli bir uygulama ile açıkça kanıtlanmış olan ilgili bölgeye özgü ekonomik menfaatler göz önünde tutulabilir.

5. Düz esas hatlar yöntemi, bir devlet tarafından diğer bir devletin karasularını açık denizden ayıracak bir tarzda uygulanamaz.

6. Kıyı devleti, düz esas hatları, uygun şekilde aleniyet kazandırılması gereken haritalar üzerinde açık olarak belirtmelidir.

Madde 5.

1. Karasularının esas hattının kara tarafında kalan kısmındaki sular devletin iç sular bölümünü oluşturur.

2. 4'üncü maddeye uygun olarak bir düz esas hat tesis edilmesinin daha önce karasuları bölümü ya da açık denizler bölümü olarak nitelendirilen alanların iç sular alanı haline gelmesi etkisi yarattığı durumlarda bu sulara 14'ten 23'üncü maddeye kadar olan maddelerde düzenlenen şekilde zararsız geçiş hakkı mevcut olacaktır.

Madde 6.

Karasularının dış sınırı, her bir noktası esas hattın en yakın noktasına karasularının genişliğine eşit olan bir uzaklıkta bulunan hattır.

Madde 7.

1. Bu madde sadece kıyıları tek bir devlete ait olan koylarla ilgilidir.
2. Bu maddeler açısından koy, içeri doğru girişi ağzının genişliğine oranla karayla çevrili sular ihtiva edecek ve kıyının önemsiz bir kavisinden daha ötede bir şey oluşturan belirgin bir girintidir. Ne var ki; bir girinti alanı, çapı bu girintinin ağzından çapraz olarak çizilen hat olan yarım daire kadar ya da bundan daha geniş olmadıkça koy olarak nitelendirilmeyecektir.
3. Ölçümleme yönünden girintinin alanı, bu girintinin kıyısı etrafındaki cezir hattı ile doğal giriş noktalarının cezir hattını birleştiren hat arasında kalan alandır. Adaların mevcudiyeti sebebiyle bir girintinin birden fazla ağza sahip olması durumunda, yarım daire, değişik ağızlar arasındaki hatların uzunluğunun genel toplamı kadar uzunluktaki bir hat üzerinden çizilecektir. Bir girinti dahilindeki adalar, bunlar bir girintinin su alanının bir parçasıymış gibi kabul edilecektir.
4. Bir koyun doğal giriş noktalarının cezir hatları arasındaki mesafe 24 deniz milini aşmıyorsa, bu iki cezir hattı arasında bir kapatma hattı çizilebilir ve burada kapanmış şekilde kalan sular iç sular olarak telakki edilecektir.
5. Bir koyun doğal giriş noktalarının cezir hatları arasındaki mesafenin 24 deniz milini aşması durumunda koy içerisinde 24 millik bir düz esas hat, bu uzunluktaki bir hatla mümkün olan maksimum su alanını kapatacak tarzda çizilecektir.
6. Yukarıdaki hükümler “tarihi koylar” olarak tanımlanan koylara veya 4’üncü maddede belirtilen şekilde düz esas hat yönteminin uygulandığı herhangi bir durumda uygulanmayacaktır.

Madde 8.

Karasularının sınırlandırılması yönünden, liman sisteminin bütünleyici bir bölümünü oluşturan en dıştaki daimi liman tesisleri kıyının bir parçasını oluşturuyormuş gibi kabul edilecektir.

Madde 9.

Normal olarak gemilerin yükleme yapması, boşaltma yapması veya demirlemeleri için kullanılan ve bu şekilde kullanılmaması durumunda kısmen veya tamamen karasularının dış sınırının ötesinde kalacak olan demirleme yerleri karasularına dahil değildir. Kıyı devleti, bu demirleme yerlerini açık bir şekilde belirlemeli ve gerekli şekilde aleniyet kazandırılması gereken haritalarda bunları sınırları ile birlikte göstermelidir.

Madde 10.

1. Ada, med zamanı (suların en çok yükseldiği zaman) suların üzerinde kalan, etrafı su ile çevrili, doğal olarak oluşmuş kara alanıdır.
2. Bir adanın karasuları bu maddelerin hükümlerine uygun olarak ölçülür.

Madde 11.

1. Cezir yüksekliği, cezir zamanı (suların en çok çekildiği zaman) su üzerinde kalan ve etrafı su ile çevrilen, ancak, med zamanı suyun altında kalan, doğal olarak oluşmuş kara alanıdır. Bir cezir yüksekliğinin kısmen ya da tamamen ana kara kesiminden veya bir adadan karasularının genişliğini aşmayacak bir mesafede bulunması durumunda, bu yükselti üzerindeki cezir hattı karasularının ölçülmesi için esas hat olarak kullanılabilir.
2. Bir cezir yüksekliğinin tamamen ana kara kesiminden veya bir adadan karasularının genişliğini aşan bir mesafede bulunması durumunda bunun kendisine ait karasuları yoktur.

Madde 12.

İki devletin kıyılarının birbirlerine karşılıklı ya da bitişik olması durumunda, aralarında aksine bir anlaşma bulunmadıkça, bu devletlerden hiçbirinin, karasularını her iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmesinde başlangıç hattı olarak alınan esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan her bir noktası eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatma yetkisi yoktur. Ne var ki, bu paragrafın hükümleri tarihi bir hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir tarzda sınırlandırmalarının gerekmesi durumunda uygulanmayacaktır.

Madde 13.

Bir nehrin doğrudan doğruya denize akması durumunda esas hat, bu nehrin kıyılarının cezir hattı üzerindeki noktalar arasındaki ağzına çapraz olarak çizilen bir düz hat olacaktır.

EK 3 - 1982 TARİHLİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU KONVANSİYONU (KARASULARININ SINIRLANDIRILMASINA İLİŞKİN HÜKÜMLER)

BÖLÜM II – KARASULARI VE BİTİŞİK BÖLGE

KISIM I – GENEL HÜKÜMLER

Madde 2. Karasularının, Karasularının Üzerindeki Hava Sahasının ve Bunun Yatağı ve Toprakaltının Hukuki Statüsü

Karasularının, karasuları üzerindeki hava sahası ile karasularının deniz yatağı ve toprak altının hukuki rejimi

1. Kıyı devletinin egemenliği, karasuları olarak tanımlanan, kara ülkesinin ve iç sularının ve bir takımada devleti olması durumunda bunun takımada sularının ötesinde kıyılarına bitişik bir deniz kuşağına uzanır.
2. Bu egemenlik, karasularının yatağı ve toprakaltına olduğu kadar üzerindeki hava sahasına da uzanır.
3. Karasuları üzerindeki egemenlik bu konvansiyona ve milletlerarası hukukun diğer kurallarına göre kullanılır.

KISIM II – KARASULARININ SINIRLARI

Madde 3. Karasularının Genişliği

Her devletin, karasularının genişliğini bu konvansiyona uygun olarak saptanan esas hatlardan itibaren ölçülen 12 deniz milini aşmayacak bir sınıra kadar tespit etme hakkı vardır.

Madde 4. Karasularının Dış Sınırı

Karasularının dış sınırı, her bir noktası esas hattın en yakın noktasından karasularının genişliğine eşit bir uzaklıkta bulunan hattır.

Madde 5. Normal Esas Hat

Bu konvansiyonda aksi şart koşulmuş olmadıkça karasularının genişliğini ölçmek için olan normal esas hat, kıyı devleti tarafından resmi olarak kabul edilmiş geniş ölçekli haritalar üzerinde işaretlendiği şekilde kıyı boyunca uzanan cezir hattıdır. (Suların en çok çekildiği kıyı hattı)

Madde 6. Kayalıklar (Resifler)

Mercanlar (Atol) üzerinde yer alan adaların veya saçak halinde kayalıklara sahip adaların söz konusu olması durumunda, karasularının genişliğini ölçmek için olan esas hat, kıyı devleti tarafından resmi olarak kabul edilmiş haritalar üzerinde uygun işaretlerle gösterilen kayalığın denize doğru olan cezir hattıdır.

Madde 7. Düz Esas Hatlar

1. Kıyı hattının derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu yerlerde veya kıyının hemen yakınında kıyı boyunca bir adalar saçağının mevcut olması durumunda, karasularının genişliğinin ölçülmesinde esas alınacak esas hattın çiziminde, uygun noktaları birleştiren düz-esas hatlar yöntemi kullanılabilir.

2. Bir delta ve diğer doğal şartların mevcudiyeti sebebiyle kıyı hattının yüksek oranda düzensiz olduğu yerlerde cezir hattının denize doğru en uç uzantısı boyunca uygun noktalar seçilebilir ve düz esas hatlar bu Konvansiyona uygun olarak kıyı devleti tarafından değiştirilinceye kadar sonradan cezir hattında meydana gelen gerilemeye bakılmaksızın etkisini sürdürecektir.

3. Düz esas hatların çizimi, kıyının genel istikametinden fark edilir herhangi bir ölçüde sapmamalıdır ve bu hatlar arasında kalan deniz alanları iç sular rejimine tabi olabilmek için karaya yeterli şekilde yakın bağlantılı olmalıdır.

4. Düz esas hatlar, üzerlerinde daimi olarak su üzerinde kalan deniz fenerleri veya benzeri tesisler inşa edilmiş olmadıkça veya bu tür yüksekliklere doğru veya bunlardan esas hatların çizimi milletlerarası genel kabul görmüş olmadıkça cezir yüksekliklerine doğru veya bu cezir yüksekliklerinden çizilmeyecektir.

5. Birinci paragraf hükümlerine göre düz esas hatlar yönteminin uygulanabileceği durumda, belirli esas hatları saptarken, gerçekliği ve önemi uzun süreli bir kullanımla açıkça kanıtlanmış olan ilgili bölgeye özgü ekonomik menfaatler gözönünde bulundurulabilir.

6. Düz esas hatlar sistemi bir devlet tarafından diğer bir devletin karasularını açık denizlerden veya bir münhasır ekonomik bölgeden ayıracak tarzda uygulanamaz.

Madde 8. İç Sular

1. 4'üncü bölümde kabul edilenler dışında⁴¹ karasularının esas hattının karaya doğru olan tarafında kalan sular, devletin iç sularının bir bölümünü oluşturur.

2. 7'nci maddede ortaya konulan yönetime uygun olarak bir esas hattın tesisi, daha önce iç sular olarak nitelendirilmeyen alanların iç sular haline dönüşmesi neticesini doğurduğu durumda, bu sulara bu Konvansiyonda düzenlenen şekilde bir zararsız geçiş hakkı mevcut olacaktır.

Madde 9. Nehirlerin Ağzları

Bir nehrin doğrudan doğruya denize akması durumunda esas hat, bu nehrin kıyılarının cezir hattı üzerindeki noktalar arasındaki ağzına çapraz olarak çizilen bir düz hat olacaktır.

Madde 10. Koylar

1. Bu madde sadece kıyıları tek bir devlete ait olan koylarla ilgilidir.

⁴¹ Burada bahis konusu yapılan 4'üncü bölüm Takımadada Devletlerine ilişkin olup 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konvansiyonu (BMDHK)'nun 46-54'üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir.

2. Bu Konvansiyonun amaçları yönünden koy, içeri doğru girişi ağzının genişliğine oranla karayla çevrili sular ihtiva edecek ve kıyının önemsiz bir kavisinden daha ötede bir şey oluşturan belirgin bir girintidir. Ne var ki, bir girinti, alanı çapı bu girintinin ağzından çapraz olarak çizilen hat olan yarım daire kadar ya da bundan daha geniş olmadıkça koy olarak nitelendirilmeyecektir.

3. Ölçümleme yönünde bir girintinin alanı, bu girintinin kıyısı etrafındaki cezir hattı ile doğal giriş noktalarının cezir hattını birleştiren hat arasında kalan alandır. Adaların mevcudiyeti sebebiyle bir girintinin birden fazla ağıza sahip olması durumunda, yarım daire, değişik ağızlar arasındaki hatların uzunluğunun genel toplamı kadar uzunluktaki bir hat üzerinden çizilecektir. Bir girinti dahilindeki adalar, bunlar bir girintinin su alanının bir parçasıymış gibi kabul edilecektir.

4. Bir koyun doğal giriş noktalarının cezir hatları arasındaki mesafe 24 deniz milini aşmıyorsa, bu iki cezir hattı arasında bir kapatma hattı çizilebilir ve burada kapanmış şekilde kalan sular iç sular olarak telakki edilecektir.

5. Bir koyun doğal giriş noktalarının cezir hatları arasındaki mesafenin 24 deniz milini aşması durumunda koy içerisinde 24 millik bir düz esas hat, bu uzunluktaki bir hatla mümkün olan maksimum su alanını kapatacak tarzda çizilecektir.

6. Yukarıdaki hükümler “tarihi koylar” olarak tanımlanan koyalara veya 7’nci maddede belirtilen şekilde düz esas hat yönteminin uygulandığı herhangi bir durumda uygulanmaz.

Madde 11. Limanlar

Karasularının sınırlandırılması yönünden, liman sisteminin bütünleyici bir bölümünü oluşturan en dıştaki daimi liman tesisleri kıyının bir parçasını oluşturuyormuş gibi kabul edilecektir. Kıyının ötesinde yer alan tesisler ve suni adalar daimi liman tesisleri olarak değerlendirilmeyecektir.

Madde 12. Demirleme Yerleri

Normal olarak gemilerin yükleme yapması, boşaltma yapması veya demirlemeleri için kullanılan ve bu şekilde kullanılmaması durumunda kısmen veya tamamen karasularının dış sınırının ötesinde kalacak olan demirleme yerleri karasularına dahildir.

Madde 13. Cezir Yükseklikleri

1. Cezir yüksekliği, cezir zamanı su üzerinde kalan ve etrafı su ile çevrilen, ancak, med zamanı suyun altında kalan doğal olarak oluşmuş kara alanıdır. Bir cezir yüksekliğinin kısmen ya da tamamen ana kara kesiminden veya bir adadan karasularının genişliğini aşmayacak bir mesafede bulunması durumunda bu yükselti üzerindeki cezir hattı karasularının genişliğinin ölçülmesi için esas hat olarak kullanılabilir.

2. Bir cezir yüksekliğinin tamamen ana kara kesiminden veya bir adadan karasularının genişliğini aşan bir mesafede bulunması durumunda bunun kendisine ait karasuları yoktur.

Madde 14. Esas Hatların Saptanması İçin Yöntemlerin Birleştirilmesi

Kıyı devleti, değişik şartlara uyum sağlayabilmek amacıyla yukarıdaki maddelerde belirtilen yöntemlerden herhangi birini dönüşümlü olarak kullanılabilir.

Madde 15. Karşılıklı veya Bitişik Kıyılara Sahip Devletler Arasında Karasularının Sınırlandırılması

İki devletin kıyılarının birbirlerine karşılıklı ya da bitişik olması durumunda, aralarında aksine bir anlaşma bulunmadıkça, bu devletlerden hiçbirisinin karasularını her iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmesinde başlangıç hattı olarak alınan esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan her bir noktası eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatma yetkisi yoktur. Ne var ki, bu paragrafın hükümleri tarihi bir hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir tarzda sınırlandırmalarının gerekmesi durumunda uygulanmayacaktır.

Madde 16. Haritalar ve Coğrafi Koordinatların Listeleri

1. Karasularının genişliğini ölçmek için 7, 9 ve 10'uncu maddelere uygun şekilde saptanan esas hatlar ve oradan elde edilen sınırlar ile 12 ve 15'inci maddelere uygun olarak çizilen sınırlandırma hatları, bunların durumunun yeterli şekilde öğrenilebilmesi açısından, bir ölçekte veya ölçeklerdeki haritalar üzerinde gösterilecektir. Diğer bir yöntem olarak bunların yerine jeodezik⁴² verileri belirleyen noktaların coğrafi koordinatlarının bir listesi kullanılabilir.

2. Kıyı devleti, bu gibi haritalar veya coğrafi koordinatların listelerine gerekli aleniyeti kazandıracak ve bu gibi harita veya listenin bir suretini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edecektir.

⁴² Jeodezi: Yer ölçme bilgisi.

EK 4 - 16 EYLÜL 2005 TARİHİ İTİBARIYLA 1982 BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU SÖZLEŞMESİ'NİN DURUMUNU GÖSTERİR ÇİZELGE

Ülke (<i>İtalik yazı</i> , BM üyesi olmayan ülkeleri; Kalın yazı , etrafı kara ile çevrili ülkeleri gösterir.)	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (16 Kasım 1994'ten beri yürürlüktedir.)	
	İmza(İ) (Deklarasyon(D) ⁴³)	Onaylama; Resmi Onay (RO), Katılma(K); Haleflik(H); (Deklarasyon(D))
Afganistan	İ	-
Almanya	-	T 14 Ekim 1994 (K)
Amerika Birleşik Devletleri	-	-
Andorra	-	-
Angola	D	5 Aralık 1990
Antigua ve Barbuda	İ	2 Şubat 1989
Arjantin	D	T 1 Aralık 1995
Arnavutluk	-	23 Haziran 2003 (K)
<i>Avrupa Topluluğu</i>	D	T 1 Nisan 1998 (RO)
Avustralya	İ	5 Ekim 1994
Avusturya	İ	T 14 Temmuz 1995
Azerbaycan	-	-
Bahamalar	İ	29 Temmuz 1983
Bahreyn	İ	30 Mayıs 1985
Bangladeş	İ	T 27 Temmuz 2001
Barbados	İ	12 Ekim 1993
Belçika	D	T 13 Kasım 1998

⁴³ Dictionnaire de la terminologie du droit international, Sirey, Paris 1960, s. 187.

Deklarasyon; devletin başka devletlere herhangi bir olay veya durumla ilgili tavrını bildiren, gelecekle ilgili niyetini açıklamasına yarayan ve bazen de kendi adına yüklenildiği bir taahhüdü ifade eden bütün işlemlerin ortak adıdır.

Mehmet Emin Çağırın, *Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri*, Platin Yayınları, İstanbul 2005, s.124.

Uluslararası hukukta deklarasyon terimi genel olarak tek tarafla bir iradenin ürünü olarak ortaya çıkan işlemleri ifade etmekle beraber, kimi durumlarda bir andlaşmanın veya andlaşma bağlamında yapılan bağlı işlemlerin de bu adla ifade edildikleri görülmektedir.

Ülke (İtalik yazı, BM üyesi olmayan ülkeleri; Kalın yazı, etrafı kara ile çevrili ülkeleri gösterir.)	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (16 Kasım 1994'ten beri yürürlüktedir.)	
	İmza(İ) (Deklarasyon(D))	Onaylama; Resmi Onay (RO), Katılma(K); Haleflik(H); (Deklarasyon(D))
Belize	İ	13 Ağustos 1983
Benin	İ	16 Ekim 1997
Beyaz Rusya	D	-
Bhutan	İ	-
Birleşik Arap Emirlikleri	İ	-
Bolivya	D	28 Nisan 1995
Bosna Hersek	-	12 Ocak 1994 (H)
Botswana	İ	2 Mayıs 1990
Brezilya	D	T 22 Aralık 1988
Bulgaristan	İ	15 Mayıs 1996
Burkina Faso	İ	25 Ocak 2005
Brunei Sultanlığı	İ	5 Kasım 1996
Burundi	İ	-
Cape Verde	D	T 10 Ağustos 1987
Cezayir	D	T 11 Haziran 1996
Cibuti	İ	8 Ekim 1991
Cook Adaları	İ	15 Şubat 1995
Cote d'Ivoire	İ	26 Mart 1984
Çad	İ	-
Çek Cumhuriyeti	İ	T 21 Haziran 1996
Çin	İ	T 7 Haziran 1996
Danimarka	İ	T 16 Kasım 2004
Doğu Timor	-	-
Dominika	İ	24 Ekim 1991
Dominik Cumhuriyeti	İ	-
Ekvator	-	-

Ülke (İtalik yazı, BM üyesi olmayan ülkeleri; Kah yazı, etrafı kara ile çevrili ülkeleri gösterir.)	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (16 Kasım 1994'ten beri yürürlüktedir.)	
	İmza(İ) (Deklarasyon(D))	Onaylama; Resmi Onay (RO), Katılma(K); Haleflik(H); (Deklarasyon(D))
El Salvador	İ	-
Ekvatoryal Gine	İ	21 Temmuz 1997
Endonezya	İ	3 Şubat 1986
Eritre	-	-
Ermenistan	-	9 Aralık 2002 (K)
Estonya	-	T 26 Ağustos 2005 (K)
Etiyopya	İ	-
Fas	İ	-
Fiji	İ	10 Aralık 1982
Filipinler	D	T 8 Mayıs 1984
Finlandiya	D	T 21 Haziran 1996
Fransa	D	T 11 Nisan 1996
Gabon	İ	11 Mart 1998
Gambiya	İ	22 Mayıs 1984
Gana	İ	7 Haziran 1983
Gine	D	6 Eylül 1985
Gine Bissau	İ	T 25 Ağustos 1986
Grenada	İ	25 Nisan 1991
Guatemala	İ	T 11 Şubat 1997
Guyana	İ	16 Kasım 1993
Güney Afrika	D	T 23 Aralık 1997
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	İ	12 Aralık 1988
Gürcistan	-	21 Mart 1996 (K)
Haiti	İ	31 Temmuz 1996
Hırvatistan	-	T 5 Nisan 1995 (H)
Hindistan	İ	T 29 Haziran 1995

Ülke (<i>İtalik</i> yazı, BM üyesi olmayan ülkeleri; Kah yazı, etrafı kara ile çevrili ülkeleri gösterir.)	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (16 Kasım 1994'ten beri yürürlüktedir.)	
	İmza(İ) (Deklarasyon(D))	Onaylama; Resmi Onay (RO), Katılma(K); Haleflik(H); (Deklarasyon(D))
Hollanda	İ	T 28 Haziran 1996
Honduras	İ	5 Ekim 1993
Irak	D	30 Temmuz 1985
İngiltere	-	T 25 Temmuz 1997 (K)
İran	D	-
İrlanda	İ	T 21 Haziran 1996
İsviçre	İ	-
İspanya	D	T 15 Ocak 1997
İsrail	-	-
İtalya	D	T 13 Ocak 1995
İsveç	D	T 25 Haziran 1996
İzlanda	İ	T 21 Haziran 1985
Jamaika	İ	21 Mart 1983
Japonya	İ	20 Haziran 1996
Kamboçya	İ	-
Kamerun	İ	19 Kasım 1985
Kanada	İ	T 7 Kasım 2003
Katar	D	9 Aralık 2002
Kazakistan	-	-
Kenya	İ	2 Mart 1989
Kırgızistan	-	-
Kiribati	-	T 24 Şubat 2003 (K)
Kolombiya	İ	-
Komorlar	İ	21 Haziran 1994
Kongo	İ	-
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	İ	17 Şubat 1989

Ülke (İtalik yazı, BM üyesi olmayan ülkeleri; Kahm yazı, etrafı kara ile çevrili ülkeleri gösterir.)	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (16 Kasım 1994'ten beri yürürlüktedir.)	
	İmza(İ) (Deklarasyon(D))	Onaylama; Resmi Onay (RO), Katılma(K); Haleflik(H); (Deklarasyon(D))
Kore Cumhuriyeti (Güney Kore)	İ	29 Ocak 1996
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore)	İ	-
Kosta Rika	D	21 Eylül 1992
Kuveyt	İ	T 2 Mayıs 1986
Küba	D	T 15 Ağustos 1984
Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti (Laos)	İ	5 Haziran 1998
Lesotho	İ	-
Letonya	-	23 Aralık 2004 (K)
Liberya	İ	-
Libya	İ	-
Liechtenstein	İ	-
Litvanya	-	T 12 Kasım 2003 (K)
Lübnan	İ	5 Ocak 1995
Lüksemburg	D	5 Ekim 2000
Macaristan	İ	T 5 Şubat 2002
Madagaskar	İ	22 Ağustos 2001
Makedonya	-	19 Ağustos 1994 (H)
Malawi	İ	-
Maldivler	İ	7 Eylül 2000
Malezya	İ	T 14 Ekim 1996
Mali	D	16 Temmuz 1985
Malta	İ	T 20 Mayıs 1993
Marshall Adaları	-	9 Ağustos 1991 (K)
Mauritius	İ	4 Kasım 1994
Meksika	İ	18 Mart 1983

Ülke (<i>İtalik yazı</i> , BM üyesi olmayan ülkeleri; Kalın yazı , etrafı kara ile çevrili ülkeleri gösterir.)	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (16 Kasım 1994'ten beri yürürlüktedir.)	
	İmza(İ) (Deklarasyon(D))	Onaylama; Resmi Onay (RO), Katılma(K); Haleflik(H); (Deklarasyon(D))
Mısır	İ	T 26 Ağustos 1983
Mikronezya	-	29 Nisan 1991 (K)
Moğolistan	İ	13 Ağustos 1996
Moldova	-	-
Monako	İ	20 Mart 1996
Moritanya	İ	17 Temmuz 1996
Mozambik	İ	13 Mart 1997
Myanmar	İ	21 Mayıs 1996
Namibya	İ	18 Nisan 1983
Nauru	İ	23 Ocak 1996
Nepal	İ	2 Kasım 1998
Nijer	İ	-
Nijerya	İ	14 Ağustos 1986
Nikaragua	D	T 3 Mayıs 2000
<i>Niue</i>	İ	-
Norveç	İ	T 24 Haziran 1996
Orta Afrika Cumhuriyeti	İ	-
Özbekistan	-	-
Pakistan	İ	T 26 Şubat 1997
Palau	-	30 Eylül 1996 (K)
Panama	İ	T 1 Temmuz 1996
Papua Yeni Gine	İ	14 Ocak 1997
Paraguay	İ	26 Eylül 1986
Peru	-	-
Polonya	İ	13 Kasım 1998
Portekiz	İ	T 3 Kasım 1997

Ülke (<i>İtalik yazı</i> , BM üyesi olmayan ülkeleri; Kahın yazı, etrafı kara ile çevrili ülkeleri gösterir.)	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (16 Kasım 1994'ten beri yürürlüktedir.)	
	İmza(İ) (Deklarasyon(D))	Onaylama; Resmi Onay (RO), Katılma(K); Haleflik(H); (Deklarasyon(D))
Romanya	D	T 17 Kasım 1996
Rusya	D	T 12 Mart 1997
Rwanda	İ	-
Saint Kitts ve Nevis	İ	7 Ocak 1993
Saint Lucia	İ	27 Mart 1985
Saint Vincent ve Grenadines	İ	1 Ekim 1993
Samoa	İ	14 Ağustos 1995
San Marino	-	-
Sao Tome ve Principe	D	3 Kasım 1987
Senegal	İ	25 Ekim 1984
Seyşeller	İ	16 Eylül 1991
Sırbistan-Karadağ	⁴⁴	T 12 Mart 2001 (H)
Sierra Leone	İ	12 Aralık 1994
Singapur	İ	17 Kasım 1994
Slovakya	İ	8 Mayıs 1996
Slovenya	-	T 16 Haziran 1995 (H)
Solomon Adaları	İ	23 Haziran 1997
Somali	İ	24 Temmuz 1989
Sri Lanka	İ	19 Temmuz 1994
Sudan	D	23 Ocak 1985
Surinam	İ	9 Temmuz 1998
Suriye	-	-
Suudi Arabistan	İ	T 24 Nisan 1996
Swaziland	İ	-

⁴⁴ Yugoslavya 1982 BMDHS'ni sırasıyla, 10 Aralık 1982'de imzalamış ve 5 Mayıs 1986'da onaylamıştır.

Ülke (İtalik yazı, BM üyesi olmayan ülkeleri; Kalın yazı, etrafı kara ile çevrili ülkeleri gösterir.)	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (16 Kasım 1994'ten beri yürürlüktedir.)	
	İmza(İ) (Deklarasyon(D))	Onaylama; Resmi Onay (RO), Katılma(K); Haleflik(H); (Deklarasyon(D))
Şili	D	T 25 Ağustos 1997
Tacikistan	-	-
Tanzanya	İ	T 30 Eylül 1985
Tayland	İ	-
Trinidad ve Tobago	İ	25 Nisan 1986
Togo	İ	16 Nisan 1985
Tonga	-	2 Ağustos 1995 (K)
Tunus	İ	T 24 Nisan 1985
Tuvalu	İ	9 Aralık 2002
Türkiye	-	-
Türkmenistan	-	-
Uganda	İ	9 Kasım 1990
Ukrayna	D	T 26 Temmuz 1999
Umman	D	T 17 Ağustos 1989
Uruguay	D	T 10 Aralık 1992
Ürdün	-	27 Kasım 1995 (K)
Vanuatu	İ	10 Ağustos 1999
Venezuela	-	-
Vietnam	İ	T 25 Temmuz 1994
Yemen	D	T 21 Temmuz 1987
Yeni Zelanda	İ	19 Temmuz 1996
Yunanistan	D	T 21 Temmuz 1995
Zambiya	İ	7 Mart 1983
Zimbabwe	İ	24 Şubat 1993

EK 5 - 476 SAYILI KARASULARI KANUNU (RESMÎ GAZETE 25 MAYIS 1964, SAYI: 11711)

Madde 1.

Türk Karasuları Türkiye Ülkesine dahildir.

Türk Karasularının genişliği 6 deniz milidir.

Bu kanunun tatbikinde bir deniz mili 1852 metredir.

Madde 2.

Karasuları daha geniş olan devletlere karşı Türk Karasularının genişliği mütekabiliyet esasına göre taayyün eder⁴⁵.

Madde 3.

Türk Kara Ülkesinin komşu bir devlet kara ülkesine mesafesi her iki devlet karasuları genişliği mecmuundan az olduğu takdirde, aksine anlaşma olmadıkça, orta hat Türk Karasularının dış hududunu teşkil eder.

Madde 4.

Karasularının genişliğini ölçmeye yarayan normal esas hat, sahil boyunca uzayan en düşük cezir hattıdır.

Girintili çıkıntılı sahillerde veya sahile yakın adaların bulunduğu yerlerde, sahil ve adaların ileri burun noktalarını birleştiren düz esas hat usulü tatbik edilir.

Madde 5.

⁴⁵ Taayyün etmek: Belirmek

Esas hatların kara tarafında kalan sular, ağız genişliği 24 deniz milini aşmayan körfezler, ağız genişliği 24 deniz milini aşan körfezlerin körfez içinde iki kıyıyı en geniş su alanını kara tarafında bırakacak şekilde birleştiren 24 millik düz esas hattın arkasında kalan kısımları, liman manzumesinin⁴⁶ mütemmim⁴⁷ cüz'ünü⁴⁸ teşkil eden daimi tesislerden en açıkta olanların berisinde kalan sular ve dış limanlar Türk içsularından sayılır.

Madde 6.

Adaların karasuları yukarıdaki esaslara göre tespit edilir.

Madde 7.

Karasularının genişliğini ölçmeye yarayan esas hatlar büyük makyaslı⁴⁹ deniz haritalarında gösterilir ve ilgililere dağıtılır.

Madde 8.

Türk karasularına bitişik ve karasularının ölçüldüğü esas hatlardan itibaren 12 deniz miline kadar uzayan sahalarda balıkçılık ve canlı kaynakların işletilmesi bakımından karasuları rejimi uygulanır.

Madde 9.

Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşma, sözleşme ve anlaşmaların hükmü saklıdır.

Kanun ve tüzüklerin bu kanuna aykırı hükümleri kaldırılmıştır.

Madde 10.

⁴⁶ Manzume: Dizge, Sistem.

⁴⁷ Mütemmim: Tamamlayan, Bütünleyen.

⁴⁸ Cüz: Bir bütünü oluşturan bölümlerden her biri.

⁴⁹ Makyas: Ölçek, ölçü.

Bu kanun yayımı tarihinden itibaren 3 ay sonra yürürlüğe girer.

Madde 11.

Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK 6 - 2674 SAYILI KARASULARI KANUNU (RESMİ GAZETE 29 MAYIS 1982, SAYI: 17708)

Madde 1.

Türk Karasuları Türkiye Ülkesine dahildir.

Türk Karasularının genişliği 6 deniz milidir.

Bakanlar Kurulu, belirli denizler için, o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları göz önünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, altı deniz milinin üstünde karasuları genişliği tespit etmeye yetkilidir.

Madde 2.

Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletler arasında karasuları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları göz önünde bulundurularak, hakkaniyet ilkesine göre yapılır.

Madde 3.

Karasularının genişliği, Bakanlar Kurulunca tespit edilmiş esas hatlardan itibaren ölçülür.

Madde 4.

Esas hatların kara tarafında kalan sular ve körfez suları Türk iç sularıdır. Daimi liman tesisleri kıyının bir parçası sayılır ve bu tesislerden en açıkta olanlarının kara tarafında kalan sular ve dış limanlar iç sulara dahildir.

Madde 5.

İç suların dış sınırını belirleyen ve karasularının genişliğini ölçmekte esas olan hatlar, bu amaçla hazırlanan büyük ölçekli deniz haritalarında gösterilir.

Madde 6.

15.5.1964 tarih ve 476 sayılı Kanunla, diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 7.

Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 8.

Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

**EK 7 - 29 MAYIS 1982 GÜN VE 17708 MÜKERRER SAYILI RESMİ
GAZETE'DE YAYIMLANAN 8/4742 SAYILI BAKANLAR KURULU
KARARI**

20.5.1982 tarihli ve 2674 sayılı Kanunun verdiği yetki uyarınca Türkiye'yi çevreleyen denizlerin özellikleri ile hakkaniyet ilkesi göz önünde bulundurulmak suretiyle bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce karasularının genişliği ile ilgili olarak Karadeniz ve Akdeniz'de mevcut olan durumun sürdürülmesi; Dışişleri Bakanlığının 26.5.1982 tarihli ve MIGM-III-1365-917 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunca 29.5.1982 tarihinde kararlaştırılmıştır.

**EK 8 - YUNANİSTAN KARASULARININ GENİŞLİĞİNİN TESPİTİ İLE
İLGİLİ 13.10.1936 TARİHLİ KANUN**

RESMİ GAZETE

Tarih : 13.10.1936

Sayı : 450

Sah. : 2387

**Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında 230/1936 Sayılı (Mecburi
Kanun)**

“Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, bir tek maddeden ibaret aşağıdaki kanunu kabul etmiş bulunuyoruz.

Bazı özel hallerde, karasuları bölgesini 6 deniz milinden az veya fazla tespit eden yürürlükteki hükümler baki kalmak üzere, karasuları bölgesinin genişliği kıyıdan itibaren 6 deniz mili olarak tespit olunmaktadır.”

Korfu, 17.9.1936

II. GEORGE, Elenler Kralı

Bakanlar Kurulu

I. METAXAS, Hükümet Üyeleri

8.10.1936’da onaylanmıştır.

EK 9 - YUNANİSTAN KARASULARININ GENİŞLİĞİNİN TESPİTİ İLE İLGİLİ 18.09.1931 TARİHLİ KANUN

RESMİ GAZETE

Tarih : 18.09.1931

Sayı : 325

Sah. : 2595

“Havayolları ve Emniyet Meseleleri ile İlgili Olarak, Karasuları Genişliğinin Tespiti Hakkında Kanun”

“13.06.1931 tarih ve 158 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Sivil Havacılık” hakkındaki 5017 sayılı kanunun 2 nci ve 9 uncu maddeleri ile 26.04.1921 tarih ve 68 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Milletlerarası Havacılık Andlaşmasının tasdik olunması” hakkındaki 19.04.1921 tarihli 2569 sayılı kanunun 1 nci maddesi gereğince ve Havacılık Bakanımızın teklifi üzerine aşağıdaki hususları kararlaştırmış bulunuyoruz:

5017 sayılı kanunun 2 nci maddesinde bahsi geçen, karasuları bölgesinin genişliğini, devlet kıyılarından itibaren 10 deniz mili olarak tespit etmekteyiz.

Havacılık Bakanı, işbu kanunu Resmi Gazete’de yayınlamak ve yürütmekle mükelleftir.”

CUMHURBAŞKANI

A. ZAYMYS

06.09.1931’de onaylanmıştır.

**EK 10 - TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANI İHSAN SABRİ
ÇAĞLAYANGİL'İN, YUNANİSTAN'IN KARASULARINI 12 MİLE
ÇIKARMASI İLE İLGİLİ OLARAK, 15 NİSAN 1976 TARİHİNDE ABD
DIŞİŞLERİ BAKANI HENRY KISSINGER'A GÖNDERDİĞİ MESAJ**

15 Nisan 1976

Ekselans Henry Kissinger

ABD Dışişleri Bakanı

Sayın Bakan,

Kabine toplantısında iken, Genel Sekreter Elekdağ, Ekselansları ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Mr. Bitsios arasında teati edilen ve metinleri Büyükelçi Macomber tarafından Bay Elekdağ'a tevdi edilen mektuplar hakkında bana bilgi verdi. Mesajınızın aşağıda belirtilen cümlesini çok ciddi telakki ediyorum.

“Bu itibarla, ABD, taraflardan birinin bir askeri çözüm aramasına aktif olarak ve iltibasa mahal vermeyecek (hiçbir şüphe ve tereddüt yaratmayacak) bir tarzda karşı koyacak ve böyle bir hareket hattını önlemek amacıyla büyük gayretler sarf edecektir.”

Bay Elekdağ'ın da Büyükelçinin dikkatini aynı konuda çekmiş olduğu üzere, bu beyanın, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin konu hakkında yeni bir vaziyet ve tutum aldığı aksettirdiği kanaatine vardım. Şurası açıktır ki, Yunan Hükümeti'nin esas emeli karasularının sınırlarını 12 mile çıkarmak suretiyle, bir oldubitti yaratmak ve bu suretle, Türkiye üzerinde siyasi bir zafer kazanmaktır. Böyle bir hareket Ege Denizi'ni Yunan Gölü haline getirebilecek ve netice itibariyle, Türkiye'nin bu denizdeki tabii ve yerleşmiş ananevi (geleneksel) haklarını fiilen ortadan kaldıracaktır.

Bu durum Türkiye'ye, böyle bir gelişmeyi bir harp sebebi olarak telakki etmekten gayri bir opsiyon imkanı bırakmayacaktır.

Bu itibarla, bu nevi gelişmeleri teşvik edecek nitelikteki pozisyon değişikliklerini, sadece ikili ilişkilerimiz bakından değil, fakat b6lgenin g6venliği bakımından da tehlikeli g6r6yorum.

Sizden ricam, yukarıda işaret ettiğim c6mlenin, bizim, tafsile (etraflı bir şekilde izaha) alıştığımız endişelerimizi hesaba katarak yeni tefsirlere (yorumlara) ve polemiklere meydan vermeyecek bir şekilde d6zeltilmesidir, bu m6mk6n olmadığı takdirde, bahse konu mektupların aıklanmamasının teminidir. Samimiyetle inanıyorum ki, bu Yunanistan'ın da yararına olacaktır.

Saygılarımla

İhsan Sabri Çağlayangil

EK 11 - 1958 CENEVRE KİTA SAHANLIĞI SÖZLEŞMESİ

Bu sözleşmeye taraf olan devletler aşağıdaki hususlarda anlaşmaya vardılar:

Madde 1. Bu maddelerin uygulanması bakımından, "Kıta Sahanelığı" terimi,

- a. Kıyıya bitişik fakat kara suları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya, o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerleri,
- b. Adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Madde 2.

- a. Kıyı devleti doğal kaynaklarını araştırma ve işletme amacıyla Kıta Sahanelığı üzerinde egemen haklar kullanır.
- b. Bu Maddenin 1 nci paragrafında zikredilen haklar, kıyı Devleti Kıta Sahanelığını araştırmazsa veya kaynaklarını işletmezse bile, kıyı devletinin rızası olmadan hiç kimsenin bu faaliyetlere tevessül edemeyeceğı veya Kıta Sahanelığı üzerinde talepte bulunamayacağı manasında inhisarıdır.
- c. Kıyı devletinin Kıta Sahanelığı üzerindeki hakları, etkin veya farazi işgale veya herhangi bir açık duyuruya bağılı değildir.
- ç. Bu maddelerde zikredilen doğal kaynaklar, sabit türlere ait canlı organizmalarla, yani hasat safhasında ya deniz yatağının üzerinde ya da altında hareketsiz olan veya deniz yatağı veya toprak altı ile devamlı şekilde fiziki temas halinde olmadıkça hareket edemeyen organizmalarla, birlikte deniz yatağı ve toprak altının mineral ve diğere canlı olmayan kaynaklarından ibarettir.

Madde 3.

Kıyı devletinin Kıta Sahanlığı üzerindeki hakları, onun üzerindeki suların açık deniz olarak hukuki statüsünü veya bu sular üzerindeki hava sahasının hukuki statüsünü etkilemez.

Madde 4.

Kıta Sahanlığının araştırılması ve doğal kaynaklarının işletilmesi amacıyla makul tedbirleri alma hakkı saklı kalmak üzere, kıyı devleti Kıta Sahanlığı üzerinde deniz altı kablolarının ve boruların döşenmesi ve bakımını engelleyemez.

Madde 5.

a. Kıta Sahanlığının araştırılması ve kaynaklarının işletilmesi, seyrüsefere, balıkçılığa, veya denizin canlı kaynaklarının muhafaza edilmesine haksız bir şekilde müdahaleye yol açamayacağı gibi, kamuya açıklanmak üzere yürütülen temel oşinografik veya diğer bilimsel araştırmalara da herhangi bir müdahaleye yol açamaz.

b. Bu Maddenin 1 ve 6 ncı paragraf hükümlerine tabi olmak kaydıyla, kıyı devleti Kıta Sahanlığının doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi için gerekli olan tesisleri ve diğer cihazları Kıta Sahanlığı üzerinde inşa etme ve bakımını yapma veya işletme ve bu gibi tesis ve cihazların etrafında güvenlik bölgeleri kurmak ve bu bölgelerde tesislerin korunması için gerekli tedbirleri almak hakkına sahiptir.

c. Bu maddenin 2 nci paragrafında zikredilen güvenlik bölgeleri, kurulmuş tesis ve diğer cihazların çevresinde, dış kenarlarının her bir noktasından itibaren ölçülmek üzere, 500 metrelik bir mesafeye uzayabilir. Bütün gemiler bu güvenlik bölgelerine riayet etmeye mecburdur.

ç. Bu tesis ve cihazları, kıyı devletinin yargı yetkisine tabi olmakla beraber, ada statüsüne sahip değildir. Kendilerine ait kara suları yoktur ve bunların varlıkları kıyı Devletinin kara sularının sınırlandırılmasını etkilemez.

d. Herhangi bir tesisin kurulması gerekli şekilde duyurulmalıdır ve bunların varlıklarını ikaz eden daimi araçların bulundurulması gerekir. Terk edilen veya kullanılmayan bir tesisin tamamı ile kaldırılması gerekir.

e. Milletler arası ulaşım için elzem olan tanınmış su yollarının kullanılmasına müdahale teşkil ettiği yerlerde, ne tesis veya cihazlar, ne de onların etrafındaki güvenlik bölgeleri kurulabilir.

f. Kıyı devleti, güvenlik bölgelerinde, denizin canlı kaynaklarını zararlı unsurlardan korumak için uygun olan bütün tedbirleri almaya mecburdur.

g. Kıta Sahanelığı ile ilgili ve orada yürütölen herhangi bir araştırma için kıyı devletinin rızası alınacaktır. Buna rağmen, kıyı devleti, Kıta Sahanelığının fiziki ve biyolojik hususiyetlerini tamamıyla bilimsel şekilde araştırma amacıyla ehliyetli bir kurumun yaptığı bir talep için normal olarak rızasını esirgemeyecektir; şu şartla ki kıyı devleti eğer isterse araştırmaya katılma veya orada temsil edilme hakkına sahip olacak ve her halükarda neticeler ilan edilecektir.

Madde 6.

a. Aynı Kıta Sahanelığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ölkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait Kıta Sahanelığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir devletin kara sularının genişliğinin ölçölmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.

b. Aynı Kıta Sahanelığının kıyıları yan yana olan iki devletin ölkesine bitişik olduğu yerlerde, Kıta Sahanelığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir devletin kara sularının genişliğinin ölçölmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.

c. Kıta Sahaneliğının sınırlarını tespit ederken, bu Maddenin 1 ve 2 nci paragraflarına uygun şekilde çizilen herhangi bir hat belirli bir tarihte mevcut olan haritalara ve coğrafi hususiyetlere göre tarif edilmeli ve kara üzerindeki teşhisi kabil daimi sabit noktalar dikkate alınmalıdır.

Madde 7.

Bu Madde hükümleri, kıyı devletinin toprak altının üstündeki suyun derinliğı ne olursa olsun tünel açma yolu ile toprak altını işletme hakkına hanel getirmez.

Madde 8.

Bu Sözleşme, 30 Ekim 1958'e kadar Birleşmiş Milletlerin veya herhangi bir uzmanlık örgütünün üyesi olan bütün devletlere veya Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Sözleşmeye taraf olmaya davet ettiğı diğerk herhangi bir devletin imzasına açıktır.

Madde 9.

Bu Sözleşme, onaya tabidir. Onay belgeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.

Madde 10.

Bu Sözleşme, madde 8'de zikredilen kategorilerin herhangi birisine ait olan herhangi bir devletin katılmasına açıktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.

Madde 11.

a. Bu Sözleşme, yirmi ikinci onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edildiğı tarihi izleyen otuzuncu günde yürürlüğe girecektir.

b. Yirmi ikinci onay veya katılma belgesinin tevdi edildiği tarihten sonra, Sözleşmeyi onaylayan veya ona katılan bir devlet için Sözleşme o devletin onay veya katılma belgesini tevdi etmesinden sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girecektir.

Madde 12.

a. İmza, onay veya katılma sırasında herhangi bir devlet bu Sözleşmenin 1-3 ncü maddeleri dışında kalan maddelerine çekince ileri sürebilir.

b. Bir önceki paragraf gereğince bir çekince ileri süren bir devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne hitaben bir bildirim ile herhangi bir zamanda çekincesini geri alabilir.

Madde 13.

a. Bu Sözleşmenin yürürlüğe gireceği tarihten itibaren beş yıllık bir süre geçmesinden sonra, bu Sözleşmenin gözden geçirilmesi ile ilgili bir talep herhangi bir akit tarafça Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne hitaben yazılı bir bildirim ile herhangi bir zamanda yapılabilir.

b. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep hakkında, varsa alınacak tedbirleri kararlaştıracaktır.

Madde 14.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletlere üye olan bütün devletleri ve 8 nci maddede zikredilen diğer devletleri:

a. Bu Sözleşmenin imzalanmasından ve madde 8, 9 ve 10'a uygun şekilde tevdi edilen onay ve katılma belgelerinden,

b. Bu Sözleşmenin 11 nci maddesine uygun şekilde yürürlüğe girme tarihinden,

c. 11 nci madde gereğince yapılan gözden geçirme (revizyon) taleplerinden,

ç. 12 nci madde gereğince Sözleşmeye konulan çekincelerden haberdar edecektir.

Madde 15.

Bu sözleşmenin Çince'si, İngilizce'si, Fransızca'sı, Rusça'sı ve İspanyolca'sı aynı şekilde geçerli olan orijinali (aslı) Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir; o da bütün devletlere orijinalin tasdikli bir kopyasını gönderecektir.

Yukarıdaki hükümleri teyiden hükümetleri tarafından usulüne uygun şekilde yetkilendirilen aşağıda imzaları bulunan tam yetkili temsilciler Sözleşmeyi imzaladılar.

Yirmisekiz Nisan Bindokuzyüzellisekiz'de Cenevre'de tanzim edildi.

EK 12 - 1982 BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU SÖZLEŞMESİ

KISIM VI – KİTA SAHANLIĞI

Madde 76 - Kıta Sahanlığının Tarifi:

1. Bir kıyı Devletinin Kıta Sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca kara suları ötesinde Kıta Kenarının dış sınırına kadar uzanan veya Kıta Kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar.

2. Bir kıyı Devletinin Kıta Sahanlığı, 4 ila 6 ncı paragraflarda öngörülen sınırların ötesine geçmeyecektir.

3. Kıta Kenarı, kıyı devletinin kara kütesinin su altında kalan uzantısını kapsar ve Kıta Sahanlığının, Kıta Yamacının ve Kıta yükseliminin deniz yatağı ve toprak altından ibarettir. Kıta kenarı, okyanus sırtına sahip olan okyanus tabanı ile toprak altını kapsamaz.

4. a. Bu Sözleşme bakımından, kıyı devleti, Kıta Kenarının, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 milin ötesine geçtiği yerlerde, Kıta Kenarının en dış sınırını, aşağıdaki yöntemlerden birisiyle tespit edecektir:

(1) Ya her bir noktasında çökel (sedimenter) kaya kalınlığı buradan Kıta Yamacının ayağına olan en kısa mesafenin en azından yüzde biri kadar olan en dışarıdaki sabit noktalar esas alınarak 7 nci paragrafta uygun şekilde çizilen bir hatla;

(2) Ya da Kıta Yamacı ayağından en fazla 60 deniz mili uzaklıktaki sabit noktalar esas alınarak 7 nci paragrafta göre çizilen bir hatla.

b. Aksine kanıt olmadıkça, Kıta Yamacı ayağı, tabanındaki azamî meyil değişikliği noktası olarak tespit edilecektir.

5. Kıta Sahanlığının, 4 (a) (i) ve (ü) paragrafına uygun şekilde çizilen ve deniz yatağı üzerindeki dış sınırlarını belirleyen hattı oluşturan sabit noktalar, ya kara sularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 mili aşmayacak ya da 2500 metrelik derinliği birbirine bağlayan bir hattan ibaret olan 2500 metre izobatından⁵⁰ itibaren 100 deniz milini aşmayacaktır.
6. Beşinci paragraf hükümlerine bakmaksızın, Kıta Sahanlığının dış sınırı, sualtı sirtları üzerinde kara sularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 mili geçmeyecektir. Bu paragraf platolar, yükselimler, tepeler, taş katmanlar ve çıkıntılar gibi Kıta Kenarının tabi unsurlarına uygulanmaz.
7. Kıyı devleti sahanlığının, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 milin ötesine geçtiği yerlerde, Kıta Sahanlığının dış sınırlarını, sabit noktaları birleştiren enlem ve boylam koordinatlarına göre belirlenen ve uzunluğu 60 mili aşımı düz hatlarla tespit edecektir.
8. Kara suları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesindeki Kıta Sahanlığı sınırları hakkındaki bilgi, kıyı devleti tarafından EK II hakça coğrafi temsil esasına göre kurulmuş olan Kıta Sahanlığı Sınırlan Komisyonu'na sunulacaktır. Komisyon, kıyı devletlerine Kıta Sahanlığının dış sınırlarının tespiti ilgili meseleler hakkında tavsiyelerde bulunacaktır. Bir kıyı devletinin bu tavsiyelere uygun şekilde tespit ettiği Kıta Sahanlığı dış sınırları nihai ve bağlayıcı olacaktır.
9. Kıyı devleti Kıta Sahanlığının dış sınırlarını daimi şekilde belirten haritaları ve jeodezik veriler de dahil olmak üzere ilgili bilgiyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edecektir. Genel Sekreter bunlara gerekli şekilde aleniyet kazandıracaktır.
10. Bu madde hükümleri kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında Kıta Sahanlığının sınırlandırılması sorununa hanel getirmeyecektir.

⁵⁰ İzobat : Eşderinlik.

Madde 77 - Kıyı Devletinin Kıta Sahanlığı Üzerindeki Hakları:

1. Kıyı devleti Kıta Sahanlığı üzerinde onu araştırmak ve kaynaklarını işletmek amacıyla egemen haklar kullanır.
2. Birinci paragrafta zikredilen haklar, kıyı Devleti Kıta Sahanlığını araştırmazsa veya kaynaklarını işletmezse bile hiç kimsenin kıyı devletinin rızası olmadan bu faaliyetlere tevessül edemeyeceği manasında inhisarıdır.
3. Kıyı devletinin Kıta Sahanlığı üzerindeki hakları, etkin veya farazi işgale veya herhangi bir açık duyuruya bağlı değildir.
4. Bu kısımda zikredilen doğal kaynaklar, sabit (sadenter) t¼rlere ait canlı organizmalarla, yani avlama (hasat) safhasında ya deniz yatağının üzerinde ya da altında hareketsiz olan veya deniz yatağı veya toprak altı ile devamlı Şekilde fiziki temas halinde olmadıkça hareket edemeyen organizmalarla birlikte, deniz yatağı ve toprak altının mineral ve diğer canlı olmayan kaynaklarından ibarettir.

Madde 78 - Üstteki Sular ve Hava Sahasının Hukuki Statüsü ve Diğer Devletlerin Hakları ve Serbestileri:

1. Kıyı devletinin Kıta Sahanlığı üzerindeki hakları, üstteki suların veya bu sular üzerindeki hava sahasının hukuki statüsünü etkilemez.
2. Kıyı devletinin Kıta Sahanlığı üzerindeki haklarının kullanılması, seyrüsefer ve diğer devletlerin bu Sözleşmede öngör¼len diğer hak ve hürriyetlerini ihlal etmemeli veya bunlara haksız bir müdahale sonucunu doğurmamalıdır.

Madde 79 - Kıta Sahanlığı Üzerinde Sualtı Kabloları ve Boru Hatları:

1. Bütün devletler Kıta Sahanlığı üzerinde bu madde hükümlerine uygun Şekilde sualtı kabloları ve boru hatları döşemeye yetkilidir.

2. Kıta Sahanlığının araştırılması, kaynaklarının işletilmesi ve boru hatlarından ileri gelen kirlenmenin önlenilmesi, azaltılması ve kontrol edilmesi hususunda makul tedbirleri alma hakkı saklı kalmak üzere kıyı devleti bu gibi kablo veya boru hatlarının döşenmesi veya bakımını engelleyemez.
3. Kıta Sahanlığı üzerinde bu boru hatlarını döşemek için izlenecek güzergahın tayini kıyı devletinin rızasına tabidir.
4. Bu kısımdaki hiçbir hüküm kıyı devletinin kabloların veya boru hatlarının ülkesine veya kara sularına giriş şartlarını tespit etme hakkını veya Kıta Sahanlığının araştırılması veya kaynaklarının işletilmesi veya yetkisi altındaki suni adalar, tesisler ve yapılar ile ilgili olarak tesis edilen veya kullanılan kablo veya boru hatları üzerindeki yargı yetkisini etkilemez.
5. Sualtı kablosu veya boru hattını döşediği zaman devletler daha önce döşenmiş veya boru hatlarını gerekli şekilde göz önünde tutacaklardır. Bilhassa mevcut kabloları veya boru hatlarını tamir etme imkanlarına hanel getirmeyeceklerdir.

Madde 80 - Kıta Sahanlığı Üzerindeki Suni Adalar, Tesisler ve Yapılar:

Madde 60 mutas mutandis (gerekli değişikliklerle), Kıta Sahanlığı üzerindeki adalara, tesislere ve yapılara da uygulanır.

Madde 81 - Kıta Sahanlığı Üzerinde Tünel Açma:

Kıyı devleti Kıta Sahanlığı üzerinde herhangi bir amaçla tünel açmaya izin verme ve bunu düzenleme konusunda inhisarı hakka sahiptir.

Madde 82- 200 Deniz Milinin Ötesindeki Kıta Sahanlığının İşletilmesi Konusunda Yapılacak Ödemeler ve Katkılar:

1. Kıyı Devleti, kara sularının genişliğinin ölçülmeğe başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesinde kalan Kıta Sahanlığının canlı olmayan kaynaklarının işletilmesi hususunda ödemeler yapacak veya katkılarda bulunacaktır.

2. Ödemeler veya katkılar bir mevkideki ilk beş yıllık üretimden sonra o mevkideki tüm üretim bakımından yıllık olarak yapılacaktır. Altıncı sene için ödeme veya katkının oranı (bu) mevkideki üretim değerinin veya hacminin yüzde 1'i olacaktır. Bu oran 12 nci yıla kadar her müteakip sene için yüzde 1 kadar artacak ve ondan sonra yüzde 7'de kalacaktır. Üretim işletme ile ilgili olarak kullanılan kaynakları kapsamaz.
3. Kıta Sahanlığından çıkarılan bir mineral kaynağının kesin şekilde ithalatçısı olup kalkınmakta olan bir devlet, o mineral kaynakları bakımından ödeme veya katkılar yapmaktan muafır.
4. Ödemeler veya katkılar otorite vasıtasıyla yapılacaktır. Otorite hakça paylaşım ölçülerine göre, kalkınmakta olan ülkelerin, özellikle bunlar arasında en az kalkınmış ve denizde kıyısı olmayan devletlerin menfaatlerini ve ihtiyaçlarını dikkate alacaktır. Söz konusu ödeme veya katkıları bu Sözleşmeye taraf olan devletlere dağıtacaktır.

Madde 83 - Kıyıları Karşı-Karşıya veya Yan-Yana Olan Devletler Arasında Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması:

1. Kıyılan karşı-karşıya veya yan-yana olan devletler arasında Kıta Sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletler arası Adalet Divanı Statüsü'nün 38 nci maddesinde zikredilen milletler arası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.
2. Makul bir zaman periyodu içinde hiçbir anlaşmaya varılamazsa, ilgili devletler Kısım XV'de öngörülen prosedüre başvuracaklardır.
3. Birinci paragrafta öngörülen anlaşmaya varılıncaya kadar ilgili devletler pratik bir nitelik taşıyan geçici düzenlemeler yapmak ve bu geçici dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak veya onu engellemek için bir anlayış ve işbirliği ruhu içinde her çabayı sarf edeceklerdir. Bu düzenlemeler nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.

4. İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa Kıta Sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili sorunlar o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır.

Madde 84 - Coğrafi Koordinat Haritaları ve Listeleri:

1. Bu Kısma tabi olmak üzere Kıta Sahanlığının 83 ncü maddesi gereğince çizilen dış sınır hatları ve sınırlandırma hatları bunların yerini tetkik etmeye yeterli ölçekte veya ölçeklerde olan haritalar üzerinde gösterilecektir. Uygun olduğu takdirde de jeodezik verileri belirten noktaların coğrafi koordinat listeleri bu gibi dış sınır hatlarının veya sınırlandırma hatlarının yerine ikame edilebilir.

2. Kıyı devleti bu gibi haritalar veya coğrafi koordinat listelerine gerekli aleniyeti kazandıracaktır ve bu gibi bir harita veya listenin bir suretini Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne ve Kıta Sahanlığı dış sınır hatlarını göstermeleri halinde Otoritenin Sekreterine tevdi edecektir.

Madde 85 - Tünel Açma:

Bu Kısım kıyı devletinin toprak altının üstündeki suyun derinliği ne olursa olsun, tünel açmak suretiyle toprak altını işletme hakkına hanel getirmez.

EK 13 - KITA SAHANLIĞININ TOPRAK ALTI VE DENİZ YATAĞININ DOĞAL KAYNAKLARI HAKKINDA 2667 NOLU VE 28 EYLÜL 1945 TARİHLİ ABD BAŞKANLIK DUYURUSU (TRUMAN BİLDİRİSİ)

Madem ki ABD Hükümeti, yeni petrol kaynaklarına ve diğer minerallere dünya çapında duyulan çok şumüllü⁵¹ ihtiyacın farkında olarak, bu kaynakları keşfetme ve hazır hale getirme çabalarının teşvik edilmesi gerektiği görüşündedir ve

Madem ki ABD'nin yetkili uzmanları, bu kaynakların ABD kıyılarına yakın Kıta Sahanlığının birçok bölümlerinin altında yer aldığını ve modern teknolojik gelişmelerle birlikte bunları kullanmanın zaten mümkün hale geldiğini veya yakın bir gelecekte bu hale geleceği görüşündedir ve

Madem ki bu gelişme oldukça ve olduğu zaman bu kaynaklar üzerinde yetki tanıma, onların korunması ve akıllı şekilde kullanılması yararına gereklidir ve

Madem ki ABD Hükümetinin görüşüne göre bu kaynakları kullanma veya koruma hususundaki tedbirlerin etkinliği kıyıda yapılacak işbirliğine ve korumaya bağlı olduğu için, Kıta Sahanlığının kıyı devletinin kara ülkesinin bir uzantısı ve böylece doğal olarak ona merbut telakki edilebileceği için, bu kaynaklar çok defa ülke içinde bulunan bir maden rezervi veya damarının deniz yönündeki bir uzantısını teşkil edebileceği için, ve kendini savunma kıyı devletinin kıyısının hemen yakınında bu kaynakların kullanılması için gerekli olan nitelikteki faaliyetleri yakından takip etmeye zorunlu kıldığı için, Kıta Sahanlığının toprak altı ve deniz yatağının doğal yatakları üzerinde kıta sahanlığına bitişik millet tarafından yetki kullanılması makul ve adildir;

Şimdi, bu sebeple ben ABD Başkanı Harry S. Truman işbu suretle Kıta Sahanlığının toprak altı ve deniz yatağının doğal kaynakları hakkında ABD'nin aşağıdaki siyasetini duyuruyorum;

Doğal kaynakları koruma ve akıllı kullanma aciliyetinden kaygılı olan ABD Hükümeti, açık denizin altında fakat ABD kıyılarına bitişik Kıta Sahanlığının toprak altı ve deniz yatağının doğal kaynaklarının ABD'ye ait, (ABD'nin) yetki ve kontrolüne tabi olarak telakki etmektedir. Kıta Sahanlığının başka bir devletin

⁵¹ Şumüllü : Kapsamlı.

kıyılarına kadar uzandığı veya kıyıları (ABD ile) bitişik konumda olan bir devletle paylaşıldığı durumlarda, sınır, ABD ve ilgili devlet tarafından hakça ilkelere uygun şekilde tespit edilecektir. Kıta Sahaneliğının üzerindeki suların açık deniz olarak statüsü ve serbest ve engelsiz ulaşım hakları hiçbir surette etkilenmeyecektir.

EK 14 - 31 MAYIS 1975 TARİHLİ BRÜKSEL ORTAK AÇIKLAMASI

1. Her iki ülkenin başbakanları karşılaşmaları sırasında ülkeleri arasındaki güncel ilişkilerle sorunları inceleme olanağı bulmuşlardır.
2. Başbakanlar sorunların görüşmeler yoluyla barışçı bir şekilde çözümlenmesini kararlaştırmışlardır. Ayrıca, Ege Kıta Sahanelığı sorununun da Uluslararası La Haye Adalet Divanı'nda ele alınmasını kararlaştırmışlardır. Her iki hükümet temsilcilerinin önümüzdeki günlerde yapacakları temaslarda görüşecekleri konuların genel çizgilerini saptamışlardır.
3. Bununla ilgili olarak, Ege'nin kıta sahanlığı ile Ege semalarının kullanılması sorunlarının teknisyenler tarafından bir an önce görüşülmesini kararlaştırmışlardır.
4. Her iki Başbakan karşılıklı olarak iki ülke arasında iyi ilişkiler ortamı yaratılması için görüş birliğine varmışlar ve böylece karşılıklı çıkarları sağlayacak işbirliğinin kurulması görüşünü paylaşmışlardır.
5. Nihayet, her iki Başbakan, Viyana'daki toplumlararası görüşmeleri destekleme konusunda görüş birliğine varmışlardır.

Brüksel, 31 Mayıs 1975

EK 15 - 11 KASIM 1976 TARİHLİ BERN BİLDİRİSİ (DEKLARASYONU)

Kıta Sahaneliğının Sınırlandırılması için Yunanistan ve Türkiye tarafından takip edilecek olan yöntem ile ilgili olarak

1. Her iki taraf, müzakerelerin samimi, ayrıntılı olması ve kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili olarak karşılıklı rıza temelinde bir anlaşmaya varmak amacıyla birbirlerinin sözüne güvenerek yürütülmesini kabul ederler.
2. Her iki taraf, bu müzakerelerin, doğasından dolayı kesinlikle gizli olması gerektiği üzerinde anlaşmışlardır.
3. Her iki taraf, kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili olarak kendi tutumlarını saklı tutarlar.
4. Her iki taraf, bu anlaşmanın ayrıntılarını ve müzakereler süresince bir tarafın yapacağı teklifleri herhangi bir durumda müzakerelerin içeriği dışında kullanmama zorunluluğunu üstlenirler.
5. Aksine ortaklaşa kararlaştırılmadıkça, her iki taraf müzakerelerin konusu hakkında beyanda bulunmamak ve basına haber sızdırmamak hususunda anlaşmışlardır.
6. Her iki taraf, müzakereleri zarara uğratabilecek Ege Denizi kıta sahanlığı ile ilgili herhangi bir girişim veya hareketten kaçınmayı üstlenirler.
7. Her iki taraf, ikili ilişkiler ile ilgili olarak, diğer tarafın güvenini sarsmaya neden olacak herhangi bir girişim ve hareketten sakınmayı üstlenirler.
8. Her iki taraf, iki ülke arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kullanılacak kesin ilkeler ve kullanışlı ölçütler sonucuna varmak amacıyla bu konu üzerindeki devlet uygulamalarını ve uluslar arası kuralları araştırmak üzerinde anlaşmışlardır.

9. Bu amaçla bir karma komisyon tespit edilecek ve ulusal temsilcilerden oluşturulacaktır.

10. Her iki taraf, birbirlerine danıştıktan sonra müzakereler esnasında kademeli bir yaklaşma benimsemeyi kabul ederler.

11 Kasım 1976'da Bern'de imzalandı.

Yunanistan Heyeti Başkanı

Jean TZOUNİS

Türk Heyeti Başkanı

A. Suat BİLGE

**EK 16 - ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NIN TÜRKİYE İLE
YUNANİSTAN ARASINDAKİ ADALAR DENİZİ KITA SAHANLIĞI
SORUNU İLE İLGİLİ 19 ARALIK 1978 TARİHLİ KARARI**

3

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

YEAR 1978

19 December 1978

**AEGEAN SEA
CONTINENTAL SHELF CASE**

(GREECE v. TURKEY)

JURISDICTION OF THE COURT

Pursuit of negotiations during judicial proceedings no impediment to exercise of jurisdiction—Existence of legal dispute.

Jurisdiction of the Court—Question of applicability of 1928 General Act for Pacific Settlement of International Disputes and relevance of reservation in Applicant's instrument of accession—Reciprocal enforcement of the reservation in the procedural circumstances of the case.

Interpretation of reservation—Whether single reservation or two distinct and autonomous reservations—Grammatical interpretation—Intention of reserving State having regard to the context—Generic meaning of term "disputes relating to territorial status"—Scope follows evolution of the law—Present dispute regarding entitlement to and delimitation of continental shelf areas relates to territorial status of Greece.

Joint communiqué issued by Heads of Government as basis of jurisdiction—Question of form not conclusive—Interpretation in the light of the context.

JUDGMENT

Present: President JIMÉNEZ DE ARÉCHAGA; Vice President NAGENDRA SINGH; Judges FORSTER, GROS, LACHS, DILLARD, DE CASTRO, MÖRÖZOV, Sir HUMPHREY WALDOCK, RUDA, MOSLER, ELIAS, TARAZI; Judge ad hoc STASSINOPOULOS; Registrar AQUARONE.

4

In the case concerning the Aegean Sea continental shelf,

between

the Hellenic Republic,

represented by

H.E. Mr. Sotirios Konstantopoulos, Ambassador of Greece to the Netherlands,

as Agent,

assisted by

Mr. Constantin Economides, Legal Adviser and Head of the Legal Department of the Greek Ministry of Foreign Affairs,

as Agent, advocate and counsel,

Mr. D. P. O'Connell, Q.C., Member of the English Bar, Chichele Professor of Public International Law in the University of Oxford.

Mr. Roger Pinto, Professor in the Faculty of Law and Economics, University of Paris,

Mr. Paul De Visscher, Professor in the Faculty of Law, University of Louvain,

Mr. Prosper Weil, Professor in the Faculty of Law and Economics, University of Paris,

Mr. Dimitrios Purigenis, Dean of the Faculty of Law and Economics, University of Thessaloniki,

as advocates and counsel,

H.E. Mr. Constantin Stavropoulos, Ambassador,

as counsel,

Mr. Emmanuel Roucouas, Professor in the Faculty of Law, University of Athens,

as advocate and counsel,

and by

Mr. Christos Macheritsas, Special Counsellor, Legal Department of the Greek Ministry of Foreign Affairs,

as expert adviser,

and

the Republic of Turkey,

THE COURT,

composed as above,

delivers the following Judgment:

1. By a letter of 10 August 1976, received in the Registry of the Court the same day, the Minister for Foreign Affairs of the Hellenic Republic transmitted to the Registrar an Application instituting proceedings against the Republic of Turkey in respect of a dispute concerning the delimitation of the continental shelf

appertaining to Greece and Turkey in the Aegean Sea, and the rights of the parties thereover. In order to found the jurisdiction of the Court, the Application relied on, firstly, Article 17 of the General Act for the Pacific Settlement of International Disputes of 1928, read together with Article 36, paragraph 1, and Article 37 of the Statute of the Court; and secondly, a joint communiqué issued at Brussels on 31 May 1975, following an exchange of views between the Prime Ministers of Greece and Turkey.

2. Pursuant to Article 40, paragraph 2, of the Statute, the Application was at once communicated to the Government of Turkey. In accordance with paragraph 3 of that Article, all other States entitled to appear before the Court were notified of the Application.

3. Pursuant to Article 31, paragraph 3, of the Statute of the Court, the Government of Greece chose Mr. Michel Stassinopoulos, former President of the Hellenic Republic, former President of the Council of State, to sit as judge *ad hoc* in the case. The Government of Turkey did not seek to exercise the right conferred on it by that Article to choose a judge *ad hoc*.

4. On 10 August 1976, the same day as the Application was filed, the Agent of Greece filed in the Registry of the Court a request for the indication of interim measures of protection under Article 33 of the General Act of 1928 for the Pacific Settlement of International Disputes, Article 41 of the Statute, and Article 66 of the Rules of Court as adopted on 6 May 1946 and amended on 10 May 1972.

5. On 26 August 1976, a letter, dated 25 August 1976, was received in the Registry from the Secretary-General of the Turkish Ministry of Foreign Affairs, enclosing the "Observations of the Government of Turkey on the request by the Government of Greece for provisional measures of protection dated The Hague, 10 August 1976". In these observations, the Turkish Government, *inter alia*, contended that the Court had no jurisdiction to entertain the Application.

6. By an Order dated 11 September 1976, the Court, after finding that the circumstances were not then such as to require the exercise of its power under Article 41 of the Statute to indicate interim measures of protection, decided that the written proceedings should first be addressed to the question of the jurisdiction of the Court to entertain the dispute.

7. By an Order dated 14 October 1976 the President of the Court fixed time-limits for the written proceedings on the question of jurisdiction, namely, 18 April 1977 for the filing of a Memorial by Greece, and 24 October 1977 for the filing of a Counter-Memorial by Turkey. By a further Order dated 18 April 1977, at the request of Greece these time-limits were extended by the President to 18 July 1977 and 24 April 1978 respectively. The Memorial of the Government of Greece was filed within the extended time-limit fixed therefor, and was communicated to the Government of Turkey. No Counter-Memorial was filed by the Government of Turkey and, the written proceedings being thus closed, the case was ready for hearing on 25 April 1978, the day following the expiration of the time-limit fixed for the Counter-Memorial of Turkey.

8. On 24 April 1978, the date fixed for the filing of the Counter-Memorial of Turkey, a letter dated the same day was received in the Registry from the Ambassador of Turkey to the Netherlands, in which it was stated, *inter alia*, that it was evident that the Court had no jurisdiction to entertain the Greek Appli-

cation in the circumstances in which it was seised thereof, and that consequently the Government of Turkey did not intend to appoint an agent or file a Counter-Memorial.

9. On 25 April 1978, the Court, taking account of a request by the Government of Greece, fixed 4 October 1978 as the date for the opening of the oral proceedings on the question of the jurisdiction of the Court. On 11 September 1978, a request was made by Greece that the opening of the oral proceedings be postponed for a substantial period. The Court, after taking into account the views of both interested States and the course of the proceedings since the Application was filed, considered that such a postponement was not justified and that the hearings, being limited to the question whether the Court had jurisdiction to entertain the dispute, did not affect the issues of substance dividing the parties, which were the subject of negotiations between them. Consequently, the Court decided to defer the opening of the oral proceedings only until 9 October 1978.

10. On 9, 10, 11, 12, 13, 16 and 17 October 1978, public hearings were held, in the course of which the Court heard the oral argument, on the question of the Court's jurisdiction, advanced by Mr. Sotirios Konstantopoulos, Agent of Greece, Mr. Constantin Economides, Agent, advocate and counsel, and Mr. Daniel O'Connell, Q.C., Mr. Roger Pinto, Mr. Paul De Visscher, Mr. Prosper Weil and Mr. Dimitrios Evrigenis, counsel, on behalf of the Government of Greece. The Turkish Government was not represented at the hearings.

11. The Government of Burma requested that the pleadings and annexed documents in the case should be made available to it in accordance with Article 48, paragraph 2, of the Rules of Court. Greece and Turkey having been consulted, and no objection having been made to the Court, it was decided to accede to the request.

12. In the course of the written proceedings, the following submissions were presented on behalf of the Government of Greece:

in the Application.

“The Government of Greece requests the Court to adjudge and declare:

- (i) that the Greek islands referred to in paragraph 29 [of the Application], as part of the territory of Greece, are entitled to the portion of the continental shelf which appertains to them according to the applicable principles and rules of international law;
- (ii) what is the course of the boundary (or boundaries) between the portions of the continental shelf appertaining to Greece and Turkey in the Aegean Sea in accordance with the principles and rules of international law which the Court shall determine to be applicable to the delimitation of the continental shelf in the aforesaid areas of the Aegean Sea;
- (iii) that Greece is entitled to exercise over its continental shelf sovereign and exclusive rights for the purpose of researching and exploring it and exploiting its natural resources;
- (iv) that Turkey is not entitled to undertake any activities on the Greek continental shelf, whether by exploration, exploitation, research or otherwise, without the consent of Greece;

- (v) that the activities of Turkey described in paragraphs 25 and 26 [of the Application] constitute infringements of the sovereign and exclusive rights of Greece to explore and exploit its continental shelf or to authorize scientific research respecting the continental shelf;
- (vi) that Turkey shall not continue any further activities as described above in subparagraph (iv) within the areas of the continental shelf which the Court shall adjudge appertain to Greece."

in the Memorial:

"... the Government of Greece requests the Court to adjudge and declare that, whether, on the basis of Article 17 of the General Act for the Pacific Settlement of International Disputes, 1928, read with Articles 36, paragraph 2, and 37 of the Statute of the Court, or on the basis of the joint communiqué of Brussels dated 31 May 1975, the Court is competent to entertain the dispute between Greece and Turkey on the subject of the delimitation of the continental shelf appertaining to the two countries in the Aegean Sea".

13. At the close of the oral proceedings, the following written submission was filed in the Registry of the Court on behalf of the Government of Greece:

"The Government of Greece submits that the Court be pleased to declare itself competent to entertain the dispute between Greece and Turkey on the delimitation of the respective areas of continental shelf appertaining to either country in the Aegean."

14. No pleadings were filed by the Government of Turkey, and it was not represented at the oral proceedings; no formal submissions were therefore made by that Government. The attitude of the Government of Turkey with regard to the question of the Court's jurisdiction has however been defined in its communications to the Court of 25 August 1976, 24 April 1978, and 10 October 1978. The last-mentioned communication was received in the Registry on the morning of the second day of the public hearings, and was transmitted to the Agent of Greece by the Registrar later the same day. In these circumstances account can be taken of its contents only to the extent that the Court finds appropriate in discharging its duty, under Article 53 of the Statute, to satisfy itself as to its jurisdiction to entertain the Application.

* * *

15. It is to be regretted that the Turkish Government has failed to appear in order to put forward its arguments on the issues arising in the present phase of the proceedings and the Court has thus not had the assistance it might have derived from such arguments or from any evidence adduced in support of them. Nevertheless, the Court, in accordance with its Statute and its settled jurisprudence, must examine *proprio motu* the question of its own jurisdiction to consider the Application of the Greek

Government. Furthermore, in the present case the duty of the Court to make this examination on its own initiative is reinforced by the terms of Article 53 of the Statute of the Court. According to this provision, whenever one of the parties does not appear before the Court, or fails to defend its case, the Court, before finding upon the merits, must satisfy itself that it has jurisdiction. Before proceeding further, however, the evolution of the main events leading to the bringing of this dispute before the Court must be outlined.

* * *

16. Towards the end of 1973 the Turkish Government granted licences to carry out exploration for petroleum in submarine areas of the Aegean Sea, including areas which encroached upon the continental shelf which, according to the Greek Government, appertains to certain Greek islands. By a Note Verbale of 7 February 1974, the Greek Government, basing itself on international law as codified by Articles 1 (b) and 2 of the 1958 Geneva Convention on the Continental Shelf, questioned the validity of the licences granted by Turkey, reserved its sovereign rights over the continental shelf adjacent to the coasts of the said islands, and contended that the continental shelf required to be delimited between the two States on a basis of equidistance by means of a median line. The Turkish Government replied, by a Note Verbale of 27 February 1974, that "the Greek Islands situated very close to the Turkish coast do not possess a [continental] shelf of their own", and disputed the applicability of the principle of equidistance; while reserving its rights, it stated that it considered it appropriate to seek by means of agreement a solution in conformity with the rules of international law. In its reply of 24 May 1974, the Greek Government indicated that it was not opposed to a delimitation based on the provisions of present day positive international law, "as codified by the 1958 Geneva Convention on the Continental Shelf"; the Turkish Government in its turn, on 5 June 1974, stated that it was the duty of the two Governments to use every endeavour to bring about agreed solutions of the various problems arising by reason of the fact that they were neighbours in the Aegean Sea; it expressed readiness to enter into negotiations for the delimitation of the continental shelf between the two countries.

17. On 29 May 1974 the Turkish vessel *Candarlı* began a programme of exploration in waters which were wholly or partly superjacent to the continental shelf in the Aegean Sea which, according to the Greek Government, appertains to Greece. The Greek Government, in a Note of 14 June 1974, observed that this exploration was a breach of Greece's exclusive sovereign rights and lodged a vigorous protest. The Turkish Government, in its reply of 4 July 1974, refused to accept the Greek protest. Another protest in respect of further licences for exploration was made by Greece

on 22 August 1974; Turkey refused to accept it on 16 September 1974, and repeated the suggestion of negotiations.

18. On 27 January 1975 the Greek Government proposed to the Turkish Government that the differences over the applicable law as well as over the substance of the matter be referred to the International Court of Justice, and it stated that, without prejudice to its right to initiate Court proceedings unilaterally, it saw considerable advantages in reaching jointly with the Turkish Government a special agreement for reference to the Court. On 6 February 1975 the Turkish Government answered expressing the hope that the Government of Greece would "agree, with priority, to enter into negotiations . . . on the question of the Aegean Sea continental shelf", adding that in principle it considered favourably the proposal to refer the dispute jointly to the Court. To this effect it proposed talks between the two Governments at ministerial level. On 10 February 1975 the Greek Government agreed that talks should be held in order to draft the terms of a special agreement.

19. On 17-19 May 1975 the Ministers for Foreign Affairs of Greece and Turkey met in Rome and gave initial consideration to the text of a special agreement concerning the submission of the matter to the International Court of Justice. On 31 May 1975 the Prime Ministers of the two countries met in Brussels and issued the joint communiqué relied on as conferring jurisdiction in this case, the terms of which will be examined in detail later in the present Judgment. They also defined the general lines on the basis of which the subsequent meetings of the representatives of the two Governments would take place and decided to bring forward the date of a meeting of experts concerning the question of the continental shelf of the Aegean Sea.

20. In a Note of 30 September 1975 the Turkish Government reiterated the view it had advanced at the meeting in Rome, that it would not be in the interest of the two countries to submit the dispute to the Court without first attempting meaningful negotiations. It recalled that in Rome it had also expressed the view that delimitation negotiations should take place parallel with the preparation of a special agreement, and that it had been agreed that those issues which could not be resolved by negotiations would be jointly submitted to the Court. In a Note of 2 October 1975 the Greek Government contended that it had been agreed in Brussels on 31 May 1975 that the issue would first be formally submitted to the Court and that talks with a view to an eventual agreed solution were not excluded to follow.

21. In a Note of 18 November 1975 the Turkish Government disputed this interpretation and invited the Greek Government to conduct meaningful negotiations for an agreed equitable settlement, as well as for considering joint submission of unresolved but well-defined legal issues, if necessary, to the Court. In a Note of 19 December 1975 the Greek

Government expressed the view that since negotiation was in any case necessary in order to proceed with the drafting of the special agreement, it was understood that if in the course of that negotiation proposals were made for the elimination of points of disagreement concerning delimitation, those proposals would be given appropriate consideration. In accordance with the views expressed in the above communications, meetings of experts took place in Berne from 31 January to 2 February and on 19 and 20 June 1976, but no agreement was reached.

22. On 13 July 1976 a Turkish Government press release was issued concerning researches that would be undertaken by the Turkish seismic research vessel *Mta-Sismik 1* in the Turkish territorial sea and the high seas, and in a statement on Turkish radio on 24 July 1976 the Turkish Foreign Minister indicated that these researches would be carried out in the areas of the Aegean claimed by Turkey, and could extend to all areas of the Aegean outside the territorial waters of Greece. When the vessel pursued its researches into areas where, in the view of the Greek Government, the continental shelf appertains to Greece, that Government made a diplomatic protest to the Turkish Government in a Note Verbale dated 7 August 1976, and on 10 August 1976 referred the matter simultaneously to the International Court of Justice and to the Security Council.

23. On 25 August 1976 the Security Council adopted resolution 395 (1976) to which the Court has referred in its Order of 11 September 1976. The operative part of the Security Council resolution called on the two Governments "to resume direct negotiations over their differences" and appealed to them "to do everything within their power to ensure that this results in mutually acceptable solutions" (para. 3). Paragraph 4 of this resolution invited:

"... the Governments of Greece and Turkey in this respect to continue to take into account the contribution that appropriate judicial means, in particular the International Court of Justice, are qualified to make to the settlement of any remaining legal differences that they may identify in connection with their present dispute".

24. While the present case was pending before the Court, Greece and Turkey resumed their negotiations, in accordance with the Security Council resolution. Their Ministers for Foreign Affairs met in New York on 1 October 1976 and agreed that the question of the delimitation of the Aegean continental shelf should be the subject of negotiations between the two Governments with the aim of reaching a mutually acceptable settlement. There followed a meeting in Berne between representatives of the two Governments from 2 to 11 November 1976, which outlined the procedure for future negotiations. It was also agreed that the negotiations would be confidential.

25. The subsequent meeting of Ministers for Foreign Affairs of the two States in Brussels ended in a Joint Communiqué published on 11 December 1976 which expressed satisfaction with the previous meeting in Berne. At their next meeting on 29 January 1977 at Strasbourg, the two Ministers for Foreign Affairs exchanged views on the subject of the negotiations relating to the question of the continental shelf which were to begin in London on 31 January 1977. The Ministers met again at Strasbourg on 28 April 1977 and decided to continue negotiations on the subject of the delimitation of the continental shelf, fixing a meeting of their experts, which took place in Paris at the beginning of June 1977. Again on 9 December 1977 the Ministers agreed in Brussels that there should shortly be a meeting of the experts on the question of the continental shelf. This meeting took place in Paris in mid-February 1978.

26. The Prime Ministers of Greece and Turkey met at Montreux on 10-11 March 1978 and at Washington on 29 May 1978; they decided that a meeting between the Secretaries-General of the Foreign Ministries of Greece and Turkey should take place in Ankara on 4-5 July 1978. These officials, after their meeting in July, decided to meet again in Athens in September 1978. In Athens they agreed that "the bilateral talks related to the continental shelf question should be resumed at the appropriate level on or about the 1 of December 1978".

* * *

27. In his letter of 24 April 1978 to the Registrar, the Ambassador of Turkey to the Netherlands stated *inter alia*:

"It should, in the view of the Government of Turkey, be recalled that that Application was filed although the two Governments had not yet begun negotiations on the substantive issue, as is clearly apparent from the contents of the Notes exchanged by the two Governments. It was however always contemplated between them that they would seek, through meaningful negotiations, to arrive at an agreement which would be acceptable to both parties."

The letter recalled that the Security Council, by its resolution 395 (1976), called upon both Governments "to settle their problems primarily by means of direct negotiations in order that these might result in mutually acceptable solutions". It argued that it was in pursuance of that resolution that the Berne Agreement of 11 November 1976 provided in Article I that:

"The two Parties agree that the negotiations shall be frank, thoroughgoing and pursued in good faith with a view to reaching an agreement based on their mutual consent with regard to the delimitation of the continental shelf as between themselves."

28. After recalling the 10-11 March 1978 meeting at Montreux between the Prime Ministers, the letter claimed that:

"The necessary conditions for the conduct of frank and serious negotiations, and the spirit which should motivate the parties concerned, with a view to the settlement of their problems by such negotiations, are not reconcilable with the continuation of international judicial proceedings."

Furthermore, in a Note Verbale to the Greek Government of 29 September 1978 concerning the Greek request for a postponement of the beginning of the oral proceedings in the case, the Turkish Government objected to the postponement, and expressed the opinion that:

"... the discontinuance of the proceedings and the removal of the case from the list of the International Court of Justice would be more conducive to the creation of a favourable political climate for an agreed settlement".

29. The Turkish Government's attitude might thus be interpreted as suggesting that the Court ought not to proceed with the case while the parties continue to negotiate and that the existence of active negotiations in progress constitutes an impediment to the Court's exercise of jurisdiction in the present case. The Court is unable to share this view. Negotiation and judicial settlement are enumerated together in Article 33 of the Charter of the United Nations as means for the peaceful settlement of disputes. The jurisprudence of the Court provides various examples of cases in which negotiations and recourse to judicial settlement have been pursued *pari passu*. Several cases, the most recent being that concerning the *Trial of Pakistani Prisoners of War* (*J.C.J. Reports 1973*, p. 347), show that judicial proceedings may be discontinued when such negotiations result in the settlement of the dispute. Consequently, the fact that negotiations are being actively pursued during the present proceedings is not, legally, any obstacle to the exercise by the Court of its judicial function.

30. The above-mentioned observations of the Turkish Government might also be interpreted as making the point that there is no dispute between the parties while negotiations continue, so that the Court could not for that reason be seised of jurisdiction in this case. As the Court recognized in its Order of 11 September 1976, the existence of a dispute can hardly be open to doubt in the present case. Counsel for Greece correctly stated that there is in fact a double dispute between the parties:

"There is a dispute about what the continental shelf boundaries in the Aegean Sea should be, and there is a dispute as to the method whereby this first dispute should be settled—whether by negotiation

alone or by submission to a tribunal competent to exercise jurisdiction in the matter, either following upon negotiations or even in the absence of them."

31. Again, in the Turkish Ambassador's letter of 24 April 1978, the further argument is advanced that the dispute between Greece and Turkey is "of a highly political nature". But a dispute involving two States in respect of the delimitation of their continental shelf can hardly fail to have some political element and the present dispute is clearly one in which "the parties are in conflict as to their respective rights". Greece has asked the Court to pronounce on its submissions "in accordance with the . . . principles and rules of international law". Turkey, for its part, has invoked legal grounds in reply to the Greek claim, such as the existence of "special circumstances". It is clear from the submissions in the Greek Application and Memorial, as well as in the observations in the various Turkish diplomatic communications to Greece, that Greece and Turkey are in conflict as to the delimitation of the spatial extent of their sovereign rights over the continental shelf in the Aegean Sea. Thus there are certain sovereign rights being claimed by both Greece and Turkey, one against the other and it is manifest that legal rights lie at the root of the dispute that divides the two States. The Court therefore finds that a legal dispute exists between Greece and Turkey in respect of the continental shelf in the Aegean Sea.

* * *

32. The Court will now proceed to the consideration of its jurisdiction with respect to this dispute. In paragraph 32 of the Application the Greek Government has specified two bases on which it claims to found the jurisdiction of the Court in the present dispute. Although it is said in paragraph 3 of the Greek Memorial on the question of jurisdiction that these two bases "mutually strengthen each other", they are quite distinct and will therefore be examined separately.

33. The first basis of jurisdiction is formulated in paragraph 32 (1) of the Application as follows :

"Article 17 of the General Act for the Pacific Settlement of International Disputes, 1928, read together with Articles 36 (1) and 37 of the Statute of the Court. Respectively on 14 September 1931 and 26 June 1934, Greece and Turkey acceded to this instrument, which is still in force for both of them. The texts of these accessions were accompanied by declarations which are irrelevant to the present case."

34. Article 17 of the General Act of 1928 forms part of Chapter II of the Act, entitled "Judicial Settlement", and reads as follows:

"All disputes with regard to which the parties are in conflict as to their respective rights shall, subject to any reservations which may be made under Article 39, be submitted for decision to the Permanent Court of International Justice, unless the parties agree, in the manner hereinafter provided, to have resort to an arbitral tribunal. It is understood that the disputes referred to above include in particular those mentioned in Article 36 of the Statute of the Permanent Court of International Justice."

The Article thus provides, under certain conditions, for the reference to the former Permanent Court of International Justice of disputes with regard to which the parties are in conflict as to their respective rights. Article 37 of the Statute of this Court, however, states that:

"Whenever a treaty or convention in force provides for reference of a matter to . . . the Permanent Court of International Justice, the matter shall, as between the parties to the present Statute, be referred to the International Court of Justice."

The effect of that Article, as this Court emphasized in the *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, Preliminary Objections*, case (*I.C.J. Reports 1964*, at pp. 31-39) is that, as between parties to the Statute, this Court is substituted for the Permanent Court in any treaty or convention in force, the terms of which provide for reference of a matter to the Permanent Court. Accordingly any treaty or convention providing for reference of any matter to the Permanent Court is capable as between the parties to the present Statute of furnishing a basis for establishing the Court's jurisdiction in regard to a dispute, on condition that the treaty or convention applies to the particular matter in question and is in force as between the parties to that dispute. Clearly, Article 17 of the General Act of 1928, here invoked by Greece, contains a jurisdictional clause which does provide for reference to the Permanent Court of certain specified matters, namely, "all disputes with regard to which the parties are in conflict as to their respective rights". It follows that, if the 1928 Act is considered to be a convention in force between Greece and Turkey and applicable to the "matter" which is the subject of the present dispute, the Act, read in combination with Article 37, and Article 36, paragraph 1, of the Statute, may suffice to establish the Court's jurisdiction in the present case.

35. The General Act came into force in accordance with its terms on 16 August 1929, and Greece became a party to the Act by depositing an instrument of accession on 14 September 1931, subject to certain reservations. Turkey likewise became a party to the Act by depositing an instrument of accession on 26 June 1934 which, also, was subject to certain reservations. In consequence, the General Act undoubtedly became a convention in force as between Greece and Turkey on the ninetieth day following the deposit of Turkey's instrument of accession, in accordance

with Article 44, paragraph 2, of the Act; nor is there any record of either Greece or Turkey having notified the Secretary-General, in conformity with Article 45, paragraph 3, of its denunciation of the Act. The Greek Government maintains that, in these circumstances, the General Act must be presumed to be still in force as between Greece and Turkey, in virtue of paragraph 2 of Article 45, under which the Act is expressed to remain in force for "successive periods of five years in the case of Contracting Parties which do not denounce it at least six months before the expiration of the current period". It further maintains that neither the reservations in Greece's own instrument of accession nor those in the Turkish instrument have any relevance to the present dispute, and that Article 17 of the General Act accordingly constitutes a valid basis for the exercise of the Court's jurisdiction in the present case under Article 36, paragraph 1, of the Statute.

36. The Turkish Government, on the other hand, in the observations which it transmitted to the Court with its letter to the Registrar of 25 August 1976, contested the Greek Government's right to invoke Article 17 of the General Act in the present case on both counts. It there took the position that the General Act is no longer in force and that, whether or not the General Act is in force, it is inapplicable as between Greece and Turkey. In this connection, the Turkish Government has emphasized "that at no time during the exchanges of documents and discussions concerning the continental shelf areas of the Aegean Sea has any Greek representative made any mention of the General Act of 1928".

*

37. In 1948, the General Assembly of the United Nations undertook a study of the text of the General Act of 1928 with a view to restoring its full efficacy, since this had been impaired in some respects as a result of the dissolution of the League of Nations and the disappearance of its organs. On 29 April 1949, the General Assembly adopted resolution 268A-III, by which it instructed the Secretary-General to prepare the text of a "Revised General Act for the Pacific Settlement of International Disputes" incorporating the amendments which it had adopted, and to hold it open to accession by States. Explaining the reasons for this instruction, the Preamble to the resolution, *inter alia*, stated:

"Whereas the amendments hereafter mentioned are of a nature to restore to the General Act its original efficacy;

Whereas these amendments will only apply as between States having acceded to the General Act as thus amended and, as a consequence, will not affect the rights of such States, parties to the Act as established on 26 September 1928, as should claim to invoke it in so far as it might still be operative."

The Secretariat, in a memorandum of 4 May 1948, had provided a list of the States which up to 31 July 1946 had acceded to the 1928 Act and that list included both Greece and Turkey. The publication *Multilateral treaties in respect of which the Secretary-General performs depositary functions—List of signatures, notifications, accessions, etc., as at 31 December 1977* lists Greece and Turkey.

*

38. The question of the status of the General Act of 1928 as a convention in force for the purpose of Article 37 of the Statute of the Court has already been raised, though not decided, in previous cases before the Court. In the *Nuclear Tests* cases Australia and New Zealand each took the position that the 1928 Act continues in force for States which have not denounced it in conformity with Article 45 of the Act, whereas France informed the Court that, as a result of the dissolution of the League of Nations, it considered the Act to be no longer in force (*I.C.J. Pleadings, Nuclear Tests*, Vol. II, p. 348). Similarly, in the *Trial of Pakistani Prisoners of War* case, Pakistan invoked the 1928 Act as a basis for the exercise of the Court's jurisdiction in that case, whereas in a letter to the Court, the respondent State, India, stated that the 1928 Act "is either not in force or, in any case, its efficacy is impaired by the fact that the organs of the League of Nations and the Permanent Court of International Justice to which it refers have now disappeared" (*I.C.J. Pleadings, Trial of Pakistani Prisoners of War*, p. 143). The Court also has cognizance of the fact that on 10 January 1974 the Secretary-General of the United Nations received a communication from the Government of the French Republic reaffirming its view as stated above, and notifying him that, with respect to any State or any institution that might contend that the General Act is still in force, the letter was to be taken as constituting a denunciation of the Act in conformity with Article 45 thereof. The Court is further aware that in a letter to the Secretary-General, received on 8 February 1974, the United Kingdom, after referring to the fact that doubts had been raised as to the continued legal force of the General Act, gave notice of its denunciation of the Act in accordance with Article 45, paragraph 2, in so far as it might be considered as still in force, and that by a notification of 15 September 1974 India informed the Secretary-General that it had never regarded itself as bound by the Act since its independence, whether by succession or otherwise. At the same time, the Court observes that a considerable number of other States, listed by the Secretary-General as at 31 December 1977 as having acceded to the Act, have not up to the present date taken steps to denounce it nor voiced any doubts regarding the status of the Act today.

39. Although under Article 59 of the Statute "the decision of the Court has no binding force except between the parties and in respect of that

particular case", it is evident that any pronouncement of the Court as to the status of the 1928 Act, whether it were found to be a convention in force or to be no longer in force, may have implications in the relations between States other than Greece and Turkey. Moreover, in the present proceedings the question has also been raised of the actual relevance of the General Act as a potential source of the Court's jurisdiction with respect to the subject-matter of the present dispute. In paragraph 32 (1) of the Application, the text of which has already been set out in paragraph 33 above, the Greek Government itself, when invoking the General Act, drew attention to the fact that both the Greek and Turkish instruments of accession to the Act were accompanied by declarations, and categorically affirmed that these declarations "are irrelevant to the present case". These declarations contained reservations to the Act made respectively by Greece and Turkey, which are for the most part without relevance to the present dispute. But this is not the case in regard to reservation (b) contained in the declaration which accompanied Greece's instrument of accession; for in its observations of 25 August 1976 the Turkish Government unequivocally took the position that, whether or not the General Act is assumed to be still in force, it is subject to a clause, i.e., reservation (b), which would exclude the Court's competence with respect to the present dispute. The Turkish Government there declared that in conformity with Article 39, paragraph 3, of the Act, "Turkey opposes reservation (b) to the Greek Application". In its further letter to the Registrar of 24 April 1978 the Turkish Government informed the Court that it maintained its view that the Court has no jurisdiction to entertain the Greek Application for the reasons which it had explained in its earlier letter of 25 August 1976.

40. The Court is thus confronted with a situation in which, even if the General Act is to be considered a convention in force, its whole relevance as a potential source of the Court's jurisdiction in a matter concerning a coastal State's sovereign rights over the continental shelf is contested by the Turkish Government. Clearly, if the Turkish Government's view of the effect of reservation (b) on the applicability of the Act as between Greece and Turkey with respect to the subject-matter of the present dispute is found by the Court to be justified, a finding on the question whether the Act is or is not a convention in force today ceases to be essential for the Court's decision regarding its jurisdiction to entertain the present Application. As was pointed out by the Court in the *Certain Norwegian Loans* case, when its competence is challenged on two separate grounds, "the Court is free to base its decision on the ground which in its judgment is more direct and conclusive" (*I.C.J. Reports 1957*, p. 25). Accordingly, taking account of the nature of the issue raised in the present proceedings concerning the General Act, the Court will at once address itself to the effect of reservation (b) on the applicability of the Act with respect to the subject-matter of the present dispute.

*

41. The Greek Government has advanced the contention at the public hearings that reservation (b) should, in any event, be left out of consideration altogether by the Court because the question of its effect on the application of the General Act with respect to the present dispute was not raised by Turkey as a preliminary objection in conformity with Article 67 of the Rules of Court. Consequently, in its view, since Turkey has not filed a preliminary objection in accordance with the conditions laid down in Article 67 of the Rules, it cannot be regarded as having "enforced" the reservation in conformity with Article 39, paragraph 3, of the General Act.

42. The Greek Government recognizes that "the Court, whose jurisdiction is international, is not bound to attach to matters of form the same degree of importance which they might possess in municipal law" (*Mavrommatis Palestine Concessions*, P.C.I.J., Series A, No. 2, at p. 34); and also that in previous cases where the respondent has not appeared, the Court has taken into account all the elements before it, including those supplied by extra-procedural communications from the respondent, for the purpose of satisfying itself as to whether its jurisdiction was established. It further recognizes that, even when the respondent has not informed the Court of its attitude, the Court has *proprio motu* enquired into the possible objections to its jurisdiction in the case. It maintains, however, that in previous cases the Court has never gone further than to take account of "objections", "legal arguments" or "contentions" advanced by the respondent or conceived of by the Court (cf. *Fisheries Jurisdiction*, I.C.J. Reports 1973, at pp. 7-8; *Nuclear Tests*, I.C.J. Reports 1974, at pp. 257 and 461). It then asks whether, in a case like the present, the Court can go so far as to substitute itself for the absent government by enforcing *proprio motu* in place of that government the reservation of the Applicant, thus assimilating the extra-procedural expression of a desire to take advantage of the reservation to the procedural expression of a decision to enforce it. To do so, the Greek Government suggests, would be to take liberties with the provisions both of Article 39, paragraph 3, of the General Act and of Article 67 of the Rules.

43. The procedural objection advanced by Greece to reservation (b)'s being taken into consideration does not appear to the Court to be convincing. According to the information before the Court, no mention was made of the General Act during the negotiations, so that the first mention of the Act by Greece in the present dispute was in its Application filed on 10 August 1976, with which it also filed a request for interim measures of protection. It was only then that the Turkish Government had occasion to consider its position regarding the application of the General Act to the present dispute. On 18 August 1976, the Greek and Turkish Governments were informed, in conformity with Article 66, paragraph 8, of the Rules of Court, that public hearings would open on 25 August 1976 to afford the parties the opportunity of presenting their observations on the Greek request for the indication of provisional measures. On 23 August the

Registrar, at the direction of the Court, informed the Turkish Ambassador to the Netherlands that his Government had the right to address to the Court in writing any observations that it might have on the Greek request. It was in these circumstances that, by its letter of 25 August 1976, the Turkish Government transmitted to the Court the document entitled "Observations of the Government of Turkey on the request by the Government of Greece for provisional measures of protection dated The Hague, 10 August 1976". In those observations the Turkish Government specifically referred to the right conferred upon it by Article 39, paragraph 3, of the General Act to invoke Greece's reservation (b) on the basis of reciprocity, and then stated: "In conformity with this provision, Turkey opposes reservation (b)." In the view of the Court, that formal statement, made in response to a communication from the Court, must be considered as constituting an "enforcement" of the reservation within the meaning of, and in conformity with, Article 39, paragraph 3, of the Act.

44. The Turkish Government, it is true, was not represented at the public hearings on Greece's request for the indication of provisional measures, and did not afterwards file a preliminary objection or take any steps in the proceedings. But there is no provision in the Rules of Court which excludes the submission of written observations on a request for provisional measures; nor is there any provision which excludes the raising of questions of jurisdiction in written observations submitted in proceedings on the indication of provisional measures. On the contrary, in view of the urgency of a request for provisional measures, written communications not submitted through an agent but either directly or through the Ambassador in The Hague have invariably been admitted by the Court; while one of the very purposes of such communications has commonly been to raise questions as to the competence of the Court with respect to the particular case (*Anglo-Iranian Oil Co., I.C.J. Reports 1951*, p. 91; *Fisheries Jurisdiction, I.C.J. Reports 1972*, pp. 14 and 32; *Nuclear Tests, I.C.J. Reports 1973*, pp. 100 and 136-137; *Trial of Pakistani Prisoners of War, I.C.J. Reports 1973*, p. 329).

45. In the present case, the Turkish Government's observations were immediately communicated to the Greek Agent, and they were referred to by counsel for Greece during the hearings concerning the request for interim measures. Indeed, counsel for Greece then expressly recognized that by reason of the title given to the document the Turkish Government had placed itself "within the context of Article 66, paragraph 8, of the Rules of Court", adding:

"Thus, not only has an opportunity of presenting observations been given to Turkey, but Turkey has in fact, in the letter which it has sent to the Court and in the document, availed itself of that opportunity of presenting observations."

46. The Court itself, in its Order of 11 September 1976 took due notice of the Turkish Government's observations (*J.C.J. Reports 1976*, p. 5, paras. 7 and 8). It also called attention to the invocation by Turkey of reservation (b) in Greece's instrument of accession, and set out the text of the reservation (*ibid.*, p. 8, para. 19). In that Order, moreover, the Court expressly stated that, "having regard to the position taken by the Turkish Government in its observations communicated to the Court on 26 August 1976, that the Court has no jurisdiction to entertain the Greek Application", it was "necessary to resolve first of all the question of the Court's jurisdiction with respect to the case" (*ibid.*, p. 13, para. 45). Accordingly, after giving its finding on the request for interim measures, the Court went on to decide that the present proceedings should be addressed to "the question of the Court's jurisdiction to entertain the dispute".

47. In the procedural circumstances of the case it cannot be said that the Court does not now have before it an invocation by Turkey of reservation (b) which conforms to the provisions of the General Act and of the Rules of Court. Nor can it be said that the Court substitutes itself for the Turkish Government if it now takes cognizance of a reservation duly invoked *in limine litis* in the proceedings on the request for interim measures. It would not discharge its duty under Article 53 of the Statute if it were to leave out of its consideration a reservation, the invocation of which by the Respondent was properly brought to its notice earlier in the proceedings. It follows that the Court has now to examine the scope of reservation (b) and its application to the present dispute.

* * *

48. The text of the reservations in Greece's instrument of accession reads as follows :

"Sont exclus des procédures décrites par l'Acte général, sans en excepter celle de conciliation visée à son chapitre I :

- a) les différends nés de faits antérieurs, soit à l'adhésion de la Grèce, soit à l'adhésion d'une autre Partie avec laquelle la Grèce viendrait à avoir un différend;
- b) les différends portant sur des questions que le droit international laisse à la compétence exclusive des Etats et, notamment, les différends ayant trait au statut territorial de la Grèce, y compris ceux relatifs à ses droits de souveraineté sur ses ports et ses voies de communication."

[Translation]

"The following disputes are excluded from the procedures described in the General Act, including the procedure of conciliation referred to in Chapter I:

- (a) disputes resulting from facts prior either to the accession of Greece or to the accession of another Party with whom Greece might have a dispute;
- (b) disputes concerning questions which by international law are solely within the domestic jurisdiction of States, and in particular disputes relating to the territorial status of Greece, including disputes relating to its rights of sovereignty over its ports and lines of communication."

49. The Greek Government maintains on various grounds that reservation (b) cannot be considered as covering the present dispute regarding the continental shelf of the Aegean Sea. One of those grounds consists of a contention that, when read correctly according to its terms, reservation (b) does not cover all disputes relating to the territorial status of Greece but only such as both relate to its territorial status and at the same time concern "questions which by international law are solely within the domestic jurisdiction of States". On this basis, it argues that, as the delimitation of the continental shelf cannot be considered a question "solely within the domestic jurisdiction of States", the subject-matter of the present dispute is not covered by reservation (b). Since this ground is based on an essentially grammatical interpretation of the reservation, the Court will examine it first.

•

50. The grammatical argument hinges upon the interpretation of the words "*et, notamment*," ("and in particular") which precede the reference to "*les différends ayant trait au statut territorial de la Grèce* (disputes relating to the territorial status of Greece)". Those words are said by the Greek Government to make it plain that the reference to "disputes relating to the territorial status of Greece" was not intended to designate an autonomous category of disputes additional to the category of disputes concerning matters solely within domestic jurisdiction. The effect of those words, according to the Greek Government, is to show that in reservation (b) "disputes relating to the territorial status of Greece" are included within the description of disputes concerning matters solely within domestic jurisdiction, and are there mentioned merely as a particular example of such disputes which it was desired to emphasize.

51. In support of this interpretation of the words "*et, notamment*," the Greek Government invokes the authority of Robert's *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* (Vol. IV) which explains "*notamment*" as meaning "*d'une manière qui mérite d'être notée*" (in a way which deserves to be noted), and adds in brackets: "*sert le plus souvent à attirer l'attention sur un ou plusieurs objets particuliers faisant partie d'un ensemble précédemment désigné ou sous-entendu*" (most often used to draw attention to one or more particular objects forming part of a previously

designated or understood whole). Particular stress is then laid by the Greek Government on the phrases given by Robert to illustrate the use of the word *notamment*, in the majority of which the word is preceded by the word *et*, but still denotes merely a particular instance of a wider genus or category. The Greek Government also cites similar examples of this use of "*et notamment*" given in the *Dictionnaire de l'Académie française* and in Littré, *Dictionnaire de la langue française*. On the basis of this linguistic evidence, it maintains that the natural, ordinary and current meaning of this expression absolutely precludes the Greek reservation from being read as covering disputes regarding territorial status in addition to, and quite separately from, disputes regarding matters of domestic jurisdiction.

52. The grammatical interpretation of reservation (*b*) advanced by Greece leads to a result which is legally somewhat surprising. Disputes concerning matters of "domestic jurisdiction" and disputes relating to "territorial status" are different concepts which, in treaty provisions, including Article 39, paragraph 2, of the General Act, and in reservations to treaties or to acceptances of jurisdiction under Article 36, paragraph 2, of the Statute, have been kept quite separate and distinct. Furthermore, the integration of "disputes relating to territorial status" within the category of disputes concerning matters of "domestic jurisdiction", largely deprives the former of any significance. Consequently, only if the grammatical arguments were compelling and decisive would the Court be convinced that such is the effect which ought to be given to the words "*et, notamment*," in reservation (*b*). But those arguments do not appear to the Court to be so compelling as has been suggested.

53. In the first place, the grammatical argument overlooks the commas placed both before and after "*notamment*". To put the matter at its lowest, one possible purpose of these commas might have been to make it clear that in the phrase "*et, notamment, les différends*" etc., the word "*et*" is intended to be a true conjunctive introducing a category of "*différends*" additional to those already specified.

54. Another point overlooked by the argument is that the meaning attributed to "*et, notamment*," by Greece is grammatically not the only, although it may be the most frequent, use of that expression. Robert's *Dictionnaire* itself goes no further than to say of the word *notamment* that it is "most often" used to draw attention to one of several particular objects forming part of a collectivity previously indicated or implied. The question whether in the present instance the expression "*et, notamment*," has the meaning attributed to it by Greece thus depends on the context in which those words were used in Greece's instrument of accession and is not a matter simply of their preponderant linguistic usage. Even a purely grammatical interpretation of reservation (*b*), therefore, leaves open the possibility that the words "*et, notamment, les différends ayant trait au statut territorial de la Grèce*" were intended to specify an autonomous category of disputes additional to those concerning matters of domestic jurisdiction,

which were also specifically "excluded from the procedures described in the General Act".

55. In any event, "the Court cannot base itself on a purely grammatical interpretation of the text" (*Anglo-Iranian Oil Co., I.C.J. Reports 1952*, p. 104). A number of considerations of a substantive character point decisively to the conclusion that reservation (b) in fact contained two separate and autonomous reservations. One is that the making of reservations to the General Act was expressly authorized and regulated by Article 39, which allowed only the reservations "exhaustively enumerated" in paragraph 2 of the Article, namely:

- (a) Disputes arising out of facts prior to the accession either of the Party making the reservation or of any other Party with whom the said Party may have a dispute;
- (b) Disputes concerning questions which by international law are solely within the domestic jurisdiction of States;
- (c) Disputes concerning particular cases or clearly specified subject-matters, such as territorial status, or disputes falling within clearly defined categories."

When a multilateral treaty thus provides in advance for the making only of particular, designated categories of reservations, there is clearly a high probability, if not an actual presumption, that reservations made in terms used in the treaty are intended to relate to the corresponding categories in the treaty. Nor does the fact that the instrument of accession includes in a single paragraph two categories of disputes which are listed in the treaty as separate categories, by itself, in any way diminish that probability. When making reservations under the General Act, States have not, as a rule, meticulously followed the pattern of reservations set out in Article 39, paragraph 2; and they have not infrequently grouped together in one paragraph two or more reservations listed separately in the Act.

56. In the present instance, the very structure of reservation (b) hardly seems consistent with an intention to make "disputes relating to the territorial status of Greece", which are placed by the General Act in one category, merely an example of disputes concerning questions of domestic jurisdiction, which are placed by the Act in a quite different category. If that had been the intention at the time, it would have been natural for those who drafted Greece's instrument of accession to put the words *y compris* (including) where the words *et, notamment*, (and in particular) in fact appear in reservation (b) and the words *et, notamment*, where the words *y compris* are now found. But that is not how reservation (b) was drafted.

57. A further consideration is that Greece's declaration accepting compulsory jurisdiction under the optional clause of the Statute of the Permanent Court contained a provision which, indisputably, was an autonomous reservation of "disputes relating to the territorial status of Greece". That declaration, made on 12 September 1929, only two years

before Greece's accession to the General Act, was stated to be subject to two reservations:

- (a) disputes relating to the territorial status of Greece, including disputes relating to its rights of sovereignty over its ports and lines of communication;
- (b) disputes relating directly or indirectly to the application of treaties or conventions accepted by Greece and providing for another procedure".

It can hardly be supposed that Greece should at the same time have intended to give a scope to its reservation of "disputes relating to the territorial status of Greece" which differed fundamentally from that given to it both in the General Act and in its declaration under the optional clause. That Greece should have had such an intention seems all the more improbable in that in 1934 and again in 1939 it renewed its declaration under the optional clause without modifying in any way the form of its reservation of "disputes relating to the territorial status of Greece".

58. The Greek Government has suggested that an improvement in the political climate of the time enabled Greece to dispense with an autonomous reservation of disputes relating to its territorial status, and to content itself with the integration of those disputes into its domestic jurisdiction reservation. But this would not explain why Greece should then have maintained an autonomous reservation of disputes relating to territorial status in its acceptance of the optional clause. Another difficulty is that accession to the General Act involved an even wider risk of claims than acceptance of the optional clause; for the pacific settlement procedures of the General Act are not limited to the judicial settlement of legal disputes. They also provide for conciliation with respect to disputes "of every kind", and even for the possibility, under certain conditions, of arbitration of political disputes on the basis that the arbitrators may decide *ex aequo et bono*. It hardly seems likely, therefore, that Greece should have intended to have curtailed the protection given by its reservation of disputes relating to territorial status, when subjecting itself to the wider range of procedures contained in the Act.

59. Equally unconvincing is a suggestion that, although the scope of the "territorial status" reservation was reduced by its incorporation in the reservation of questions of domestic jurisdiction, Greece thereby obtained a "reinforced barrage", a "qualitatively enhanced protection" and a "doubly-bolted" door against the claims which it was particularly concerned to guard against. This suggestion takes no account of the legal implications of incorporating "disputes relating to territorial status" into a reservation of questions of "domestic jurisdiction", as these had been explained by the Permanent Court in 1923 in its Advisory Opinion on the *Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco* (P.C.I.J., Series B, No. 4). The

Permanent Court there observed that the question whether a certain matter is or is not solely within the jurisdiction of a State is an essentially relative question and depends upon "the development of international relations". It pointed out that a matter which is not, in principle, regulated by international law and is thus a matter within the State's domestic jurisdiction, will cease to be such if the State has undertaken obligations towards other States with respect to that matter. Consequently, and in the light of historical circumstances now to be described, it is hardly conceivable that Greece intended to reduce the scope of its "territorial status" reservation by integrating it into its "domestic jurisdiction" reservation.

60. Greece's main preoccupation in the years following the First World War, so the Court was informed, was to guard against the revival of Bulgarian aspirations to recover direct access to the Aegean Sea which it had lost as a result of the territorial changes effected by the peace treaties. By the Treaty of Neuilly of 27 November 1919, Bulgaria had renounced all its rights and titles over areas of Thrace, but the Principal Allied and Associated Powers at the same time "undertook to ensure the economic outlets of Bulgaria to the Aegean Sea" (Art. 48). Article 4 of the Treaty of Sèvres of 10 August 1920 relating to Thrace, put into force by Protocol XVI of the Lausanne Conference, provided that Greece "in order to ensure to Bulgaria free access to the Aegean Sea" recognized her freedom of transit "over the territories and in the ports assigned to Greece under the present Treaty". The expectation that Bulgaria might seek to secure a revision of this territorial settlement was the source of Greece's preoccupation and, also, as will be shown shortly, its motive for inserting in its declaration under the optional clause a reservation of disputes relating to its territorial status. In the present connection, however, what needs to be emphasized is that the territorial settlement, against the revision of which Greece's "territorial status" reservation was designed to provide a safeguard, consisted essentially of a complex of rights and obligations established by treaties. Consequently, having regard to the implications of the *Nationality Decrees* Opinion, that territorial settlement was by its very nature one which could not legally be considered as capable of falling within the concept of questions of domestic jurisdiction. It follows that, by integrating its territorial status reservation into its reservation of questions of domestic jurisdiction, Greece would automatically have deprived itself of the protection which the former reservation would otherwise have given it against attempts to use the General Act as a means of effecting a revision of the territorial settlement established by the peace treaties.

61. This basic objection to the Greek Government's way of interpreting reservation (b) is not removed by another suggestion made in the public hearings. This was that the series of treaties connected with the territorial arrangements and the treatment of minorities provided their own special procedures for the settlement of disputes, which had priority over those of

the General Act under Article 29, so that an autonomous reservation of disputes relating to territorial status was not really indispensable to Greece. The difficulty with this suggestion, however, is that these procedures by no means covered all possible claims relating to territorial status and to rights of sovereignty over ports and lines of communication. It is true that the Treaty of Neuilly provided for recourse to the Permanent Court or to other methods of pacific settlement on questions relating to minorities and certain other matters, but special procedures were never established for the settlement of disputes concerning the parts of the Treaty dealing with Bulgaria's economic outlet to the Aegean Sea.

62. The Court is not, therefore, convinced by the several explanations which have been put forward to account for the difference between Greece's territorial status reservation in its declaration under the optional clause and that in its instrument of accession to the General Act, if the latter instrument is given the meaning contended for by Greece. It also appears significant that no support for any of these explanations can be found in the contemporary evidence placed before the Court relating to the making of Greece's declaration under the optional clause in 1929 and to the deposit of its instrument of accession in 1931. This evidence will now be examined.

*

63. During the public hearings on its request for interim measures, the Greek Government submitted to the Court a document referred to by counsel as "the *travaux préparatoires* of the reservation". This was a letter addressed by M. Politis to the Greek Foreign Minister on 9 September 1928, setting out the reservations which he recommended that Greece should make to its acceptance of the Permanent Court's jurisdiction under the optional clause. M. Politis was at that time the Rapporteur for the drafting of the General Act which was then nearing completion, and in that letter he said, *inter alia*:

"I think that it would be wise to safeguard ourselves against an eventual application of Bulgaria on matters related to our territorial status, to the access (of Bulgaria) to the Aegean and to the protection of Bulgarian-speaking minorities in Greece."

He went on to suggest a possible text of a declaration to give effect to his recommendation which contained the following three reservations:

- (a) disputes relating to the territorial status of Greece;
- (b) disputes relating to its rights of sovereignty over its ports and lines of communication;
- (c) disputes for the settlement of which the treaties signed by it provide another procedure.

64. That letter confirms in the clearest manner the Greek Government's explanation of its motive in introducing a "territorial status" reservation into its declaration under the optional clause. But it also shows that this reservation was originally conceived of and formulated as a specific and autonomous reservation. In the actual declaration the second reservation, "disputes relating to its rights of sovereignty over its ports and lines of communication", was tacked on to, and specifically "included" in, the first reservation of "disputes relating to territorial status". The reason, no doubt, was that the disputes covered by the second reservation were realized to be cases of "disputes relating to the territorial status of Greece". At any rate, this change in the presentation of the first and second reservations only served to emphasize both the generic and the autonomous character of Greece's reservation of disputes relating to its "territorial status". Another point which may be deduced from M. Politis's letter is that he clearly did not think a reservation of disputes for the settlement of which treaties provided another procedure would necessarily cover all disputes relating to Greece's "territorial status"; otherwise, he would not have recommended the inclusion of two separate, autonomous reservations to cover specifically each of these two categories of disputes.

65. In response to a question put by the Court on 9 October 1978, the Greek Government submitted certain internal documents relating to the preparation of Greece's instrument of accession to the General Act. These documents included a first draft of the *projet de loi* to be presented to the Greek Chambre des députés for ratification of the instrument of accession, the text of the *projet de loi* as finally presented, and the *exposé des motifs* explaining the *projet de loi* to the Chambre des députés; all of the documents being accompanied by certified translations into the French language.

66. The Court considers that the intention to make an autonomous reservation as to matters relating to territorial status is put beyond doubt by the explanation of the reservation which was given by the Government to the Chambre des députés in the *exposé des motifs* accompanying the *projet de loi*. The final paragraph of this document stated:

"We have judged it necessary to proceed to that accession subject to certain reservations. The latter are those enumerated in Article 2 of the *projet de loi* submitted, and consist, on the one hand, of the repetition of one of the two reservations we formulated when we accepted the compulsory jurisdiction of the Permanent Court—reservation (b)—the other being established in Article 29 of the Act; and, on the other hand, of the reservations enumerated in Article 39 of the Act."

As the Greek Agent confirmed in reply to a question put by the Court, the words "the repetition of one of the two reservations which we formulated when we accepted the compulsory jurisdiction of the Permanent Court" refer unequivocally to the reservation of "territorial status" already used in Greece's declaration under the optional clause and thus already known to the *Chambre des députés*. The *projet de loi* was approved without discussion and without change, so that reservation (*b*) must be presumed to have been included in Greece's instrument of accession on the basis of the explanations given in the *exposé des motifs*.

67. Accordingly, when the *Chambre des députés* authorized the deposit of Greece's instrument of accession to the General Act, it could only have believed that Greece was making its accession subject to precisely the same reservation of disputes relating to its territorial status as the *Chambre* had previously authorized for its declaration under the optional clause. It seems reasonable to assume that, if any change had been intended in the scope of the "territorial status" reservation, to which particular importance was attached by Greece, some indication and explanation of that change would have been included in the *exposé des motifs*. But there is no evidence of such a change of intention either in the *exposé des motifs* or in any other contemporary document before the Court.

68. Having regard to the several considerations which have been mentioned by the Court, as well as to the explanation of reservation (*b*) given in the *exposé des motifs*, the Court feels bound to conclude that the wording of reservation (*b*) did not have the effect of integrating the reservation of disputes relating to territorial status into the reservation of disputes concerning questions of domestic jurisdiction. On the contrary, the Court finds that reservation (*b*) comprises two reservations, one of disputes concerning questions of domestic jurisdiction and the other a distinct and autonomous reservation of "disputes relating to the territorial status of Greece, including disputes relating to its rights of sovereignty over its ports and lines of communication". Accordingly, it is on this basis that the Court will now consider the application of reservation (*b*) to the present dispute. Moreover, as only this autonomous reservation of disputes relating to territorial status is relevant in connection with the present dispute, any further reference to reservation (*b*) by the Court will be exclusively to the second part which concerns disputes relating to Greece's territorial status.

* * *

69. The Greek Government maintains that a restrictive view has to be taken of the meaning of the expression "disputes relating to the territorial status of Greece" in reservation (*b*) by reason of the historical context in which that expression was incorporated into the reservation. In this

connection, it invokes the jurisprudence of this Court and the Permanent Court concerning the interpretation of unilateral declarations of acceptance of the Court's jurisdiction (*Anglo-Iranian Oil Co., I.C.J. Reports 1951*, p. 104; *Rights of Minorities in Upper Silesia, P.C.I.J., Series A, No. 15*, p. 22; *Phosphates in Morocco, P.C.I.J., Series A/B, No. 74*, pp. 22-24). According to this jurisprudence it is indeed clear that in interpreting reservation (b) regard must be paid to the intention of the Greek Government at the time when it deposited its instrument of accession to the General Act; and it was with that jurisprudence in mind that the Court asked the Greek Government to furnish it with any available evidence of explanations of the instrument of accession given at that time.

70. The Court has already referred to M. Politis's letter to the Greek Foreign Minister of 9 September 1928 setting out the reservations which he recommended Greece should make to its declaration under the optional clause of Article 36 of the Statute. One of his recommendations concerned "disputes relating to the territorial status of Greece" and another "disputes relating to its rights of sovereignty over its ports and lines of communication". The Greek Government is therefore justified in asking the Court to conclude that it was the same motive which inspired their inclusion also in reservation (b) of Greece's accession to the General Act. It goes further, however, and asks the Court to interpret reservation (b) in the light of that motive, so as to restrict its scope to matters of territorial status connected with attempts to revise the territorial arrangements established by the peace treaties of the First World War. Moreover, in support of this interpretation of reservation (b), the Greek Government has also laid stress on the general historical context in which reservations of questions relating to territorial status had come into use in the League of Nations period.

71. Disputes concerning territorial status were expressly mentioned in Article 39, paragraph 2, of the General Act as an example of the "clearly specified subject-matters" in regard to which reservations to the Act were to be permitted. Consequently, it is reasonable to presume that there is a close link between the concepts of territorial status in the General Act and in Greece's instrument of accession to it; and that presumption is all the stronger when it is recalled that M. Politis was the Rapporteur for the drafting of the General Act as well as the author of the letter of 9 September 1928 which prompted Greece's recourse to a reservation under the optional clause relating to territorial status. Thus, the meaning with which the expression "territorial status" was used in Article 39 of the General Act may clearly have a bearing on its meaning in Greece's instrument of accession.

72. Counsel for Greece went into the historical evidence in detail more especially the use of the expression in the numerous bilateral treaties of

peaceful settlement of the inter-war period, and in the proceedings of the League of Nations connected with the drafting of the Locarno Protocol. The propositions which they advanced on the basis of that evidence were, briefly, as follows. First, the reason for the appearance of expressions such as "territorial status", "territorial integrity", "territorial situation", "maintenance of frontiers" in treaties of the period, whether in the context of reservations to peaceful settlement provisions, or of territorial guarantees, was a prevailing apprehension of attempts to modify the post-war settlements. Secondly, although the actual expressions used might vary, their meaning was essentially the same, namely territorial situations or régimes established by treaties. Thirdly, when the expression "territorial status" occurred in reservations to treaties of peaceful settlement, what the States had in mind was "disputes which were likely to arise out of territorial claims by neighbours dissatisfied with existing solutions". Indeed, it was said that the term "territorial status" in those reservations was simply "a 'code-word' for intangibility of the frontiers and territorial statuses established by the international instruments in force". The general conclusion which the Greek Government then asked the Court to draw from that evidence was that:

"Everything that is known of the contemporary understanding of such terms as 'territorial status', 'territorial situation' and 'territorial integrity' in the 1920s indicates that *these expressions are to be given a restrictive interpretation limited to the maintenance of the status quo established by treaties, normally as the result of post-war settlement.*" (Emphasis added.)

73. In the view of the Court, the historical evidence may justifiably be said to show that in the period in question the *motive* which led States to include in treaties provisions regarding "territorial status" was, in general, to protect themselves against possible attempts to modify territorial settlements established by the peace treaties. But it does not follow that they intended those provisions to be confined to questions connected with the revision of such settlements. Any modification of a territorial "status" or "situation" or "frontier" is unpalatable to a State; and the strong probability is that a State which had recourse to a reservation of disputes relating to territorial status, or the like, intended it to be quite general. Article 39 of the General Act, it is true, was designed to regulate the formulation of reservations and to exclude vague or subjective reservations. But in making express mention of disputes relating to territorial status as an example of disputes concerning a clearly specified subject-matter, Article 39 said nothing of this example being exclusively directed against attempts to revise the territorial settlements established by the peace treaties.

74. In the opinion of the Court, the historical evidence adduced by Greece does not suffice to establish that the expression "territorial status" was used in the League of Nations period, and in particular in the General Act of 1928, in the special, restricted, sense contended for by Greece. The evidence seems rather to confirm that the expression "territorial status" was used in its ordinary, generic sense of any matters properly to be considered as relating to the integrity and legal régime of a State's territory. It is significant in this regard that in the analysis of treaty provisions made in the *Systematic Survey of Arbitral Conventions and Treaties of Mutual Security*, published in 1927 by the Secretariat of the League of Nations (one of the documents used in connection with the drafting of the General Act), reservations of disputes relating to "territorial integrity", "territorial status" and "frontiers" were examined together as having the same or a very similar meaning. The *Systematic Survey of Treaties for the Pacific Settlement of International Disputes 1928-1948* prepared by the Secretariat of the United Nations and published in 1948, also groups together, under the title "Disputes relating to territorial status", provisions concerning "territorial status", "territorial questions", "territorial integrity", "present frontiers". As to the legal writers of the League of Nations period, the Greek Government itself laid stress on the fact that they consistently linked together treaty provisions excepting questions relating to "territorial status", "territorial integrity" and "existing frontiers".

75. It follows that for the same reasons the Court is unable to accept the contention advanced in the Memorial that if the authors of the General Act, or of the arbitration treaties containing a territorial status reservation:

"had contemplated excluding any disputes concerning the spatial delimitation of State jurisdictions, they would not have failed clearly to mention the familiar category of frontier disputes rather than resort to the term of territorial status which was a very specific one in the practice of the time" (Memorial, para. 236).

In the view of the Court, the term "territorial status" in the treaty practice of the time did not have the very specific meaning attributed to it by the Greek Government. As the nature of the word "status" itself indicates, it was a generic term which in the practice of the time was understood as embracing the integrity and frontiers, as well as the legal régime, of the territory in question. This is implicit in the very wording of reservation (b) itself which treats disputes relating to Greece's "rights of sovereignty over its ports and lines of communication" as *included* in its reservation of disputes relating to its "territorial status". These disputes by their nature related to the interpretation and application of existing treaties rather than to their revision.

76. Accordingly, the expression "relating to the territorial status of

Greece" in reservation (*b*) is to be understood as a generic term denoting any matters properly to be considered as comprised within the concept of territorial status under general international law, and therefore includes not only the particular legal régime but the territorial integrity and the boundaries of a State. It is therefore in accordance with this interpretation of the words "disputes relating to the territorial status of Greece" that the Court is called on to determine whether reservation (*b*) does or does not have the effect of excluding the present dispute from the scope of Greece's accession to the General Act of 1928.

*

77. The Greek Government, however, has advanced a further historical argument by which it seeks to convince the Court that there can be no question of the applicability of reservation (*b*) with respect to the present dispute. This is that the very idea of the continental shelf was wholly unknown in 1928 when the General Act was concluded, and in 1931 when Greece acceded to the Act. It also refers in this connection to the arbitral award in the *Petroleum Development Ltd. v. Sheikh of Abu Dhabi* case (*International Law Reports 1951*, p. 144 at p. 152), where the arbitrator held that the grant of a mineral oil concession in 1939 was not to be understood as including the continental shelf. In appreciating the intention of a party to an instrument there is an essential difference between a grant of rights of exploration and exploitation over a specified area in a concession and the wording of a reservation to a treaty by which a State excludes from compulsory procedures of pacific settlement disputes relating to its territorial status. While there may well be a presumption that a person transferring valuable property rights to another intends only to transfer the rights which he possesses at that time, the case appears to the Court to be quite otherwise when a State, in agreeing to subject itself to compulsory procedures of pacific settlement, excepts from that agreement a category of disputes which, though covering clearly specified subject-matters, is of a generic kind. Once it is established that the expression "the territorial status of Greece" was used in Greece's instrument of accession as a generic term denoting any matters comprised within the concept of territorial status under general international law, the presumption necessarily arises that its meaning was intended to follow the evolution of the law and to correspond with the meaning attached to the expression by the law in force at any given time. This presumption, in the view of the Court, is even more compelling when it is recalled that the 1928 Act was a convention for the pacific settlement of disputes designed to be of the most general kind and of continuing duration, for it hardly seems conceivable that in such a convention terms like "domestic jurisdiction" and "territorial status" were intended to have a fixed content regardless of the subsequent evolution of international law.

78. The Greek Government invokes as a basis for the Court's jurisdiction in the present case Article 17 of the General Act under which the parties agreed to submit to judicial settlement all disputes with regard to which they "are in conflict as to their respective rights". Yet the rights that are the subject of the claims upon which Greece requests the Court in the Application to exercise its jurisdiction under Article 17 are the very rights over the continental shelf of which, as Greece insists, the authors of the General Act could have had no idea whatever in 1928. If the Greek Government is correct, as it undoubtedly is, in assuming that the meaning of the generic term "rights" in Article 17 follows the evolution of the law, so as to be capable of embracing rights over the continental shelf, it is not clear why the similar term "territorial status" should not likewise be liable to evolve in meaning in accordance with "the development of international relations" (*P.C.I.J., Series B, No. 4*, p. 24). It may also be observed that the claims which are the subject-matter of the Application relate more particularly to continental shelf rights claimed to appertain to Greece in virtue of its sovereignty over certain islands in the Aegean Sea, including the islands of the "Dodecanese group" (para. 29 of the Application). But the Dodecanese group was not in Greece's possession when it acceded to the General Act in 1931; for those islands were ceded to Greece by Italy only in the Peace Treaty of 1947. In consequence, it seems clear that, in the view of the Greek Government, the term "rights" in Article 17 of the General Act has to be interpreted in the light of the geographical extent of the Greek State today, not of its extent in 1931. It would then be a little surprising if the meaning of Greece's reservation of disputes relating to its "territorial status" was not also to evolve in the light of the change in the territorial extent of the Greek State brought about by "the development of international relations".

79. Furthermore, the close and necessary link that always exists between a jurisdictional clause and reservations to it, makes it difficult to accept that the meaning of the clause, but not of the reservation, should follow the evolution of the law. In the present instance, this difficulty is underlined by the fact that alongside Greece's reservation of disputes relating to its "territorial status" in reservation (b) is another reservation of disputes relating to questions of "domestic jurisdiction", the content of which, as the Court has already had occasion to note, is "an essentially relative question" and undoubtedly "depends upon the development of international relations" (paragraph 59 above). Again, the Court can see no valid reason why one part of reservation (b) should have been intended to follow the evolution of international relations but not the other, unless such an intention should have been made plain by Greece at the time.

80. Having regard to the foregoing considerations, the Court is of the opinion that the expression in reservation (b) "disputes relating to the territorial status of Greece" must be interpreted in accordance with the rules of international law as they exist today, and not as they existed in

1931. It follows that in interpreting and applying reservation (*b*) with respect to the present dispute the Court has to take account of the evolution which has occurred in the rules of international law concerning a coastal State's rights of exploration and exploitation over the continental shelf. The Court is, therefore, now called upon to examine whether, taking into account the developments in international law regarding the continental shelf, the expression "disputes relating to the territorial status of Greece" should or should not be understood as comprising within it disputes relating to the geographical—the spatial—extent of Greece's rights over the continental shelf in the Aegean Sea.

* * *

81. In order to determine whether the present dispute falls within the scope of reservation (*b*), the Court must first clarify the question that calls for decision. The question is not, as Greece seems to assume, whether continental shelf rights are territorial rights or are comprised within the expression "territorial status". The real question for decision is, whether the dispute is one which *relates* to the territorial status of Greece. Accordingly, a linguistic argument presented by the Greek Government, and based on the definitions of the words "*status*" (status) and "*territorial*" in the *Dictionnaire de la terminologie du droit international*, appears to the Court to be only of marginal interest. No doubt, it is true the expression territorial status is commonly used in international law with reference to a legal condition or régime of a territory; but although the expression, as Article 39, paragraph 2, of the General Act itself indicates, denotes a category or concept covering clearly specified subject-matters, it is not an expression which can be said to have rigid legal connotations. On the contrary, the Court considers it to be a generic expression which comprises within its meanings various legal conditions and relations of territory. The answer to the question whether any given matter is properly to be considered as relating to the territorial status of a State must, therefore, depend on the particular circumstances of the case.

•

82. The subject-matter of the present dispute, as appears from the first two—and principal—submissions in the Application, would require the Court to decide two questions:

- (1) whether certain Greek islands in the Aegean Sea "as part of the territory of Greece, are entitled to the portion of the continental shelf which appertains to them according to the applicable principles and rules of international law";
- (2) what is "the course of the boundary (or boundaries) between the portions of the continental shelf appertaining to Greece and Turkey in

the Aegean Sea in accordance with the principles and rules of international law which the Court shall determine to be applicable to the delimitation of the continental shelf in the aforesaid areas of the Aegean Sea”.

In maintaining that the subject-matter of the dispute embraced by Greece's submissions does not fall within the scope of reservation (*b*), the Greek Government puts its case in two ways. First, it contends that the dispute concerns the *delimitation* of the continental shelf boundary between Greece and Turkey, and that delimitation is entirely extraneous to the notion of territorial status (Memorial, para. 236); and, secondly, it contends that, the continental shelf not being part of the territory of the coastal State under the applicable rules of international law, the present dispute regarding rights over the continental shelf cannot be considered as one relating to “territorial status”.

83. The contention based on the proposition that delimitation is entirely extraneous to the notion of territorial status appears to the Court to encounter certain difficulties. Above all, it seems to overlook the basic character of the present dispute, clearly stated though it is in the first submission in Greece's Application. The basic question in dispute is whether or not certain islands under Greek sovereignty are entitled to a continental shelf of their own and entitle Greece to call for the boundary to be drawn between those islands and the Turkish coast. The very essence of the dispute, as formulated in the Application, is thus the entitlement of those Greek islands to a continental shelf, and the delimitation of the boundary is a secondary question to be decided after, and in the light of, the decision upon the first basic question. Moreover, it is evident from the documents before the Court that Turkey, which maintains that the islands in question are mere protuberances on the Turkish continental shelf and have no continental shelf of their own, also considers the basic question to be one of entitlement.

84. Quite apart from the fact that the present dispute cannot, therefore, be viewed as one simply relating to delimitation, it would be difficult to accept the broad proposition that delimitation is entirely extraneous to the notion of territorial status. Any disputed delimitation of a boundary entails some determination of entitlement to the areas to be delimited, and the historical evidence adduced by the Greek Government itself shows that in the treaty practice in the League of Nations period, the notions of “territorial integrity”, “frontiers” and “territorial status” were regarded as closely associated.

85. The dispute relates to the determination of the respective areas of continental shelf over which Greece and Turkey are entitled to exercise the sovereign rights recognized by international law. It is therefore necessary to establish the boundary or boundaries between neighbouring States, that is to say, to draw the exact line or lines where the extension in space of the sovereign powers and rights of Greece meets those of Turkey. Whether it is

a land frontier or a boundary line in the continental shelf that is in question, the process is essentially the same, and inevitably involves the same element of stability and permanence, and is subject to the rule excluding boundary agreements from fundamental change of circumstances.

86. The second contention mentioned in paragraph 82 above does not put the question to be decided in its correct context. The question for decision is whether the present dispute is one "relating to the territorial status of Greece", not whether the rights in dispute are legally to be considered as "territorial" rights; and a dispute regarding entitlement to and delimitation of areas of continental shelf tends by its very nature to be one relating to territorial status. The reason is that legally a coastal State's rights over the continental shelf are both appurtenant to and directly derived from the State's sovereignty over the territory abutting on that continental shelf. This emerges clearly from the emphasis placed by the Court in the *North Sea Continental Shelf* cases on "natural prolongation" of the land as a criterion for determining the extent of a coastal State's entitlement to continental shelf as against other States abutting on the same continental shelf (*J.C.J. Reports 1969*, pp. 31 *et seq.*); and this criterion, the Court notes, has been invoked by both Greece and Turkey during their negotiations concerning the substance of the present dispute. As the Court explained in the above-mentioned cases, the continental shelf is a legal concept in which "the principle is applied that the land dominates the sea" (*J.C.J. Reports 1969*, p. 51, para. 96); and it is solely by virtue of the coastal State's sovereignty over the land that rights of exploration and exploitation in the continental shelf can attach to it, *ipso jure*, under international law. In short, continental shelf rights are legally both an emanation from and an automatic adjunct of the territorial sovereignty of the coastal State. It follows that the territorial régime—the territorial status—of a coastal State comprises, *ipso jure*, the rights of exploration and exploitation over the continental shelf to which it is entitled under international law. A dispute regarding those rights would, therefore, appear to be one which may be said to "relate" to the territorial status of the coastal State.

87. The particular circumstances of the present dispute have also to be taken into account. The basic question at issue, as the Court has already mentioned, is the one formulated in the first submission in the Application, and it requires the Court to decide whether certain named Greek islands in the Aegean Sea, "as part of the territory of Greece", are entitled to a portion of continental shelf. Earlier in the Application, under the heading "The Subject of the Dispute", it is explained that in 1974, when the Greek Government in a diplomatic Note asserted its claim to continental shelf rights in respect of these islands, the Turkish Government retorted that the islands "do not possess a [continental] shelf of their own". The two

Governments, as appears from the Application, maintained their respective positions in the diplomatic negotiations which followed, and in a Note of 22 May 1976 the Greek Government recalled that it had emphasized as two of the fundamental legal points in the dispute: (a) "the territorial and political unity of the continental and insular parts of the Greek State"; (b) "the existence of a continental shelf appertenant to the [Greek] islands concerned". In the same Note, it had also recalled and rejected the Turkish Government's reference to the islands as "mere protuberances on the Turkish continental shelf" having no continental shelf of their own. Summarizing its legal position in paragraph 29 of the Application, the Greek Government names the islands concerned and reaffirms its contention that they "are an integral part of Greek territory which is entitled to the portion of [the] continental shelf which appertains to them". It then expressly rests its claims to continental shelf in respect of those islands upon "the territorial and political unity of Greece".

88. It follows that the claims and contentions advanced by Greece in its first submission directly relate to its territorial status as this was established by the various treaties through which was constituted the corpus of the territory of the Greek State today. These claims and contentions, as appears from the Application and the diplomatic correspondence, are directly contested by Turkey and form the very core of the present dispute. Consequently, it is difficult to escape the conclusion that, on this ground alone, the present dispute is one which "relat[es] to the territorial status of Greece".

89. In the present case, moreover, quite apart from the question of the status of the above-mentioned Greek islands for the purpose of determining Greece's entitlement to continental shelf, the Court notes that during the hearings in 1976 the Greek Government referred to a certain straight base-line claimed by Turkey which is, however, contested by Greece. Although it recognized that the resulting discrepancy between the Greek and Turkish views of the limits of Turkey's territorial sea in the area is not great, it observed that the discrepancy "obviously affects the question of the delimitation of the continental shelf". The question of the limits of a State's territorial sea, as the Greek Government itself has recognized, is indisputably one which not only relates to, but directly concerns territorial status.

90. Having regard to the various considerations set out above, the Court is of the opinion that the present dispute is one which "relat[es] to the territorial status of Greece" within the meaning of reservation (b) in Greece's instrument of accession to the General Act. It accordingly finds that Turkey's invocation of the reservation on the basis of reciprocity has the effect of excluding the present dispute from the application of Article 17 of the Act.

* * *

91. In examining the application of the General Act to the present dispute, the Court has not overlooked a suggestion that the Act has never been applicable as between Turkey and Greece by reason of the existence of the Greco-Turkish Treaty of Friendship, Neutrality, Conciliation and Arbitration signed at Ankara on 30 October 1930 (*League of Nations, Treaty Series*, Vol. 125, No. 2841). This Treaty provided for a general system of procedures for the pacific settlement of disputes between the two countries similar to, but in some respects different from, those provided in the General Act. It entered into force by exchange of ratifications on 5 October 1931, and under Article 28 was expressed to continue in force for successive periods of five years, unless denounced. The length of these periods was extended to ten years by an "Additional Treaty" of 27 April 1938, which at the same time provided that "the mutual engagements, bilateral or plurilateral", which the parties had contracted should "continue to produce their full effect irrespective of the provisions of the present Treaty" (*League of Nations, Treaty Series*, Vol. 193, No. 4493). By these Treaties and by the General Act, therefore, Greece and Turkey appear, *prima facie*, to have provided for two parallel systems of pacific settlement, for so long as the 1930 Treaty and the General Act might continue in force, and both Greece and Turkey have stated that they consider the 1930 Treaty still to be in force.

92. Consequently, if the question of the effect of the 1930 Treaty on the applicability of the General Act as between Greece and Turkey had called for decision in the present proceedings, the Court would have been confronted with the problem of the co-existence of different instruments establishing methods of peaceful settlement, a question discussed in the *Electricity Company of Sofia and Bulgaria* case (*P.C.I.J., Series A/B, No. 77*). In that event it might also have been necessary to examine the relation between the obligations of the two States under the 1930 and 1938 Treaties and those under the General Act in the light of the pertinent provisions of those instruments—a point which was the subject of a question put by two Members of the Court during the hearings.

93. However, the fact already established by the Court that, by reason of Turkey's invocation of reservation (b) to the Greek accession, the General Act is not applicable to the present dispute, and the fact that the 1930 Treaty has not been invoked as a basis for the Court's jurisdiction in the present proceedings, dispense the Court from any need to enter into these questions.

* * *

94. In paragraph 32 (2) of the Application the Greek Government specified as the second basis on which it claims to establish the Court's jurisdiction:

"The joint communiqué of Brussels of 31 May 1975, which followed previous exchange of views, states that the Prime Ministers of Greece and Turkey have decided that the problems dividing the two countries should be resolved peacefully 'et, au sujet du plateau continental de la mer Égée, par la Cour internationale de La Haye'. The two Governments thereby jointly and severally accepted the jurisdiction of the Court in the present matter, pursuant to Article 36 (1) of the Statute of the Court."

95. The Brussels Communiqué of 31 May 1975 does not bear any signature or initials, and the Court was informed by counsel for Greece that the Prime Ministers issued it directly to the press during a press conference held at the conclusion of their meeting on that date. The Turkish Government, in the observations which it transmitted to the Court on 25 August 1976, considered it "evident that a joint communiqué does not amount to an agreement under international law", adding that "If it were one, it would need to be ratified at least on the part of Turkey" (para. 15). The Greek Government, on the other hand, maintains that a joint communiqué may constitute such an agreement. To have this effect, it says, "It is necessary, and it is sufficient, for the communiqué to include—in addition to the customary forms, protestations of friendship, recital of major principles and declarations of intent—provisions of a treaty nature" (Memorial, para. 279). Counsel for Greece, moreover, referred to the issue of joint communiqués as "a modern ritual which has acquired full status in international practice".

96. On the question of form, the Court need only observe that it knows of no rule of international law which might preclude a joint communiqué from constituting an international agreement to submit a dispute to arbitration or judicial settlement (*cf.* Arts. 2, 3 and 11 of the Vienna Convention on the Law of Treaties). Accordingly, whether the Brussels Communiqué of 31 May 1975 does or does not constitute such an agreement essentially depends on the nature of the act or transaction to which the Communiqué gives expression; and it does not settle the question simply to refer to the form—a communiqué—in which that act or transaction is embodied. On the contrary, in determining what was indeed the nature of the act or transaction embodied in the Brussels Communiqué, the Court must have regard above all to its actual terms and to the particular circumstances in which it was drawn up.

97. The relevant paragraphs of the Brussels Communiqué read as follows:

"In the course of their meeting the two Prime Ministers had an opportunity to give consideration to the problems which led to the existing situation as regards relations between their countries.

They decided (*ont décidé*) that those problems should be resolved (*doivent être résolus*) peacefully by means of negotiations and as

regards the continental shelf of the Aegean Sea by the International Court at The Hague. They defined the general lines on the basis of which the forthcoming meetings of the representatives of the two Governments would take place.

In that connection they decided to bring forward the date of the meeting of experts concerning the question of the continental shelf of the Aegean Sea and that of the experts on the question of air space.”

98. In presenting the Communiqué as constituting a definitive agreement between the Prime Ministers to submit the present dispute to the Court, the Greek Government places particular emphasis on the word “*décidé*” and the words “*doivent être résolus*” in the original—French—text of the second paragraph. These words, it says, are words of “decision” and of “obligation” indicative of a mutual commitment on the part of the Prime Ministers to refer the dispute to the Court. Specifically, it claims that the “agreement” embodied in the Communiqué “is more than an undertaking to negotiate” and directly “confers jurisdiction on the Court” (Memorial, Part 2, Section III, Heading A). It likewise claims that the Communiqué “commits the parties to conclude any implementing agreement needed for the performance of the obligation” (*ibid.*, Heading B), and that the refusal by one party to conclude such an agreement “permits the other party to seize the Court unilaterally” (*ibid.*, Heading C). In its view, moreover, no implementing agreement is required by the Communiqué which, it says, “enables the parties to resort to the Court by Application no less than by special agreement” (*ibid.*, Heading D). Finally, if it is considered that “a complementary agreement is a legal prerequisite for seisin of the Court”, it maintains that “the two parties are under obligation to negotiate in good faith the conclusion of such an agreement” (*ibid.*, Heading E).

99. The Turkish Government, in the observations transmitted to the Court on 25 August 1976, not only denies that the Communiqué constitutes “an agreement under international law” (para. 15) but also maintains that in any event the two Governments cannot be said to have thereby “jointly and severally accepted the jurisdiction of the Court in the present matter” when they have never agreed on the scope of the “matter” to be submitted to the Court (para. 14). Examination of the text, it maintains, shows that the intention was quite different, and that the Communiqué was “far from amounting to agreement by one State to submit to the jurisdiction of the Court upon the unilateral application of the other State” (*ibid.*). According to the Government of Turkey:

“... it is clear that there was no commitment to submit to the Court without a special agreement because the following paragraph said in this connection that the two Prime Ministers had decided to accelerate the meeting of the experts concerning the question of the continental shelf of the Aegean Sea” (*ibid.*).

This means, in its view, that "priority was given to negotiations" on the substance of the question of the continental shelf, and nothing was said in that connection "even about the negotiation of a special agreement" to submit the question to the Court (*ibid.*). It also points to the subsequent efforts of Greece to secure the negotiation of such an agreement as confirmation of the correctness of Turkey's interpretation of the Communiqué (para. 16).

*

100. This divergence of views as to the interpretation of the Brussels Communiqué makes it necessary for the Court to consider what light is thrown on its meaning by the context in which the meeting of 31 May 1975 took place and the Communiqué was drawn up. The first mention of the Court, according to the evidence, was in a Greek Note Verbale of 27 January 1975, that is some four months before the meeting of the two Prime Ministers in Brussels. In that Note the Greek Government proposed that "the differences over the applicable law as well as over the substance of the matter" should be referred to the Court, adding:

"Indeed, the Greek Government, without prejudice to their right to initiate Court proceedings unilaterally, would see considerable advantage *in reaching jointly* with the Turkish Government a special agreement . . ." (Application, Ann. II, No. 9, emphasis added.)

101. Replying on 6 February 1975, the Turkish Government referred to "meaningful negotiations" as "a basic method for the settlement of international disputes" and said that, because of the absence of such negotiations, "the issues relating to the disputes have neither been fully identified nor elucidated". It then continued:

"However, in principle, the Turkish Government favourably considers the Greek Government's proposal to refer the dispute over the delimitation of the Aegean continental shelf *jointly* to the International Court of Justice. To this effect and to elaborate the terms under which the matter shall be referred to the said Court, Turkey proposes high level talks to be initiated between the two Governments . . ." (*Ibid.*, Ann. II, No. 10, emphasis added.)

On 10 February 1975, commenting on the Turkish reply, the Greek Government noted with satisfaction that "the Turkish Government accept in principle their proposal that the question of the delimitation of the continental shelf of the Aegean Sea be submitted *jointly* to the International Court of Justice in The Hague" (*ibid.*, No. 11, emphasis added). It also agreed that "following suitable preparation, talks should be held in order to draft the terms of the special agreement (*compromisum*) required to that effect" (*ibid.*). This led the Turkish Prime Minister, when explaining

the matter to the Turkish Grand National Assembly on 3 March 1975 to say:

"The Greeks have answered positively to our proposal concerning talks prior to our going to The Hague. These [talks] did not start yet. The object of the talks will be the special agreement (*compromis*) which will define the basis of the case." (Memorial, para. 268.)

102. According to the information before the Court, those were the respective positions which the two Governments had taken up a short time before their Foreign Ministers met in Rome on 17-19 May 1975 to discuss, *inter alia*, the question of the continental shelf in the Aegean Sea. Furthermore, in the light of the diplomatic exchanges, the Greek Government can hardly have been left in any doubt as to the nature of the proposal regarding the Court which the Turkish Government would understand to be the subject of the discussions at the Rome meeting: namely, a *joint* submission of the dispute to the Court *by agreement*.

103. Reference is made to the proceedings at the Rome meeting in a later Greek Note Verbale of 2 October 1975, from which it appears that the Greek delegation submitted a draft text of a *compromis* for negotiation, but the Turkish delegation said that they were not yet ready to discuss it and needed more time to prepare themselves. The meeting ended with the issue by the two Foreign Ministers on 19 May 1975 of a brief Joint Communiqué, which included the following statements:

"The questions relating to the continental shelf of the Aegean Sea were discussed and initial consideration was given to the text of a special agreement concerning the submission of the matter to the International Court of Justice . . .

It was agreed that the meetings between experts would be continued in the near future." (Application, Ann. III, No. 1.)

According to the above-mentioned Note Verbale of 2 October 1975, a committee of experts was to meet at the earliest possible date "to negotiate the special agreement", and to explore a Turkish idea in regard to joint exploitation. The Turkish Government also referred to the Rome meeting, in a Note of 18 November 1975. It there spoke of the Greek delegation having:

". . . agreed to seek a negotiated settlement of the differences, bearing also in mind the Turkish proposal for joint exploration and exploitation of resources, and to try to prepare, if necessary, a draft special agreement for the joint reference to the International Court of Justice of those aspects of the situation which, they might agree, were the points of genuine disagreement between the two sides" (*ibid.*, Ann. IV, No. 3).

104. The Court can see nothing in the terms of the Rome Communiqué of 19 May 1975, or in the subsequent accounts of the meeting given by the two Governments, which might indicate that Turkey was then ready to contemplate, not a joint submission of the dispute to the Court, but a general acceptance of the Court's jurisdiction with respect to it. On the contrary, the positions of the Greek and Turkish Governments on this point appear to have been quite unchanged when, only a few days later on 31 May 1975, the two Prime Ministers began their meeting in Brussels.

105. Consequently, it is in that context—a previously expressed willingness on the part of Turkey jointly to submit the dispute to the Court, after negotiations and by a special agreement defining the matters to be decided—that the meaning of the Brussels Joint Communiqué of 31 May 1975 has to be appraised. When read in that context, the terms of the Communiqué do not appear to the Court to evidence any change in the position of the Turkish Government in regard to the conditions under which it was ready to agree to the submission of the dispute to the Court. It is true that the Communiqué records the *decision* of the Prime Ministers that certain problems in the relations of the two countries should be resolved peacefully by means of negotiations, and as regards the continental shelf of the Aegean Sea by the Court. As appears however from paragraph 97 above, they also defined the general lines on the basis of which the forthcoming meetings of the representatives of the two Governments would take place and decided in that connection to bring forward the date of the meeting of experts. These statements do not appear to the Court to be inconsistent with the general position taken up by Turkey in the previous diplomatic exchanges: that it was ready to consider a *joint* submission of the dispute to the Court by means of a *special agreement*. At the same time, the express provision made by the Prime Ministers for a further meeting of experts on the continental shelf does not seem easily reconcilable with an immediate and unqualified commitment to accept the submission of the dispute to the Court unilaterally by Application. In the light of Turkey's previous insistence on the need to "identify" and "elucidate" the issues in dispute, it seems unlikely that its Prime Minister should have undertaken such a commitment in such wide and imprecise terms.

106. The information before the Court concerning the negotiations between the experts and the diplomatic exchanges subsequent to the Brussels Communiqué appears to confirm that the two Prime Ministers did not by their "decision" undertake an unconditional commitment to submit the continental shelf dispute to the Court. The two sides, it is true, put somewhat different interpretations upon the meaning of the Communiqué, the Turkish side insisting upon the need for meaningful negotiations on the substance of the dispute before any submission to the Court, the Greek side pressing for the case to be taken directly to the Court. From the

first, however, the Turkish side consistently maintained the position that reference of the dispute to the Court was to be contemplated only on the basis of a joint submission after the conclusion of a special agreement defining the issues to be resolved by the Court. Even the Greek Government, while arguing in favour of immediate submission of the dispute to the Court, referred to the drafting of a special agreement as "necessary" for submitting the issue to the Court (Notes Verbales of 2 October and 19 December 1975, Application, Ann. IV, Nos. 2 and 4). It is also significant that nowhere in the diplomatic exchanges or in the negotiations between the experts does the Greek Government appear to have invoked the Joint Communiqué as an already existing and complete, direct title of jurisdiction. Furthermore, although in a Note Verbale of 27 January 1975, before any Joint Communiqué existed, the Greek Government expressly reserved its "right to initiate Court proceedings unilaterally" (presumably having in mind the General Act), the Court has not found any mention by Greece, prior to the filing of the Application, of the possibility that the dispute might be submitted to the Court unilaterally on the basis of the Joint Communiqué.

107. Accordingly, having regard to the terms of the Joint Communiqué of 31 May 1975 and to the context in which it was agreed and issued, the Court can only conclude that it was not intended to, and did not, constitute an immediate commitment by the Greek and Turkish Prime Ministers, on behalf of their respective Governments, to accept unconditionally the unilateral submission of the present dispute to the Court. It follows that, in the opinion of the Court, the Brussels Communiqué does not furnish a valid basis for establishing the Court's jurisdiction to entertain the Application filed by Greece on 10 August 1976.

108. In so finding, the Court emphasizes that the sole question for decision in the present proceedings is whether it does, or does not, have jurisdiction to entertain the Application filed by Greece on 10 August 1976. Having concluded that the Joint Communiqué issued in Brussels on 31 May 1975 does not furnish a basis for establishing the Court's jurisdiction in the present proceedings, the Court is not concerned, nor is it competent, to pronounce upon any other implications which that Communiqué may have in the context of the present dispute. It is for the two Governments themselves to consider those implications and what effect, if any, is to be given to the Joint Communiqué in their further efforts to arrive at an amicable settlement of their dispute. Nothing that the Court has said may be understood as precluding the dispute from being brought before the Court if and when the conditions for establishing its jurisdiction are satisfied.

* * *

109. For these reasons,

THE COURT,

by 12 votes to 2,

finds that it is without jurisdiction to entertain the Application filed by the Government of the Hellenic Republic on 10 August 1976.

Done in English and in French, the English text being authoritative, at the Peace Palace, The Hague, this nineteenth day of December, one thousand nine hundred and seventy-eight, in three copies, of which one will be placed in the archives of the Court and the others transmitted to the Government of the Hellenic Republic and to the Government of the Republic of Turkey respectively.

(Signed) E. JIMÉNEZ DE ARÉCHAGA,
President.

(Signed) S. AQUARONE,
Registrar.

Vice-President NAGENDRA SINGH and Judges GROS, LACHS, MOROZOV and TARAZI append separate opinions or declarations to the Judgment of the Court.

Judge DE CASTRO and Judge *ad hoc* STASSINOPOULOS append dissenting opinions to the Judgment of the Court.

(Initialed) E. J. DE A.

(Initialed) S. A.

**EK 17 - 7 ARALIK 1944 TARİHLİ ULUSLAR ARASI SİVİL HAVACILIK
(CHICAGO) SÖZLEŞMESİ (INTERNATIONAL CIVIL AVIATION
CONVENTION)**

Madde 1. Egemenlik

Akit devletler, her devletin ülkeleri üstündeki hava sahası üzerinde tam ve münhasır egemenliğe sahip olduklarını kabul ederler.

Madde 2. Ülke

Bu sözleşme anlamında bir devletin ülkesinden maksat o devletin egemenliği, yönetme hakkı, koruma veya mandası altında bulunan arazi ile ona bitişik bulunan karasularıdır.

Madde 3. Sivil Uçak ve Devlet Uçağı

- a) Bu sözleşme sadece sivil uçaklara uygulanabilir olup, devlet uçaklarına uygulanamaz.
- b) Askeri, Gümrük ve Zabıta hizmetlerinde kullanılan uçaklar, devlet uçağı sayılır.
- c) Akit devletlerden birine ait hiçbir devlet uçağı, özel bir anlaşma veya benzer bir şekilde izin ve bu iznin şartlarına uygun olmaksızın, diğerk bir devletin ülkesi üzerinden uçamaz ya da o devlet ülkesine inemez.
- d) Akit Devletler, Devlet uçakları için düzenlemeler yayımlarken sivil uçakların uçuş emniyetini göz önünde bulundurmayı taahhüt ederler.

Madde 4. Sivil Havacılığın Kötüye Kullanılması

Akit Devletlerden her biri, sivil havacılığı bu sözleşmenin amaçlarıyla çelişen herhangi bir niyet için kullanmamayı kabul ederler.

Madde 12. Hava Kuralları

...Açık denizler üzerinde, yürürlükteki kurallar bu sözleşmeye göre tesis edilmiş olanlardır.

Buna göre, Konvansiyonun 2 sayılı Eki hazırlanmış ve uçuş kuralları belirlenmiştir. Anılan Ek kapsamındaki kurallar sivil uçaklar tarafından açık denizlerde istisnasız uygulanmaktadır. Sözleşmenin 3'üncü maddesi, askeri uçakları kapsam dışı bıraktığı için, 12'nci maddede sözü edilen kurallar sadece sivil uçuşlar açısından bağlayıcıdır.

Ek-2. Hava Kuralları

Sözleşmenin 2 sayılı Eki uçuşlarla ilgili en önemli dokümanlardan biridir. Uçuşların emniyet ve süratle yapılmasını temin eden ana kuralları içerir. (Genel Hava kuralları, yerde ve havada çarpışmaya engel olmak için uygulanacak kurallar, uçuş planı konusu, Görerek Uçuş Kuralları (VFR), Aletle Uçuş Kuralları (IFR), Acil durumda yapılacak işler, yerde ve havada verilecek sinyaller ve yakılacak ışıklar, önleme usulleri gibi). Daha önce işaret edildiği gibi, 2 sayılı Ek, açık denizlerde sivil uçaklar için bağlayıcıdır. Bir bakıma Akit Devletler bunun böyle olmasını istemişlerdir.

Ek-11

Sözleşmenin 11 Sayılı Ek'i (paragraf 2.1.1) egemen hava sahalarında Hava Trafik Hizmetleri (ATS) verilecek hava sahalarını belirleme görev ve sorumluluğunu doğrudan ülkelere vermiştir. Aynı paragrafta göre ülkeler, karşılıklı olarak anlaşmak suretiyle, bu hizmetleri veya bir bölümünü başka bir ülkeye devredebilirler. Ancak, taraflardan biri gerek gördüğünde bu anlaşma sona erer.

Yine 11 Sayılı Ek'te (paragraf 2.1.2) "Açık denizler veya egemenlikleri belirlenmemiş topraklar üzerinde ATS verilecek hava sahaları bölgesel anlaşmalarla belirlenir" hükmü mevcuttur. Bölgesel anlaşmayı da "Bölgesel toplantılarda alınan tavsiye kararlarının ICAO Konseyi tarafından onaylanması"

şeklinde tarif etmiştir. Bu esasa göre, açık denizler üzerindeki FIR, TMA ve hava yolları ya da bunlarla ilgili değişikliklerin, önce bölgesel anlaşmalarla belirlenmesi, daha sonra bu mutabakatın ICAO Konseyi adına Konsey Başkanı tarafından onaylanması gerekmektedir. Yani, hiç bir ülkenin tek taraflı olarak açık denizler üzerinde bir FIR, TMA ve hava yolu ihdas etmemesi veya bunlarla ilgili bir değişiklik yapmaması hükme bağlanmıştır.

EK 18 - 7 ARALIK 1944 TARİHLİ ULUSLAR ARASI SİVİL HAVACILIK
(CHICAGO) SÖZLEŞMESİ GERÇEKLİK BELGESİ

TO ALL TO WHOM THESE PRESENTS SHALL COME, GREETING:

I CERTIFY THAT the document hereunto annexed is a true and complete copy of the convention on international civil aviation opened for signature at Chicago December 7, 1944;

THAT the said convention was signed on December 7, 1944 on behalf of the Governments of Afghanistan, Australia, Bolivia, Canada, Chile, China, Denmark, the Dominican Republic, Ecuador, Egypt, France, Greece, Haiti, Honduras, Iceland, India, Iran, Iraq, Ireland, Lebanon, Liberia, Mexico, the Netherlands, New Zealand, Nicaragua, Peru, the Philippines, Poland, Portugal, Spain, Sweden, Thailand (Siam), Syria, Turkey, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the United States of America, and Uruguay; on January 30, 1945 on behalf of the Governments of Guatemala and Norway; on March 10, 1945 on behalf of the Government of Costa Rica; on April 9, 1945 on behalf of the Government of Belgium; on April 18, 1945 on behalf of the Government of Czechoslovakia; on April 20, 1945 on behalf of the Government of Cuba; on May 9, 1945 on behalf of the Government of El Salvador; on May 29, 1945 on behalf of the Government of Brazil; on June 4, 1945 on behalf of the Government of the Union of South Africa; on July 6, 1945 on behalf of the Government of Switzerland; on July 9, 1945 on behalf of the Government of Luxembourg; on July 27, 1945 on behalf of the Government of Paraguay; on February 10, 1947 on behalf of the Government of Ethiopia, and on October 31, 1947 on behalf of the Government of Colombia;

THAT the said copy reproduces the said convention in

- 2 -

the sole language in which it was signed;

THAT the said copy includes all reservations made by the signatory Governments at the time of signature;

THAT the said convention came into force on April 4, 1947;

THAT the said convention, according to its terms, entered into force on the thirtieth day after deposit with the Government of the United States of America of the twenty-sixth instrument of ratification thereof or notification of adherence thereto, and entered into force with respect to each state ratifying or adhering thereafter on the thirtieth day after the deposit of its instrument of ratification or notification of adherence;

THAT an instrument of ratification was deposited with the Government of the United States of America on behalf of, and the said convention came into force with respect to, each of the following signatory Governments on the dates stated;

	<u>Instrument of ratification deposited</u>	<u>Convention entered into force</u>
Afghanistan	April 4, 1947	May 4, 1947
Australia	March 1, 1947	April 4, 1947
Belgium	May 5, 1947	June 4, 1947
Bolivia	April 4, 1947	May 4, 1947
Brazil	July 8, 1946	April 4, 1947
Canada	February 13, 1946	April 4, 1947
Chile	March 11, 1947	April 10, 1947
China	February 20, 1946	April 4, 1947
Colombia	October 31, 1947	November 30, 1947
Czechoslovakia	March 1, 1947	April 4, 1947

- 3 -

	<u>Instrument of ratification deposited</u>	<u>Convention entered into force</u>
Denmark	February 28, 1947	April 4, 1947
Dominican Republic	January 25, 1946	April 4, 1947
Egypt	March 13, 1947	April 12, 1947
El Salvador	June 11, 1947	July 11, 1947
Ethiopia	March 1, 1947	April 4, 1947
France	March 25, 1947	April 24, 1947
Greece	March 13, 1947	April 12, 1947
Guatemala	April 28, 1947	May 28, 1947
Haiti	March 25, 1948	April 24, 1948
Iceland	March 21, 1947	April 20, 1947
India	March 1, 1947	April 4, 1947
Iraq	June 2, 1947	July 2, 1947
Ireland	October 31, 1946	April 4, 1947
Liberia	February 11, 1947	April 4, 1947
Luxembourg	April 28, 1948	May 28, 1948
Mexico	June 25, 1946	April 4, 1947
Netherlands	March 26, 1947	April 25, 1947
New Zealand	March 7, 1947	April 6, 1947
Nicaragua	December 28, 1945	April 4, 1947
Norway	May 5, 1947	June 4, 1947
Paraguay	January 21, 1946	April 4, 1947
Peru	April 8, 1946	April 4, 1947
Philippines	March 1, 1947	April 4, 1947
Poland	April 6, 1945	April 4, 1947
Portugal	February 27, 1947	April 4, 1947
Thailand (Siam)	April 4, 1947	May 4, 1947
Spain	March 5, 1947	April 4, 1947
Sweden	November 7, 1946	April 4, 1947

- 4 -

	<u>Instrument of ratification deposited</u>	<u>Convention entered into force</u>
Switzerland	February 6, 1947	April 4, 1947
Turkey	December 20, 1945	April 4, 1947
Union of South Africa	March 1, 1947	April 4, 1947
United Kingdom	March 1, 1947	April 4, 1947
United States of America	August 9, 1946	April 4, 1947

THAT the said convention came into force with respect to Argentina on April 4, 1947 by virtue of the receipt by the Government of the United States of America, on June 4, 1946, of a notification in writing from the Government of Argentina of its adherence thereto;

THAT the said convention came into force with respect to Pakistan on December 6, 1947 by virtue of the receipt by the Government of the United States of America, on November 6, 1947, of a notification in writing from the Government of Pakistan of its adherence thereto;

THAT the said convention came into force with respect to Transjordan on April 17, 1947 by virtue of the receipt by the Government of the United States of America, on March 18, 1947, of a notification in writing from the Government of Transjordan of its adherence thereto;

THAT the said convention came into force with respect to Venezuela on May 1, 1947 by virtue of the receipt by the Government of the United States of America, on April 1, 1947, of a notification in writing from the Government of Venezuela of its adherence thereto;

AND THAT the said convention came into force with respect

- 5 -

to Italy on November 30, 1947 by virtue of the fulfilment,
on October 31, 1947, of the conditions provided in article
93 of the said convention and of the terms and conditions
stipulated in the resolution of May 16, 1947 of the
Assembly of the International Civil Aviation Organization.

IN TESTIMONY WHEREOF, I, George C. Marshall,
Secretary of State, have hereunto caused
the Seal of the Department of State of the
United States of America to be affixed and my
name subscribed by the Assistant for Treaty
Affairs of the said Department, at the City
of Washington, in the District of Columbia,
this thirtieth day of April, 1948.

George C. Marshall
Secretary of State

By Bryton Barron
Assistant for Treaty Affairs

EK 19 - UŞİ BARIŞ ANTLAŞMASI

(20 Zilkade 1330, 18 Ekim 1912)

Zatı-ı hazret-i padişahi ile haşmetlû İtalya kıralı hazretleri devleteyn beyninde mevcut olan hâl-i harbe nihayet vermek arzusuile aynı derecede mütehassis olduklarından taraf-ı eşref-i hazret-i padişahiden:

Hükümet-i Osmaniye'nin fevkalâde murahhas ve orta elçisi olup birinci rütbeden nişan-ı âli-i Osmaniye hâmil bulunan Mehmet Nabi Beyefendi hazretleriyle hükümet-i Osmaniye'nin fevkalâde ve murahhas orta elçisi olup ikinci rütbeden mecidî nişan-ı zişanı ve üçüncü rütbeden nişan-ı âli-i Osmaniye hâmil bulunan Rumbeyoğlu Fahrettin Beyefendi hazretleri;

Haşmetlû İtalya kıralı hazretleri tarafından:

Parlamento âzasından olup “Kuron ditali” nişanının birinci ve “Sen Moris e Lazar” nişanının ikinci rütbelerini hamil bulunan Mösyö Pietro Bertolini ile parlamento azasından olup “Konseye Deta” ünvanını haiz ve “Kuron ditali” nişanının birinci, “Sen Moris e Lazar” nişanının ikinci rütbelerini hamil bulunan Mösyö Gido Füzinato ve “Sen Moris e Lazar” ve “Kuron ditali” nişanlarının komandör rütbesini hamil bulunan Mösyö Cozepe Volpi murahhas tayin olunmuşlardır. Ve murahhasan-ı müsarüni-leyhim yolunda ve muntazam görünün ruhsatnamelerini badet-teati mevad-dı âtiyeyi kararlaştırmışlardır.

Madde 1

Hükümeteyn işbu muahedeye vaz-ı imza edilmesini müteakip derhal ve aynı zamanda kat-ı muhasamat için tedabir-i lâzıma tevessül etmeği taahhüt ederler. Tedabir-i mezkûrenin temin-i icrası için mahallerine suret-i mahsusada komiserler izam olunacaktır.

Madde 2

İşbu muahedenin imzası akabinde hükûmeteynden her biri yani hükûmet-i Osmaniye Trablusgarp ile Bingazi'den ve İtalya hükûmeti Adalardenizi'nde taht-ı işgalinde bulunan adalardan kendi zabıt ve askerleri ile memurin-i mülkiyelerinin celpleri zımnında emir vermeği taahhüt eder.

İtalya zabitan ve asakir-i ile memurin-i mülkiyesi taraflarından cezair-i mezkûrenin fiilen tahliyesi Osmanlı zabitan ve asakir-i memurin-i mülkiyesi taraflarından Trablusgarp ile Bingazi'nin tahliyesini müteakip vuku bulacaktır.

Madde 3

Üsera-yı harbiye ile rehineler müddet-i kalile-i mümkün zarfında mübadele edilecektir.

Madde 4

Muhasamata iştirâk etmiş veya muhasamat dolayısıyla dai-i mesuliyet harekâta tasaddi etmekle maznun bulunmuş olan Trablusgarp ve Bingazi ahali haklarında Hükûmet-i kırالیye ve aynı halde bulunan Adalardenizi'nde kâin ve hakimiyet-i Osmaniyyeye tabi cezair ahali haklarında Hükûmet-i Osmaniye tam manasile bir affi umumî ilânını taahhüt ederler. Cerayim-i âdiye işbu affi umumiye dahil değildir. Binaenaleyh hangi sınıf veya mevkide bulunursa bulunsun hiçbir şahıs esna-yı muhasamatta icra ettiği ef'al-i siyasiye ve askeriyeden yahut izhar eylediği efkârdan dolayı şahsı veya emvali veyahut hukukundan istifadesi itibarile takip veya tâzip edilemeyecektir.

Bundan dolayı mevkuf veya menfi bulunan eşhasın derhal sebilleri tahliye kılınacaktır.

Madde 5

İlân-ı harpten evvel tarafeyn-i âkiden beyinde münakit veya mer'î bulunan bilcümle muahedat ve mukavelât ile her türlü taahhüdât derhal tekrar kesb-i mer'iyet eyleyecek ve iki hükûmet ile tebeaları beyinde muhasamattan evvel mevcut olan

aynı vaziyet tekrar tesis ve iade kılınacaktır.

Madde 6

İtalya hükûmeti düvel-i saire ile münakit ticaret muahedatını tecdit ettiği sırada Devlet-i Aliye Avrupa hukuk-i düveli esası üzerine bir ticaret muahedenamesi akddetmeği taahhüt eder. Yani Devlet-i Aliye kapitülâsyonlar ve bugüne kadar olan ukud ve saire ile mukayyet olmayarak bütün serbesti-i iktisadisini ve bilcümle Avrupa devletleri misillü ticarete ve gümrüğe müteallik mevad ve hususutta icra-yı hareket hakkını itaya muvafakat eyler. Şurası mukarrerdir ki salifüzzikir ticaret muahedenamesi canib-i Bâb-ı Ali'den düvel-i saire ile aynı esas üzerine akdolunan muahedat-ı ticariye mevki-i tatbika vaz olundukça mer'iyül icra olacaktır.

Bundan maada İtalya hükûmeti memâlik-i şahanede rayiç üzere alınan resm-i gümrüğün yüzde on birden on başa iblâğına ve âtiyüzzikir beş maddeye (petrol, sigara kâğıdı, kibrit, küul, oyun kağıdı) yeniden inhisarlar vaz'ına veyahut bunlardan istihlâk rüsum-ı munzaması istifasına muvafakat eder.

Şu kadar ki aynı muamelenin aynı zamanda ve bilâ fark memâliki saire ithalâtı hakkında tatbik olunması meşruttur.

İnhisara tabi mevaddın ithali hususunda işbu inhisarlar idaresi aynı mevaddın ithalât-ı seneviyesi esası üzerine müesses yüzdesi nispetinde İtalya müvaredatından olan eşya tedarüküne mecburdur. Şu kadar ki inhisara tabi mevaddın teslimi için teklif olunacak fiatların hin-i iştirada piyasanın hal ve mevkiine tevafuk etmesi ve ita olunacak eşyanın cins ve nevilerinin ve işbu cins ve nevilerden eşya için ilân-ı harpten evvelki üç sene zarfında kayıt ve işaret edilmiş olan fiatların haddi vasatisinin dahi nazar-ı itibare alınması lazım gelir.

Şurası da mukarrerdir ki şayet Devlet-i Aliye salifüzzikir beş madde üzerine yeni inhisarlar vazedecek yerde bunlara istihlâk rüsum-ı munzamesi tarhına karar verecek olursa işbu rüsum-ı munzame memâlik-i Osmaniye ile diğer bilcümle memâlikin mahsulat-ı mümasesiline dahi aynı derecede tarh kılınacaktır.

Madde 7

İtalya hükûmeti memâlik-i şahanede postahaneleri mevcut olan düvel-i saire bunları lağiv ettikleri zaman kendisi dahi memâlik-i Osmaniye'deki İtalya postahanelerini lâğiv etmeği taahhüt eyler.

Madde 8

Bâb-ı memâlik-i Osmaniye'de uhud-i atika usulüne hitam vermek ve yerine hukuk-ı düvel usulünü vaz eylemek maksadiyle alâkadar olan düvel-i muazzama ile bir Avrupa konferansında veyahut suver-i aharla müzakerat icrası fikir ve niyetinde bulunduğundan İtalya hükûmeti Bâb-ı âlinin işbu niyatının hak ve savaba mukarenetini bittasdik bu hususta kendisine muavenet-i kâmile ve samimiyede bulunacağını şimdiden beyan eyler.

Madde 9

Hükûmet-i Osmaniye kendi devair ve idarelerinde müstahdem olup muhasamatın hin-i ilâmında terhise mecbur olmuş olduğu İtalya tebeası tarafından kendisine ifa edilmiş olan hidemat-ı hasene ve sadıkaneden mütehasıl hoşnudisini izhar etmek istediği cihetle anları terk etmiş oldukları mevkilere iadeye hazır bulunduğunu beyan eyler. Bunlara hizmetten hariç kalmış oldukları aylar için mazuliyet maaşı ita olunacak ve hizmetin şu suretle inkıtaa duçar olması keyfiyeti bu memurlar meyanında tekaüt maaşına kesb-i istihkak etmiş olanlarca bir gûna zararı mucip olmayacaktır.

Bundan maada Hükûmeti Osmaniye kendisile münasebatta bulunan (Düyun-ı umumiye, şimendifer kumpanyaları, bankalar ve saire gibi) müessesatın dahi kendi hizmetlerinde bulunmuş olan ve aynı halde bulunan İtalya tebeasına karşı bu suretle hareket etmeleri zımında müessesat-ı mezkûre nezdinde icrayı vesat etmeği taahhüt eyler.

Madde 10

İtalya hükûmeti ilân-ı harpten evvelki üç seneden her biri zarfında Trablusgarp ile Bingazi varidatından Düyun-ı umumiyyeye tahsis edilmiş olan mebalîğin miktar-ı vasatısına muadil hükûmet-i Osmaniye hesabına olarak her sene Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye veznesine tediye etmeği taahhüt eyler. Salifüzzikir taksit-i senevinin miktarı biri İtalya Hükûmet-i tarafından ve diğeri Hükûmeti Osmaniye canibinden tayin olunacak olan iki komiser tarafından bilittifak tayin kılınacaktır. İhtilâf zuhuru takdirinde karar-ı vaki salifülbeyan komiserlerden ve tarafeyn arasında bilittifak tayin olunacak olan bir hakem alelhakemden mürekkep bir heyet-i hakemiyeye havale edilecektir.

Şayet bu hususta bir itilâf hasıl olmazsa tarafeynden her biri devletlerden birini irae edecek ve hakem alelhakemin emr-i intihabı bu suretle irae olunan devletler canibinden müttefikane icra kılınacaktır.

Gerek Hükûmet-i Kırالیye ve gerek Hükûmet-i Osmaniye vasatatile Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye idaresi marüzzikir taksit-i senevî yerine yüzde dört faizle resülmale tahvil olunacak bir meblâğ-ı muadil itasını talep etmek salâhiyetini haiz olacaklardır.

Fıkra-i salife hakkında hükûmet-i kırالیye taksit-i senevinin iki milyon İtalya frankından dîn olamayacağını ve resülmale tahvil olunacak meblâğ-ı muadil talep vuku bulur bulmaz Düyun-ı Umumiye idaresine itaya amade bulunduğunu şimdiden tasdik ettiğini beyan eyler.

Madde 11

İşbu muahedename imza olunduğu gün mevki-i icraya vaz edilecektir.

Tasdikan lilmekal murahhaslar işbu muahedenameyi imza ve tahtim etmişlerdir.

İşbu muahedename 18 teşrinievvel 1912 tarihinde iki nüsha olarak Lozan'da tanzim kılınmıştır.

(İmza) : Mehmet Nabi

(İmza) : Rumbeyoğlu Fahrettin

(İmza) : Pietro Bertolini

(İmza) : Gido Fuzinato

(İmza) : Cozepe Volpi

(Mezuniyet mutazammın irade-i seniye tarihi: 17 zilkade 1330, 15 teşrinievvel 1328)

EK 20 - LONDRA ANTLAŞMASI

17-30 Mayıs 1913

Madde 4

Majesteleri Osmanlı İmparatoru, Girit Adasını Müttefik Devletler Majestelerine bıraktığını ve Majestelerinin (Osmanlı İmparatoru) tasarrufunda bulunan bu adaya ait tüm egemenlik haklarından ve bu ada üzerinde sahip olduğu diğer haklardan vazgeçtiğini bildirir.

Madde 5

Majesteleri Osmanlı İmparatoru ve Müttefik Devletler Majesteleri; Girit Adası dışında Ege Denizi'ndeki tüm Osmanlı Adaları ve Athos yarımadasının kaderi konusunda karar verme sorumluluğunu, Majesteleri Almanya İmparatoruna, Majesteleri Avusturya İmparatoru ve Bohemya Kralına, Majesteleri Fransa Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Majesteleri Büyük Britanya Kralına, Majesteleri İtalya Kralına ve Majesteleri Rusya Kralına bıraktığını bildirir.

ATİNA ANTLAŞMASI

1-14 Kasım 1913

Madde 15

Akit taraflar, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması hükümlerini antlaşmanın beşinci maddesi hükmü de dahil olduğu halde kendilerine ilişkin olan hususlarda ifa etmeyi taahhüt ederler.

**EK 21 - 13 ŞUBAT 1914 TARİHİNDE YUNAN KRALİYET HÜKÜMETİNE
TEBLİĞ EDİLEN ALTI BÜYÜK DEVLET KARARI**

Streit'e⁵² hitaben Müşterek Nota

Atina, 13 Şubat (21 Ocak) 1914

Sayın Bakan,

Aşağıda imzası bulunan Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya Bakanları, Hükümetleri adına Yunanistan Kraliyet Hükümetine aşağıdaki deklarasyonu sunmaktan şeref duyarlar:

Türkiye ile Müttefik Balkan Devletleri arasındaki 17(30) Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5 inci ve Türkiye ile Yunanistan arasında Atina'da imzalanan 1(14) Kasım 1913 tarihli antlaşmanın 15 inci maddesi gereğince Yunan Hükümeti, Ege Denizi'ndeki adaların kaderini tayin yetkisini Altı Büyük Devlete bırakmaya söz verdi.

Sonuç olarak Altı Büyük Devlet, Türkiye'ye geri verilmesi gereken Gökçeada, Bozcaada ve Meis'in dışında, halen Yunan işgalin altında bulunan bütün Ege Denizi adalarının Yunanistan'a verilmesine karar verdiler. Öte yandan, Altı Büyük Devlet, Yunanistan'a bırakılan adalarda, Osmanlı ülkesi ile adalar arasındaki kaçakçılığı önlemek üzere alınacak tedbirlerin dışında Yunan Hükümeti'nin tahkimat yapmaması ve adaları askeri (Kara ve Deniz) amaçla kullanmaması konusunda kendilerine ve Türkiye'ye yeterli garanti vermesini kararlaştırdı.

Altı Büyük Devlet, şartların korunması ve dürüst bir uygulama sağlanması amacıyla, Yunan Hükümeti üzerindeki etkilerini kullanmaya söz verdi. Altı Büyük Devlet, Yunanistan'ın bu karar gereğince kazandığı adalardaki Müslüman azınlığı koruması için yeterli garanti vermesini talep ederler.

⁵² Georgios Streit (1868-1948) Hukukçu, siyasetçi. Dönemin Yunanistan Başbakanı E.Venizelos tarafından Paris'teki üniversite öğretim üyeliğinden çağrılarak Dışişleri Bakanlığı görevine getirilmiştir.

Altı Büyük Devlet'in Yunanistan'a verilmesini kararlaştırdığı adalarda Yunanistan'ın kesin yetkisi; ekteki 17 Aralık 1913 tarihli Floransa Protokolü uyarınca Arnavutluk'a verilen topraklardan ve Sasseno Adası'ndan Yunan birliklerinin çıkmasından sonra ve Yunan Hükümeti'nin hiçbir mukavemete karşı koymaması ve doğrudan veya dolaylı olarak Güney Arnavutluk'ta Altı Büyük Devlet tarafından oluşturulan duruma hiçbir şekilde mukavemeti desteklememesi ve cesaretlendirmemesi durumunda geçerli olacaktır.

Tahliye eylemi 1 Mart'ta Yunan birliklerinin caza de Koritsa ve Sasseno Adası'ndan çekilmesiyle başlayacak ve Yunan birliklerinin caza de Delvino'dan çekilme tarihleri olan 31 Mart'a kadar aşamalı olarak devam edecektir.

Altı Büyük Devlet yukarıdaki kararlara Yunan Hükümetinin dürüstlükle saygı göstereceğine güvenmektedir.

A.QADT
SZILASSY
G.DEVILLE
F.ELLIOT
A. DE BOSDARI
DEMIDOF

EK 22 - 24 TEMMUZ 1923 TARİHLİ LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI'NIN EGE ADA, ADACIK VE KAYALIKLARINA İLİŞKİN KISIMLARI

Madde 6

Bir nehrin ya da bir ırmağın kıyılarıyla değil de akım yollarıyla tanımlanan sınırlar bakımından, işbu Antlaşmadaki tanımlamalarda kullanılan "akım yolu" (mecra "*cours*" ya da "*chenal*") terimleri, şu anlama gelmektedir: Bir yandan, gemilerin gidiş-gelişine (ulaşımına) elverişli olmayan nehirlerde, akar suyun ya da ana kolunun ortay çizgisi (*ligne mediane*) ve öte yandan, gemilerin gidiş-gelişlerine (ulaşıma) elverişli nehirlerde, ana gidiş-geliş yolunun ortay çizgisi (*ligne mediane du chenal de navigation principale*). Bununla birlikte, akım ya da gidiş-geliş yolunda değişiklikler olması halinde, sınır çizgisinin, bu biçimde tanımlanmış olan akım yoluyla gidiş-geliş yolunu mu izleyeceğini, yoksa, bu yolun, işbu Antlaşmanın yürürlüğe giriş anındaki durumunda olduğu gibi kesin olarak saptanmış mı kalacağını kararlaştırmaya, işbu Antlaşmada öngörülen Sınırlandırma Komisyonu yetkili olacaktır.

İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları kıyıya üç milden daha yakın bulunan adaları ve adacıkları da içine alacaktır.

Madde 12

Gökçeada (*İmbros*) ile Bozcaada (*Tenedos*) ve Tavşan Adaları (*Iles aux Lapins*) dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni (*Lemnos*), Semadirek (*Samothrace*), Midilli (*Mitylene*), Sakız (*Chio*), Sisam (*Samos*) ve Ahikerde (*Nicaria*) Adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5 nci ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması'nın 15 nci maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar, bu Antlaşmanın İtalyan egemenliği altına konulan ve 15 nci maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere, doğrulanmıştır.

İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk egemenliği altında kalacaktır.

Madde 15

Türkiye, aşağıda sayılan adalar üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer: Bugünkü durumda İtalya'nın işgali altında bulunan İstanbulya (*Astropolia*), Rodos (Rhodes, Rhodos), Kalki (*Calki, Khalki*), Kerpe (*Scarpanto*), Kaşot (*Casos, Casso*), İlleki (*Tilos*), İncirli (*Misiros, Nisyros*), Gelemiz (*Kalymnos*), İleriye, Batmospapas, Lipsos (Lipso), Sombeki (*Symi*) ve İstanköy (Cos, Kos) adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis (Castellorizo) adası (2 sayılı Haritaya bakılması).

Madde 16

Türkiye, işbu Antlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Antlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi), ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir.

İşbu maddenin hükümleri, Türkiye ile sınırdış olan ülkeler arasında komşuluk durumları yüzünden kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümlere halel vermez.⁵³

⁵³ Halel vermek: Bozmak.

**EK 23 - TÜRKİYE İLE İTALYA ARASINDA MEİS BÖLGESİ İLE İLGİLİ 4
OCAK 1932 TARİHLİ ANTLAŞMA METNİ**

(MUKAVELENAME)

Hariciye Vekili ve İzmir Mebusu Dr. Tevfik Rüştü Beyefendi tarafından temsil edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti bir taraftan,

ve

Türkiye’de Büyük Elçi ve Fevkalâde Murahhas Baron Pompeo Aloisi tarafından temsil edilen İtalya Kırallık Hükûmeti diğer taraftan,

Aralarında teyemmünen mevcut samimi dostluk münasebetlerini idame ve daha ziyade takviye etmek arzusu ile mütehassis olarak Anadolu sahillerile Kastellorizo (Meis) adası arasındaki adacıklar ve Kara ada üzerindeki hakimiyet hususunda Türkiye ile İtalya arasında zuhur eden ihtilâfı doğrudan doğruya halletmek suretile izale eylemeğe ve Lozan Muahedenamesinin olbaptaki ahkâmının tefsiri neticesinde, ciheti aidiyeti aralarında bir ihtilâf mevzuu teşkil etmiş bulunan meskûr adacıkları ihata eden kara sularının tahdidine tevessül etmeğe karar vermişlerdir.

Zirde vazilülümza murahhaslar usulüne muvafık görülen salâhiyetnamelerini ibraz ettikten sonra aşağıdaki noktalarda mutabık kalmışlardır.

Madde 1

İtalya Hükûmeti aşağıda zikredilen adacıklar üzerinde Türkiye’nin hakimiyetini tanıır:

Volo (Çatal-ada), Ochendra (Üvendire), Fournachia (Furnakya), Kato Volo (Katoyolo), Prassoudi (Prasudi) (Katovolo adasının cenubu şarkisinde), Tchatallota, Pighi, Nissi-Tis-Pighi, Recif Agricelia, Prousseclisse (Kaya), Pano Makri, Kato Makri (Kayalıklar dahil), Marathi, Roccie Voutzaky (Rocci Vutchaki), Dacia

(Dasya), Nissi-Tis-Dacia, Prassoudi (Dasya'nın şimalinde), Alimentarya (Alimentaria), Caravola (Karavola).

Madde 2

Bodrum Körfezi'nde kâin Karada kezalik Türkiye'ye ait olacaktır.

Madde 3

Buna mukabil Türkiye Hükûmeti, merkezi Kastellorizo şehri kilisesinin kubbesi ve nısıf kutru bu merkez ile San Stephano burnu (Pointe du vent) arasındaki mesafe olan bir daire ile çevrilecek mıntıka dahilinde kâin adacıklar yani: Psoradia, Polyphados, St. Georges (cenupta St. Georges, şimalde Agrielaia tesmiye edilen ve 236 numaralı İngiliz haritasında gösterilen iki ada).

Psomi (Strongylo, 236 numaralı İngiliz haritası), Cutsumbora (Koutsoumbas) (Kayalıklar), Mavro Poinaki (Mavro Poinachi), Mavro Poinis (Mavro Poini) adacıkları üzerinde İtalya hakimiyetini tanıır.

Yukarıda zikredilen daire içinde bulunan bu adacıklardan maada St. Georges (Rho), Dragonera, Ross ve Hypsili (Stronghyli) adacıklar.

Madde 4

Şurası mukarrerdir ki işbu Mukavelenamede tarif edilen tahdidi meyah hattının iki tarafında bulunan bilumum ada ve bilumum adacıklar ve kayalıklar, isimleri orada zikredilmiş olsun veya olmasın, bu ada, adacık ve kayalıkların kâin olduğu mıntıkanın kendi hakimiyeti altında bulunduğu Devlete aittir.

Madde 5

Yüksek Akit taraflar kara sularının tahdidini berveçhîati tesbit etmekte kezalik mutabık kalmışlardır:

ŞARKTA:

San Stephano (Pointe du vent) burnile Gata burnunun yarı mesafesindeki bir noktadan;

Oradan, hattı müstakim olarak, Psomi ve Prousecliss'in yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Mavro-Poinis ve Prousecliss'in yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Niphtis burnu ile Prousecliss kayasının yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan, hattı müstakim olarak, Hypsili (Stronghyli) adasının şimali şarki sahilile Nissi-Tis-Dacia adasının cenubu garbi sahilinin yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Tugh burnunun üç mil cenubunda bulunan bir noktaya.

CENUPTA:

Bu son noktadan hat, Hypsili adasının cenup burnunun üç mil cenubunda bulunan bir noktaya kadar imtidat ile, münakaşaya dahil bulunmayan, hududu bahri ile birleşir.

ŞİMALDE:

Hat, San Stephano (Pointe du vent) burnu ile Gata burnunun yarı mesafesinde bulunan bu noktadan, hattı müstakim olarak, San Stephano (Pointe du vent) burnu ile Vathy burnunun yarı mesafesinde bulunan bir noktaya gider;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Limenari burnu ile Voutzaki kayaları (Rocci Vutchaki)'nın yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan, Dragonera adası ile Voutzaki kayalarının (Rocci Vutchaki)'nın yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan hat, St. Georges (Rho) adasının şimali şarki noktası ile ada noktasının şimalindeki Anadolu sahilinin en yakın noktasının yarı mesafesinde bulunan bir noktaya kadar şimale geçer;

Bu noktadan Prassoudi ile St. Georges (Rho) adasının cenubi garbi noktası arasındaki mesafenin ortasında bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan hat, dahili münakaşa olmayan hudut ile birleşmek üzere, müstakim olarak, Volo adasının üç mil cenubunda bulunan bir noktaya vâsıl olur.

Yüksek Âkitler tarafından, iki tarafında bulunan adaların ve adacıkların ciheti aidiyetini tayin maksadile, işbu maddede tarif edilmiş olduğu veçhile tesbit edilmiş bulunan hattı hudut, şarkta Tugh burnu cenubundan üç mil mesafede bulunan bir noktada ve Türkiye ile İtalya arasında asla münakaşaya dahil bulunmayan umumi hududu bahri ile birleşir.

Madde 6

Yukarıda zikredilen mahallerin isimleri (624) numaralı İtalyan, (5551) numaralı Fransız, (236) numaralı İngiliz haritalarından alınmıştır.

Yüksek Âkit taraflar, işbu itilâfnamenin metni ile ona merbut haritalar arasında mutabakatsızlık hususunda metnin muteber olacağında müttefiktiler.

Madde 7

İşbu İtilâfname tasdik edilecek ve tasdiknameler mümkün mertebe süratle Roma'da teati olunacaktır.

İtilâfname, tasdiknamelerin teatisinden 15 gün sonra meriyet mevkiine girecektir.

Bunu tasdiken Yüksek Âkit tarafların murahhasları işbu İtilâfnameyi imza ve mühürler ile tahtim eylemişlerdir.

Ankara'da, 4 kânunusani 1932 tarihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

**EK 24 - TÜRK DIŐIŐLERİ BAKANININ ANKARA'DAKİ İTALYAN
BÜYÜKELÇİSİNE 4 OCAK 1932 TARİHLİ MEKTUBU**

Ankara, 4 Ocak 1932

Sayın Büyükelçi,

Bugünkü tarihte imzalamış olduğumuz anlaşma, aidiyeti şimdiye kadar aramızda tartışma konusu olan ada ve adacıkların deniz sınırlarının belirlenmesini, memnuniyetle ifade edeyim ki düzenlemiştir. Zaten Türk-İtalyan sınırının kalan diğer bütün kısımları iki devlet arasında hiçbir anlaşmazlığa ve tartışmaya sebep olacak nitelikte değildir. Ekselanslarından sınırın bu kısmının çizimi işlemlerinin hemen ele alınmasını ve Kral Majeste Hükümetinin, Türk meslektaşlarıyla konuyu görüőecek teknisyenlerin belirlenmesine hazır olup olmadığının bildirilmesini rica ederim.

Saygılarımla

Dr. Tefvik RÜŞTÜ

**EK 25 - ANKARA'DAKİ İTALYAN BÜYÜKELÇİSİNİN TÜRK DIŞİŞLERİ
BAKANLIĞINA 4 OCAK 1932 TARİHLİ MEKTUBU**

Ankara, 4 Ocak 1932

Sayın Bakan,

Bugünkü tarihte imzalamış olduğumuz anlaşma, aidiyeti şimdiye kadar aramızda tartışma konusu olan ada ve adacıkların deniz sınırlarının belirlenmesini, memnuniyetle ifade edeyim ki düzenlemiştir. Zaten Türk-İtalyan sınırının kalan diğer bütün kısımları iki devlet arasında hiçbir anlaşmazlığa ve tartışmaya sebep olacak nitelikte değildir. Ekselanslarının bugünkü mektubuna cevaben bildiririm ki hükümetime sınırın bu kısmının çizimi meselesinin hemen ele alınmasını ve Türk meslektaşları ile hemen temasa geçmek üzere teknisyenler belirlenmesini teklif edeceğim.

Saygılarımla

ALOISI

EK 26 - 10 ŞUBAT 1947 TARİHLİ PARİS BARIŞ ANTLAŞMASI'NIN EGE ADA, ADACIK VE KAYALIKLARINA İLİŞKİN KISIMLARI

Madde 14

1. İtalya işbu Antlaşma ile aşağıda belirtilen Onikiada'yı tüm egemenliği ile Yunanistan'a terk eder; yani, İstanbulya (*Astropolia*), Rodos (*Rhodos*), Kalki (*Kharki*), Kerpe (*Skarpanto*), Kaşot (*Casso*), İlleki (*Tilos*), İncirli (*Nisyros*), Gelemez (*Kalymnos*), İleriye, Batmospapas, Lipsos (*Lipso*), Sombeki (*Symi*), İstanköy (*Kos*) ve Meis ile bitişik adacıklar.

2. Bu adalar silahsızlandırılacak ve öyle kalacaklardır.

3. Bu adaların Yunanistan'a devri ile ilgili usul ve şartlar, Birleşik Krallık Hükümeti ile Yunanistan arasında, anlaşma ile tespit edilecektir ve bu Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren en geç 90 gün içinde yabancı birliklerin çekilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

EK 27 - 29 OCAK 1996 TARİHLİ TÜRK NOTASI

REPUBLIC OF TURKEY

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

DHGY-II

The Ministry of Foreign Affairs presents its compliments to the Embassy of Greece and with reference to the Latter's Note dated 9 January 1996, No: 155/3/50 has the honour to bring to the Embassy's attention the following:

The Turkish-Italian Agreement of 4 January 1932 and the subsequent Protocol dated 28 December 1932 concerning the possession of small southeastern islands in the Aegean and the delimitation of territorial waters in the region have been negotiated within the context of the particular political situation of the pre-Second World War era. The first Agreement does not concern Kardak rocks. A reference was made to Kardak rocks in the December 1932 protocol. However, the legal procedures with regard to the 1932 Protocol were not completed. It was not also registered with the League of Nations. In addition, the Greek proposal submitted during the negotiation of the 1947 Paris Peace Treaty to make a reference to the above mentioned two documents was not accepted, and no such reference was included in the text of the Treaty, due to the legal status of these documents. The fact that Greece has approached the Turkish Government in 1950 and yet again in 1953 proposing talks with a view to exchanging letters between the two Governments ascertaining the validity of the above mentioned two documents between Turkey and Greece shows that Greece herself had doubts as to the validity the said documents.

The only document that may be referred to regarding the Dodecanese Islands is the 1947 Paris Peace Treaty. The said Treaty by its article 14.1 stipulates that Italy has ceded to Greece the Dodecanese Islands and enumerates them in name one by one. The same Article also includes "adjacent islands" to those indicated by name. The text of the relevant Article is given hereunder:

"Italy hereby cedes to Greece in full sovereignty the Dodecanese Islands indicated hereafter, namely Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki

(Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) and Castellorizo, as well as the adjacent islands.”

The Kardak rocks which lie 5.5 nautical miles away from the nearest Greek island can neither be defined as being adjacent nor could they be termed as islets. In this context, the Kardak rocks which lie at 3.8 nautical miles off the Turkish mainland belong to Turkey and the Greek challenge to Turkish sovereignty can not be sustained under international law.

Furthermore, when attempting to evoke an Article of any Treaty to assume rights, one should also fulfill in good faith the obligations that emanate therefrom. In this context the Ministry would like to remind the Embassy that Article 14.2 of the Paris Peace Treaty stipulates in unequivocal terms that the Dodecanese Islands shall be and shall remain demilitarized.

The Ministry also deems it necessary to underline that any national legislation, such as the Greek Law 518 dated 3/9 January 1948, entails no legal consequences in international law.

In view of the foregoing the Ministry can in no way accept the Greek claims as set out in the above referred Note. It is evident that Greece is attempting to extend her sovereignty to islands beyond those ceded to her by the Lausanne Peace Treaty of 1923 and the Paris Peace Treaty of 1947.

In the light of this background, it is obvious that the possession of small island, islets and rocks in the Aegean has yet to be determined by agreement. Therefore, attempts by Greece to inhabit the small islands, islets and rocks in question in an artificial and demonstrative fashion can in no way create any legal consequences in regard to their status.

The Government of Turkey is ready to enter into negotiations with Greece with a view to determining the possession of small islands, islets and rocks in the Aegean. After such negotiations the issue of the delimitation of the territorial waters could

also be discussed and finalized. In the meantime the Ministry would like to suggest that the parties should refrain from any unilateral act that would aggravate the situation in the region.

In this context, Turkey requests that the unfortunate deployment of Greek troops on the Kardak rocks be terminated and all signs of sovereignty be removed without delay.

The Ministry of Foreign Affairs avails itself of this opportunity to renew to the Embassy of Greece the assurances of its highest considerations.

Ankara, 29 January 1996

EK 28 - 16 ŞUBAT 1996 TARİHLİ YUNAN NOTASI

EMBASSY OF GREECE

ANKARA

NO: 155/159/688

The Embassy of Greece in Ankara presents its compliments to the Ministry of Foreign Affairs and with respect to its Verbal Note DHGY-II-180 dated 29.1.1996, has the honour to bring to its attention the following:

The Embassy wishes to reiterate and confirm the contents of its Verbal Note 155/3/50 dated 9.1.1996, with respect to the validity and applicability of the two 1932 Italo-Turkish agreements concerning the Dodecanese. In particular:

The Assertion that the 1932 Italo-Turkish agreements “were negotiated within the context of the particular political situation of the pre-Second World War era” does not have any legal significance. Indeed, agreements regarding frontiers and territorial regimes are governed by the principle of stability and are permanent and unchangeable. This rule of General International Law has been expressly codified in article 62 (2) A1.1 of the Vienna Convention on the Law of Treaties of 23 May 1969, as well as in articles 11 and 12 of the Vienna Convention on succession of states in respect of Treaties of 23 August 1978.

Concerning the allegation that the legal procedures with regard to the Italo-Turkish agreement of December 28, 1932 were not completed, and that it was not should be made: The Agreement of December 28, 1932 which was concluded by virtue of the exchange of the Agreement of January 4, 1932, was complementary to the Agreement of January 4, 1932 which was duly ratified by both parties and registered with the Secretariat of the League of Nations. Consequently, and as the Agreement of December 28, 1932 simply referred to a matter of maritime delimitation in a region where, as its text itself and the exchanged letters mentioned above affirm, no dispute whatsoever existed with regard to sovereignty, it needed no further approval by the parties. Furthermore, from the text of the Agreement of December 28, 1932 which is a complete international conventional instrument, it is

evident that the intention of the parties was to put it into effect as from its signature, as indeed was done. For the same reasons, registration with the League of Nations was not needed in this case.

The above constitute an irrefutable truth and Greece has never had any doubts as to the validity of the archives has not revealed the existence of any formal correspondence of 1950 or 1953, nor at any other time, inviting Turkey to talks with a view to confirming the validity of the said agreements. But even if such an invitation had indeed been made, this in no way could affect the validity of agreements in force. As a matter of fact, succession by Greece in the above mentioned agreements was immediate and direct, in accordance with General International Law.

Moreover, Turkey in the period 1932 – 1947 and thereafter, until the Imia accident, had not challenged the validity of these agreements. The same holds true for Italy and for the period she was exercising her sovereignty over the Dodecanese Islands. On the contrary, it should be added that Turkey not only in 1932, but also, in 1950, had accepted that there already existed maritime delimitation in the region. This is proved by the Regional Air Navigation Agreement of the Second Middle East Regional Air Navigation Meeting held in Istanbul in 1950, and adopted by the ICAO Council, that the Athens/Istanbul FIR border line coincide with the Turkish Western frontiers in the area, as evidenced by the relevant ICAO map (No 7), and by the official Turkish International Air Navigation map of 1953 published in Ankara. Such a maritime delimitation is also depicted in the official Turkish map attached to the annual report of 1953 on the navigation of ships across the “Strait of Istanbul, the Strait of Canakkale and Marmara Sea”, in accordance with the Montreux Convention of 1936. In all these maps, as well as in other Turkish and International Official Maps, the Imia rocks are depicted as belonging to Greece.

With respect to the argument concerning Greek proposals submitted during the 1947 Peace Conference to make specific reference to the 1932 agreements, it must be said that the non-inclusion of such reference in the text of the 1947 Peace Treaty, in no way affects the validity of these agreements. The Conference simply preferred for reasons of simplicity and brevity to stay with the corresponding text of Article 15 of

Lausanne Peace Treaty, under which the Dodecanese and its adjacent islands were ceded to Italy. To add that the 1947 Peace Treaty did not include in its provisions pertaining to the cession of territory any mention of other international agreements, without of course this omission having any bearing on their validity.

The Imia rocks undoubtedly form part of a chain of islands, islets and rocks of the Dodecanese complex and constitute adjacent islets within the meaning of Article 14 Para 1 of the 1947 Paris Peace Treaty. This fact had been expressly recognized by the Italo-Turkish agreement of December 28, 1932, by referring explicitly to Italian sovereignty over Imia. Furthermore, according to the 1923 Lausanne Peace Treaty, Turkish sovereignty is retained, apart from Imbros, Tenedos and Rabbit Islands, only over the islands lying within a 3 mile limit off the Turkish coasts. In this respect, Greece recognizes titles of sovereignty as provided by International Treaties only, not on other extra-legal criteria, such as that of distance (without any legal reference), as mentioned in the Turkish Verbal Note in question, the figures of which are in any case inaccurate.

The legal regime of islands is clearly defined and no legal uncertainty exists over it. Moreover all islands, inhabited or not, independently of how they are termed (islets, rocky islands, rocks, etc. – these terms having only geographical and no legal connotation), and irrespectively of their size, are accorded the same legal treatment by both the Lausanne Peace Treaty of 1923 and the Paris Peace Treaty of 1947. Consequently, there is absolutely no vacuum with regard to the legal regime of the islands, as set out above, in the entire Aegean area.

Reference is also made in the Turkish Note concerning the demilitarization of the Dodecanese. In this respect, the Embassy would like to recall and confirm the contents of its Verbal Note 158/19/2376 dated 9.9.1993, as well as its previous Verbal Notes on the matter. In addition, the recent resolution of the Turkish National Assembly (June 8, 1995) authorizing the Turkish government to use all means, including the military ones against Greece in case she exercises her legitimate right to extend her territorial waters, as well as the Imia accident itself, confirm beyond any doubt that the Greek argumentation on the matter is both legitimate and justified.

In view of the above, Greece rejects the Turkish allegations and consequently she declares that she is not inclined to negotiate in any manner questions related to her territorial sovereignty based on the International Law and Treaties.

The Embassy of Greece in Ankara avails itself of this opportunity to renew to the Ministry of Foreign Affairs the assurances of its highest consideration.

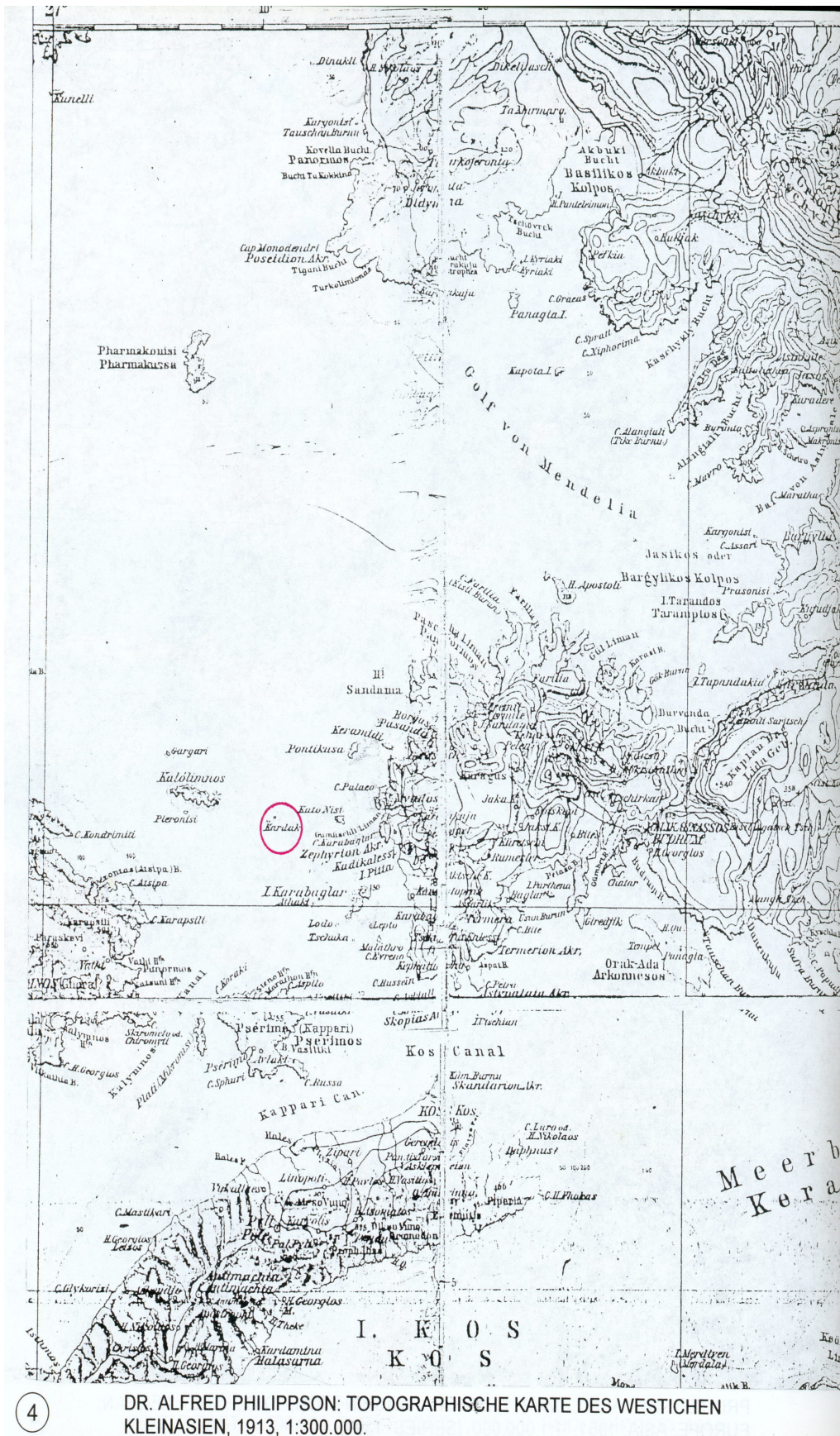
Ankara, 16 February 1996

EK 29 - KARDAK KAYALIKLARINI GÖSTERİR MUHTELİF HARİTALAR

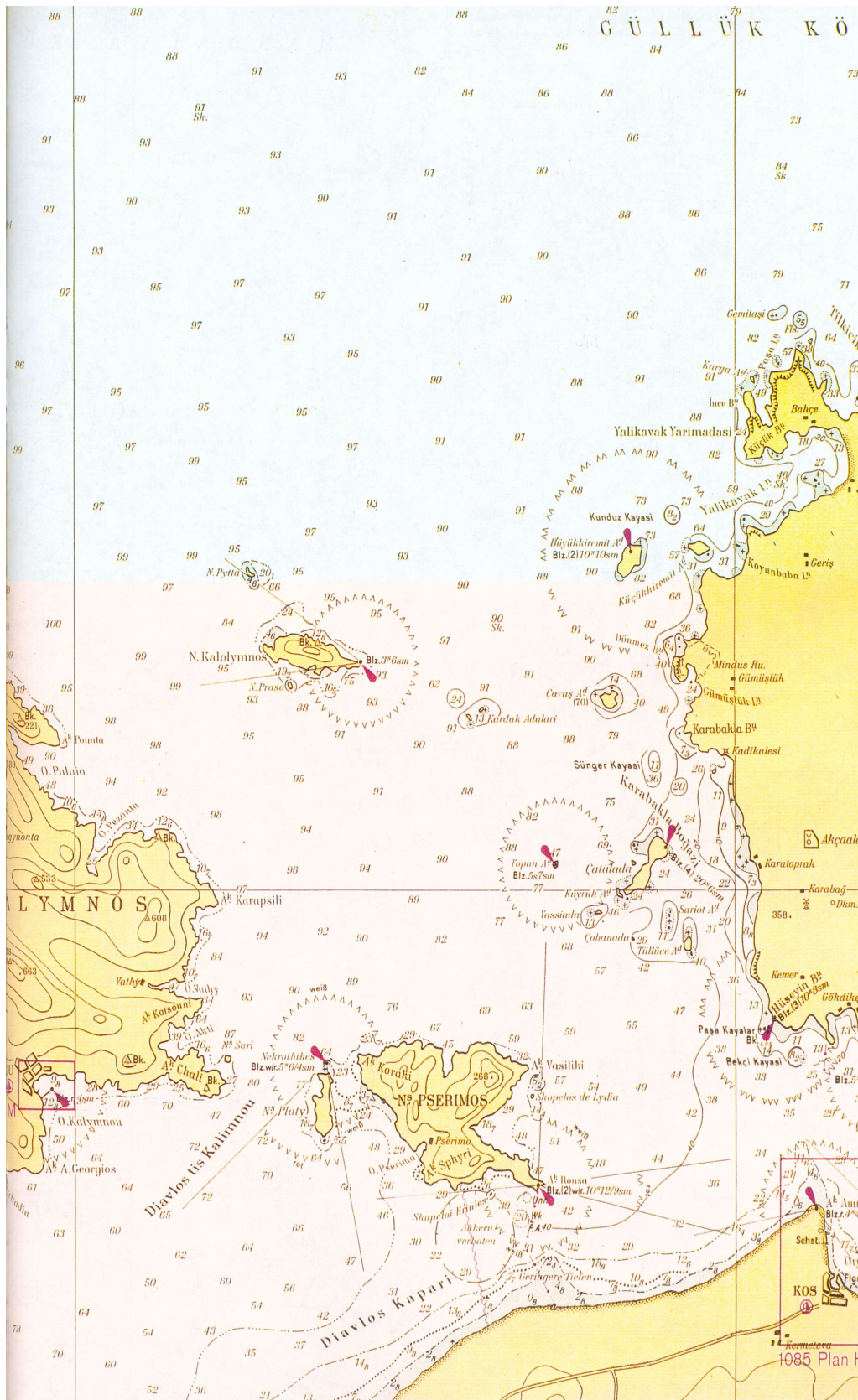
PRINTED BY ARMY MAP SERVICE, WASHINGTON, D.C., THE AEGEAN;
EUROPE; ASIA; 1951, 1:1,000,000, (SERIES: 1301).

3

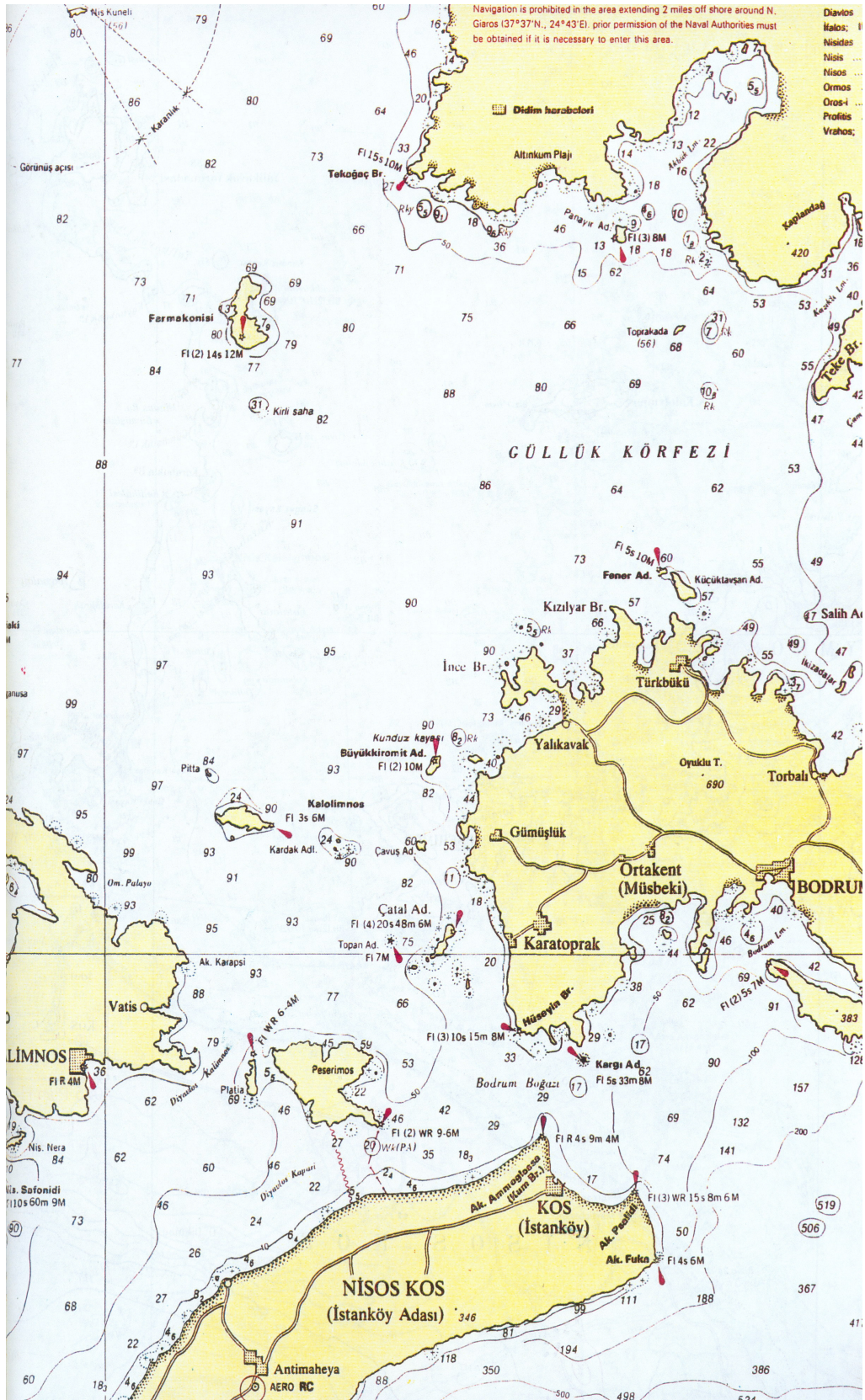

4

DR. ALFRED PHILIPPSON: TOPOGRAPHISCHE KARTE DES WESTICHEN KLEINASIEN, 1913, 1:300.000.

DEUTSCHEN HYDROGRAPHISCHEN INSTITUT, HAMBURG, KUŞADASI BIS BODRUM, 1971, 1:150.000, (NR. 613).

SEYİR, HİDROGRAFI VE OŞİNOGRAFI DAİRESİ BAŞKANLIĞI, İSTANBUL,
KUŞADASI KF - İNCE BURUN, 1986, (22-A).

SERVICE HYDROGRAPHIQUE ET OCÉANOGRAPHIQUE DE LA MARINE, DE NISOS SÁMOS A NISOS RÓDOS, 1995, 1:175.000, (7266).

**EK 30 - SİLAHSIZLANDIRILMIŞ STATÜDEKİ ADALAR DENİZİ
ADALARI**

Sıra No	Türkçe İsmi	Antlaşmadaki İsmi	İlgili Antlaşma Maddesi
1	Taşoz	Tasos	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Antlaşması Md.12
2	Bozbaba	Aya Evstratios	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Antlaşması Md.12
3	Ipsara	Psara	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Antlaşması Md.12
4	Semadirek	Semothrace	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Antlaşması Md.12 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi Md.3, 4, 6.
5	Limni	Lemnos	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Antlaşması Md.12 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi Md.3, 4, 6.
6	Midilli	Mityelene	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Ant. Md.12 ve 13.
7	Sakız	Chios	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Ant. Md.12 ve 13.
8	Ahikerya	Nicaria	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Ant. Md.12 ve 13.
9	Sisam	Samos	1914 Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 Lozan Ant. Md.12 ve 13.
10	Istanbulya	Stampalia	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
11	Rodos	Rhodes	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
12	Herke	Calki	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
13	Kerpe	Scarpanto	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
14	Çoban	Cassos	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
15	İleki	Piscopis (Tilos)	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
16	İncirli	Misiros (Nisyros)	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
17	Kelemez	Calimnos	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
18	İleriye	Leros	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
19	Batnoz	Patmos	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
20	Lipso	Lipsos	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragraf 1

21	Sömbeki	Simi	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
22	İstanköy	Cos	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı
23	Meis (Akdenizde'dir.)	Castellorizo	1947 Paris Antlaşması Md.14/2 Ek XIII D Paragrafı

EK 31 - 24 TEMMUZ 1923 TARİHLİ LOZAN BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ'NİN ADALARIN SİLAHSIZLANDIRILMASINA İLİŞKİN KISIMLARI

Madde 4

Aşağıda gösterilen bölgeler ve adalar askerden arındırılacaktır:

1. Çanakkale Boğazı ile Karadeniz Boğazı'nın, aşağıdaki gibi sınırlandırılmış bölgeleri boyunca iki kıyısı:

Çanakkale Boğazı: Kuzey-Batı'da, Gelibolu Yarımadası ve Saros Körfezi'nde Bakla Burnu'nun Kuzey-Doğusundan 4 kilometre uzaklıkta bulunan bir noktadan başlayarak, Marmara Denizi üzerindeki Kumbağı'nda sona eren ve Kavak'ın (bu yer dışarıda kalmaktadır) Güneyinden geçen bir çizginin Güney-Doğusundaki bölge;

Güney-Doğu'da, kıyı ile Bozcaada karşısında Eski İstanbul Burnu'ndan başlayarak, Marmara Denizi üzerinde hemen Karabiga Kuzeyinde bulunan kıyıda bir noktada sona ermek üzere, kıyıdan 20 kilometre uzaklıktan geçen bir çizgi arasındaki bölge;

Karadeniz Boğazı (İstanbul'a ilişkin özel rejim saklı kalmak üzere, Madde 8): Doğu'da, Karadeniz Boğazı'nın Doğu kıyısından 15 kilometre uzaklıkta çizilmiş bir çizgiye kadar uzanan bölge:

Batı'da, Karadeniz Boğazı'nın Batı kıyısından 15 kilometre uzaklıkta çizilmiş bir çizgiye kadar uzanan bölge.

2. Emir-Ali Adası dışarıda kalmak üzere, bütün Marmara Denizi adaları.

3. Ege Denizi'nde, Semadirek (Samothrace), Limni (Lemnos), Gökçeada (İmbros), Bozcaada (Tenedos) ve Tavşan Adaları (Iles aux Lapins).

Madde 6

İstanbul'a ilişkin olarak 8 nci Maddedeki hükümler saklı kalmak üzere, askerden arındırılacak bölgelerde ve adalarda, hiçbir istihkam, yere bağlı (sabit) topçu tesisleri, ışıldak tesisleri, denizaltı işleyen araçlar, hiçbir askeri havacılık tesisi ve hiçbir deniz üssü bulunmayacaktır.

Buralarda asayişin korunması için gerekli bulunan ve silahları, her türlü topçuluk dışarıda kalmak üzere, tüfek, revolver, kılıç ve her 100 kişiye dört hafif makineli tüfekten oluşacak, polis ve jandarma kuvvetlerinden başka hiçbir silahlı kuvvet bulunmayacaktır.

Yukarıdaki hükümlere hâle gelmeksizin, Türkiye, Türk ülkesinin askerden arındırılmış bölgelerinden ve adalarından ve Türk donanmasının demirleme hakkı olan bu yerlerin karasularından silahlı kuvvet geçirmek hakkını elinde tutacaktır.

Bundan başka, Türk Hükümeti'nin, Boğazlar'da uçaklar ve balonlarla, denizin yüzünü ve dibini gözetlemeye hakkı olacaktır. Türk uçakları, Boğazlar'ın suları ve Türk ülkesinin askerden arındırılmış bölgeleri üzerinde, her zaman uçabilecekler ve buraların her yerine, karaya ve denize serbestçe inebileceklerdir.

Türkiye ve Yunanistan, askerden arındırılmış bölgelerde ve bunların karasularında, silah altına alınacakların eğitimi için, bu bölgeler dışından gerekecek personeli getirip götürmeye de yetkili olacaklardır.

Türkiye ve Yunanistan, kendi ülkelerinin askerden arındırılmış bölgelerinde, her türlü telgraf, telefon ve optik araçlarla gözetleme ve haberleşme sistemi kurmaya yetkili olacaklardır. Yunanistan, askerden arındırılmış Yunan adalarının karasularından donanmasını geçirebilecek, fakat bu suları Türkiye'ye karşı hareket üssü olarak, ya da bu amaçla, kara ya da deniz kuvvetleri yığmak için kullanmayacaktır.

**EK 32 - 20 TEMMUZ 1936 TARİHLİ MONTREUX BOĞAZLAR
SÖZLEŞMESİ'NİN BOĞAZLAR BÖLGESİNİN YENİDEN
SİLAHLANDIRILMASINA İLİŞKİN EK PROTOKOLÜ⁵⁴**

PROTOKOL

Bugünkü tarihli sözleşmeyi imza ettikleri sırada, aşağıda imzaları bulunan Tam Yetkili Temsilciler, her biri kendi hükümetlerini bağlamak üzere, aşağıdaki hükümleri kabul ettiklerini bildirirler:

1. Türkiye, işbu Sözleşmenin Başlangıç (Preamble) kesiminde tanımlandığı biçimde Boğazlar bölgesini hemen yeniden askerleştirebilecektir.
2. Türk Hükümeti, 15 Ağustos 1936 tarihinden başlayarak işbu Sözleşmede belirlenen rejimi geçici olarak uygulayacaktır.
3. İşbu Protokol bugünkü tarihten başlayarak geçerli olacaktır.

Montreux'de, Yirmi Temmuz Bin Dokuz Yüz Otuz Altı tarihinde düzenlenmiştir.

⁵⁴ Pazarıcı, a.g.e. s.85

EK 33 - T.C. DIŐIŐLERİ BAKANİ TEVFİK RÜŞTÜ ARAS'IN 31 TEMMUZ 1936'DA T.B.M.M.'DE MONTREUX BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ EK PROTOKOLÜ İLE İLGİLİ OLARAK YAPTIĞI KONUŞMA

T.B.M.M.

ZABIT CERİDESİ⁵⁵

CİLD 12, DEVRE V

SEKSEN BİRİNCİ İNİKAD⁵⁶

31.VII.1936 CUMA (SAYFA 309-310)

HARİCİYE VEKİLİ DR. TEVFİK RÜŞTÜ ARAS

(İZMİR)

Şimdi yüksek tetkikinize arzolunan bu mukavelenamenin⁵⁷ esaslı bir hususiyeti memleketimizin yalnız ayrılmaz bir parçası değil, fakat ayrılmaz parçalarını birbirine bağlıyan bir kıt'ası üzerinde tam hakimiyetimizin sade müslihane⁵⁸ değil, çok dostane olarak teyid edilmiş olmasđ ve memleketimizin müdafaasını istilzam ettiđi⁵⁹ tahkim⁶⁰ hakkının mukavelenamenin imzasđ ile beraber tanınmış bulunmasđdır.

1923 Lozan Mukavelesi ile gayri askeri hale ifrađ⁶¹ edilmiş olan koŐumuz ve dostumuz Yunanistan'a ait Limni ve Samotra (Semadirek) adalarına dair olan hüküm de Montreux mukavelesi ile kalkmıŐ oluyor demektir ki bundan da ayrıca memnunuz. Bu münasebetle yeni Türkiye siyasetinin bir vasfını da tekrar kaydetmek isterim: Kendimiz için iyi gördüğümüzü dostlarımız için de iyi görmek ve hakkımızda nareva⁶² telakki ettiğimiz her Şeyi yalnız dostlarımız için değil, fakat hiçbir devlet hakkında temenni etmemek.

⁵⁵ Zabıt Ceridesi: Tutanak Defteri

⁵⁶ İnikad: Toplanma, birleŐim

⁵⁷ Mukavelename: Sözleşme

⁵⁸ Müslihane: BarıŐıl

⁵⁹ İstilzam etmek: Gerekli bulmak

⁶⁰ Tahkim: Kuvvetlendirme, sađımlaŐtırma

⁶¹ İfrağ: Bir Şeyi başka bir biçime çevirme

⁶² Nareva: YakıŐır, yerinde, uygun olmayan

EK 34 - 10 ŞUBAT 1947 TARİHLİ PARİS BARIŞ ANTLAŞMASI'NIN 11, 14, 49 İLE EK V'İNİN 3. MADDELERİNDE GEÇEN SİLAHSIZLANDIRMA VE SİLAHLANDIRILMIŞ TERİMLERİNİN AÇIKLANMASI

“İlgili ÷lkede ve karasularında, deniz, kara ve askeri hava tesislerini, tahkimlerini ve silahlarını, yapay kara, deniz ve hava engellerini; kara, deniz ve hava birliklerinin konuşlandırılması, sürekli ve geçici olarak konaklamalarını; herhangi bir biçimde askeri eğitimi ve savaş malzemelerinin üretimini yasakladığı kabul edilecektir. Bu (hüküm), sayı itibariyle iç görevleri yapmakla sınıflandırılmış ve bir kişi tarafından taşınabilen ve kullanılabilen silahlarla donatılmış iç güvenlik personelini ve bu personelin gerekli askeri eğitimini yasaklamaz.”

EK 35 - MİLLETLER CEMİYETİ MİSAKI**Madde 18**

Cemiyet üyelerinin bundan böyle yapacağı bütün anlaşmalar veya (gireceği) milletlerarası angajmanlar derhal Sekreterliğe tescil edilecektir ve mümkün olan en kısa sürede Sekreterlikçe yayınlanacaktır. Tescil edilinceye kadar, bu gibi hiçbir anlaşma veya angajman bağlayıcı olmayacaktır.

EK 36 - 16 EKİM 1980 TARİHLİ ROGERS ANTLAŞMASI (İNGİLİZCE METİN)

ROGERS AGREEMENT

16th October 1980

SACEUR'S PROPOSAL FOR THE RETURN OF GREEK MILITARY FORCES TO THE ALLIANCE'S INTEGRATED MILITARY STRUCTURE

1. The military arrangements related to the relinkage of Greece to the Integrated Military Structure of NATO are not intended to affect the bilateral issues existing between Greece and Turkey. Agreements made and measures taken to improve the defensive capability and military effectiveness of the Alliance apply only to NATO military activities and are not precedential with regard to future bilateral agreements. Differing views (On matters such as the arrangements for NATO Commands) that have been expressed in NATO documents notwithstanding, the amplifications in the following paragraphs are for NATO purpose only and, in conjunction with the Greek responses to the Open Ended Group issues, constitute interim military/technical arrangements for the relinking of Greek military forces to the Integrated Military Structure.

2. Greece accepts all MC documents and all other relevant documents to which she has been a party as the basis for the relinkage of her forces to the Integrated Military Structure. At the same time, reservations taken earlier on those same documents remain in force. In those cases wherein documents were accepted by the alliance without Greek participation, Greece will specify her position after having studied them.

3. COMSIXATAF and COMSEVENATAF will detail the interim procedures to be followed by their subordinate elements in providing full and unrestricted crosstell through the use of all NADGE integrated sources. These interim procedures will be developed in consultation with COMAIRSOUTH and will be in general accordance with the guidelines of all relevant NATO documents concerning air defence. In

addition, COMSIXATAF and COMSEVENATAF will, in consultation with COMAIRSOUTH, arrange for an integrated system of air defence against the Warsaw Pact threat which will provide for a coordinated defense of NATO airspace using all forces and facilities available and to be made available to NATO.

4. Pending resolution through appropriate NATO procedures of doctrinal issues concerning naval command and control matters, interim naval arrangements throughout the Mediterranean and the Black Sea will take into account the inherent flexibility of naval forces. In the conduct of NATO maritime operations, CINCSOUTH and COMNAVSOUTH will, in consultation with subordinate NATO area or functional commanders, determine whether to delegate operational control of designated forces to the appropriate subordinate NATO naval commander.

EK 37 - 31 OCAK 1988 TARİHLİ DAVOS BASIN BİLDİRİSİ

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Turgut ÖZAL tarafından Türkçe, Yunanistan Başbakanı Andreas PAPANDREU tarafından Yunanca okunan bildiri:

1. Yunanistan ve Türkiye başbakanları İsviçre'nin Davos kentinde 30-31 Ocak 1988 tarihlerinde iki defa olmak üzere buluşmuşlar ve karşılıklı anlayış, iyi niyet havası içinde her iki tarafı ilgilendiren konuları görüşmüşlerdir.

2. Başbakanlar, farklı yaklaşımlar dolayısıyla zaman içinde birikmiş sorunların ortaya çıktığını, bu sorunların zaman zaman bazı çevrelerce istismar edildiğini müşahede etmişlerdir. Buna müsaade edilmemesi zaruridir. Bu görüş farklılıkları içerisindeki mesafenin kapatılması zaman, iyi niyet ve çok çalışma gerektirecektir.

3. Başbakanlar, Türk-Yunan ilişkileri konusunda görüşlerini tarihi bir perspektiften başlayarak, zaman içerisinde bozulmasına da değinmek suretiyle açıklamışlardır. İki başbakan, ülkelerini bir savaşın eşiğine getiren son Ege krizi üzerinde durmuşlar, aynı zamanda aralarında mesaj teatisi sonucunda doğan iyimserliklerini belirtmişlerdir. Başbakanlar, bundan böyle bir krizin tekrar çıkmaması ve her iki tarafın gayretlerini aralarında barışçı ve kalıcı ilişkiler kurulması üzerine yoğunlaştırmaları hususunda mutabık kalmışlardır.

4. Başbakanlar, iki ülke arasındaki meselelerle ilgili olarak toplumlarının çeşitli kesimlerinde katı tutumların yerleşmiş olduğu hususunda görüş birliğine varmışlardır. İki başbakan, okul kitaplarının da bu durumda olduğunu kaydetmişlerdir. Öte yandan iki başbakan resmi şahsiyetlerin ahiren yaptıkları bazı beyanların iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmadığını üzüntü ile karşılamışlardır.

5. İki başbakan ikili ve bölgesel sorunlara ilişkin karşılıklı pozisyonlarını yeniden ortaya koymuşlardır.

6. Bununla birlikte iki başbakan kalıcı çözümler getirmeye uygun bir ortam yaratmak amacıyla iki ülke arasındaki buzların eritilmesi ve yakınlaşmanın

sağlanması için kararlılık, sürekli gayret ve tarafların ortak bir zemine doğru hareket etmesi suretiyle güvenin gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

7. Başbakanlar iki komite kurmayı kararlaştırmışlardır. Bu komitelerden biri ekonomik işbirliği, ortak teşebbüs, ticaret, turizm, haberleşme, kültürel mübadele gibi işbirliği imkanlarını araştırarak, diğeri sorun alanlarını tanımlayacak görüş farklılıkları arasındaki mesafeyi kapatma imkanlarını araştırarak, kalıcı çözüme doğru hareket edecektir. Bu komitelerin çalışmalarında kaydedilecek gelişmeler başbakanlar tarafından gözden geçirilecektir. Başbakanlar bu cümleden olarak sivil ve askeri şahsiyetler, işadamları ve basın mensupları arasında temasların başlatılmasını, teşvik edilmesi ve arttırılması, bir iş konseyi, ortak ticaret ve sanayi odası kurulmasına karar vermişlerdir.

8. Başbakanlar yılda en az bir defa buluşmayı ve birbirlerini ülkesine karşı ikili ziyaretler yapmayı ve ayrıca bir direkt telefon hattı kurmayı kabul etmişlerdir. Başbakanlar iki ülkenin uluslar arası kuruluşlar nezdindeki büyükelçilerinin işbirliğini geliştirmek amacıyla temaslarını çoğaltmalarını kararlaştırmışlardır.

9. Nihayet iki başbakan, aralarındaki görüşmelerin açık ve samimi şekilde geçmesinden ötürü memnunluklarını ifade etmişler ve aralarında iyi ilişkiler ve güven yaratılması için kararlılık, zaman ve çok çalışma gerekeceği hususundaki inançlarını tekrarlamışlardır.

**EK 38 - 27 MAYIS 1988'DE YUNANİSTAN VE TÜRKİYE DIŞİŞLERİ
BAKANLARI (KAROLOS PAPOULIAS ⁶³ VE MESUT YILMAZ)
TARAFINDAN İMZALANAN MUTABAKAT BELGESİ'NİN METNİ**

Mutabakat Belgesi

Her iki taraf aşağıdaki güven arttırıcı önlemler (GAÖ) üzerinde anlaşmışlardır:

- Her iki taraf birbirinin egemenlik ve toprak bütünlüğü ile açık denizleri ve Ege'nin uluslar arası hava sahasını kullanma haklarına saygı gösterme zorunluluğunu tanımaktadır.

- Açık denizler ve uluslar arası hava sahasındaki ulusal askeri faaliyetleri yürütürken, her iki taraf uluslar arası belgeler, kurallar ve yönetmeliklere uygun olarak sağlanan sorunsuz deniz ve hava trafiğini engellemekten kaçınmaya gayret edecektir. Bu, sağlam bir temele dayanmayan gerilim kaynaklarının yok edilmesine katkıda bulunacak ve çarpışma risklerini azaltacaktır.

- İki taraf, bir NOTAM ya da herhangi diğer bir duyuru veya uyarı gerektiren açık denizler ve uluslar arası hava sahasındaki ulusal askeri tatbikatların planlanması ve yürütülmesinin, aynı zamanda aşağıdakilerden kaçınacak bir şekilde en büyük boyutta yerine getirilmesi gerektiği üzerinde anlaşmışlardır:

- Bazı sahaların izolasyonu,
- Tatbikat sahalarının uzun süreler için kapatılması,
- Turist sezonunun en yoğun olduğu dönemde (1 Temmuz–1 Eylül)⁶⁴ ve ana ulusal ve dini bayramlar süresince tatbikatların yürütülmesi.

⁶³ PASOK (Panhelenik Sosyalist Hareket)'un kurucularından olan ve 1985-1990 ile 1993-1996 yılları arasında Yunanistan Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Karolos Papoulias, Yunanistan tarihinin en fazla oyla göreve gelen cumhurbaşkanı unvanıyla, 12 Mart 2005 tarihinde yemin ederek Yunanistan Cumhurbaşkanı sıfatıyla görevine başlamıştır. Yunanistan Cumhurbaşkanlığı görevini 5 (Beş) yıl süreyle yürütmektedir.

⁶⁴ 1988 yılı için 7 Temmuz – 1 Eylül.

- Tüm ulusal askeri faaliyetlerin planlanması ve yerine getirilmesinin uluslararası kurallar, yönetmelik ve yöntemlere uygun olarak yerine getirileceği anlaşılmaktadır.
- Yukarıdakileri gerçekleştirme görüşüyle ve mevcut uluslararası yönetmelik ve yöntemlere önyargısız olarak, iki taraf gerektiğinde diplomatik kanallardan iletişim kurma yoluna gidecektir.
- Mutabakat belgesinin şartlarının etkisi olmalı ve Davos ortak basın bildirisinin şartları ile tam uyumlu olarak uygulanmalıdır.

Atina, 27 Mayıs 1988

Yunanistan Dışişleri Bakanı

Türkiye Dışişleri Bakanı

Karolos PAPOULIAS

Mesut YILMAZ

EK 39 - 08 TEMMUZ 1997 TARİHLİ MADRİD MUTABAKATI SONUNDA ABD DIŐIŐLERİ BAKANİ MADELINE ALBRIGHT'IN AÇIKLAMASI

DıŐıŐleri Bakanı Albright NATO Madrid Zirvesi sırasında Yunanistan DıŐıŐleri Bakanı Pangalos ve Tırkiye DıŐıŐleri Bakanı Cem arasında bir gırüşmeye ev sahipliği yapmıştır. Gırüşme sırasında Tırk ve Yunanlı Bakanlar ilişkilerini aşağıda kayıtlı hususlar doğrultusunda geliştirmek bir esas üzerinde gırüşlerinin yakınlaŐtıđını test etmişlerdir:

1. Barış gıvenlik ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliŐtirilmesinin devamı hususları konusunda karşılıklı taahhıt,
2. Yekdiğerinin egemenliğine sayđı,
3. Uluslar arası hukuk ilkelerine ve uluslararası anlaşmalara sayđı,
4. Birbirlerinin gıvenlikleri ve milli egemenlikleri acısından b uyık onemi haiz Ege'deki meşru, hayati çıkarlarına ve endiŐelerine karşılıklı sayđı,
5. Yanlış anlamalardan kaynaklanan ihtilaflardan kaçınılması arzusu ve karşılıklı sayđı temelinde tek taraflı eylemlerden sakınılması taahhıdı,
6. Anlaşmazlıkların, ortak rızaya dayanarak ve kuvvet kullanımı veya kuvvet tehdidi olmadan barışçı yollardan öz mlenmesi taahhıdı.

**EK 40 - 08 TEMMUZ 1997 TARİHLİ MADRİD MUTABAKATI SONUNDA,
TÜRKİYE CUMHURBAŞKANI SÜLEYMAN DEMİREL VE YUNANİSTAN
BAŞBAKANI KOSTAS SİMİTİS'İN ORTAK AÇIKLAMASI**

Türkiye Cumhurbaşkanı Ekselansları Süleyman Demirel ve Yunanistan Başbakanı Ekselansları Kostas Simitis 08 Temmuz 1997 tarihinde NATO Zirvesi münasebetiyle Madrid'de buluşmuşlardır. Dışişleri Bakanları Theodoros Pangalos ve İsmail Cem'in ABD Dışişleri Bakanı Albright'ın ev sahipliğinde yaptıkları toplantıda ulaştıkları görüşlerin değişimi hususunda mutabık kalmışlardır. Cumhurbaşkanı Demirel ve Başbakan Simitis, Dışişleri Bakanlarının toplantısını sağlayan Dışişleri Bakanı Albright'ın rolünü takdirle karşılarlar.

EK 41 – 30 EKİM 1930’DA TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE YUNANİSTAN CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİ ARASINDA İMZA EDİLEN DOSTLUK, BİTARAFLIK, UZLAŞMA VE HAKEM MUAHEDESİ^{65 66}

Her hususta bir vifak⁶⁷ siyaseti takip, umumi sulh işine yardım ve Türkiye ile Yunanistan arasında tahaddüs⁶⁸ edecek ihtilafları umumi hukuku düvelin⁶⁹ en yüksek esaslarına göre halletmek emrindeki arzularını ifade eylemek isteyen Türkiye Reisicumhuru Hazretleri ve Yunanistan Reisicumhuru Hazretleri bu müşterek niyetlerini bir muahedename ile tahakkuk ettirmeğe karar vermişler ve murahhasları⁷⁰ olarak

Türkiye Reisicumhuru Hazretleri :

Başvekil, Malatya Mebusu İsmet Paşa’yı,

Hariciye Vekili İzmir Mebusu Doktor Tefvik Rüştü Beyefendi,

Yunanistan Reisicumhuru Hazretleri :

Başvekil Mösyö Eleftherios K. Venizelos’u

Başvekil Vekili Hariciye Nazırı Mösyö Andre Michalakopoulos’u tayin etmişler ve murahhaslar bu bapta⁷¹ki⁷² salahiyyetnamelerini⁷² yekdiğerine tebliğ ile usul ve kaidesine muvafık bularak atideki hükümleri kararlaştırmışlardır.

⁶⁵ Muahede: Antlaşma

⁶⁶ Atatürk’ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) Cilt:2, 1992, s.505-511. Yunanistan Hükümet Başkanı E.K. Venizelos’un Ankara’ya olan resmi ziyareti sırasında imzalanan bu antlaşma, Türk-Yunan dostluğunun temel taşı olarak oluşturulan bir bağit niteliğindedir. Taraflar bu antlaşma ile birbirleri aleyhine yönelmiş hiçbir siyasi ve iktisadi sözleşme ve düzenlemeye katılmamayı, bir saldırı halinde tarafsız kalmayı ve aralarındaki anlaşmazlıkları barışçı yollardan çözümlenmeyi kabul ve taahhüt etmişlerdir.

⁶⁷ Vifak: Barış

⁶⁸ Tahaddüs: Ortaya çıkmak, meydana gelmek, olmak

⁶⁹ Düvel: Devletler

⁷⁰ Murahhas: Delege

⁷¹ Bap: Konu, husus

⁷² Salahiyyet: Yetki

Madde 1 – Yüksek akitler⁷³ tarafeynden birinin aleyhine müteveccih⁷⁴ hiçbir siyasi veya iktisadi itilafa ve kombinezona⁷⁵ dahil olmamağı mütekabilen taahhüt ederler.

Madde 2 – Yüksek akitlerden biri, sulhperverane⁷⁶ tarzı hareketine rağmen bir veya birkaç devlet tarafından taarruza uğradığı takdirde diğer taraf muhasamatın⁷⁷ bütün müddeti devamınca bitarafılığı muhafaza etmeğı taahhüt eyler.

Madde 3 – Yüksek akitler aralarında ihtilafı mucip olan⁷⁸ ve alelade diplomasi usulleri ile halledilemeyen bilcümle⁷⁹ meseleleri zirdeki⁸⁰ 8-19 uncu maddelerde derpiş edilen⁸¹ uzlaşma usulüne tabi tutmağı taahhüt ederler. Uzlaşma usulünde muvaffakiyet hasıl olmadığı takdirde işbu muahedenamenin 20-23 üncü maddelerine tevfikan⁸², bir adli tesviye çaresi araştırılacaktır, meğer ki akitler beynelmilel⁸³ ihtilafatın sulhan tesviyesi için akdolunan 18 Teşrinievvel⁸⁴ 1907 tarihli itilafnamenin 55 inci ve müteakip maddelerine yahut kendi aralarında mevcut herhangi bir anlaşmaya tevfikan teşkil edilen bir hakem mahkemesine müracaat hususunda mutabık kalmış olsunlar.

Madde 4 – Geçen maddedeki ahkam⁸⁵, yüksek akitler arasında mer'i⁸⁶ muahadat mucibince, onlardan birinin salahiyetine dahil bulunan meselelere ne de hakimiyet hakkına taalluk eden⁸⁷ hususata tatbik olunmaz. Bir meselenin hakkı hakimiyete taalluk edip etmediğini tahriri⁸⁸ bir beyanname ile tayin etmek her akidin hakkıdır,

⁷³ Akit: Sözleşme veya mukavele yapan.

⁷⁴ Müteveccih: Yönelmiş

⁷⁵ Kombinezon: Bir işi başarıya ulaştırmak için alınan önlemler, düzenleme.

⁷⁶ Sulhperver: Barış yanlısı olan, barışçı, barışsever, barışçıl.

⁷⁷ Muhasamat: Çarpışma

⁷⁸ Mucip olmak: Gerektermek

⁷⁹ Bilcümle: Bütün, hep

⁸⁰ Zir: Alt, aşağı

⁸¹ Derpiş etmek: Öngörmek, göz önünde tutmak, aklından geçirmek

⁸² Tefvikan: Uyarak, uygun olarak

⁸³ Beynelmilel: Uluslar arası

⁸⁴ Teşrinievvel: Ekim ayı

⁸⁵ Ahkam: Yargular, hükümler

⁸⁶ Mer'i: Yürürlükte olan, geçerli olan

⁸⁷ Taalluk etmek: İlgili olmak, ilgilendirmek

⁸⁸ Tahriri: Yazılı, yazı ile

itiraz vukuunda diğerk akit işbu mütekaddim⁸⁹ meseleyi hallettirmek için hakeme veya Beynelmilel Adalet Divanı'na müracaat edebilir.

Balada⁹⁰ mezkur⁹¹ maddenin ahkamı işbu muahedenameden mukaddem⁹² olan ve maziye ait bulunan hadisattan mütevellit⁹³ ihtilafata da tatbik edilmez.

Madde 5 – Tarafeyn arasında mer'i diğerk itilafnamelerle halledilmeleri için hususi bir usul derpiş edilmiş olan ihtilaflar işbu itilafnamelerin ahkamına tevfikan hallolunacaklardır.

Madde 6 – Eğer bir ihtilafın mevzuu tarafeynden birinin dahili kanunlarına nazaran adli veya mülki makamatin salahiyyetleri dahilinde bulunuyorsa, mezkur taraf, salahiyyetar makam tarafından makul müddetler zarfında kati bir hüküm verilmezden evvel ihtilafın işbu muahedede derpiş edilen muhtelif usullere tabi tutulmasına muhalefet edebilecektir.

Bu takdirde, işbu muahedede derpiş olunan usullere müracaat etmek isteyen tarafın, mezkur karardan itibaren bir sene zarfında, arzusunu diğerk tarafa iblağ etmesi⁹⁴ lazımdır.

Madde 7 – Akitlerin biri tarafından diğerk akide yapılacak talep üzerine, işbu muahedenamenin tasdiknamelerinin teatisini takip eden altı ay zarfında, bir Daimi Uzlaşma Komisyonu teşkil edilecektir.

Akitler hilafına ittifak etmedikleri takdirde, Uzlaşma Komisyonu atideki tarzda teşekkül edilecektir:

1. Komisyonun beş azası olacaktır. Tarafeynden her biri kendi tebaası meyanından⁹⁵ müntahap⁹⁶ bir aza tayin edecektir. Diğerk üç komiser üçüncü

⁸⁹ Mütekaddim: Takdim olunan, sunulan

⁹⁰ Bala: Yukarı

⁹¹ Mezkur: Adı geçen, sözü geçen

⁹² Mukaddem: Önceki

⁹³ Mütevellit: Meydana gelmiş, ileri gelmiş

⁹⁴ İblağ etmek: Ulaştırmak, eriştirmek

⁹⁵ Meyan: Ara, orta

devletler tebaaları meyanından müttefikan intihap⁹⁷ edileceklerdir. Bunların aynı tabiiyeti haiz bulunmamaları, ikametgahlarının akitler ülkesinde bulunmaması ve kendilerinin işbu akitler hizmetinde olmamaları lazımdır. Akitler Komisyon reisini bunlar arasından seçecekler ve ihtilaf zuhurunda⁹⁸, işbu üç komiserden hangisinin reis olacağı kura ile taayyün edecektir.⁹⁹

2. Komiserler üç sene için tayin olunacaklar ve tekrar intihap edilebileceklerdir. Müttefikan tayin edilmiş olan komiserler memuriyetleri esnasında tarafeynin ittifakile tebdil¹⁰⁰ olunabileceklerdir. Usul ve muameleye henüz iptida¹⁰¹ edilmediği müddetçe tarafeynin her biri kendisince tayin edilmiş olan komiseri, tebdil edebilecektir.
3. Ölüm, istifa veya herhangi bir mani dolayısı ile vuku bulacak münhaller¹⁰², en kısa bir müddet zarfında tayin usulüne tevfikana doldurulacaktır.

Madde 8 – Eğer bir ihtilafın zuhurunda, akitler tarafından tayin olunmuş bir Daimi Uzlaşma Komisyonu mevcut bulunmuyorsa, akitlerden birinin diğerine yapacağı talepten itibaren üç aylık bir müddet zarfında, işbu ihtilafın tetkiki için bir Hususi Uzlaşma Komisyonu teşkil edilecektir. Akitler arasında hilafına karar olmadıkça, tayinler yukarıdaki madde ahkamına tevfikana yapılacaktır.

Madde 9 – Müttefikan intihap edilecek azalar 10 ve 12 nci maddelerde tespit olunan müddetler zarfında tayin olunmazlarsa icap eden tayinlerin icrası tarafeynce müttefikan intihap edilen bir üçüncü devlete havale olunacak ve bu hususta ittifak hasıl olmadığı takdirde akitlerden her biri diğer bir devlet gösterecek ve bu tayinler iki devlet tarafından müttefikan icra olunacaktır. Şayet üç aylık bir müddet zarfında işbu iki devlet mutabık kalamayacak olurlarsa, bunlardan her biri tayin olunacak

⁹⁶ Müntahap: Seçilmiş

⁹⁷ İntihap: Seçim, seçme.

⁹⁸ Zuhur: Ortaya çıkma, belirme

⁹⁹ Taayyün etmek: Belirmek

¹⁰⁰ Tebdil: Değiştirme

¹⁰¹ İptida: Başlangıç, bir işe başlama.

¹⁰² Münhal: Boş, açık

azaların miktarınca namzet irae¹⁰³ edecektir. Bu suretle teklif edilen namzetlerden hangilerinin tayin olunacağı kura ile taayyün edecektir.

Madde 10 – Uzlaşma komisyonuna müracaat, müttefikan hareket eden akitlerin beraberce veya ittifak olunmadığında akitlerden birinin veya diğerinin reise bir istida¹⁰⁴ vermesi suretiyle olur.

İstida ihtilaf mevzuunu muhtasaran¹⁰⁵ anlattıktan sonra, Komisyondan, bir uzlaşmağa vardırarak her türlü tedbire müracaat eylemesi talebini ihtiva edecektir.

İstidat akitlerden yalnız biri tarafından verilmiş ise, mustedi¹⁰⁶ akitçe işbu istida diğer akide vakit fevtetmeden¹⁰⁷ tebliğ edilecektir.

Madde 11 – İhtilafın akitlerden biri tarafından komisyona arzı tarihinden itibaren on beş gün zarfında akitlerin her biri bu ihtilafın tetkiki için meselede salahiyeti mahsusası bulunan bir kimseyi kendi azasının yerine ikame edebilecektir. Bu hakkı istimal eden¹⁰⁸ akit keyfiyeti derhal diğer akide haber verecek, bu takdirde diğer akitte ihbarın kendisine vürudundan¹⁰⁹ itibaren on beş gün zarfında aynı suretle hareket etmek salahiyetini haiz olacaktır.

Madde 12 – Akitler hilafına ittifak etmedikleri takdirde Uzlaşma Komisyonu reisinin irae ettiği mahalde içtima eyleyecektir.

Madde 13 – Uzlaşma Komisyonu'nun vazifesi muhtelefünfih¹¹⁰ meseleleri tavzih etmek¹¹¹, bu uğurda faydalı malumatı toplamak ve akitleri uzlaştırmağa gayret eylemektir.

¹⁰³ İrae: Göstermek

¹⁰⁴ İstida: Dilekçe.

¹⁰⁵ Muhtasaran: Kısaca, özet olarak

¹⁰⁶ Mustedi: Dilekçe veren

¹⁰⁷ Fevt etmek: Yitirmek, elden kaçırmak

¹⁰⁸ İstimal etmek: Kullanmak

¹⁰⁹ Vürut: Geliş, gelme

¹¹⁰ Muhtelefünfih: Hakkında ihtilaf olunan

¹¹¹ Tavzih etmek: Açıklamak, aydınlatmak

Komisyon meseleyi tetkik ettikten sonra ihtilafın halli için tekliflerini bir rapora dercedecektir.¹¹²

Madde 14 – Uzlaşma Komisyonu behemehal¹¹³ murafaa¹¹⁴ şeklinde olması lazım bulunan kendi mesai usulünü, müttefikan başka bir türlü karar vermemiş ise, beynelmilel ihtilafların muslihane¹¹⁵ haline dair 18 Teşrinievvel 1907 La Haye mukavelenamesinin üçüncü faslı ahkâmını nazarı itibara alarak bizzat tanzim edecektir.

Madde 15 – Uzlaşma Komisyonu'nun mesaisi ancak akitlerin muvafakatile Komisyon tarafından ittihaz olunmuş bir karar üzerine aleni olacaktır.

Madde 16 – Akitler Uzlaşma Komisyonu nezdinde kendileri ile Komisyon arasında mutavassıt¹¹⁶ hizmetini gören ajanlar tarafından temsil edileceklerdir, bundan maada¹¹⁷ akitler kendileri tarafından bu husus için tayin edilen müşavir ve mütehasısların yardımına müracaat edebilecekler ve şahadetini¹¹⁸ faideli addettikleri bilcümle eşhasın¹¹⁹ komisyonca istimalını talep eyleyebileceklerdir.

Komisyon da her iki tarafın ajanları ile müşavir ve mütehasıslardan şifahi izahat talep etmek ve faideli göreceği herhangi bir şahsı Hükümetinin muvafakatile celp ve istimal eylemek salahiyetini haiz olacaktır.

Madde 17 – Akitler Uzlaşma Komisyonu'nun mesaisini kolaylaştırmağı ve alelhusus¹²⁰ kendisine, mümkün olabildiği kadar vasi¹²¹ mikyasta¹²², bilcümle vesaiki¹²³ ve faideli malumatı vermeği ve kendi memleketleri dahilinde ve kendi kanunlarına tevfikan komisyonun şahitler veya mütehasıslar celp ve istimal

¹¹² Derç etmek: Almak, toplamak; Kaydetmek

¹¹³ Behemehal: Her halde, ne olursa olsun, mutlaka

¹¹⁴ Murafaa: Duruşma

¹¹⁵ Muslihane: Barışçı bir yolla

¹¹⁶ Mutavassıt: Aracı

¹¹⁷ Maada: -den başka, gayri

¹¹⁸ Şahadet: Tanıklık, şahitlik

¹¹⁹ Eşhas: Kişiler, şahıslar

¹²⁰ Alelhusus: Özellikle

¹²¹ Vasi: Geniş

¹²² Mikyas: Ölçek, ölçü

¹²³ Vesaik: Belgeler, vesikalar

eylemesini ve vaka mahalline gitmesini temin için malik oldukları bütün vasıtaları kullanmağı taahhüt ederler.

Madde 18 – Akitler müddetin temdidine¹²⁴ karar vermedikçe, Uzlaşma Komisyonu ihtilafın kendisine arzı gününden itibaren dört ay zarfında raporunu tevdi edecektir.

Akitlerden her birine raporun bir nüshası verilecektir. Rapor, ne hadiselerin ifadesi ne de esbabı hükmiye ve netaiç itibarile, bir hakem kararı mahiyetinde olmayacaktır.

Madde 19 – Uzlaşma Komisyonu, raporunda münderiç¹²⁵ hal tekliflerine akitler tarafından verilecek cevap için bir müddet tayin edecektir. İşbu müddet üç aydan fazla olmayacaktır.

Madde 20 – Müttefikân tayin olunan komiserlerden her biri mesainin fiilen devamı esnasında miktarı akitler tarafından tespit edilecek ve onlarca müsavaten¹²⁶ ita olunacak bir tazminat alacaktır. Buna mukabil her akit kendi tarafından tayin olunan Komisyon azasının tazminatını tespit ve ita edecektir.

Komisyonun faaliyetinden dolayı tahaddüs eden masraflar iki tarafça mütesaviyen¹²⁷ ödenecektir.

Madde 21 – Komisyonun teklifleri tarafeynce kabul edilmez ise onlardan her biri komisyonun raporunda tayin olunan müddet zarfında ihtilafı Daimi Beynelmillel Adalet Divanı'na arz etmek salâhiyetini haiz bulunacaktır.

Divanın reyine nazaran ihtilaf hukuki mahiyette olmadığı takdirde onu, hakkında bir hukuku düvel kaidesi tatbik edilemezse, Divanın hakkaniyet ve nasfet¹²⁸ dairesinde halledebileceği hususunda her iki taraf müttefiktir.

¹²⁴ Temdit: Uzatma

¹²⁵ Münderiç: Bir şeyin içinde içinde yer almış

¹²⁶ Müsavaten: Eşit bir şekilde

¹²⁷ Mütesaviyen: Birbirine eşit olarak

¹²⁸ Nasfet: Hak ve adalete uygunluk

Madde 22 – Akitler her meselede ihtilafın mevzuunu sarahaten¹²⁹ tayin eden ve Daimi Beynelmilel Adalet Divanı'na verilebilecek hususi salahiyetleri ve kendi aralarında mukarrer¹³⁰ sair¹³¹ bilcümle şeraiti¹³² tespit eyleyen hususi bir tahkimname tanzim edeceklerdir.

Tahkimname akitlerin hükümetleri arasında nota teatisi suretile yapılacak ve bunun her noktası Daimi Beynelmilel Adalet Divanı tarafından tefsir¹³³ edilecektir. Eğer akitlerden birinin adli tesviye talebini aldığı günden itibaren üç ay zarfında tahkimnamenin metni takarrür etmez ise tarafeynden her biri alelade bir istida ile Adalet Divanı'na müracaat edebilecektir.

Madde 23 – Daimi Beynelmilel Adalet Divanı akitlerden birinin adli makamı veya herhangi bir makamı tarafından verilen bir kararın hukuku düvele tamamen veya kısmen muhalif olduğunu tespit eder ve bu akidin hukuku esasiyesi mevzuubahis kararın netaciyini izaleye müsait olmaz veya ancak kısmen izaleye müsait olursa mutazarrır olan tarafa divan kararı ile munsifane¹³⁴ bir tazminat verilmesi icap edeceğinde akitler mutabıktırlar.

Madde 24 – Daimi Beynelmilel Adalet Divanı tarafından verilen karar akitler tarafından hüsnü niyetle tenfiz edilecektir¹³⁵.

Kararın tefsirinde tahaddüs edebilecek müşkülât¹³⁶ her bir akidin bu hususta alelade bir istida tariki¹³⁷ ile kendisine müracaat eyleyebilecek olduğu Adalet Divanı tarafından hallolunacaktır.

Madde 25 – Uzlaşma usul ve muamelatının¹³⁸ veya adli tesviye usul ve muamelatının devam ettiği müddetçe akitler Uzlaşma Komisyonu tekliflerinin

¹²⁹ Sarahaten: Açıkça

¹³⁰ Mukarrer: Kararlaştırılmış

¹³¹ Sair: Diğer

¹³² Şerait: Şartlar

¹³³ Tefsir etmek: Yorumlamak

¹³⁴ Munsifane: İnsafıca, insafılılıkla

¹³⁵ Tenfiz etmek: Yerine getirmek, uygulamak

¹³⁶ Müşkülât: Güçlükler, zorluklar

¹³⁷ Tarik: Yol

¹³⁸ Muamelat: Evrak üzerinde yapılan işlemler, işlem

kabulüne veya Daimi Beynelmilel Adalet Divanı kararının icrasına halel getirebilecek mahiyette olan herhangi bir tedbiri ittihazdan¹³⁹ tevakki edeceklerdir.¹⁴⁰

Madde 26 – Eğer işbu muahedenamenin inkızasında¹⁴¹ muallak bir uzlaşma veya adli tesviye muamelesi mevcut bulunuyor ise işbu muamele bu muahedenamenin ahkamına yahut akitlerin onun yerine ikamesinde mutabık kaldıkları herhangi bir diğer mukavelename ahkamına tevfikan devam edecektir.

Madde 27 – İşbu muahedenin gerek tefsirinde gerek icrasında tahaddüs edebilecek ihtilaflar, nizaların¹⁴² tavsifine¹⁴³ taalluk edenler¹⁴⁴ de dahil olduğu halde, Daimi Beynelmilel Adalet Divanı'na doğrudan doğruya alelade istida ile arz olunacaktır.

Madde 28 – İşbu muahedename en kısa bir müddet zarfında tasdik olunacak ve tasdiknameleri teati edilir edilmez mer'iyete girecektir. Muahedename mer'iyete girdiğinden itibaren beş sene müddetle muteber olacaktır. Bu müddetin hitamından altı ay evvel mefsuhiyeti¹⁴⁵ ilan edilmezse ikinci bir beş senelik müddet için temdit edilmiş add olunacak ve bu tarzda devam edilecektir.

Baladaki mevaddı¹⁴⁶ tasdikan, isimleri yukarıda zikredilen murahhaslar işbu muahedeyi imza etmişlerdir.

Ankara 30 Teşrinievvel 1930

İsmet

Dr. Tevfik Rüştü

E.K. Venizelos

A. Michalakopoulos

¹³⁹ İttihaz: Sayma, alma

¹⁴⁰ Tevakki etmek: Sakınmak, korunmak

¹⁴¹ İnkıza: Sonu gelip bitme, tamam olma.

¹⁴² Niza: Çekişme, bozuşma

¹⁴³ Tavsif: Nitelendirme

¹⁴⁴ Taalluk etmek: İlgili olmak, ilgilendirmek

¹⁴⁵ Mefsuhiyeti: Feshedilmişlik, yürürlükten kaldırılmışlık

¹⁴⁶ Mevadd: Maddeler, kanunlar, kaideler

PROTOKOL

Bugünkü tarih ile imza edilen Dostluk ve Hakem Misakının imzasına saik olan prensipler ile mütehalli¹⁴⁷ bulunan ve bahri teslihat¹⁴⁸ masraflarının beyhude artmasının önüne geçmek ve her bir tarafın haiz olduğu şeraiti mahsusayı nazarı itibare alarak, mütekabil kuvvetlerin mütevazi¹⁴⁹ tarzda tahdidi yolunda mütesaviyen ilerlemek arzusunu besleyen yüksek akitler bahri teslihat yarışının, her iki tarafça, hulusutam dairesinde dostane bir fikir ve izahat teatisi suretile, önünü alabilmek fırsatını iki hükümete bahşeylemek için, altı ay evvelden diğer akide haber vermeden hiçbir harp gemisinin veya teslihatının siparişi, iktisabı¹⁵⁰ veya inşası cihetine¹⁵¹ gitmemeği taahhüt ederler.

Ankara 30 Teşrinievvel 1930

İsmet

Dr. Tevfik Rüştü

E.K. Venizelos

A. Michalakopoulos

¹⁴⁷ Mütehalli: Donanmış

¹⁴⁸ Teslihat: Silahlanma

¹⁴⁹ Mütevazi: Birbirine paralel olan

¹⁵⁰ İktisap: Kazanma, edinme

¹⁵¹ Cihet: Yön, taraf